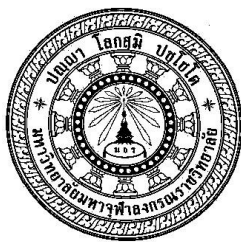


ศึกษาคุณค่าการบูชาที่ปรากฏในประเพณีการทำบุญญาแม่ศรีเมือง
ของประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์
**A STUDY OF THE VALUE OF A WORSHIP AS APPEARED IN THE
TRADITION OF MAESRIMUENG'S MERIT MAKING
OF PEOPLE IN VIENTIEN CITY**

PHRA DAO HOUANG KHAMPASEUTH

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขา วิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๙



ศึกษาคุณค่าการบูชาที่ปรากฏในประเพณีการทำบุญญาแม่ศรีเมือง
ของประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์

PHRA DAO HOUANG KHAMPASEUTH

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขา วิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๙

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)



**A Study of the Value of a Worship as Appeared in the
Tradition of Maesrimueng's Merit making of
People in Vientien City**

Phra Dao Houang Khampaseuth

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E.2017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)



บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยอนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
“ศึกษาคุณค่าการบูชาที่ปรากฏในประเพณีการทำบุญคุณแม่ศรีเมือง ของประชาชนนครหลวง
เวียงจันทน์” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบурณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(พระมหาสมบурณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

ประธานกรรมการ

(ผศ.ดร.หอมหวล บัวระภา)

กรรมการ

(พระราชรัตนาลงกรณ์, ดร.)

กรรมการ

(พระครูจิรธรรมัช, ผศ.ดร.)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระราชรัตนาลงกรณ์, ดร.

ประธานกรรมการ

พระครูจิรธรรมัช, ผศ.ดร.

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(Phra Dao Houang Khampaseuth)

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์	: ศึกษาคุณค่าการบูชาที่ปรากฏในประเพณีการทำบุญ ญาแม่ศรีเมือง ของประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์
ผู้วิจัย	: Phra Dao Houang Khampaseuth
ปริญญา	: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

- : พระราชรัตนาลงกรณ์, ดร. ป.ธ.๔, ค.บ. (การสอนมัธยมศึกษา),
ค.ม. (การบริหารการศึกษา), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
- : พระครูจิรธรรมธัช, ผศ.ดร., ป.ธ.๔, พธ.บ. (พระพุทธศาสนา)
พธ.ม. (พระพุทธศาสนา), Ph.D. (Buddhist Studies)

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๐

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาคุณค่าการบูชาที่ปรากฏในประเพณีการทำบุญญาแม่ศรีเมือง ของประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์” นั้น มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาหลักการบูชาในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษาพิธีการบูชาการทำบุญญาแม่ศรีเมืองของประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์ ๓) วิเคราะห์คุณค่าการบูชาที่ปรากฏในประเพณีการทำบุญญาแม่ศรีเมือง ของประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์ การเก็บข้อมูลได้จากเอกสารต่างๆ การเข้ามีส่วนร่วมในพิธีกรรมบวงสรวงเจ้าแม่สองนาง และจากการสัมภาษณ์ ผลการศึกษาพบว่า

ลักษณะความเชื่อญาแม่ศรีเมืองจะมีลักษณะของการบูชา อ้อนวอน การบน การขอพร เพื่อหวังในสิ่งที่ตนเองปรารถนาประสบความสำเร็จ เช่น การงาน การเงิน การเสียโชค เป็นต้น แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพิธีกรรมการบูชาญาแม่ศรีเมืองใช้แนวความคิดทางมานุษยวิทยา ,สังคมวิทยา ,จิตวิทยา รวมทั้งวิญญาณนิยมและลัทธิเจตนิยม เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม เก็บข้อมูล และการวิเคราะห์เนื้อหา

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับความเชื่อพิธีกรรมการบูชาญาแม่ศรีเมืองที่ช่วยส่งเสริมพุทธจริยธรรมทางสังคม ในทัศนะทางพระพุทธศาสนา ความเชื่อพิธีกรรมการบูชาญาแม่ศรีเมือง จัดอยู่ในกลุ่มอุปาทาน๔ ชนิด อัดตวาทุปาทานและสีลัพพตูปาทานและเป็นเดรัจฉานวิชา แต่มีหลักธรรมหลายหมวดที่น่าจะส่งผลต่อแนวคิดเรื่องพราหมณ์ต่อสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นด้วยตาเปล่า (วิญญาณนิยม) คือ เรื่องโอปปาติกะ(ในโยนิ๔) ,เรื่องเทพ/เทวดา(ในเทพ๓,ภูมิ๔,คติ๕) ,เรื่องสัตว์โลก(ในโลก๓) , เรื่องสังขารและวิญญาณ(ในขันธ๕) และเรื่องกรรมกับการเกิดใหม่(สังสารวัฏ) ที่ยืนยันถึงการมีอยู่จริงของ ปรโลก และสวรรค์ อันเป็นสาระหลักของความเชื่อเรื่องเทพเจ้า พิธีกรรมเจ้าแม่สองนางและพิธีทรงเจ้าเข้าผี ส่วนหลักธรรมที่ส่งผลต่อการประกอบพิธีกรรมนั้นประกอบด้วย หลัก

ศรัทธา เป็นความเชื่อในระบบความคิดอย่างหนึ่งโดยไม่มีการพิสูจน์ ไม่ต้องการเหตุผล ภาพความเชื่อของญาแม่ศรีเมืองจะปรากฏอยู่ในพิธีกรรมการบูชาญาแม่ศรีเมืองได้กำหนดขึ้น หลักกรรม ในบริบทกรรมตามนัยทางพระพุทธศาสนา แต่มีใช้ทฤษฎีกรรมที่ถูกต้องในทางพุทธศาสนา เช่นการทำสิ่งดีเพื่อที่จะได้สิ่งตอบแทนที่เป็นความดีงาม ทั้งในส่วนของวัตถุ และความพึงใจที่เป็นนามธรรม การบำเพ็ญบารมี ทำให้เกิดระบบของการเสียสละ ในรูปแบบต่างๆ

ญาแม่ศรีเมืองกับพระรัตนตรัย มีความสัมพันธ์กันในภาวะแบบความเชื่อถือ น้อมรับมา และปรับใช้ให้เข้ากับการดำเนินชีวิตของตนเอง และสังคม พระสงฆ์ พราหมณ์เป็นผู้ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระรัตนตรัย และเป็นผู้มีความเชื่อมั่นในพระรัตนตรัย ได้รับประสบการณ์ตรง มีการแนะนำคนอื่น ให้ศรัทธาเชื่อมั่นในพระรัตนตรัย ซึ่งถูกยกไว้เป็นที่เคารพในระดับสูง ญาแม่ศรีเมืองมีบทบาทสูงในด้านการให้กำลังใจ ส่วนอิทธิพลของญาแม่ศรีเมืองที่มีต่อสังคมลาว ทางด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจการเมืองการปกครอง และประเพณี พบว่าอยู่ในระดับมาก

จากการสัมภาษณ์ พระสงฆ์ พราหมณ์ ปราชญ์หรือผู้รู้ ประชาชนหลายระดับทั้งตำแหน่งบริหารรวมลงมาจนถึงพ่อค้าประชาชนทั่วไป พบว่า ส่วนใหญ่ต้องการที่พึ่งทางจิตใจและการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ที่สุด ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาของญาแม่ศรีเมืองส่วนใหญ่คือ ความเชื่อเรื่องบุญ-บาป ความเชื่อเรื่องการปฏิบัติธรรม ความเชื่อในพระรัตนตรัย ความเชื่อเรื่องนรก-สวรรค์ และความเชื่อเรื่องนิพพานตามลำดับ ความเชื่อเหล่านี้นำไปสู่พิธีกรรมตามบริบทของความเชื่อนั้นๆ พิธีกรรมการบูชาทางพระพุทธศาสนาของญาแม่ศรีเมืองที่ประกอบส่วนใหญ่คือ การสวดมนต์ ไหว้พระ รongลงมาคือ การรักษาศีล การปฏิบัติธรรม การทำบุญทอดกฐิน-ผ้าป่า สร้างพระพุทธรูป การเลี้ยงพระ ถวายสังฆทาน ซึ่งมีความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อทางพระพุทธศาสนากับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของญาแม่ศรีเมือง เป็นการส่งเสริมพุทธจริยธรรมทางสังคมอย่างเห็นได้เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน

Theses Title : A Study of the Value of a Worship as Appeared in the Tradition of Maesrimueng's Merit making of People in Vientien City

Researcher : Phra Dao Houang Khampaseuth

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phra Rajrattanalongkorn D., Pali IV, B.A. (Secondary Teaching), M.A. (Educational Administration), Ph.D. (Buddhist Studies)

: Phrakru Jiradhammathat, Asst. Prof., Dr. Pali IV, B.A.(Buddhist Studies), M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : March 20, 2018

Abstract

The purposes of the research entitled were; 1) to study the principle of worship in Theravada Buddhism 2) to study the worshipful method related to Maesrimueng merit making of people in Vientien City and 3) to analyze the value of worship as appeared in the tradition of Maesrimueng merit making of people in Vientien City. The collection of data was received from various documents, to participate in the sacrifice offering of Chaomaesrimueng and interviewing

The results of the study were found that the features of Chaomaesrimueng will have the features just like the worship, prayer, vow, and to request the blessing in order to require the things as they want to have such as work, money and fortunes etc. . The concept and theory related to the worshipping rituals of Chaomaesrimueng by using the concept of humanity, sociology, psychology including animism and spiritualism as the way to create the questionnaires, collection of the data and the content analysis.

The Buddhist teachings concerning the belief of worshipping rituals of Chaomaesrimueng enhance the social morality in the attitude of Buddhism. The belief of the worshipping rituals of Chaowmaesrimueng is provided in the group of 4 Attachments, that is, Attavādupādāna means clinging to the ego-belief and

Sīlabbutupādāna means clinging to mere rules and rituals and pseudo-sciences, but there are various principle of Dhamma effecting the concept of Brahma towards the natural power (Animism) , that is, Opapātika in Yoni 4, the mater of 3 Divinities, Bhūmi 4 (planes of consciousness) Gati 5, the creatures (in Loka 3) the items of the compounded things and the consciousness (in the Five Aggregates) and Kamma and rebirth by certifying the fact of the hereafter and the heaven that are the core essence of the divine belief and the rituals of possessed spirits. While the principle of reflection towards the ritual performance consisting of the principle of the faith that is the belief in the conceptual systems without improvement. The picture of belief in Chaomaesrimueng will appear in the worshiping rituals of Chawmaesrimueng as created. The law of Kamma in the context of Kamma in accordance with the gist of Buddhism is not true such to do good for the sake of benefits both materials and satisfactory things. To practice the perfections results in the systems of charities in various forms.

Chaomaesrimueng and the Triple Gems are associated with the condition of belief, recognition and to apply for the life style of oneself and society. The Buddhist monks and Brahmana propagate the Triple Gems and believe in the Triple Gems and receive the relevant experience, and advice the others to have the faith in the Triple Gems that are raised up as the high respect. Chaomaesrimueng has the high role in giving the respiration for people while in the aspect of influence, Chaomaesrimueng has towards the Laos society. While the aspect of culture, economy, politics and administration and tradition are found in the high level.

From interviewing the Buddhist monks, Brahmana, scholars and people in various levels including the merchants it was found that the majority of people who want to have the spiritual refuges as one part of the community, The belief in Buddhism of Chaomaesrimueng is to believe in Merit – Sin, to believe in Dhamma practice, to believe in Triple Gems, to believe in Hell and Heaven and to believe in Nippana accordingly. These beliefs lead to the rituals in accordance with those contexts. The worshiping ritual in Buddhism of Chaomaesrimueng consists of chanting, paying respect to Buddha descending to preservation of precepts, Dhamma practice, to do merit of Katina and forest robe ceremony , creation of Buddha’s image,

feeding the Buddhist monks, and offering to Orders. All these associate with between the Buddhist beliefs and Buddhist rituals of Chaomaesrimueng that enhance the social morality as material object.

กิตติกรรมประกาศ

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น พระสัทธรรมและพระอริยสงฆ์ผู้ประเสริฐ วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จได้ เพราะความเมตตาอนุเคราะห์ช่วยเหลือเกื้อกูลจากบุคคลหลายฝ่าย ซึ่งผู้วิจัยขอแสดงความขอบคุณไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณ พระอาจารย์ คณะบดี ที่เป็นประธานกรรมการควบคุมอำนวยการสอบวิทยานิพนธ์ แก้ไขและปรึกษาเพิ่มเติมความสมบูรณ์แบบของงานผู้วิจัย โดย ร.พระราชรัตนาลงกรณ์, ดร. ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และพระครูจิรธรรมธัช, ผศ.ดร. กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้ชี้แนวทางและเทคนิคในการวิจัย เป็นธุระในการตรวจต้นฉบับให้คำปรึกษาและเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุง และสอนเทคนิคการจัดรูปแบบในการทำงานบนเครื่องคอมพิวเตอร์ เพื่อให้ความสวยงาม ด้วยความเมตตาที่ได้รับจากที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ทั้งสองท่านนี้ ทำให้เนื้อหาของวิทยานิพนธ์มีความชัดเจนและสมบูรณ์ คณาจารย์บัณฑิตศึกษาที่ให้ความเมตตาแก่ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าศึกษาสถาบันแห่งนี้ และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย จนสำเร็จการศึกษา

ขอขอบคุณ พระสงฆ์ท่านเจ้าอาวาสที่อำนวยความสะดวกในการจัดการสัมภาษณ์และสัมภาษณ์กลุ่ม และผู้นำชุมชนหลายกลุ่ม รวมทั้งประชาชนในนครหลวงเวียงจันทน์ประเทศลาว และอีกหลาย ๆ ท่านที่ผู้วิจัยไม่ได้กล่าวนามไว้ ณ ที่นี้ ซึ่งได้มีส่วนช่วยในการให้สัมภาษณ์ของส่วนต่าง ๆ และอำนวยความสะดวก และส่งพลังใจบริสุทธิ์จนทำให้วิทยานิพนธ์แล้วเสร็จสมบูรณ์

หากมีความดีอันเกิดจากวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอมอบให้แก่ผู้มีอุปการคุณทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือทั้งกำลังกายและกำลังใจ ตลอดถึงกำลังทรัพย์ด้วยดีตลอดมา พร้อมกันนี้ ความดีใดๆ ที่เกิดจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยขออุทิศเป็นเครื่องบูชาแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระธรรม และพระอริยสงฆ์ ตลอดจนผู้มีอุปการคุณทั้งหลายนับตั้งแต่ ปิตามารดา ครูอาจารย์ ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ผู้วิจัยทั้งในอดีตและปัจจุบันทุกรูป/คน และครอบครัวของผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลซึ่งคอยให้ความสนับสนุนส่งเสริมและให้กำลังใจมาโดยตลอด ขอความมุ่งหวังเจตนาด้วยความ پاکเพียรของผู้วิจัยจึงมีส่วนสนับสนุนให้พระพุทธศาสนา สังคม และประเทศชาติมีความเจริญรุ่งเรืองสืบไป

Phra Dao Houang Khampaseuth

ธันวาคม ๒๕๖๐

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ รูปแบบการอ้างอิงจะขึ้นต้นด้วยอักษรย่อชื่อของคัมภีร์แล้วตามด้วย เล่ม / ข้อ / หน้า ตามลำดับ เช่น วิ.มหา. (บาลี) ๑/๑๙๖/๑๕๑, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๙๖/๒๑๐. หมายถึง วินัยปิฎก มหาวคคปาติ ภาษาบาลี เล่ม ๑ ข้อ ๑๙๖ หน้า ๑๕๑ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๐๐ และวินัยปิฎก มหาวรรค ภาษาไทย เล่ม ๑ ข้อ ๑๙๖ หน้า ๒๑๐ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙

พระวินัยปิฎก

วิ. มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก มหาวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก์	(ภาษาไทย)
สํ.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
สํ.นิ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
สํ.สหา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค	(ภาษาไทย)
สํ.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค	(ภาษาไทย)
อง.เอก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ฉก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตุตก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฏฐก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อฏฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ขุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.อุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อุทาน	(ภาษาไทย)
ขุ.อิติ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ	(ภาษาไทย)

ช.เปต.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย เปตวัตถุ	(ภาษาไทย)
ช.ม.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิเทศ	(ภาษาไทย)
ช.จ.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย จุฬนิเทศ	(ภาษาไทย)
ช.ปฎิ.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภีทวารวรด	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก วิภังค์	(ภาษาไทย)
อภิ.ปุ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก ปุคคลปัญญาตี	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระไตรปิฎก

ช.ป.อ. บาลี)	(บาลี)	=	ขุททกนิกาย สทธรรมปกาสินี ปฏิสัมภีทามคคอฎฐกถา	(ภาษา บาลี)
ช.อิติ.อ.	(บาลี)	=	ขุททกนิกาย ปรมตถทีปนี อิติวุตตกอฎฐกถา	(ภาษาบาลี)
อภิ.สง.อ.	(บาลี)	=	อภิธรรมปิฎก ธรรมสงคณิ อฎฐสาลินีอฎฐกถา	(ภาษาบาลี)

การใช้หมายเลขย่อ

การใช้หมายเลขอ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาไทย จะแจ้งเล่มที่ / ข้อที่ / หน้าที่ / ตามลำดับ เช่น วิ. มหา. (ไทย) ๔/๘/๑๒ -๑๔. หมายถึง วินัยปิฎก มหาวรรค เล่มที่ ๔ / ข้อที่ ๘ / หน้าที่ ๑๒-๑๔ (ภาษาไทย).

การใช้หมายเลขอ้างอิงอรรถกถาพระไตรปิฎกภาษาบาลี จะแจ้งเล่มที่ / หน้าที่ เช่น อภิ.สง.อ. (บาลี) ๔๖/๒๕๕. หมายถึง อภิธรรมปิฎก ธรรมสงคณิ อฎฐสาลินีอฎฐกถา เล่มที่ ๔๖/หน้าที่ ๒๕๕ (ภาษาบาลี).

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเปิ่นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์มีการอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นสังคม อาศัยอยู่บนโลกใบนี้ มีความเชื่อ มี แนวความคิด ความเคยชิน ถายทอดกันเป็นความรู้สึกรู้ใจกันและกัน จนกลายมาเป็นประเพณีสืบทอดกันต่อมามนุษย์ ทุกตัวตนมีสัญชาตญาณในการกลัวภัยอันตรายที่จะเกิดแก่ตนเอง ทรัพย์สิน ของตน เมื่อมีภัยอันตราย อันน่าสะพรึงกลัวเกิดขึ้น จึงเกิดความสะทกสะท้านลึกลงใจเพื่อความ ปลอดภัยในชีวิต เป็นเหตุให้ เกิดความเชื่อผีสาถนางไม้เทวดา มีการบูชา อ่อนวอนเพื่อหวังให้เป็นการป้องกันรักษา ให้เกิดความ ปลอดภัยการอ่อนวอนบูชาเจ้าป่าเจ้าเขาซึ่งเชื่อกันว่ามีเทวดาอยู่ทั่วไป^๑ ให้ปกป้องรักษาเพื่อที่ตนเอง จะไดปลอดภัยจากอันตรายต่าง ๆ มีการบูชากราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เขาใจว่ามีอำนาจเหนือตนทำให้ดล บันดาลสิ่งที่ตัวเองปรารถนาบ้าง การบูชาจึงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์จนก่อให้เกิดความเชื่อ และศาสนาที่ใครๆ ไม่ควรลบลูดูหมิ่น

การบูชาเป็นหลักธรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา ที่สอนให้รู้จักการบูชาการกราบ ไหว้บุคคลที่ควรบูชา รวมทั้งสิ่งต่าง ๆ ที่ควรบูชา เพื่อเป็นการให้รู้คุณค่าของบุคคลหรือสิ่งของที่เราก ี่ยวข้องด้วย เพื่อใหม่มองเห็นคุณค่าความดีความสำคัญ และการปฏิบัติต่อบุคคลหรือสิ่งนั้นตามความ เหมาะสมได้ด้วยความจริงใจทั้งจะก่อให้เกิดแนวทางการปฏิบัติต่อกันในทางที่ดีของสังคมทั้ง สามารถ ที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ด้วย ดังนั้นการบูชาจึงถือว่าเป็นหลักธรรมที่ สำคัญอีกข้อ หนึ่งเ็นทางพระพุทธศาสนา และเป็นมงคลสูงสุดอย่างหนึ่งในชีวิตของทุกคน^๒

พระพุทธเจ้าก่อนที่จะปรินิพพาน ได้ตรัสถึงคนที่ควรบูชา สิ่งทีควรบูชาตลอดจนวิธีการบูชา เพื่อเป็นแนวทางสำหรับปฏิบัติสำหรับพระสงฆ์และประชาชนทั่วไป เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด สำหรับคนที่ทำการบูชา ในสภาพสังคมปัจจุบัน การบูชาเริ่มเปลี่ยนไปจากเดิมมาก คือ แทนที่จะบูชา เหมือนสมัยก่อน ที่มุ่งถึงการขอความเห็นอกเห็นใจ แต่กลับเป็นการขอร้องอ่อนวอนให้ช่วยเหลือ ให้มี โชคลาภวาสนาบ้าง ให้หายจากโรคไข้เจ็บบ้าง มุ่งผลเพียงรออภินิหารียจากสิ่งที่ตนบูชาหรือที่คนบูชา เท่านั้น อันเป็นผลให้เข้าไม่ถึงเนื้อแท้ของการบูชาอย่างแท้จริง การบูชาที่ถูกต้องนั้นย่อมเป็นผลให้

^๑ พระอริยานุวัตร เขมาจารีเถระ, **คติความเชื่อของชาวอีสาน**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๕.

^๒ พระมหาหวมวด สุภกธมโม, “การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องความเคารพใน พระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๔๗), หน้า ๑.

กระทำการบูชาด้วยความเจริญก้าวหน้าในชีวิต ความก้าวหน้า ความเจริญความเป็นสุข เพราะผลของการบูชานั้นเอง ท่านเรียกว่า มงคล คือ ความดีงาม ส่วนการบูชาการกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็นตัว บางทีก็เป็นผีสาว เทวดา ซึ่งเป็นโอปปาติกะ ถ้าเป็นกลุ่มนิสัยไม่ดี หากใครไปบนบานศาลกล่าวตกลงอะไรกับเขาไว้แล้วไม่ทำตามสัญญา ก็อาจจะทำให้พวกนี้โกรธและทาร้ายได้ แต่ก็มีย่อยมาก นอกจากชะตาไม่ดีเท่านั้น ส่วนโอปปาติกะอีกกลุ่ม คือ พวกจิตใจสูง มีพรหมวิหารธรรม ไม่ทาร้ายใคร แม้ใครจะผิดสัญญา ก็ไม่ทาร้ายให้ผลร้ายกับใคร เพราะฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่ามนุษย์ตั้งแต่โบราณมีความกลัวภัยที่เกิดจากธรรมชาติๆ เข้าใจว่ามีอิทธิพลเหนือตนเองนั้นจะสามารถช่วยเหลือให้พ้นภัยได้ และสามารถทำให้ตนเองประสบกับความโชคดีด้วย จากความเชื่อดังกล่าวได้พัฒนามาโดยลำดับซึ่งพระพุทธศาสนาก็มองในเรื่องนี้ว่า หากบูชาถูกต้องย่อมได้มงคล คือ บุคคลที่ควรบูชา สิ่งที่ควรบูชา เมื่อบูชาถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา ย่อมได้ความเจริญแก่ชีวิต แต่สภาพสังคมปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปมาก การบูชาเริ่มมีแนวโน้มเปลี่ยนไปจากเดิม^๓ นิยมบูชาแบบขอร้ออ้อนวอนขออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนบูชาให้ช่วยเหลือโดยวิธีต่างๆ

พระพุทธศาสนามีหลักในการบูชา ๒ ประการ คือ อามิสบูชา การบูชาด้วยวัตถุสิ่งของและปฏิบัติบูชา การบูชาด้วยการปฏิบัติ โดยประการแรกนั้น หมายถึง การบูชาบุคคลหรือสถานที่ควรสักการบูชาด้วยวัตถุสิ่งของต่างๆ เช่น ปางจัย ๔ ดอกไม้ รูปเทียน เป็นต้น เพื่อเป็นการบูชาคุณหรือตอบแทนคุณต่อบุคคลที่ตนเคารพสักการะ เช่น พุทธศาสนิกชนบูชาพระสงฆ์ด้วยปางจัย ๔ ส่วนประการหลัง หมายถึง การปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมหรือคำสอนทางพระพุทธศาสนา เช่น การเจริญสติปัฏฐาน ๔ การมีเมตตาจิตต่อเพื่อนมนุษย์ การประกอบอาชีพโดยสุจริตมีสัมมาอาชีพ การดำเนินตามมรรคมืองค์ ๘ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ เรียกว่า ปฏิบัติบูชา คือ ปฏิบัติตนดีงามถูกต้องตามครรลองของพระพุทธศาสนา

อย่างไรก็ตาม ในสังคมของมนุษย์นั้น ย่อมมีการอยู่รวมกันอย่างเป็นทางการเป็นกลุ่มก้อนหรือเป็นสังคมอาศัยอยู่บนโลกใบนี้ ต่างก็มีความเชื่อมีแนวความคิด ความเคยชิน ถ้ายึดติดกันเป็นความรู้สึกให้กันและกัน จนกลายมาเป็นประเพณีสืบทอดกันต่อมา มนุษย์จึงสัญชาตญาณในการกลัวภัย อันตรายที่จะเกิดแก่ตน เมื่อมีภัยอันตรายที่น่าสะพรึงกลัวเกิดขึ้น จึงเกิดความสะทกสะท้านลึกลงใจเพื่อความปลอดภัยในชีวิต อันเป็นเหตุให้เกิดความเชื่อผีสาว นางไม้ เทวดา มีการบูชา อ้อนวอนเพื่อหวังให้ป้องกันรักษา ให้เกิดความปลอดภัยการอ้อนวอนบูชาเจ้าป่าเจ้าเขา ซึ่งเชื่อกันว่า มีเทวดาอยู่ทั่วไปให้ปกป้องรักษาเพื่อที่ตนจะได้ปลอดภัยจากอันตรายต่างๆ จนเกิดการบูชากราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้าใจว่ามีอำนาจเหนือตน ให้ดลบันดาลสิ่งที่ตัวเองปรารถนาบ้าง การบูชาจึงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์

^๓ พระมหาประสพฤกษ์ จารุวาโท (รัตนยงค์), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องการบูชาในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒.

จนก่อให้เกิดความเชื่อและศาสนา ที่ใครไม่ควรลบหลู่ดูหมิ่นการบูชาเป็นหลักธรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา ที่สอนให้รู้จักบูชากราบไหว้บุคคลที่ควรบูชา สิ่งต่างๆ ที่ควรบูชา เพื่อเป็นการให้คุณค่าของบุคคลหรือสิ่งของที่ตนบูชาขึ้นด้วย^๔

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน เป็นดินแดนแห่งอารยธรรมแต่โบราณ นับพันปีมาแล้ว โดยเฉพาะในตอนบนของภาค จากหลักฐานใบเสมาขนาดใหญ่ที่ปรากฏอยู่มีลักษณะสลักภาพเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ซึ่งมีอายุเก่าไปถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ตำนานพื้นบ้านและนิทานพื้นบ้านถิ่นอีสาน ส่วนใหญ่มักเกี่ยวกับเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา เช่น วัตวาอาราม พระธาตุต่างๆ ในปัจจุบัน คนก็ยังคงมีศรัทธาแรงกล้า ทั้งในด้านศาสนาประเพณี ความเชื่อมั่นในเรื่องบรรพบุรุษและสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องเทวดา ภูตผีวิญญูณ ทำให้เกิดประเพณีที่เกี่ยวกับท้องถิ่นและประเพณีประจำภาค^๕ การบูชาของประชาชนท้องถิ่นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือในการศึกษาข้อต้นมีความเหมือนกับที่ประเทศลาวเป็นเหมือนสิ่งเดียวกันเพราะมีรูปแบบประเพณี และความเชื่อที่เหมือนกัน

ในสภาพสังคมปัจจุบันการบูชาเริ่มเปลี่ยนไปจากเดิมมาก คือแทนที่จะบูชาเหมือน สมัยก่อนซึ่งเมื่อก่อนมุ่งถึงการขอความเห็นอกเห็นใจ แต่กลับเป็นการขอร้องอ่อนน้อมให้ช่วยเหลือให้มีโชคลาภวาสนาบ้างให้หายจากโรคไขเจ็บบ้างเป็นการมุ่งผลเพียงรอภินิหารจากสิ่งที่ตน บูชาหรือคนที่ตนบูชาเท่านั้นอันเป็นผลให้เขาไม่ถึงเนื้อแท้ของการบูชาอย่างแท้จริงการบูชาที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนานั้นยอมเป็นผลให้ผู้กระทำการบูชามีความเจริญก้าวหน้าในชีวิตความก้าวหน้า ความเจริญ ความเป้นสุข เพราะผลของการบูชาตนเอง ทานเรียกวามงคล คือความดีงาม สอนการบูชาการกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็นตัว บางทีก็เป้นผีสิง เทวดา ซึ่งเป้น โอปปาติกะ ถ้าเป้นกลุ่มที่นิสัยไม่ดีหากใครไปบนบานศาลกลาว ตกงอะไรกับเขาไวแล้วไม่ทำตามสัญญา ก็อาจจะทำให้พวกนี้โกรธและทำร้ายได้ แต่ก็มีย่น้อยมากนอกจากชะตาไม่ดีเท่านั้น สอนโอปปาติกะอีกกลุ่มคือ พวกจิตใจสูงมีพรหมวิหารธรรม ไม่ทำร้ายใครแมใครจะผิดสัญญา ก็ไม่ทำร้ายใครผลร้ายกับใคร

เพราะฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่ามนุษย์ตั้งแต่สมัยโบราณมีความกลัวภัยที่เกิดจากธรรมชาติต่างๆ เขาใจว่ามีอิทธิพลเหนือตนเองนั้นจะสามารถช่วยเหลือให้พ้นภัยได้ และสามารถทำให้ตนเอง ประสบกับความโชคดีด้วย จากความเชื่อดังกล่าวได้พัฒนามาโดยลำดับซึ่งพระพุทธศาสนาก็มอง ในเรื่องนี้ว่าหากบูชาถูกต้องยอมได้มงคลคือบุคคลที่ควรบูชา สิ่งที่ควรบูชา เมื่อบูชาถูกต้องตาม หลักพระพุทธศาสนา ย่อมได้ความเจริญแก่ชีวิต แต่สภาพสังคมปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปการบูชา เริ่มมีแนว

^๔ พระอริยานุวัตร เขมาจารีเถระ, *คติความเชื่อของชาวอีสาน*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๕.

^๕ สุพจน์ ทองเนื้อขาว, “ความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุขามแก่น ตำบลบ้านขาม อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๑), หน้า ก.

โนมเปลี่ยนไปจากเดิมนิยมการบูชาแบบขอร้องอ้อนวนขออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตนบูชา ให้ช่วยเหลือโดยวิธีการต่าง ๆ

ประเทศลาวเป็นประเทศที่มีพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นศาสนาหลักมีการปกครองของคณะสงฆ์ลาวเพียงหนึ่งเดียวไม่มีนิกาย การบูชา ความเชื่อมีความหลากหลายและใกล้เคียงกับภาคอีสานของประเทศไทยคือประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ การบูชาในประเทศมีมากมาย มีพระธาตุ เจดีย์สำคัญ พระพุทธรูป และวัด เป็นต้นซึ่งเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนทั้งหมดไว้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและของคนทั้งประเทศ สิ่งหนึ่งที่มีการบูชาของประชาชนเป็นจำนวนมากคือหลักเมืองเวียงจันทน์ ซึ่งถ้าพูดอีกมุมคือต้นกำเนิดของเมืองหลวงของประเทศลาว นั่นคือญามแม่ศรีเมือง ซึ่งมีตำนานที่เล่าขานกันมาอย่างยาวนานถึงความศักดิ์สิทธิ์ในด้านต่างๆ จึงเป็นเสมือนหัวใจหลักของประชาชนคนลาวทั้งประเทศ ว่าทุกๆ ในหนึ่งปีจะต้องเดินทางมากราบไหว้บูชา เพื่อความเป็นสิริมงคลให้กับชีวิต หรือความสบายใจ จนการเป็นกิจกรรมหนึ่งของประชาชนเกือบทุกคนทั้งประเทศลาวก็ได้ จากการศึกษาศึกษาสามารถสรุปย่อได้ดังนี้

ตำนานศาลหลักเมือง วัดสี่เมือง เวียงจันทน์ วัดสี่เมือง ซึ่งถือเป็นศาลหลักเมืองลาว มีเรื่องเล่ากันว่าเมื่อสร้างเสาหลักเมืองต้องหาคนอุทิศชีวิตลงหลุมฝังเสาหลักเมือง แต่ถ้าไม่มีใครอุทิศเจ้าอาวาสจะต้องอุทิศชีวิตเอง แต่ได้มีนางสีเมืองซึ่งท้อง ๓ เดือน ได้ยอมอุทิศตนกระโดดลงไปอยู่กับหลุมเสาหลักพร้อมกับม้าอีกหนึ่งตัว ซึ่งสามีนางก็เสียชีวิตในสนามรบตอนนั้นเหมือนกัน

วัดสี่เมืองตั้งอยู่บนถนนเชษฐาธิราช ทางทิศตะวันออกของสถานทูตฝรั่งเศส เป็นวัดแห่งหนึ่งในนครเวียงจันทน์ที่มีประชาชนลาวเดินทางไปสักการบูชาเป็นจำนวนมากในแต่ละวัน ภายในวัดสี่เมืองเป็นที่ตั้งของเสาหลักเมืองประจำนครเวียงจันทน์ วัดสี่เมืองสร้างขึ้นในปี พ.ศ. ๒๑๐๖ (ค.ศ. ๑๕๖๓) โดยเหล่าเสนาอำมาตย์ของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชได้ลงความเห็นให้สร้างวัดสี่เมือง ณ ที่แห่งนี้ ต่อมาถูกกองทัพสยามทำลายลงในปี พ.ศ. ๒๓๗๑ (ค.ศ. ๑๘๒๘) และสร้างวัดสี่เมืองขึ้นมาใหม่ในปี พ.ศ. ๒๔๕๘ (ค.ศ. ๑๙๑๕) ภายในวัดสี่เมืองมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่มากมาย โดยเฉพาะพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์และเก่าแก่ พระพุทธรูปองค์นี้ได้ชำรุดไปบางส่วน ซึ่งชาวลาวเชื่อกันว่าพระพุทธรูปองค์นี้ศักดิ์สิทธิ์เป็นอย่างมาก

ด้านหน้าบริเวณตรงข้ามประตูทางเข้าวัดสี่เมืองมีร้านจำหน่ายดอกไม้ ธูป เทียน และร้านจำหน่ายผลไม้ให้บริการทางด้านตะวันออกของวัดสี่เมืองมีสวนสาธารณะ เล็กๆ มีพระบรมรูปของเจ้ามหาชีวิตศรีสว่างวงศ์ ตั้งอยู่บนแท่นสูงกลางสวนสาธารณะ พระหัตถ์ทรงถือสมุดใบลานที่จารึกประมวลกฎหมายฉบับแรกของลาวไว้ พระบรมรูปเจ้ามหาชีวิตศรีสว่างวงศ์นี้เป็นของขวัญที่ทางสหภาพโซเวียตมอบให้ มาก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง หลังจากนั้นแผ่นป้ายโลหะจารึกพระนามถูกฝ่ายคอมมิวนิสต์รื้อทิ้งออกไป ภายหลังกองทัพคอมมิวนิสต์ประสบความสำเร็จในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ (ค.ศ. ๑๙๗๕) การนมัสการเจ้าแม่สีเมืองที่วัดสี่เมืองที่ชาวลาวเคารพสักการะนับว่าเป็นวัดที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สุดใน

นครเวียงจันทน์ หากได้มาประเทศลาวต้องมาสักการะเจ้าแม่สีเมือง ซึ่งเป็นพุทธสถานเก่าแก่โบราณ ครั้งหนึ่งในอดีตเคยเป็นที่ประดิษฐานของ พระแก้วมรกต และปัจจุบันได้สร้างองค์จำลองไว้ให้สักการะแทนสวยงามมาก^๖

ปัญหาที่พบในปัจจุบันก็คือ ความเข้าใจในหลักพุทธธรรมและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนในประเทศลาว นครหลวงเวียงจันทน์ เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อพระธาตุสุปเจดีย์ รูปปั้น รูปหล่อ หรือเป็นสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า เนื่องจากว่า ต่างคนต่างก็มีคติความเชื่อและความเข้าใจต่อหลักพุทธธรรมและพิธีกรรมที่แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับความเชื่อและเหตุผลของแต่ละฝ่ายทั้งนี้ หากบุคคลไม่พิจารณาให้ถูกต้องชัดเจนตามหลักความเชื่อทางพระพุทธศาสนาแล้วจะเห็นว่าอาจจะนำตนหรือบุคคลอื่นไปสู่การกระทำหรือปฏิบัติต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหมือนกับศาสนาอื่นๆ ที่นับถือพระเจ้า คือ ศรัทธาหรือเชื่ออย่างไม่มีเหตุผลขาดปัญญา อ่อนวอนเพื่อให้สำเร็จความปรารถนาของตนโดยปราศจากเหตุปัจจัยมาสนับสนุน ตรงกันข้ามหากว่าบุคคลไปกราบไหว้สักการบูชาและทำบุญตามประเพณีในโอกาสต่างๆ อย่างถูกต้องแล้วย่อมนำมาซึ่งความสุขเป็นอันสูงส่งดังคำที่ว่า “บูชา จะ บูชานิยามัง เอตัมมังคลมุตตะมัง แปลว่า การบูชาบุคคลและสิ่งที่ควรบูชาเป็นอุดมมงคล”^๗ ฉะนั้น ในฐานะของพุทธศาสนิกชนจึงควรปฏิบัติต่อพระบรมสารีริกธาตุทุกแห่งทั้งในแง่ของอามิสบูชาและปฏิบัติบูชาที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

ญาแม่ศรีเมือง ไม่เพียงแต่เป็นศูนย์รวมทางจิตใจเท่านั้นแต่ยังหมายรวมถึงคุณค่าที่กำหนดเพื่อน้อมนาจิตใจของผู้ที่ได้พบเห็นเกิดพุทธานุสติ ระลึกถึงพุทธองค์พระผู้เป็นศาสดาแล้วเกิดศรัทธาประสาทะนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วยังเป็นภาพสะท้อนของความสัมพันธ์ระหว่างรูปธรรมและนามธรรมของสรรพสิ่งที่เราไม่สามารถเห็นได้นอกจากใช้ปัญญาพิจารณาเท่านั้น นอกจากนี้องค์ญาแม่ศรีเมือง ในวัดศรีเมืองยังมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของประชาชนชาวลาว นครหลวงเวียงจันทน์ เป็นอย่างมาก ทั้งทางด้านการปกครองท้องถิ่น เศรษฐกิจขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม มีการประกอบพิธีถวายสักการะญาแม่ศรีเมือง เรียกว่า “งานไหว้บูชาญาแม่ศรีเมือง” คนที่มาร่วมงานนมัสการญาแม่ศรีเมือง ที่วัดศรีเมืองนี้เชื่อว่าเมื่อมาร่วมพิธีแล้วจะได้บุญกุศลมาก เชื่อว่าเทวดาที่สถิตอยู่ในวัดศรีเมืองจะดลบันดาลให้ตนเองสมปรารถนา เชื่อว่าญาแม่ศรีเมือง จะปกป้องรักษาคุ้มครอง การอธิฐานที่สำคัญกับญาแม่ศรีเมือง มีหลายเรื่องของประชาชนชาวลาวและประชาชนไทยบางส่วนที่มีความเชื่อ หากได้สมดังปรารถนาแล้วก็จะมาทำพิธีแก้บน จะเห็นได้ว่าญาแม่ศรีเมือง มีความสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตประชาชนชาวลาว นครหลวงเวียงจันทน์และผู้ศรัทธาอย่างแนบแน่น

^๖ Dooasia, ตำนานศาลหลักเมือง วัดสีเมือง เวียงจันทน์, (ออนไลน์), <http://www.dooasia.com/trips/detail.php?id=๔๐๐, ๓๑ มี.ค. ๖๐.>

^๗ ชุ.ชุ. (บาลี) ๒๕/๙/๔, ชุ.ชุ. (ไทย) ๒๕/๙/๘.

ดังนั้นผู้ศึกษาวิจัย จึงสนใจที่จะศึกษาศึกษาเชิงวิเคราะห์การบูชาตามหลักพระพุทธศาสนา เถรวาทเปรียบเทียบการบูชาที่ปรากฏในประเพณีการทำบุญญาแม่ศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ เพื่อเป็นสาระประโยชน์แก่พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปในการประพฤติปฏิบัติตนสอดคล้องและเหมาะสม มาจนกลายเป็นประเพณีสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน อันเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา ประเทศชาติ สังคม และวงวิชาการต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาหลักการบูชาในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาพิธีการบูชาการทำบุญญาแม่ศรีเมืองของประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์
- ๑.๒.๓ วิเคราะห์คุณค่าการบูชาที่ปรากฏในประเพณีการทำบุญญาแม่ศรีเมือง ของประชาชน นครหลวงเวียงจันทน์

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

ก. ด้านแหล่งข้อมูล/เอกสาร ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักการบูชาในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ผลการปฏิบัติตามหลักการบูชาของพุทธศาสนิกชนในประเพณีการทำบุญเกี่ยวกับญาแม่ศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์

ข. ด้านเนื้อหา การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาหลักการบูชาในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพิธีกรรม ความสำคัญ พิธีกรรม ผลการปฏิบัติตามหลักการบูชา และคุณค่าศรัทธาญาแม่ศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ ที่มีต่อพุทธศาสนิกชนชาวลาว

ค. ด้านพื้นที่/ประชากร เนื้อหาที่ศึกษา ได้แก่ หลักการบูชาในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการปฏิบัติตามหลักการบูชาของพุทธศาสนิกชนในประเพณีการทำบุญเกี่ยวกับญาแม่ศรีเมืองของประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์ ได้แก่ ๑. พระสงฆ์ จำนวน ๕ รูป ๒. นักปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน ๕ คน และ ๓. ประชาชนใน นครหลวงเวียงจันทน์ ๒๐ คน รวมทั้งสิ้น ๓๐ รูป/คน โดยผู้ศึกษามีเกณฑ์เลือกกลุ่มเป้าหมายเลือกจากตัวแทนของภาคส่วนต่างๆ คือตัวแทนจากคณะสงฆ์ หน่วยงานราชการ ผู้นำหมู่บ้าน และปราชญ์ชาวบ้าน

๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การบูชา หมายถึง การยกย่อง เชิดชู เลื่อมใส ความบริสุทธิ์ใจ ในการศึกษา มี ๒ อย่าง คือ อามิสบูชา การบูชาด้วยวัตถุสิ่งของและปฏิบัติบูชา การปฏิบัติตามศาสนทางพระพุทธศาสนา

พิธีกรรมการบูชาญาแม่ศรีเมือง หมายถึง การกระทำที่เป็นรูปธรรม มีการกระทำที่เป็นขั้นตอน และปฏิบัติเพื่อเป็นสื่อสัญลักษณ์ ที่ประชาชนชาวลาว และพุทธศาสนิกชนปฏิบัติต่อญาแม่ศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ได้แก่ ๑. พิธีกรรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ๒. พิธีกรรมเกี่ยวกับบุคคล และ ๓. พิธีกรรมเกี่ยวกับชุมชนและสังคม เป็นต้น

ญาแม่ศรีเมือง หมายถึง เสาหลักเมือง ของนครหลวงเวียงจันทน์ ที่อยู่ภายในวัดสี่เมืองนครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว

คุณค่า หมายถึง สิ่งที่ได้จากการบูชาญาแม่ศรีเมือง ที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ความสบายใจ ความสามัคคี จริยธรรม และคุณธรรม ที่เกิดขึ้นจากการประกอบพิธีกรรมการบูชาญาแม่ศรีเมืองของประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว

๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้ศึกษาวิจัยได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักการบูชาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทที่ปรากฏในประเพณีการทำบุญของพุทธศาสนิกชนเกี่ยวกับพระธาตุนาคุณจังหวัดมหาสารคาม ดังต่อไปนี้

(ก) เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พระธรรมธีรราชฆาตมุนี (โชดก ญาณสิทธิ) ได้ประพันธ์เรื่อง มงคล ๓๘ ประการ สรุปรื่องข้อควรปฏิบัติในการบูชาพระสัพพัญญูและเจดีย์ไว้ว่า บูชา กราบไหว้ตามโอกาสอันสมควร บูชา กราบไหว้สังฆเวณีสถาน ๔ แห่ง คือ ที่ประสูติตรัสรู้แสดงธรรมและปรินิพพานตามโอกาสอันสมควร บูชากราบไหว้เคารพ พระพุทธรูปตามโอกาสอันควรกราบไหว้ บูชาย่าเเกรง เคารพที่ประทับของพระพุทธเจ้าตามโอกาสอันควร ไม่สวมรองเท้าในสถานพระเจดีย์ ไม่กั้นร่มในลานพระเจดีย์เวลาใกล้พระเจดีย์ ไม่เดินพลางเจรจาลงเข้าในเขตวัดต้องห่มผ้าลาดไหล่หุ่บ่ม ถอดรองเท้า ไม่ทำอकारะต่างๆ อย่างเท่าที่ตนเห็นว่าจะสมควร กราบไหว้ด้วยเบญจางคประดิษฐ์ เปล่งวาจาว่าคาระลิกถึงพระพุทธคุณ ตามระลิกถึงพระธรรมคุณ ด้วยใจอันบริสุทธิ์ผุดผ่อง ปฏิบัติตามพระโอวาทเป็นนิตยด้วยจิตเคารพอย่างจริงจัง^๔

พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ เขียนหนังสือเรื่องคติความเชื่อของชาวอีสานสรุปได้ว่า “เมื่อมีภัยอันตรายนาสะพริงกลัวเกิดขึ้นจึงเกิดมีการสะทกสะท้านลั้งเลใจเพื่อความปลอดภัยใน ชีวิตเป็น

^๔ พระธรรมธีรราชฆาตมุนี (โชดก ญาณสิทธิ), **มงคล ๓๘ ประการ**, พิมพ์ครั้งที่ ๙๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๗๕-๑๗๗.

เหตุให้เกิดความเชื่อผีसानางไม้เทวดา มีการบูชาอ่อนวอนเพื่อหวังให้ป้องกันรักษาให้เกิดความปลอดภัย การอ่อนวอนบูชาเจ้าป่าเจ้าเขา ซึ่งเชื่อกันว่ามีเทวดาอยู่ทั่วไปหวังจะให้คุ้มครองและรักษาชีวิตของตน เพื่อความอยู่รอดแห่งชีวิตจึงเกิดคติความเชื่อ เพื่อพ้นภัยอันตรายจึงเกิดคติความนับถือเพื่อความเปนอยู่สบายจึงเกิดคติความเลื่อมใส^๙

พระเทพเวที(ประยูรชยบุตร) ได้เขียนหนังสือเรื่องพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานทางวิทยาศาสตร์พอสรุปได้ว่า “ปัญหาของมนุษย์ในชีวิตและสังคมที่เปนอยู่นี้ต้องการคำตอบที่ใช้ การโต้แย้งหรือคำแนะนำที่พร้อมจะปฏิบัติได้ทันทีหรือไม่ได้สถานการณ์แต่ละอย่างไม่อาจผิดเพี้ยนจะได้คำตอบถูกหรือผิดเป็นอีกเรื่องแม้วิทยาศาสตร์จะมีความรู้และบอกวิธีปฏิบัติในการ แก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพแต่ก็มีจุดอ่อน บกพร่องไม่เพียงพอวิทยาศาสตร์ เจริญเฉพาะวัตถุ ภายนอก ไม่ต่างอะไรกับศาสนาโบราณ ทำให้มนุษย์ฝากชะตากรรมไว้กับการอ่อนวอน บวงสรวงเทพเจ้า ตางมอบความสุขความทุกข์ไว้กับการดลบันดาลจากภายนอก เหมือนหนึ่งฝากไว้กับวัตถุ แต่พระพุทธศาสนาสอนให้พ้นทุกข์ปรารถนาอยากใ้พ้นทุกข์จะต้องมีกระบวนการแก้ทุกขว่า ทุกขอยู่ที่ไหน แก้อย่างไร ก็ดำเนินตามวิธีการแก้ทุกขโดยอาศัยปัญญา เรียนรูกฎธรรมชาติดวยปัญญา^{๑๐}

दनัย ไชยโยธา กล่าวว่า ข้อแตกต่างระหว่างศาสนากับไสยศาสตร์อยู่ที่พิธีกรรมพิธีกรรมทางศาสนามีขั้นตอนที่ชัดเจนมีพระเป็นผู้ประกอบพิธีบุคคลผู้ทำพิธีสามารถหาพิธีได้จะเป็นใครก็ได้ทำแทนกันได้และมีวัตถุประสงคเพื่อจรรโลงสืบทอดศาสนานำความเจริญรุ่งเรืองหรือความสุขสบายมาให้ผู้ที่เกี่ยวข้องส่วนไสยศาสตร์ผู้ประกอบพิธีจะต้องเป็นบุคคลเฉพาะทำแทนกันไม่ได้มีวัตถุประสงคกำหนดไว้ชัดเจนเพื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะไม่ได้เป็นการประกอบพิธีเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของสังคมโดยส่วนรวมการประกอบพิธีกรรมในสังคมไทยนั้นเป็นเรื่องที่ผสมผสานกันระหว่างความเชื่อที่เป็นศาสนากับไสยศาสตร์อย่างแยกกันไม่ออกตามปกติพิธีกรรมทางศาสนาเน้นความเชื่อทางศาสนาเป็นหลักแต่ก็มีพิธีเป็นความเชื่อทางไสยศาสตร์ปะปนอยู่ด้วยเป็นส่วนน้อยเสมอ^{๑๑}

ปิ่น มุกกันต์ พ.อ. ได้แต่งหนังสือมองคลชีวิตสรุปเรื่องการบูชาไว้ว่า เป็นการบูชาด้วยความดีพิเศษอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้กระทำมีความเจริญก้าวหน้าในชีวิต การบูชาเป็นมงคลข้อหนึ่งในมงคล ๓๘

^๙ พระอริยานุวัตรเขมจารีเถระ, **คติความเชื่อของชาวอีสาน**, พิมพ์ครั้งที่๔ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า๕.

^{๑๐} พระเทพเวที (ประยูรชยบุตร), **พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานทางวิทยาศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๕, หน้า๖๗.

^{๑๑} ดนัย ไชยโยธา, **ลัทธิศาสนาและระบบความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น**, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรินติ้งเฮาส์, ๒๕๓๘), หน้า๗๕.

ประการ ทางพระศาสนาองเห็นความสำคัญของการบูชาเพราะการบูชาเป็นหลักปฏิบัติที่มีผลถึงขั้นแปลงชีวิตจิตใจได้ที่เดียว^{๑๒}

กิ่งแก้ว อรรถากร กล่าวถึงพิธีกรรมว่า เป็นวัฒนธรรมที่คนในสังคมได้สร้างขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงทางจิตใจ แล้วทำให้ผู้ทามีความสุขใจ มีความหวัง และเชื่อว่าพิธีกรรมต้องนำไปสู่ผลที่คาดหวัง ทำให้เกิดความเป็นสวัสดิมงคล อยู่เห็นเป็นสุข ลักษณะของพิธีกรรมมีอยู่ ๒ ประการ คือ เน้นเรื่องของจิตใจ และเน้นเรื่องสัญลักษณ์ ในสังคมไทยมักมีการประกอบพิธีกรรมในโอกาสต่างๆ ตั้งแต่เกิดจนตาย^{๑๓}

จากรุวรรณ ธรรมวัตร กล่าวถึงพิธีกรรมว่า มีความสัมพันธ์กับความเชื่อเพราะพิธีกรรมเป็นพื้นฐานของการกระทำ ไม่ว่าจะเป็ความเชื่อต่อสิ่งใด พิธีกรรมในสังคมไทยมีอยู่ ๒ ประเภทคือ พิธีกรรมส่วนรวม มีแบบแผนการกระทำ คล้ายคลึงกันทั้งประเทศ กับพิธีกรรมเฉพาะถิ่น มีแบบแผนการกระทำเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นใดถิ่นหนึ่ง แต่องค์ประกอบของพิธีกรรมของสองประเภทจะเหมือนกัน คือ มีความเชื่อเป็นรากฐานการกระทำ ผู้ประกอบพิธี อุปกรณ์ในพิธี วิธีดำเนินการ และผู้ร่วมพิธี^{๑๔}

สมชาย ลำดวน ได้กล่าวว่า นครจัมปาศรีที่อำเภอนาคูนปัจจุบันเป็นนครโบราณที่คนในสมัยปัจจุบันไม่ทราบว่ามีความเป็นมาอย่างไรแน่ จำเป็นต้องสันนิษฐานจากโบราณสถานและโบราณวัตถุที่มีอยู่ เช่น ปรangk์สลุบ พระพิมพ์และเทวรูป หลักฐานพระพิมพ์ทางด้านมานุษยวิทยาโดยการสังเกตพระพักตร์ และพระวรกายของพระพิมพ์ปรากฏเป็นลักษณะของคนพื้นเมืองชาวสยามโบราณนั่นเอง และสังเกตพุทธศิลปะ ทำให้ทราบว่าเป็นศิลปะร่วมสมัยแบบพระพิมพ์พระปฐมเจดีย์ ซึ่งศาสตราจารย์ยอช เซเดย์ กล่าวไว้เป็นพระพิมพ์เก่าที่สุดของสยามทาชึ้นเมื่อ พ.ศ. ๙๕๐ - ๑๒๗๐ และพระพิมพ์แบบปฐมมีการจารึกคาถา เยธมมา ด้วยอักษรคฤนธ์ หรืออักษรขอมโบราณ^{๑๕}

ศรีศักร วัลลิโภดม ได้กล่าวว่า บริเวณที่ตั้งอำเภอานาคูนแต่ก่อนเป็นเมืองขนาดใหญ่ เรียกว่าเมืองนครจัมปาศรี ในสมัยทวารวดี มีคูน้ำล้อมรอบ ภายในเมืองมีซาก พระสลุบเจดีย์กลางเมือง มีเนินศาสนสถานก่อด้วยศิลาแลง พบศิลาจารึกขอมมีการเอ่ยถึงนาม พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ นอกเมืองไปพบศาสนสถานขอมสมัยลพบุรี ๑ ถึง ๒ แห่ง เรียกว่า กุ๋น้อย นครจัมปาศรีรู้จักทั่วไป เพราะค้นพบ

^{๑๒} ปิ่น มุกข์นิต พ.อ., **มงคลชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๓๗), หน้า ๑๕๗.

^{๑๓} กิ่งแก้ว อรรถากร, **คติชนวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๒๐), หน้า ๙๖.

^{๑๔} จากรุวรรณ ธรรมวัตร, **คติชาวบ้าน**, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๓๐), หน้า ๑๙๐-๑๙๒.

^{๑๕} สมชาย ลำดวน, **พระบรมสารีริกธาตุนครจัมปาศรี**, เอกสารวิชาการในงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ ๑๐, (พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๙), หน้า ๔๐-๕๐.

พระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุพบพระพิมพ์สมัยทวารวดีแบบต่างๆ อีกมากมาย ปัจจุบันได้จัดสร้างพระธาตุนาดูนบรรจุพระบรมธาตุ อยู่ทางทิศใต้ของอำเภอนาดูน ภายในเมืองนครจำปาศรีมีโคกเนินเป็นที่อยู่อาศัย แหล่งฝังศพของคนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เพราะพบเศษภาชนะแบบทุ่งกุลา หรือ ร้อยเอ็ดแบบต่างๆ ชุดลึกลงไประดับ ๒ - ๓ เมตร พบภาชนะผิวเรียบขาวสีเทา รวมทั้งแบบขาวบางที่จัดได้ว่าเป็นแบบทุ่งกุลาในสมัยทวารวดี ลพบุรี นอกจากนั้นยังพบเศษภาชนะเคลือบสีเขียวอ่อนและสีน้ำตาลเก่าแบบขอมกระจายอยู่ทั่วไป สิ่งสำคัญก็คือบริเวณศาลานางขาว จากการขุดลอกบริเวณอาคารพุทธศาสนาอาจจะเป็นฐานโบสถ์ เพราะเป็นฐานสี่เหลี่ยมผืนผ้าก่อด้วยศิลาแลง พบกระเบื้องดินเผา ใบเสมาทำด้วยศิลาแลงมีทั้งหักและเต็มใบเหลืออยู่มีลักษณะเป็นการปักในรูปแปดทิศเช่นเดียวกับพบที่ ฟ้าแดดสูงยาง จังหวัดกาฬสินธุ์ แต่ลักษณะพิเศษหน้าอาคารหันไปทางทิศตะวันออก แน่นนอนสถานที่ตรงนี้เป็นอาคารพุทธสถานแบบทวารวดี

การขุดค้นพบพระบรมธาตุ เป็นหลักฐานที่เด่นชัดถึงการแพร่คติบูชาพระบรมธาตุ จากภาคอีสานที่แสดงให้เห็นพุทธศาสนาเข้ามาเปลี่ยนแปลงระบบความเชื่อของประชาชนในท้องถิ่นนี้ก่อนยุคประวัติศาสตร์ การจัดสร้างพระเจดีย์บรรจุพระบรมธาตุมีประเพณีการสร้างพระพิมพ์แบบต่างๆ เพื่อได้มาซึ่งบุญกุศล การบรรจุพระสถูปในพระพิมพ์บางชนิดมีรูปพระสถูปอยู่แสดงถึงความสัมพันธ์กับบรรดาพระพิมพ์ที่พบในเขตอาณาจักรทวารวดี- วิชัย ซึ่งบรรจุบนภาพสลักบนแผ่นศิลาสมัยทวารวดีหลายแห่งทั่วไปในภาคอีสาน จากหลักฐานที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ พอสรุปได้ว่า บริเวณเมืองนครจำปาศรีเป็นชุมชนยุคก่อนประวัติศาสตร์มาจนถึงสมัยทวารวดีก็รับอิทธิพลพุทธศาสนาหลังจากสมัยทวารวดี แล้วอิทธิพลขอมเข้ามาในพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗^{๑๖}

ทรงพล มะลิกุลและคนอื่นๆ ได้กล่าวว่าชุมชนเมืองโบราณในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจังหวัดมหาสารคามมีหลายแห่งที่สำคัญ ชุมชนโบราณนครจำปาศรีอยู่ที่ท้องที่อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเรียกกันว่าเป็นชุมชนที่มีมาเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๖ ได้รับอิทธิพลของพุทธศาสนาร่วมสมัยกับอาณาจักรทวารวดีที่แผ่เข้ามาทางอีสาน โดยมีหลักฐานจากจารึกหลังพระพิมพ์ดินเผาซึ่งขุดได้บริเวณชุมชนโบราณแห่งนี้เป็นภาษามอญ อักษรปัลลวะ ต่อมาอิทธิพลของมอญเสื่อมลงอิทธิพลของพุทธศาสนาและพราหมณ์สมัยลพบุรี ก็แผ่เข้าซ้อนในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ซึ่งทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาทางฝ่ายมหายานทั้งมีหลักฐานเป็นศิลาจารึกของขอมซึ่งได้จากศาลานางขาว ในบริเวณชุมชนโบราณนครจำปาศรี จึงมีเหตุผลน่าเชื่อว่า ชุมชนโบราณนครจำปาศรีเคยเป็นชุมชนที่มีอารยธรรมมอญโบราณและขอมโบราณมาก่อน

พุทธศาสนิกชนทั้งหลายได้ร่วมกันเสียสละแรงกาย แรงใจ และทรัพย์สินสมบัติต่างๆ จัดสร้างพระธาตุนาดูนเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ที่อำเภอนาดูนเป็นศูนย์รวมใจของประชาชน เป็นพุทธ

^{๑๖} ศรีศักร วัลลิโภดม, **อีสานสมัยต่างๆ**, ในอีสาน เนื่องโอกาสครบรอบ ๕๕ ปีของสมาคมชาวอีสาน, (มหาสารคาม: ธรวิชัยการพิมพ์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๔๕ - ๑๕๒.

มณฑลอีสาน เป็นศูนย์กลางในการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศ เพื่อเป็นการส่งเสริมความสามัคคีบำรุงพุทธศาสนา อนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น เสริมรายได้จากการท่องเที่ยว และที่สำคัญที่สุดให้โอกาสคนในชุมชนและนอกชุมชนได้มาสัมผัสใกล้ชิดและรับอารมณ์ริมคลองจากองค์พระธาตุนาตุน ซึ่งกำหนดจัดงานนมัสการพระธาตุนาตุนประจำปี โดยยึดเอาวันสำคัญทางพุทธศาสนาในวันมาฆบูชา กำหนด ๕ วัน ๕ คืน^{๑๗}

อ.บริภัทร (นามแฝง) ได้กล่าวว่า ท้องที่อำเภอนาตุน จังหวัดมหาสารคามเป็นที่ประดิษฐานพระธาตุนาตุนซึ่งเชื่อกันว่าบริเวณดังกล่าวเคยเจริญรุ่งเรืองทางพุทธศาสนาในอดีต ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๕ จากการขุดพบสถูปเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พระพิมพ์ดินเผากรุณาตุนส่วนมากจะมีสถูปเจดีย์จำลองอยู่เสมอ เชื่อว่าพระบรมสารีริกธาตุเป็นมงคลวัตถุสูงสุดทรงอำนาจภาพที่สุดที่จะพึงหาได้ในโลก ซึ่งพระพุทธเจ้า “ได้ทรงอธิษฐานไว้ก่อนปรินิพพานเพื่อให้มนุษย์ เทพ พรหมทั้งหลายได้มีไว้เป็นพุทธบูชา” เป็นเครื่องน้อมนำไปสู่สวรรค์ พรหม และนิพพานในที่สุด^{๑๘}

(ข) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาสมชาย ธีรภาโส (บุญเกลี้ยง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเชื่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุในสังคมไทย” ผลการวิจัยสรุปได้ว่า พุทธศาสนิกชนมีความเชื่อว่าพระบรมสารีริกธาตุสูงยิ่งและเชื่อมั่นในอำนาจของพระบรมสารีริกธาตุที่ประดิษฐานอยู่ในพระสถูปเจดีย์ ผู้มีพระบรมสารีริกธาตุไว้สักการบูชาจะมีความสุขความเจริญในชีวิต ดังนั้นพุทธศาสนิกชนจึงพยายามปฏิบัติตนให้บริสุทธิ์เพื่อบูชาพระบรมสารีริกธาตุ เพราะความเชื่อว่าพระบรมสารีริกธาตุเป็นสิ่งแทนองค์พระพุทธเจ้า^{๑๙}

สถาพร อรุณวิลาส ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง คติความเชื่อพุทธศาสนาแบบลังกากับวิถีชีวิตชุมชนเมืองสุโขทัย-ศรีสัชชนาลัย พบว่า คติความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลมาจากศรีลังกาคงถือว่า พระบรมสารีริกธาตุถือเป็นสัญลักษณ์การดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องหมายแห่งการตั้งมั่นของพระพุทธศาสนาสถูปเจดีย์จึงเป็นอันสงฆ์แก่ผู้สร้างและบูชา คติพื้นฐานในการบูชาพระบรมสารีริกธาตุด้วย ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงมีการเสาะแสวงหาพระ

^{๑๗} ทรงพล มะลิกุล, ร้อยตรีและคนอื่นๆ, **สิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่เมืองมหาสารคาม**, (มหาสารคาม : โรงพิมพ์นางนวลออฟเซ็ท, ๒๕๓๐), หน้า ๖๖ - ๖๘.

^{๑๘} อ.บริภัทร (นามแฝง), **พระบรมธาตุ**, (กรุงเทพมหานคร : ชมรมปฏิบัติธรรมแก้วแสงทอง, ๒๕๓๙), หน้า ๑.

^{๑๙} พระมหาสมชาย ธีรภาโส (บุญเกลี้ยง), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุในสังคมไทย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า บทคัดย่อ.

บรมสารีริกธาตุ ถึงดินแดนศรีลังกา เพื่อนามาสักการบูชาเป็นศูนย์รวมศรัทธาของประชาชน ซึ่งมีหลักฐานปรากฏอยู่ในศิลาจารึกที่วัดเขากบ กล่าวถึงพระมหาเถรศรีศรัทธาเดินทางไปไหว้พระธาตุในเมืองต่างๆ ภายในประเทศแล้วออกเดินทางไปสร้างถาวรวัตถุที่อินเดียข้ามเรือไปศรีลังกา^{๒๐}

สุวิทย์ ทองศรีเกตุ อธิบายถึงพิธีกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในกลุ่มพุทธศาสนิกชนบางพิธีก็ได้รับความเชื่อมาจากศาสนาพราหมณ์เข้ามาเสริมบางพิธีก็รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์โดยตรงที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์สนองความต้องการของประชาชนได้มากกว่าพิธีกรรมในศาสนาพุทธกล่าวคือพิธีกรรมและคำสอนในศาสนาพุทธมุ่งด้านจริยธรรมและการใช้เหตุผลโดยเน้นการพึ่งตนเองหรือสติปัญญาของมนุษย์การทำพิธีจึงมีลักษณะเป็น “บุญ” คือมุ่งความสุขใจที่ได้กำจัดกิเลสของตนเองมากกว่าอย่างอื่นเช่นพิธีทอดกฐินพิธีทอดผ้าป่าเป็นต้นส่วนพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์แสดงถึงการยอมรับความมีอยู่ของอำนาจภายนอกในรูปแบบต่างๆ ลักษณะของพิธีมุ่งสร้างอำนาจภายนอกที่เหนือกว่าเช่นอำนาจของเทพเจ้าเพื่อกำจัดปกป้องอำนาจภายนอกที่ร้ายแรงอย่างอื่นและให้อำนาจที่เหนือกว่านี้ช่วยอำนวยความสุขแก่ผู้ประกอบพิธีด้วยลักษณะพิธีจึงแสดงให้เห็นความสูงต่ำระหว่างสิ่ง๒สิ่งเช่นผีกับเทวดาสวรรค์กับนรกข้างขึ้นกับข้างแรมเป็นต้นสิ่งที่สูงกว่าได้รับการมองว่าเป็นสิ่งที่ประเสริฐและเป็นมงคลและบริสุทธิ์

ทรงรัตน์ ธมมาลาพงศ์ ได้ศึกษาพิธีกรรมที่เกี่ยวกับพระธาตุนาดูน อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ความเชื่อของชาวนาดูนที่มีต่อพิธีกรรมเกี่ยวกับการทามาหากิน พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต ประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับชุมชนและสังคม เป็นความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ ผี โดยยึดวันสำคัญทางพุทธศาสนา ตามเทศกาล และตามโอกาสเป็นวันสำคัญ เช่น ประเพณีพิธีกรรมวันมาฆบูชา และงานนมัสการพระธาตุนาดูนประจำปี เริ่มตั้งแต่การไปบอกกล่าว ผีปู่ตา ผีอารักษ์พราหมณ์พื้นบ้านประกอบพิธีบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์และมีประเพณีการทำบุญในวันสำคัญทางศาสนาและเทศกาลต่างๆ โดยเชื่อว่าพระบรมสารีริกธาตุ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และผีอารักษ์ประจำสถานที่สำคัญในท้องถิ่นนั้นจะบันดาลให้ตามที่ปรารถนา^{๒๑}

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า พุทธศาสนิกชนมีความเชื่อว่าการบูชาสิ่งต่างทางพระพุทธรูป เช่น พระบรมสารีริกธาตุ พระพุทธรูป เจดีย์ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และมีคุณค่าอย่างยิ่ง และเชื่อมั่นในอำนาจของพระบรมสารีริกธาตุที่ประดิษฐานอยู่ในองค์พระธาตุ สอดคล้องกับงานพระมหาสมชาย ธีรภาโส (บุญเกลี้ยง) ที่ศึกษาเรื่องความเชื่อเรื่องพระบรม

^{๒๐} สถาพร อรุณวิลาส, “คติความเชื่อพุทธศาสนาแบบลังกาก็วิถีชีวิตชุมชนเมืองสุโขทัย-ศรีสัชชนาลัย”, *วิทยานพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๘๓.

^{๒๑} ทรงรัตน์ ธมมาลาพงศ์, “พิธีกรรมที่เกี่ยวกับพระธาตุนาดูน อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม”, *รายงานศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

สารีริกธาตุในสังคัมไทยดังกล่าว พุทธศาสนิกชนจึงพยายามปฏิบัติตนให้บริสุทธิ์ด้วย กาย วาจา และใจ เพื่อบูชาพระบรมสารีริกธาตุ และจากความเชื่อนี้เองจึงทำให้ชาวพุทธอำเภอนาตุน จังหวัดมหาสารคามจัดประเพณีงานนมัสการพระธาตุนาตุน ด้วยพิธีกรรมต่างๆ โดยมีความเชื่อว่าเมื่อกระทำเช่นนี้แล้วจะได้รับความคุ้มครองจากองค์พระธาตุนาตุน สามารถที่จะอำนวยการให้เกิดความสุขอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพย์สินเงินทอง และปกป้องคุ้มครองจากภัยอันตรายต่างๆ ทั้งทางธรรมชาติและสิ่งเลวร้ายทั้งปวง ที่เกิดจากอมนุษย์ ภูต ผี ปีศาจ และทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ธัญญาหาร ทรัพยากรธรรมชาติ ผู้คน สัตว์ อยู่เย็นเป็นสุข ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล ตลอดถึงการค้าขาย ทาราการงานเจริญก้าวหน้าสืบไป การที่ผู้ศึกษายกตัวอย่างมาข้างต้นเพื่อที่จะเสนอให้ผู้ศึกษาเห็นว่าความสำคัญของ เสากลางเมืองเวียงจันทน์ หรือญามแม่ศรีเมือง มีความสำคัญ หรือมีอิทธิพลกับประชาชนชาวลาวเหมือนกับงานวิจัยของต้นที่อธิบายถึงพระธาตุนาตุน ที่มีความสำคัญกับชาวจังหวัดมหาสารคาม จะทำให้เห็นชัดขึ้นไปอีกว่ามีความสัมพันธ์ถึงการสร้างความสามัคคีของคนในประเทศ เป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมไปในเวลาเดียวกัน เพราะจะเป็นการบ่งบอกถึงหน้าที่ของการเป็นคนดีในสังคัม

๑.๖ วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง ศึกษาคุณค่าการบูชาที่ปรากฏในประเพณีการทำบุญญามแม่ศรีเมือง ของประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์นี้ ผู้ศึกษามีรูปแบบและลำดับขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑.รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพจากเอกสารที่เป็นหลักการบูชาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อเป็นการวางพื้นฐานในการเปรียบเทียบพิธีกรรมการบูชาของประชาชนในนครหลวงเวียงจันทน์ โดยมีการศึกษาภาคสนาม (Field Study) ด้วยการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องตามขอบเขตของการวิจัยที่กำหนด และหลักการบูชาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทในประเพณีพิธีกรรมการทำบุญของพุทธศาสนิกชนเกี่ยวกับญามแม่ศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๒.๑ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยให้ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาเนื้อหาและโครงสร้างตรวจสอบความถูกต้อง เทียงตรง ก่อนนำไปสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย

๒.๒ เครื่องบันทึกเสียง

๒.๓ สมุดจดบันทึก

๒.๔ ผู้ช่วยเก็บข้อมูลวิจัย จำนวน ๒ รูป/คน

๒.๕ กล้องถ่ายภาพ

ซึ่งองค์ประกอบข้างต้นหลังจากที่ผู้วิจัยได้ข้อมูลทั้งหมดมาก็จะทำการถอดรหัสแล้วนำผลที่ได้ว่าวิเคราะห์โดยเลือกแต่ประเด็นที่มีความสำคัญและเป็นประโยชน์ในแต่ละด้านให้ได้มากที่สุด เพื่อจะเป็นประโยชน์กับทางวัดสีเมืองเอง ประเทศลาว สถานศึกษาต่างทั้งในและต่างประเทศ ต่อไป

๓. การรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหลักการบูชาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทที่ปรากฏในประเพณีการทำบุญของพุทธศาสนิกชนชาวลาวเกี่ยวกับประเพณีการทำบุญญาแม่ศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหลักการบูชา ศรัทธาและความเชื่อในพระไตรปิฎก เอกสาร งานวิชาการ และวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงข้อมูลการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง

๔. ประชากรและกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษาวิจัย

- ประชากรกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่
- พระสงฆ์ผู้รู้ด้านประวัติศาสตร์/ตำนานญาแม่ศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ จำนวน ๕ รูป
- ประชาชนชาวบ้านผู้รู้ด้านญาแม่ศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ จำนวน ๕ คน
- พุทธศาสนิกชนผู้มีส่วนร่วมประเพณีพิธีกรรมทำบุญญาแม่ศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ จำนวน ๒๐ คน

รวมกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษาทั้งสิ้น ๓๐ รูป/คน หรือมากกว่าเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่น่าเชื่อถือและเป็นการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ให้มากขึ้นและจะเป็นประโยชน์ให้มากที่สุดจากการศึกษาวิจัยเรื่องนี้

การได้มาซึ่งกลุ่มเป้าหมายด้วยวิธีเจาะจง (Puposive Sampling) ในกลุ่มพระสงฆ์ ผู้นำหมู่บ้านชุมชน ครู อาจารย์ ประชาชนชาวบ้านพุทธศาสนิกชน ได้มาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยการจับสลากรายชื่อให้ครบตามจำนวนที่ระบุไว้

๕. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้มานั้นมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา ตามอุปนัยวิธี (Inductive Method) แล้วจึงนำเสนอผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ เพื่อประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๗.๑ ทำให้ทราบหลักการบูชาในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๗.๒ ทำให้ทราบพิธีการบูชาการทำบุญญาแม่ศรีเมืองของประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์
- ๑.๗.๓ ทำให้ทราบการวิเคราะห์คุณค่าการบูชาที่ปรากฏในประเพณีการทำบุญญาแม่ศรีเมือง
ของประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์

บทที่ ๒

ศึกษาหลักการบูชาในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

ในบทนี้ผู้วิจัยได้กล่าวถึงความหมายบ่อเกิดและการพัฒนาการแนวความคิดของหลักการบูชาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นลำดับ เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจหลักการบูชาที่ถูกต้องของหน้าที่ชาวพุทธที่ปฏิบัติต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเป็นการอธิบายหลักการเหตุผลของการบูชาให้ทราบถึงคุณค่าและประโยชน์ทั้งต่อตนเองและคนเป็นจำนวนมาก ดังนี้

๒.๑ ความสำคัญของการบูชาในพระพุทธศาสนา

การบูชาคือการยกย่องเชิดชูด้วยความบริสุทธิ์ใจเป็นหลักธรรมที่สำคัญอีกข้อหนึ่งในการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ในการอยู่ร่วมกันในสังคมเพราะมนุษย์มีการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เป็นคณะเริ่มตั้งแต่ครอบครัวหมู่บ้านประเทศตลอดจนถึงเพื่อนร่วมโลกการบูชาเป็นคุณธรรมที่ต้องปฏิบัติต่อกันในสังคมการบูชาเป็นลักษณะของบัณฑิตการยอมรับนับถือคนดีคุณความดีของคนอื่นแล้วหากการบูชาบ่งบอกถึงความเป็นคนดีทั้งผู้ทำการบูชาและผู้รับการบูชาคุณสมบัติอันยิ่งใหญ่ก็จะเกิดขึ้นการบูชาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากเป็นการแสดงถึงคุณความดีการรู้สึกถึงคุณค่าของคนที่มีคุณความดีสมควรแก่การบูชาจึงเป็นสิ่งที่ทุกคนควรปฏิบัติต่อกันการบูชานั้นเมื่อจะว่าไปแล้วทางพระพุทธศาสนาท่านกล่าวไว้มี ๕ ลักษณะคือ^๑

๑. สกุกโต การสักการะ
๒. ครุกโต การทาความเคารพ
๓. มานิตโต การแสดงความนับถือ
๔. ปูชิตโต การบูชา
๕. อปจิตโต ความนอบน้อม

การบูชาเป็นคุณธรรมที่ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขเป็นพื้นฐานของคุณธรรมข้ออื่นหากคนมีการสักการะเคารพนับถือบูชานอบน้อมกันและกันอยู่ในจิตใจย่อมมีความหวังดีปรารถนาดีต่อกัน

^๑ ที.สี. (ไทย) ๘/๓๐๓/๑๑๓.

พระพุทธองค์จึงทรงสรรเสริญการบูชาว่าเป็นมงคลอย่างสูงสุดเพราะเป็นปัจจัยส่งเสริมการพัฒนาชีวิตช่วยให้ชีวิตมีความเจริญช่วยยกระดับชีวิตให้สูงขึ้นและช่วยให้มีจิตใจสูงขึ้นด้วยคุณธรรมประจําใจ”^๒

พุทธบริษัททั้งหลายต่างพากันส่งเสริมทานุบำรุงและเผยแผ่พระพุทธศาสนาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและพระพุทธศาสดาจารย์ตั้งมั่นมาจนถึงทุกวันนี้เพราะพุทธบริษัทปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าบูชาพระพุทธเจ้าด้วยการปฏิบัติตามคำสั่งสอนด้วยการยกย่องเทิดทูนด้วยความบริสุทธิ์ใจเป็นการแสดงออกทางกายทางวาจาทางใจเป็นการปฏิบัติบูชาถือว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งระหว่างพุทธสาวกด้วยกันพระพุทธองค์ก็ทรงสั่งให้มีการบูชาด้วยการกราบไหว้การแสดงความเคารพต่อกันเมื่อเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาแล้วโดยไม่เลือกว่าจะเกิดในตระกูลไหนวรรณะใดจะต้องทำการบูชากราบไหว้กันตามอายุพรรษาอย่างที่เราจะได้ตรัสไว้ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกดังปรากฏกรณีตัวอย่างเช่นเรื่องสัตว์ ๓ สหายที่หาความเคารพกันตามลำดับอายุซึ่งพระพุทธเจ้าทรงปรารภกับภิกษุทั้งหลายพอสรุปได้ดังนี้

พระผู้มีพระภาครับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลายสัตว์ ๓ สหายคืออนกกระทา ลิงและช้างพลายอาศัยต้นไทรนั้นอยู่สัตว์เหล่านั้นอยู่อย่างไม่เคารพไม่ยำเกรงกันและกันมีการดำเนินชีวิตไม่เหมือนกันต่อมาพวกสัตว์ได้ปรึกษากันว่าในระหว่างพวกเรา ๓ สหายผู้ใดสูงวัยกว่าเขาจะได้สักการะเคารพนับถือบูชาและเชื่อฟังผู้นั้นที่นั่นนกกระทา และลิงถามช้างพลายว่าท่านจำเรื่องราวเก่าๆ อะไรได้บ้างเล่าช้างตอบว่าเมื่อครั้งเรายังเล็กเคยเดินคร่อมต้นไทรนี้ยอดไทรพอระห้องของเราลำดับนั้นนกกระทาและช้างพลายถามลิงว่าเพื่อนจำเรื่องราวเก่าๆ อะไรได้บ้างลิงตอบว่าเมื่อเรายังเล็กเคยนั่งบนพื้นดินแล้วเคี้ยวกินยอดไทรต้นนี้ลำดับนั้นลิงและช้างพลายถามนกกระทาว่าแล้วเพื่อนละจำอะไรได้บ้างนกกระทา ตอบว่าเพื่อนเอยที่ไทรนี้มีต้นไทรใหญ่เรากินผลของมันแล้วถ่ายมูลไว้ที่นี้ไทรต้นนี้เกิดจากผลของต้นไทรนั้น ดังนั้น เราจึงเป็นผู้ใหญ่โดยชาติกำเนิดภิกษุทั้งหลายลิงกับช้างพลายจึงได้กล่าวกับนกกระทาว่าในระหว่างพวกเราท่านคือผู้ใหญ่กว่าโดยชาติกำเนิดพวกเราจะสักการะเคารพนับถือบูชาและเชื่อฟังท่านแล้วนกกระทาก็ให้เพื่อนๆ สมาทานศีล ๕ ตนเองก็รักษาศีล ๕ สหายทั้ง ๓ นั้นต่างเคารพยำเกรงดำเนินชีวิตอยู่อย่างเสมอภาคกันหลังจากสิ้นชีวิตได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ภิกษุทั้งหลายข้อปฏิบัตินี้เรียกว่าตัตติริยพรหมจรรย์

พอตรัสเรื่องนี้จบพระองค์ก็ได้ตรัสต่อไปอีกว่านรชนผู้ฉลาดในธรรมอ่อนน้อมถ่อมตนต่อบุคคลผู้เจริญย่อมได้รับการสรรเสริญในปัจจุบันละโลกนี้ไปแล้วย่อมไปสุคติภิกษุทั้งหลายสัตว์ดิรัจฉานพวกนั้นยังมีความเคารพยำเกรงดำเนินชีวิตอยู่อย่างเสมอภาคกันแต่การที่พวกเขาเป็นผู้บวชแล้วในธรรมวินัยที่เรากล่าวดีแล้วมีความเคารพมีความยำเกรงกันและกันดำเนินชีวิตอยู่อย่างเสมอภาคกันจะพึงงดงามในธรรมวินัยนี้แล้วตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่าเราอนุญาตการกราบไหว้การลูกรับอัญชลีกรรม

^๒ บุญมา จิตจรัส, มงคล ๓๘ ประการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๓), หน้า ๒๑๘.

สามิจิกรรมอาสนะอันเลิศน้ำบิณฑบาตอันเลิศตามลำดับพระราชอำนาจฤทธิเดชอันเสนาสนะของสงฆ์ต้องอาบัติทุกกฎ^๓

สิ่งที่กล่าวมานี้ล้วนเป็นการบูชาความดียอมรับคุณค่าความดีของกันและกันเพราะสังคมสงฆ์จะอยู่ร่วมกันด้วยความเรียบร้อยดีงามก็ต้องปฏิบัติต่อกันตามหลักดังกล่าวมานี้ตั้งนั้น การบูชาจึงเป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งแต่การบูชาที่ดีนั้นต้องประกอบด้วยปัญญาที่มีปัญญาเป็นพื้นฐานใช้ปัญญาพิจารณาหาเหตุผลการที่จะบูชาบุคคลใดสิ่งใดก็ควรตระหนักให้มากมิเช่นนั้นแล้วจะเป็นการบูชาคนผิดสิ่งที่ผิดแทนที่จะเป็นคุณกลับเป็นโทษก็เป็นได้ การบูชาการกราบไหว้การเคารพนี้พุทธศาสนิกชนควรปฏิบัติให้เป็นนิสัยยึดถือปฏิบัติตามหลักธรรมอย่างจริงจังและควรทำความเข้าใจยึดถือหลักทางศาสนาอย่างแท้จริง

การบูชาเป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบไปตามหลักการนี้แสดงให้เห็นว่าไม่ว่าบุคคลใดหรือสิ่งของที่มีประโยชน์ต่อสังคมพระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญต่อสิ่งเหล่านั้นทรงให้การบูชายอมรับยกย่องกันและกันการบูชาจึงเป็นหลักธรรมที่สำคัญควรที่จะเอาใจใส่ให้มากรวมทั้งเห็นคุณค่าของสิ่งนั้นๆ ให้มากกว่ามีความสำคัญและมีประโยชน์

๒.๒ บ่อเกิดของการบูชาในพระพุทธศาสนา

๒.๒.๑ ความเชื่อดั้งเดิม

มนุษย์เกิดขึ้นมาในโลกและมีพัฒนาการมาโดยลำดับ ตั้งแต่เมื่อครั้งที่โลกยังไม่เจริญมนุษย์เกิดความกลัว และมีความต้องการที่จะให้มีชีวิตรอดพ้นจากอันตรายต่างๆ ที่เกิดขึ้น จากความร้อน ความหิวกระหาย ความหนาว เป็นต้น สมัยก่อนมนุษย์ยังไม่มีสติปัญญาที่จะเข้าใจเหตุการณ์ต่างๆ ได้ดีพอ จึงนับถือแม่น้ำ ภูเขา ต้นไม้พระจันทร์พระอาทิตย์ดวงดาวต่างๆ และทุกๆ สิ่งในเอกภพว่ามีชีวิต โดยเชื่อว่าสิ่งต่างๆ ในโลกมีฤทธิ์มีอำนาจมากมาย สามารถที่จะดลบันดาล ให้คุณให้โทษ ให้เกิดเหตุการณ์ต่างๆ ทั้งทางดีและทางร้ายได้ เมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้น มีความสะดุ้งกลัวภัยที่จะเกิดขึ้น การเชื่อ การนับถือ การบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงมีขึ้น จึงมีการบูชาบวงสรวง กราบไหว้เคารพ จนกลายมาเป็นความเชื่อที่ฝังลึกอยู่ในจิตใจของมนุษย์ตลอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แม้ว่ายุคนี้ความเชื่อทางวิทยาศาสตร์จะเจริญมากมีการรู้ทันเหตุการณ์ต่างๆ เหล่านั้น แต่ยังมีกราบไหว้ความเชื่อเรื่องภูตผีรวมทั้งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ก็ยังฝังแน่นในจิตใจมนุษย์เสมอมา จึงทำให้มนุษย์หาวิธีการที่จะทำให้ตนเองปลอดภัยจากอันตรายเหล่านั้นจึงทำการบูชากราบไหว้เพื่อให้คุ้มครองป้องกันภัยให้

^๓ วิ.จ. (บาลี) ๗/๓๑๑/๘๑-๘๓, วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๑๑/๑๒๔-๑๒๕.

เมื่อกล่าวถึงการบูชาจำเป็นต้องกล่าวถึงเรื่องความเชื่อด้วย เพราะการบูชาเกิดขึ้นเพราะมนุษย์มีความเชื่อทั้งนั้น ความเชื่อเป็นเรื่องทางจิตใจ “เกิดจากการสนองความอยากรู้อยากเห็น (curiosity) จัดว่าเป็นสัญชาตญาณดั้งเดิมเริ่มตั้งแต่มนุษย์เกิดมาเป็นทารกและมีพัฒนาการกลายมาเป็นความใฝ่รู้ในวัยเด็ก จนเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่”^๔ เมื่อมีความเชื่อต่อสิ่งที่เข้าใจว่ามีอำนาจสูงสุดในการดลบันดาลจึงมีการบูชา ซึ่งหมายถึงการเคารพนับถือบุคคล หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นับถือด้วยเครื่องสักการะ มีดอกไม้ธูปเทียน เป็นต้น เป็นความเชื่อของคนโบราณจนกลายมาเป็นลัทธิศาสนาต่างๆ ดังนี้

๑. การบูชาด้วยการยอมรับอำนาจความศักดิ์สิทธิ์ของธรรมชาติ

ตั้งแต่มนุษย์เกิดมาในโลกเห็นธรรมชาติรอบตัว ไม่รู้ ไม่เข้าใจ ว่ามีได้อย่างไรเพราะเหตุใด เมื่อเกิดความร้อน ความหิว ความกระหายเมื่อลี้มตาดูโลกเห็นความมืด ความสว่าง ดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ดวงดาว พายุฝนตก ฟ้าร้อง ไม่ทราบเหตุผลว่าเกิดได้อย่างไร เพราะอะไรเกิดความสงสัย และหวาดกลัวภัย โดยเชื่อว่าสิ่งที่เห็นนั้นเกิดจากพระเจ้าโดยเข้าใจว่าเป็นผู้อยู่เบื้องหลัง ปราบฏกาณ์ต่างๆ ต้องมีผู้มีอำนาจบังคับ คือมนุษย์ใส่ความเชื่อ ความรู้สึกให้แก่ธรรมชาติ^๕ ว่ามีความศักดิ์สิทธิ์มีอภินิหริย์มีอำนาจเหนือตน สามารถดลบันดาลให้เกิดเหตุการณ์ต่างๆ ได้และให้ผลดีผลร้ายแก่ตนเอง ได้จึงทำการบูชาเคารพ กราบไหว้มอบเครื่องเช่นสังเวยเป็นเครื่องบูชา ความกลัวของมนุษย์ต่อมาได้เปลี่ยนไปเป็นความกตัญญูรู้คุณ ซึ่งแสดงออกให้เห็นถึงการนับถือ บูชาต้นไม้ ภูเขา โดยเข้าใจว่า ใครเคารพบูชาสิ่งศักดิ์ ตั้งใจขออะไรก็ได้

๒. การบูชาวิญญาณ ผีปีศาจ ซึ่งมีอำนาจลึกลับ

การเชื่อเรื่องวิญญาณ ภูต ผี ปีศาจนั้นมีมาตั้งแต่มนุษย์เกิดมาในโลก และยังมีไม่มีศาสนาหรือลัทธิต่างๆ ความเชื่อเรื่องอำนาจลึกลับว่ามีอำนาจทำให้เกิดเหตุการณ์ต่างๆ ได้ “สามารถถ่ายทอดกันไปจากสิ่งหนึ่งไปยังสิ่งหนึ่งได้และถ่ายทอดจากธรรมชาติสู่มนุษย์ได้มนุษย์จึงทำการอ่อนนอบบูชาเพื่อให้วิญญาณ ภูต ผีปีศาจ ซึ่งมีอำนาจลึกลับพอใจจะได้ช่วยเหลือตนให้พ้นจากอันตราย หรือประสบความสุขความสำเร็จได้”^๖

^๔ สุวัฒน์ จันทน์จาง, ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับปรัชญาศาสนา, (กรุงเทพมหานคร :สำนักพิมพ์ สุขภาพใจ, ๒๕๔๐), หน้า ๗.

^๕ มณี พยอมยงค์, วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๑๔๐.

^๖ พระมหาหวมด สุกกธมโม, “ศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องความเคารพในพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๕.

๓. การบูชาพระจันทร์พระอาทิตย์ดวงดาวต่างๆ

การเชื่อว่าพระจันทร์พระอาทิตย์และดวงดาวต่างๆ ให้แสงสว่างแก่โลกมากมาย ทั้งมนุษย์และหมู่สัตว์ต่างก็ได้รับประโยชน์จากพระจันทร์พระอาทิตย์และดวงดาวตลอดจนเชื่อว่าสิ่งเหล่านั้นมีอำนาจพิเศษโดยมีเทพเจ้าเป็นผู้รักษาคือรักษาโลกมนุษย์อยู่เช่นมีพระอัคนีประจำโลกพระวายุประจำสัตว์ พระอาทิตย์ประจำท้องฟ้าและมีปรากฏการณ์ในรูปพระจันทร์ พระอาทิตย์^๗ เพื่อเป็นการเคารพต่อเทพเจ้าจึงทำการบูชา โดยการเซ่นสรวง บูชากราบไหว้หรือสวดอ้อนวอนขอพรขอสิ่งที่ยี่ปรารถนา ให้สำเร็จและเพื่อให้พระจันทร์พระอาทิตย์ดวงดาวต่างๆ พอใจ โปรดปรานตนเอง

๔. การบูชาสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ

มนุษย์เข้าใจว่าทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ มีชีวิตจิตใจ เหมือนกับคน เช่นต้นไม้ ภูเขาแม่น้ำ สิ่งของต่างๆที่ใช้ในการประกอบอาชีพ สิ่งเหล่านี้ล้วนมีดวงวิญญาณ หรือมีชีวิตจิตใจ มีความรู้สึกนึกคิด รู้สึกสุข รู้สึกทุกข์มีความปรารถนา มีประเภทจิตใจใจร้าย มีอำนาจและไม่มีอำนาจซึ่งอาจช่วยมนุษย์ให้พ้นจากความทุกข์ต่างๆ ได้ หรืออาจจะช่วยไม่ได้ จึงทำให้มนุษย์มีความผูกพันกับธรรมชาติมาก มีความต้องการอยากให้ออกใจจึงทำการบูชา อ้อนวอน ธรรมชาติในรูปแบบต่างๆ เพื่อหวังให้ออกใจพอใจ เพราะกลัวอำนาจที่เหนือตนจะทำร้าย จึงบูชา กราบไหว้อ้อนวอน มีการตั้งเครื่องสังเวบูชา ในที่สุดธรรมชาติที่มีอำนาจก็กลายมาเป็นพระเจ้า เทพเจ้า สามารถดลบันดาล สิ่งที่ต้องการและกำหนด โชคชะตาให้แก่มนุษย์ได้

๕. การบูชาสัตว์ต่างๆ ที่มีคุณลักษณะพิเศษ

มนุษย์สมัยโบราณใช้สัตว์ทำงานด้านต่างๆ ได้รับประโยชน์จากแรงงานสัตว์เห็นว่าสัตว์มีคุณประโยชน์สำหรับตน นึกถึงบุญคุณของสัตว์เห็นสัตว์ควรแก่การบูชาเช่น โค กระบือ ได้ใช้ในการเกษตร จึงทำการบูชา โค กระบือ แพะแกะ ให้น้ำนม จึงสมควรที่สัตว์เหล่านี้จะได้รับการบูชา

๖. การบูชาธาตุประจำโลก

มนุษย์โบราณมีความเชื่อว่า โลกใบนี้ ประกอบกันขึ้นด้วยธาตุทั้งหลาย เช่นธาตุดินธาตุน้ำธาตุไฟ และธาตุลม หรืออากาศธาตุเชื่อว่า ผืนแผ่นดินเป็นมารดาของโลก เพราะพืช สัตว์ได้อาศัยแผ่นดินเกิด แม่น้ำและน้ำบนพื้นโลก ให้ความอุดมสมบูรณ์ความชุ่มชื้น ท้องฟ้า อากาศเป็นที่อยู่อาศัยของดวงจันทร์ดวงอาทิตย์และหมู่ดวงดาวต่างๆ สิ่งเหล่านั้นนับว่าเป็นความเชื่อของคนในสมัยก่อน ดังนั้นจึงมีการบูชา ธาตุต่างๆ ประจำโลก

๗. การบูชาวิญญาณของบรรพบุรุษ

การบูชาบรรพบุรุษ ที่ล่วงลับไปแล้ว โดยมนุษย์มีความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณของผู้ที่รักและเคารพ ซึ่งล่วงลับไปแล้วเช่น พ่อ แม่ปู่ย่า ตา ยาย หรือผู้เฒ่า พระมหากษัตริย์เพราะในขณะที่บุคคลเหล่านี้ยังมีชีวิตได้ทำประโยชน์ให้มากมาย เมื่อท่านเหล่านี้ตายจากไป จึงเป็นหน้าที่ของคนที่ยี่อยู่

^๗ มณี พยอมยงค์, วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ, หน้า ๑๔๒.

เบื้องหลังในฐานะที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันในสายเครือญาติจะต้องมีการบูชาเช่นไหว้กันอยู่เสมอ และทำการบูชาด้วย วัตถุสิ่งของส่งไปให้ทำเพราะการระลึกถึงบุญคุณที่ท่านเหล่านั้นเคยทำกับตนมาก่อน ถ้าใครไม่ปฏิบัติให้ถูกต้องตามความเชื่อก็อาจจะได้รับโทษต่างๆ นานาจึงเป็นเหตุให้มีการกราบไหว้บูชาบรรพบุรุษ ความเชื่อเรื่องผี วิญญาณ ว่ามีอิทธิฤทธิ์ที่จะบันดาลสุขสวัสดิมาให้ และหากทำให้ผีโกรธก็จะนำความทุกข์ยากความลำบากมาให้ด้วย เมื่อมีการพูดถึงและทำการกราบไหว้ เช่นสักการะ บูชา บ่อยเข้าๆ ก็ปลูกความเชื่อลึกกลงไปในสำนึกของแต่ละคนจนไม่สามารถถอดถอนได้เมื่อมีความเชื่อเต็มที่แล้ว จะทำสิ่งที่ตนต้องการมากขึ้นกว่าเดิมความเชื่อว่าเป็นพื้นฐานแห่งความนับถือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์^๘

๘. การเชื่อเรื่องสัญลักษณ์และเครื่องราง ของขลัง

ความเชื่อในเรื่องสัญลักษณ์ทางศาสนา หรือสิ่งของ เครื่องใช้ของบุคคลพิเศษที่เราเคารพนับถือ ที่ต่อมาได้กลายมาเป็นเครื่องรางของขลัง ให้คนเคารพบูชา ความเชื่อเหล่านี้เกิดจากความพอใจที่จะนำวัตถุสิ่งของ หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่ตนมีความเคารพเชื่อมั่นว่าจะสามารถป้องกันอันตรายได้เช่นรูปเหมือนผู้ที่เราเคารพ รูปสัตว์ต้นไม้เป็นต้น มาเป็นเครื่องหมาย นำไปไว้บูชาสำหรับตน หรือนำไปเป็นสัญลักษณ์ประจำตระกูล ประจำเผ่าของตน สิ่งเหล่านี้เริ่มต้นเป็นเพียงเครื่องหมายธรรมดา ต่อมาได้กลายมาเป็นเครื่องรางของขลัง มีไว้สำหรับป้องกันอันตรายต่างๆ รวมไปถึงให้โชค ลาภ ให้ความสุขความสำเร็จแก่คนที่บูชาได้ ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นความเชื่อถือในสิ่งลึกลับที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ธรรมดา อันจัดว่าเป็นส่วนหนึ่งของไสยศาสตร์ คนโบราณไม่ว่าชาติใดต่างก็มีความเชื่อในเรื่องนี้กันทั้งนั้น โดยเชื่อว่าเป็นสิ่งมีอำนาจสามารถบันดาลให้เกิดเหตุการณ์ต่างๆ ได้อย่างมหัศจรรย์^๙

๙. ความเชื่อเรื่องภพภูมิใต้ดิน

มนุษย์ตั้งแต่โบราณมามีความเชื่อเรื่องภพภูมิที่อยู่ใต้ดิน โดยมีความเชื่อว่า ใต้แผ่นดินนี้ลงไปเป็นที่มืด น่ากลัว เป็นที่อยู่อาศัยของคนที่ทำความชั่วเชื่อว่าเมื่อคนเหล่านั้นตายไปแล้วจะไปเกิดตรงนั้น ที่เรียกว่านรก เป็นสถานที่ซึ่งหาความร่าเริงไม่ได้ มีแต่การได้รับทุกข์ทรมาน คนที่ทำความชั่วเมื่อตายไปแล้ววิญญาณจะไปเกิดที่นั่น และจะรอคอยวันเวลาที่จะพ้นจากโลกแห่งความมืดมนนั้น ไปสู่โลกที่มีแต่ความสว่างไสว^{๑๐}

^๘ มณี พยอมยงค์, ความเชื่อของคนไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๓๖), หน้า ๗๐.

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๑-๑๑๒.

^{๑๐} เสฐียร พันธรังษี, ศาสนาโบราณ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๑๗-๓๓.

จากการศึกษาในเรื่องของความเชื่อดังกล่าวมา พอสรุปได้ ๔ ประเด็น คือ

๑. ความเชื่อที่มนุษย์เห็นธรรมชาติเช่นดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ดวงดาว ให้แสงสว่างแก่โลกมีคุณประโยชน์ต่อมนุษย์ สัตว์ และพืช บนผืนโลกเข้าใจว่าสิ่งเหล่านี้มีผู้สร้างขึ้นมา เมื่อตนปรารถนาความสุข ความสำเร็จ จึงบูชาอ่อนนวย

๒. ความเชื่อที่เห็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติเช่น พายุ ฟ้าผ่า แผ่นดินไหว เป็นต้นมีความกลัวภัย หวังความปลอดภัย จึงบูชาอ่อนนวย

๓. การบูชาเทพเจ้า โดยเชื่อว่า สรรพสิ่งในโลกเกิดขึ้นมาเพราะอำนาจเทพเจ้าดลบันดาล การทำความพอใจให้แก่เทพเจ้า จึงเป็นสิ่งที่ต้องทำ เพราะเมื่อเทพเจ้าพอใจก็จะดลบันดาลให้สมปรารถนาได้

๔. ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วเป็นหน้าที่ของคนที่อยู่ข้างหลังที่ระลึกถึงบุญคุณจะต้องทำการบูชาเช่นสรวงด้วยเครื่องบูชาต่างๆเพราะเชื่อว่าวิญญาณท่านเหล่านั้นให้คุณให้โทษต่างๆ ได้

ความเชื่อเหล่านี้ได้รับการปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันบางครั้งอาจจะปราศจากเหตุผลไปบ้างแต่ก็ได้รับการปฏิบัติสืบทอดกันเรื่อยมา ปัจจุบันความเชื่อเหล่านี้ก็ยังคงมีอยู่แม้ว่ายุคนี้จะเป็นยุคเทคโนโลยีแล้วก็ตาม เวลาเกิดปัญหาต่างๆ เกิดความทุกข์ความเดือดร้อนหรือมีความต้องการประสบความสำเร็จ ก็ยังมีคนกราบไหว้ บูชา อ่อนนวย ขอร้องขออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดลบันดาลให้พ้นจากปัญหา พบแต่สิ่งที่ดีด้วยความเชื่อที่ว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์มีจริง และมีอำนาจดลบันดาลได้จริง จากความเชื่อดังกล่าวทำให้มนุษย์ทั้งในอดีตและปัจจุบันได้ยึดถือปฏิบัติจนกลายเป็นศรัทธาที่มีอิทธิพลอยู่ในจิตใจของมนุษย์เรื่อยมา

๒.๒.๒ ศรัทธา และ จุดกำเนิดของศรัทธา

คำว่า ศรัทธา เป็นคำภาษาสันสกฤต ตรงกับคำภาษาบาลีว่า สทฺธา เป็นอิตถีลิงค์แปลว่าความเชื่อ มีความหมายเฉพาะคือที่ชื่อว่าศรัทธา เพราะเป็นธรรมชาติตั้งมั่น^{๑๑} ที่ชื่อว่าศรัทธาเพราะเป็นเหตุให้บุคคลตั้งใจชอบ ความเชื่อในพระรัตนตรัยเป็นต้น ชื่อว่า ศรัทธา^{๑๒}

ชาวอินเดียโบราณนับถือศาสนาพราหมณ์ ความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนาพราหมณ์มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของคนอินเดียส่วนใหญ่ประชาชนมีความเชื่อในพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าถือว่าเป็นผู้สร้างโลก และสามารถดลบันดาลความดีความร้ายได้ชะตากรรมของมนุษย์ทั้งหลายถูกกำหนด

^{๑๑} มูลนิธิภูมิพลโลกิกุ, สัทพนิตปกรณ สุตตมาลา (ฉบับภูมิพล), (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิภูมิพล, ๒๕๒๕), หน้า ๔๐๔.

^{๑๒} ป. หลงสมบุญ, (นามแฝง), พจนานุกรม มคอไทย, (กรุงเทพมหานคร : อักษรการพิมพ์, สำนักเรียนวัดปากน้ำจัดพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๗๐๑.

โดยพระเจ้าคือพรหม ความเชื่อในอำนาจพิเศษของพระเจ้าที่สามารถดลบันดาลสิ่งต่างๆ ได้ สามารถคุ้มครองให้ปลอดภัยและให้โชคลาภ ในสิ่งที่ปรารถนาได้เมื่อหวังประโยชน์จากอำนาจดลบันดาลของเทพเจ้า ก็ต้องการบูชา อ้อนวอนเอาอกเอาใจเทพเจ้าเพื่อให้เทพเจ้าพอใจ และให้ในสิ่งที่ตนต้องการ ความเชื่อต่างๆ เหล่านี้เป็นพื้นฐานทางด้านจิตใจ ทำให้คนมีที่พึ่ง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่ก่อให้เกิดลัทธิความเชื่อทางศาสนา คือเมื่อมีความเชื่อก็จะสนใจปฏิบัติตามหลักคำสอนทางศาสนา ที่ตนเคารพ นับถืออันจะเป็นเหตุให้เกิดความสุข สงบร่มเย็นในตนเองและสังคมตั้งแต่แรกเกิดมามนุษย์มีศรัทธาเกิดขึ้นมาเพราะความกลัว และมีความต้องการให้มีชีวิตรอดพ้นจากภัยอันตรายต่างๆ เป็นพื้นฐาน จึงพากันแสวงหาวิธีที่จะเอาชนะความกลัว และวิธีทำให้ชีวิตของตนและพวกพ้องอยู่รอด ดังนั้น มนุษย์จึงต้องสร้างศรัทธา ความเชื่อให้เกิดขึ้น อันแสดงให้เห็นว่ามนุษย์มีศรัทธาตั้งแต่เกิดและมีมาตั้งแต่ยุคโบราณคือ

๑. ศรัทธาในวัตถุหรือสิ่งอื่น บุคคลอื่นคือมนุษย์ศรัทธาในธรรมชาติ หรือสิ่งอื่นที่มีอำนาจเหนือตน เช่น พระจันทร์พระอาทิตย์ต้นไม้ภูเขา เป็นต้น คนสมัยก่อนเชื่อว่า สิ่งเหล่านี้มีฤทธิ์มีอำนาจพิเศษ ที่จะสามารถช่วยเหลือตนเองให้ปลอดภัย และให้ประสบในสิ่งที่ปรารถนา

๒. ศรัทธาเชื่อมั่นในตนเอง คือเชื่อว่าตนเองเป็นเจ้าของฤทธิ์อำนาจ ผู้อื่น สิ่งอื่น จะดลบันดาลให้ไม่ได้ ตนเองเป็นผู้ทำขึ้นเอง ความสุข หรือความสำเร็จ เป็นผลจากการกระทำของตนเอง^{๑๓}

ศรัทธาทั้ง ๒ ประเภทนี้คือ

๑. สัทธานุญญวิปยุต คือความเชื่อที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา เป็นความเชื่อแบบงมงายปราศจากเหตุผล ขาดข้อพิสูจน์เชื่อว่าสิ่งอื่น คนอื่น มีอำนาจเหนือตน สามารถดลบันดาลอะไรให้ก็ได้

๒. สัทธานุญญสัมปยุต คือความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา เป็นความเชื่อที่มีเหตุผลสามารถพิสูจน์ทดลองได้ตามหลักวิทยาศาสตร์เชื่อว่าการกระทำของตนเอง สามารถทำให้เกิดฤทธิ์อำนาจได้จะมีความสุขความสำเร็จหรือไม่อยู่ที่ตนเอง หาใช่ผู้อื่น สิ่งอื่น ดลบันดาลให้ไม่^{๑๔}

ความเชื่อต่างๆ ที่มนุษย์นำมาแสดงออกในรูปของพิธีกรรมและการบูชา มี ๒ ลักษณะคือ

๑. ความเชื่อที่เป็นเทวนิยม คือความเชื่อที่เกี่ยวกับอำนาจสูงสุดของพระเจ้า เชื่อว่าเทพเจ้าต่างๆ มีอำนาจอยู่เหนือมนุษย์สามารถควบคุมดูแลพฤติกรรมของมนุษย์ได้โดยมีข้อเสนอว่า หากประพฤติดีปฏิบัติชอบต่อพระเจ้า เมื่อตายไปแล้วย่อมได้ไปอยู่กับเทพเจ้า หรือหากยังมีชีวิตอยู่ก็จะได้มีเทพเจ้าคุ้มครอง ปูองกันอันตรายต่างๆ ได้

๒. ความเชื่อที่เป็นนอเทวนิยม คือมีความเชื่อเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตามกฎของศีลธรรม ด้วยข้อเสนอที่ว่า มนุษย์ต้องการผลอย่างไร ก็ต้องทำเหตุ เพื่อให้เกิดผลนั้น มนุษย์สามารถที่จะพัฒนา

^{๑๓} เสฐียร พันธงชัย, ศาสนาโบราณ, หน้า ๓๔.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔.

ตนเองให้ประสบกับความสุขความสำเร็จได้ด้วยความเพียรพยายามและการทำดีของตน ไม่ต้องอ่อน
วอน หรือรอคอยให้เทพเจ้าดลบันดาลให้^{๑๕}

ความเชื่อทำให้มนุษย์เกิดพลังทางด้านจิตใจ มีกำลังใจ มีความหวังเพิ่มขึ้น ในการมีชีวิตอยู่
อย่างปลอดภัย ความเชื่อจึงจำเป็นและมีความสำคัญกับทุกๆ คน ความเชื่อเป็นขั้นตอนของการพัฒนา
ปัญญาระดับเริ่มต้น เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่สุดในการทำให้บุคคลเข้าสู่ระบบ หรือหลักประพจน์
ปฏิบัติตามกฎศีลธรรมทางด้านศาสนา เมื่อเกิดความเชื่อความศรัทธาขึ้นก็ย่อมมีการกราบไหว้บูชา
อ่อนวอน บวงสรวง ตามขึ้นมาอีกทีหนึ่ง

ทางด้านพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงเรื่องความเชื่อที่ดีนั้น จะต้องประกอบไปด้วยปัญญามีเหตุ
มีผลจะต้องมีปัญญากำกับไว้เสมอ ไม่กลายเป็นศรัทธาที่เชื่อแบบไร้เหตุผล เชื่ออย่างงมงาย
“ศรัทธาจึงมีความจำเป็น ถ้าใช้ถูกทางย่อมนำไปสู่เป้าหมายได้รวดเร็ว”^{๑๖} เมื่อคนเราได้รับรู้ รับฟัง
คำสั่งสอนของคนอื่น หรือเจ้าลัทธิทางศาสนา ก็ใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญไตร่ตรองหาเหตุผล จน
เกิดความเชื่อตาม นำไปสู่หลักของการปฏิบัติตาม ให้เหมาะสมกับสภาวะของตน ศรัทธาจึงเป็น
คุณธรรมเบื้องต้น ที่ทำให้คนเราเกิดปัญญาเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่ออย่างมีเหตุผลพุทธศาสนิกชนมีอิสระใน
เรื่องความเชื่ออย่างเต็มที่ ไม่มีการบังคับให้เชื่อหรือให้นับถือ ไม่มีใครมาลงโทษหรือมาให้รางวัลเมื่อไม่
เชื่อตาม แต่ให้เชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา พิจารณาเหตุผล ไม่เชื่อแบบงมงายไร้เหตุผล พุทธศาสนา
สอนให้มนุษย์เชื่อในศักยภาพความสามารถของตนเอง ว่าต้องเรียนรู้ฝึกฝน พัฒนาตนเอง ให้มีชีวิตที่ดี
งามได้จึงทำให้มนุษย์มีศักยภาพในตนเองมากขึ้นพุทธศาสนิกชนควรมีความเชื่อความศรัทธาในเรื่อง ๔
ประการ คือ

๑. กัมมสัทธา เชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม คือเชื่อว่าผลกรรมเกิดจากการกระทำของตนเอง ทั้ง
กรรมดีและกรรมชั่ว สิ่งที่ดีที่ได้รับทั้งความดีและความชั่ว เพราะตนทำขึ้นมาเอง โดยมีเจตนาจงใจทำ
ทั้งที่รู้เป็นเหตุให้เกิดผลดีผลร้ายตามมาการกระทำต่างๆ ของมนุษย์ไม่ไร้ผล ย่อมได้รับผลนั้นไม่วันใดก็
วันหนึ่งข้างหน้า โดยไม่ต้องมีการอ่อนวอน ขอร้องเทพเจ้าให้ดลบันดาลให้หรืออนอรรคคอยโชควาสนา

๒. วิปากสัทธา คือ เชื่อในผลของกรรม หรือการกระทำของตนเชื่อว่าผลกรรมมีอยู่จริงทำดี
ย่อมได้ดีทำชั่วย่อมได้ชั่วแน่นอน

๓. กัมมัสสกตสัทธา เชื่อว่าสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน ตนทำกรรมใดไว้ย่อมได้รับผล
ของกรรมนั้นๆ แน่แน่นอนจะเป็นกรรมดีก็ตาม กรรมชั่วก็ตาม

^{๑๕} พระมลิ กิตติปาโล, “ความสำคัญของศรัทธาในศาสนาของพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๙๗.

^{๑๖} จินดา จักรแก้ว, **พุทธญาณวิทยา กำเนิด ศรัทธา และตรรก**, ในสารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิตรุ่นที่
๑๕, รวบรวมและจัดพิมพ์โดย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๖๖.

๔. ตลาคตโพธิสัตถา คือ เชื่อในความตรัสรู้ดีของพระพุทธเจ้า มีความเชื่ออย่างมั่นคงในพระพุทธเจ้าว่า พระองค์ตรัสรู้ชอบได้ด้วยพระองค์เอง ทรงประกอบด้วยพระคุณ ๓ ประการ คือพระมหากรุณาคุณ พระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ พระองค์ทรงสั่งสอนให้ประชาชนรู้แจ้งเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้ควรเห็น ทรงบัญญัติพระวินัยไว้ดีแล้ว ทรงเป็นผู้นำทางที่ดีทรงชี้ให้เห็นว่า มนุษย์ทุกคนหากฝึกดีแล้ว สามารถบรรลุธรรมขั้นสูงสุด เข้าถึงความหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวงกล่าวคือพระนิพพานได้อย่างที่พระองค์ทรงกระทำให้อุเป็นแบบอย่าง^{๑๗}

ความเชื่อดังกล่าวนี้นักพุทธศาสนิกชนควรเชื่อเอาไว้เป็นเบื้องต้น เพราะพระพุทธเจ้าทรงเป็นกรรมวาที ผู้ถือหลักการเชื่อกรรม คือการกระทำของมนุษย์ ทั้งกรรมดี กรรมชั่ว เป็นผลให้มนุษย์ได้รับผลจากการกระทำของตนทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว เพราะสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้ดีหรือเลวต่างกัน

ความเชื่อทั้ง ๔ ประการนี้เป็นหลักที่สำคัญมากที่พุทธศาสนิกชนควรมีเพราะหากขาดหลักความเชื่อทั้ง ๔ ประการนี้เสียแล้วก็จะเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีไม่ได้ และนอกจากนี้ พุทธศาสนิกชนยังควรเชื่อในพระรัตนตรัย คือ เชื่อในคุณพระพุทธเจ้า เชื่อในคุณพระธรรมเจ้าและเชื่อในคุณพระสงฆ์เจ้า ว่าเป็นจริง มีจริง

๒.๓ การพัฒนาการแนวความคิดเรื่องการบูชาในพระพุทธศาสนา

ก่อนพุทธศก ๘๐ ปีพระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นใน ชมพูทวีป ซึ่งเรียกว่า “ดินแดนที่เป็นประเทศอินเดีย ปากีสถาน และเนปาลในปัจจุบัน” ๔ ซึ่งเป็นยุคสมัยที่มีเจ้าลัทธิมากมายกำลังเผยแผ่ลัทธิของตนอยู่เป็นเหตุให้มีความเชื่อหลากหลายทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีรวมไปถึงความเชื่อต่างๆที่บรรดาเจ้าลัทธิในสมัยนั้นได้เผยแผ่ มีการสอนให้เชื่อตาม อดอ้างคุณความดีของลัทธิตน หากมีผู้นับถือ ปฏิบัติตามคาสอนแล้วสามารถทำให้ผู้ปฏิบัติ ไปสู่เป้าหมายสูงสุดของชีวิตได้หรือถึงความพ้นทุกข์ประชาชนในยุคนั้นๆ ยอมรับนับถือปฏิบัติตามกันเป็นจำนวนมากจนกระทั่งเจ้าชายสิทธัตถะ แห่งตระกูลศากยะ ได้เสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ แสวงหาทางหลุดพ้น ทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยา ทดสอบทดลองตามความเชื่อของเจ้าลัทธิต่างๆ ที่เคยๆ ได้ยึดถือมาทรงเพ็ญอย่างอุกฤษฏจนสามารถยืนยันได้ว่านี่ไม่ใช่ทางแห่งความหลุดพ้นจึงหันมาปฏิบัติแนวทางใหม่ที่พระองค์ทรงค้นพบจนได้ตรัสรู้ อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณหลังจากตรัสรู้แล้วทรงตัดสินพระทัยแสดงธรรมโปรดสัตว์ที่พ้อมิปัญญาจะรู้ตามได้จึงเสด็จไปโปรดปัญจวรรคีย์ทั้ง ๕ ได้แก่ โกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิ

^{๑๗} พระธรรมปิฎก, พจนานุกรม ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖๔.

ได้ทรงแสดงพระธรรมจักกัปปวัตตนสูตร^{๑๘} ซึ่งเป็นการแสดงครั้งแรกเรียกว่าปฐมเทศนาเมื่อแสดงธรรมจบลงท่านโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรม และทูลขออุปสมบท พระพุทธองค์ทรงประทานอุปสมบทให้ด้วยพระดำรัสว่า เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว จงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิดเรียกว่า เอหิภิกขุอุปสัมปทา การอุปสมบทโดยมีพระพุทธเจ้าบวชให้ด้วยเหตุนี้จึงทำให้มีพระรัตนตรัยเกิดขึ้นในโลกครบ ๓ รัตนะคือ พระพุทธรัตนะ พระธรรมรัตนะ พระสังฆรัตนะ

จากนั้นพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสาวกได้เดินทางไปประกาศศาสนายังสถานที่ต่างๆจนมีผู้เลื่อมใส เข้ามาขอบวชกันมาก และปฏิบัติธรรมกันมากเมื่อมีคนเลื่อมใสมากขึ้น ก็กลายเป็นกลุ่มเป็นสังคมใหญ่ขึ้นมา เรียกว่า สังคมสงฆ์

คำว่า สังฆแปลว่า หมู่หรือชุมชน หมู่หรือชุมชนที่จะเป็นสังฆก็คือหมู่หรือชุมชนที่มีการจัดตั้งวางระบบระเบียบเป็นอย่างดีมีอุดมคติมีจุดมุ่งหมายว่าจะอยู่ร่วมกันด้วยความสงบ เพื่อประพฤติปฏิบัติกระทำสิ่งที่ดีงาม พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาก็คือชุมชนที่อยู่ร่วมกันเพื่อเจริญไตรสิกขา เพื่อจะได้ฝึกฝนตนให้เจริญงอกงามขึ้นในศีล สมาธิปัญญา^{๑๙}

เมื่อสังคมสงฆ์เกิดขึ้น และมีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ การทำหน้าที่ของพระสงฆ์ในการปฏิบัติธรรมเผยแผ่ธรรม ต้องจาริกเที่ยวไปยังสถานที่ต่างๆ ไม่ได้อยู่รวมกันเป็นหมู่เป็นคณะต่างแยกย้ายกันอยู่ตามทีต่างๆ จึงเป็นเหตุให้มีความประพฤติที่แตกต่างกันออกไป ไม่เป็นไปในรูปแบบเดียวกัน ไม่เป็นไปในแบบแผนระเบียบเดียวกันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส อาจจะไม่เป็นผลดีต่อไปในอนาคตพระพุทธเจ้าทรงเห็นเหตุนี้ จึงทรงมีพระประสงค์จะจัดระเบียบแบบแผนมีกฎเกณฑ์ข้อบังคับ ให้หมู่สงฆ์ได้ประพฤติในรูปแบบเดียวกัน เพราะสังฆจะอยู่ได้ก็ด้วยการอาศัยกฎเกณฑ์และกติกา ต้องเคารพหลักการ กฎเกณฑ์และกติกา และความเคารพกฎเกณฑ์และกติกาของสังฆนั้น ก็คือความมีวินัย”^{๒๐} พระพุทธเจ้าทรงค้นพบสัจธรรมคือความจริง ตามธรรมชาติ เพื่อให้สัจธรรมนั้นเป็นประโยชน์แก่มหาชน จึงทรงวางระเบียบวินัย มาเป็นกฎเกณฑ์ให้มนุษย์ปฏิบัติ “วินัยนั้นมีความหมายเป็นการจัดระเบียบชีวิต และการจัดระบบสังคมทั้งหมด”^{๒๑}

^{๑๘} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓-๑๙/๒๐-๒๗.

^{๑๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **จัดระเบียบสังคม ตามคตินิยมแห่งสังฆะ**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๓.

^{๒๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **วินัย เรื่องที่ใหญ่กว่าที่คิด**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๙), หน้า ๑.

^{๒๑} พระมหาหมวด สุภกมโม, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องความเคารพในพระพุทธศาสนา” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๔๙.

วินัยจะเป็นตัวจัดระเบียบความเป็นอยู่ จัดสังคมของมนุษย์ให้มีหลักปฏิบัติในรูปแบบเดียวกัน เพื่อสันติสุขในสังคม วินัยมีความหมาย ๓ ประการดังนี้

๑. การจัดระเบียบระบบ ก็เรียกว่า วินัย
๒. ตัวระเบียบระบบ ก็เรียกว่า วินัย
๓. การฝึกคนให้ตั้งอยู่ในระบบระเบียบ ก็เรียกว่า วินัย^{๒๒}

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อให้เป็นหลัก กฎเกณฑ์สำหรับปฏิบัติของคนในสังคม เมื่อได้รับการยอมรับและปฏิบัติตาม ก็กลายมาเป็นคุณสมบัติภายในตัวบุคคลขึ้นมาเรียกว่า ศีล ศีลคือ ลีลาปฏิบัติต่างๆ ที่พระองค์ทรงบัญญัติขึ้นมาให้คนปฏิบัติตาม คนที่ปฏิบัติอยู่ในศีล รักษาศีล ชื่อว่าผู้มีศีล หรือผู้ตั้งอยู่ในวินัยคือผู้มีวินัย ดังนั้นการฝึกคนให้มีวินัย คือการฝึกคนให้มีศีลนั่นเอง การดำเนินชีวิตให้ไปสู่จุดหมายที่พึงประสงค์ได้ต้องอาศัยวินัยเป็นเครื่องนาทางวินัยจะเป็นตัวควบคุมการปฏิบัติหน้าที่การทำงาน และการประพฤติปฏิบัติ ให้มีความประพฤติดีงาม ถูกต้อง เหมาะสม “วินัยเป็นพื้นฐานของความเป็นคน และวินัยเป็นพื้นฐานแห่งการอบรม”^{๒๓} คนเราต้องมีวินัยเป็นหลักปฏิบัติในชีวิต จะเห็นได้ว่า “ในการปฏิบัติตามธรรม ถ้าไม่มีวินัยมาช่วยตรึงหรือกำกับ บางทีก็พาลจะเขวทำให้เข้าใจธรรมผิดไป”^{๒๔}

พระพุทธองค์มิได้ทรงบัญญัติพระวินัยไว้ล่วงหน้าต่อเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ไม่ดี ไม่งามอันจะทำให้เกิดความเสียหายแก่หมู่สงฆ์โดยรวม จึงทรงบัญญัติพระวินัยขึ้นมาโดยมีลำดับขั้นตอน ตามวิธีการของพระองค์คือ เมื่อมีเรื่องไม่ดีไม่งามเกิดขึ้นจากการปฏิบัติตัวของพระภิกษุสงฆ์ จะทรงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์ แล้วตรัสถามผู้ก่อเหตุ เมื่อมีการยอมรับก็จะทรงบัญญัติพระวินัยขึ้นมา เพื่อเป็นการป้องกันมิให้มีการกระทำซ้ำอีก ทรงกำหนดโทษสำหรับภิกษุที่ล่วงละเมิดหรือฝ่าฝืนกระทำเรียกว่าปรับอาบัติ พระพุทธเจ้าทรงได้พระนามว่า พระธรรมราชาผู้ปกครองสงฆ์ และทรงเป็นสังฆบิดรผู้ดูแลสงฆ์ จึงทรงปฏิบัติหน้าที่สำคัญ ๒ ประการ คือ

๑. ทรงตั้งพระพุทธบัญญัติ เพื่อป้องกันความประพฤติเสียหาย และวางโทษแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดด้วยการลงโทษคือปรับอาบัตินักบวช เบาล้างตามสมควรแก่ความผิดนั้นๆ

^{๒๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **วินัย เรื่องใหญ่กว่าที่คิด**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๙), หน้า ๑๒-๑๔.

^{๒๓} พระพุทธวรญาณ (กิตติทินนเถระ) “**การบวชพระในพระพุทธศาสนา**” ใน รวมข้อเขียนพระธรรมเทศนาและคาถาราย, รวบรวมและจัดพิมพ์แจกเนื่องในงานทาบุญวันเกิดพระพุทธวรญาณ เจ้าอาวาสวัดกวีศารามราชวรวิหาร เจ้าคณะจังหวัดลพบุรี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๓๓.

^{๒๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **จาริกบุญ-จาริกธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๒๙๘.

๒. ทรงตั้งขนบธรรมเนียม ซึ่งเรียกว่า อภิสมาจาร เพื่อชักนำความประพฤติของภิกษุสงฆ์ให้ดีงาม^{๒๕}

อนึ่ง พระพุทธองค์ทรงบัญญัติวินัยไว้เป็นพุทธอาณา^{๒๖} แก่พระสาวกนั้น ก็เพื่อประโยชน์๑๐ ประการที่จะพึงได้รับจากการบัญญัติวินัยนั่นเอง ได้แก่

๑. เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์
๒. เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์
๓. เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก
๔. เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม
๕. เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน
๖. เพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต
๗. เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส
๘. เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว
๙. เพื่อความตั้งมั่นแห่งสังฆธรรม
๑๐. เพื่อความอนุเคราะห์พระวินัย^{๒๗}

ดังนั้น “ธรรมจึงเป็นบรรทัดฐานแห่งความถูกต้องของวินัย และวินัยเป็นบรรทัดฐานแห่งพฤติกรรมมนุษย์ที่ถูกต้องตามธรรม”^{๒๘} การบูชาจึงเป็นหลักธรรมที่สำคัญประการหนึ่งที่ทุกคนยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ การอยู่ร่วมกันในสังคมย่อมมีการบูชาความดี รู้จักยกย่อง ให้เกียรติกันยอมรับ นับถือกันด้วยความจริงใจ บุคคลจะเจริญหรือเสื่อมในการปฏิบัติธรรม จึงต้องมีการบูชาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นธรรมที่เป็นกำลังใจ สมควรปฏิบัติต่อกันในสังคม เพราะการบูชาเป็นระเบียบวินัย สำหรับร้อยรัดให้รวมกันเป็นหมู่ เป็นคณะ และทำให้หมู่คณะมีความพร้อมเพรียงกันทำความดี การบูชาต่อกันของคนในสังคม ยังเป็นอำนาจดึงดูดหมู่คณะให้เคารพรักใคร่นับถือกัน ก่อให้เกิดความสนิทชิดเชื้อปรองดองกันด้วยความสามัคคีให้รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เห็นอกเห็นใจกันด้วยเมตตากรุณา ให้รู้จักยกย่องเชิดชูเกียรติกันตามฐานะผู้ใหญ่ผู้น้อย และประสงค์ให้หมู่คณะอยู่สถิตเสถียรเป็นปึกแผ่นแน่นหนาเป็นที่สง่างามแก่ชาติ ศาสนา และเป็นมงคลอันสูงสุด^{๒๙}

^{๒๕} ไสว มาลาทอง, คู่มือการศึกษาปฐมบัญญัติประกอบการเรียนการสอนวินัยบัญญัตินักเรียนชั้นตรี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๕), หน้า ๑.

^{๒๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๙๔.

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘๗-๒๘๘.

^{๒๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), จาริกบุญ-จาริกธรรม, หน้า ๒๙๕.

^{๒๙} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร), บทสร้างนิสัย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๒๗), หน้า ๔๘.

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงวางระเบียบแบบแผน ให้สังคมยึดถือปฏิบัติเพื่อความเรียบร้อยดีงามแล้ว ด้วยเหตุที่สังคมสงฆ์เป็นสังคมใหม่ ผู้ที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาก็มาจากทิศต่างๆมาจากพื้นฐานที่ต่างกันทั้งทางด้านการศึกษา อบรมมาจากตระกูลที่ต่างกัน ขนบธรรมเนียมประเพณีปฏิบัติที่แตกต่างกัน ความคิดเห็นก็ต่างกัน เมื่อมาอยู่รวมกันมากขึ้น จำเป็นต้องรูปแบบให้ถือปฏิบัติ คือการถือนิสัย หมายความว่าเมื่อก่อนบวชเคยประพฤติอย่างไร พอบวชเข้ามาแล้วมาอยู่รวมกันต้องมีกฎเกณฑ์การประพฤติปฏิบัติไปในรูปแบบเดียวกัน โดยยึดหลักคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นหลักเพราะว่าในสมัยนั้น ศาสนาพราหมณ์ได้มีอิทธิพลอยู่ในอินเดียมายาวนาน ทำให้การปฏิบัติบางอย่างยังได้รับการปฏิบัติสืบทอดกันมา แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะเกิดขึ้นมาแล้วก็ตามศาสนาพราหมณ์ถือว่าตนเป็นศาสนาของชนชั้นปกครอง โดยก่อตั้งศาสนาสำหรับเป็นเครื่องมือในการปกครอง ศาสนาพราหมณ์สอนว่าชีวิตของมนุษย์ขึ้นอยู่กับพรหมลิขิต คือเมื่อพระพรหมเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ได้ทรงลิขิตให้ผู้ใดเกิดในวรรณะใดแล้ว ผู้นั้นจะต้องอยู่ในวรรณะนั้นไปจนตลอดชีวิต จะเปลี่ยนเป็นวรรณะอื่นไม่ได้ และเรียกชาวพื้นเมืองเดิมที่ตนปกครองว่า มีลักษณะ คือเป็นอนารยชน^{๓๐}

นอกจากนี้ยังมีการแบ่งชั้นวรรณะ โดยแต่ละวรรณะไม่ขึ้นตรงต่อกัน คนวรรณะต่ำจะไปคบหากับคนวรรณะที่สูงกว่าไม่ได้เป็นอันขาด จะไม่มีใครยอมรับ จะได้รับการดูถูกเหยียดหยามเมื่อก่อนพวกอารยันได้แบ่งชนชั้นออกเป็น ๓ จำพวก คือ “พราหมณ์หรือนักบวช นักรบ และพ่อค้าครั้นต่อมาได้จัดระบบของสังคมขึ้นมาใหม่อีก เพื่อความเหมาะสมแก่ฐานะ หน้าที่และการงานโดยได้แบ่งชนชั้นออกเป็น ๔ จำพวก”^{๓๑} เรียกว่าวรรณะทั้ง ๔ ^{๓๒} คือ “ชนชั้นในสังคมอินเดียที่กำหนดด้วยชาติกำเนิดตามหลักศาสนาพราหมณ์”^{๓๓} ได้แก่

๑. วรรณะพราหมณ์ ได้แก่ นักบวช นักปราชญ์ ครู อาจารย์ มีหน้าที่อบรมสั่งสอนและประกอบศาสนพิธีต่างๆ เป็นวรรณะสูง เปรียบเสมือนศรัทธาซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งความคิดสติปัญญา
๒. วรรณะกษัตริย์ ได้แก่ นักรบ นักปกครอง นักการเมือง มีหน้าที่ทำการรบ และปกครองบ้านเมือง เป็นวรรณะสูงพอๆ กับวรรณะพราหมณ์ เปรียบเสมือนนอกซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งพลังทางสังคม บางทีก็เปรียบเสมือนแขนซึ่งมีหน้าที่ถืออาวุธต่อสู้ป้องกันประเทศ

^{๓๐} จำนงค์ ทองประเสริฐ, “พระพุทธเจ้ากับการปฏิวัติสังคม” สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิตรุ่นที่ ๕๕, หน้า ๑๐๖.

^{๓๑} พระอุตรคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ), ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในอินเดีย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๓๑.

^{๓๒} ม.ม. (บาลี) ๑๓/๓๗๘/๓๖๐, ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๗๘/๔๖๓.

^{๓๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๑๕๙.

๓. วรรณะแพศย์ ได้แก่ นักธุรกิจ เกษตรกร สถาปนิก วิศวกร เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นชนชั้นกลาง เป็นพวกที่คุ้มครองเศรษฐกิจของชาติ เปรียบเสมือนขาซึ่งเป็นส่วนที่เลี้ยงหรือพยุงกายให้ทรงอยู่ เศรษฐกิจที่ทรงสังคมได้ตกอยู่ในมือของชนพวกนี้บางทีก็เปรียบเสมือนท่อน

๔. วรรณะศูทร ได้แก่ พวกเจ้าของถิ่นเดิม ซึ่งถูกเหยียดหยามว่าเป็นทาส คือคนที่คอยรับใช้ พวกอารยันดุจเป็นทาส จึงกลายเป็นวรรณะที่ ๔ เรียกว่า วรรณะศูทร เปรียบเสมือนเท้าเพราะเท้าเป็นเครื่องพยุงร่างกายให้เคลื่อนไหวไปไหนมาไหนได้ พวกศูทรจึงเปรียบเสมือนอวัยวะที่ต่ำสุด แต่ถ้าไม่มีพวกศูทรสังคมก็เจริญก้าวหน้าไปได้อย่างไร เพราะพวกศูทรเป็นเสมือนแรงงานหรือกรรมกรนั่นเอง^{๓๔}

เพราะเหตุที่มีระบบชนชั้นอย่างนี้ จึงก่อให้เกิดปัญหามากมาย เพราะเป็นการดูถูกเหยียดหยามกัน ไม่บูชายกย่องให้เกียรตินับถือกัน ผู้ที่มีโอกาสได้เรียนรู้เรื่องราวต่างๆ มีอยู่เพียง ๒ วรรณะเท่านั้นคือ วรรณะกษัตริย์กับวรรณะพราหมณ์ ส่วนวรรณะแพศย์ กับวรรณะศูทร ไม่มีโอกาสได้เรียนรู้ จนกระทั่งพระพุทธเจ้าได้อุบัติขึ้นมาในโลก และประกาศศาสนา เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลกเป็นอันมากทรงเห็นความสำคัญในเรื่องนี้ที่จะต้องแก้ไขเพราะมนุษย์ทุกคนที่เกิดมาในโลก มีความเสมอภาคกัน มีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะความเสมอภาคในการบรรลุนิพพานไม่มีการแบ่งแยก ชนชั้น เพศ อายุ แต่อย่างไร จึงทรงต้องการจัดสังคมใหม่ ต้องการที่จะเปลี่ยนแนวคิดของคนอินเดียเสียใหม่ ให้เลิกบูชา นับถือ เรื่องพระเจ้าสร้างโลก เรื่องของชีวิตที่มีพระพรหมเป็นผู้ลิขิต ให้หันมาเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ผลของการกระทำของตนเอง ทำดีได้ดีทำชั่ว ได้ชั่ว อย่างนี้เป็นต้น

ดังนั้นจึงมีคนเสื่อมใสศรัทธามาก ยินดีเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาแต่เมื่อบวชเข้ามาแล้ว ความยึดถือดั้งเดิมยังคงมีอยู่ ไม่รู้แนวทางที่จะปฏิบัติต่อกันอย่างไรจนเป็นต้นเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยในเรื่องการบูชา การสักการะ เคารพ ให้เกียรติ กันขึ้น จะเห็นได้ว่าพระพุทธองค์ทรงบัญญัติพระวินัยให้ ภิกษุทั้งหลายบูชา เคารพ กราบไหว้กันตามอายุ พรรษาหมายความว่า ผู้บวชทีหลัง ต้องทำการบูชาเคารพผู้บวชก่อน

เพราะเหตุนี้สังคมสงฆ์จึงอยู่อย่างร่มเย็นเรื่อยมา ไม่มีปัญหาเรื่องชนชั้นแต่อย่างใด แม้เรื่องการบัญญัติพระวินัยในส่วนที่เป็นอภิสมจาร ว่าด้วยเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณี ที่พึงปฏิบัติสำหรับพระภิกษุ เพื่อความประพฤติที่ดีงาม จึงทรงบัญญัติอุปัชฌาย์วัตร อาจารย์วัตร ข้อปฏิบัติที่อันเตวาสิก จะพึงปฏิบัติต่ออุปัชฌาย์อาจารย์ของตน เพื่อเป็นการแสดงออกถึงการบูชาคุณของท่าน เอาไว้เช่นกัน

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าเพราะมีการเคารพ บูชา ระหว่างภิกษุด้วยกันเอง หรือเรื่องหลักการบูชาทางพระพุทธศาสนาเป็นการก่อให้เกิด คุณธรรมข้ออื่นคือ ความเคารพ ยำเกรงนับถือกันและกันในสังคมพุทธ จึงทำให้พระพุทธศาสนาดำรงตั้งมั่นจนถึงทุกวันนี้

^{๓๔} จานงค์ ทองประเสริฐ, “พระพุทธเจ้ากับการปฏิวัติสังคม” สารนิพนธ์พุทธศาสนศตวรรษที่ ๔๕, หน้า ๑๐๖.

๒.๓.๑ การบูชาธรรมชาติและสิ่งแวดลอม

คำว่า ธรรมชาติ หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นและเป็นอยู่ตามธรรมชาติของสิ่งนั้นๆ^{๓๕} ส่วนคำว่า สิ่งแวดลอม หมายถึง สิ่งต่างๆ ทั้งทางธรรมชาติและทางสังคมที่แวดลอมมนุษย์ ได้แก่ของที่เกิดเองตามวิสัยของโลก เช่น คน สัตว์ต้นไม้เป็นต้น^{๓๖}

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ว่า มนุษย์มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติสิ่งแวดลอมอยู่ตลอดเวลา ธรรมชาติสิ่งแวดลอมเป็นส่วนหนึ่งแห่งระบบการดำรงอยู่ด้วยดีของมนุษย์ซึ่งมีองค์ประกอบ ๓ ส่วน คือ

๑. มนุษย์ซึ่งประกอบด้วยกายกับใจ
๒. สังคม
๓. ธรรมชาติแวดลอม^{๓๗}

ธรรมชาติสิ่งแวดลอมมีความจำเป็นสำหรับทุกชีวิตบนโลกนี้ ไม่สามารถจะแยกกันได้มีความเกี่ยวเนื่องกลมกลืนกัน อาศัย เกื้อกูลกันและกัน ระหว่าง มนุษย์ สังคมและธรรมชาติจึงทำให้มนุษย์สามารถดำรงอยู่ได้ และโลกไม่ถูกทำลาย เพราะว่าธรรมชาติถูกทำลาย จึงกล่าวได้ว่าความอุดมสมบูรณ์ ของป่าไม้ ทำให้เกิดความสมดุลทางธรรมชาติ แม้ ร่มเงา ความร่มรื่นของป่าไม้ก็ก่อให้เกิดความสะดวกสบายกับพระสงฆ์และคนทั่วไป ที่ต้องการฝึกฝนจิตใจตนเองให้มีความสงบ โดยอาศัย ความสงบร่มรื่นของป่าไม้เป็นตัวฝึกจิตใจ

พระสงฆ์สาวกผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบในพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็ในอดีตหรือในปัจจุบัน เช่น หลวงปู่แหวน หลวงปู่มั่น หลวงปู่ชา หลวงพ่อพุทธทาส ท่านเหล่านั้น มีการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับทุกสรรพสิ่งแวดลอม โดยอาศัยปัจจัยในการดำเนินชีวิตเพื่อปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และปฏิบัติศาสนกิจตามหน้าที่ของพระสงฆ์ในแต่ละวันจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดลอม โดยได้อาศัยประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดลอมในรูปของปัจจัยสี่ ได้แก่เครื่องนุ่งห่ม อาหารที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ภายใต้กฎระเบียบข้อบังคับของพระสงฆ์ที่เรียกว่า พระวินัยบัญญัติ^{๓๘}

การที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยเกี่ยวกับป่าไม้ก็ดี หรือการนำไม้มาใช้สอยก็ดีการอยู่ป่าก็ดีเช่นห้ามมิให้ภิกษุตัดต้นไม้ห้ามนำไม้มาสร้างกุฏิใหญ่โตเกินความจำเป็น สิ่งเหล่านี้ที่พระองค์ทรง

^{๓๕} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๑), หน้า ๕๕๔.

^{๓๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๐๗.

^{๓๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), วัฒนธรรมไทยสู่ยุคเป็นผู้นำและเป็นผู้ให้, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๕๕.

^{๓๘} พระมหาอุทัย มุลแก้ว, “การจัดการสิ่งแวดลอมตามหลักพระวินัยปิฎก”, การค้นคว้าแบบอิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑), หน้า ๑.

ห่ามนั้นเป็นการแสดงให้เห็นว่า พระองค์ทรงตระหนักถึงคุณค่าของป่าไม้ คุณค่าของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม การกระทำเหล่านี้เป็นการแสดงถึงการบูชา รู้คุณค่าของสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเรา เพราะต่างรู้คุณค่า บูชา เคารพ ยำเกรง กันและกัน แม้จะเป็นเพียงธรรมชาติสิ่งแวดล้อมก็ตามที่เป็นเหตุให้ทั้งมนุษย์ทั้งธรรมชาติอยู่ได้ ดังนั้นแนวความคิดเรื่องการบูชา ดังที่กล่าวมาจึงมีส่วนสำคัญในการที่จะช่วยอนุรักษ์และรักษาธรรมชาติสิ่งแวดล้อมได้อย่างดี ยิ่ง อย่างเช่นพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์รู้จักใช้สอยและรักษาธรรมชาติ และมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติตลอดเวลา ดังปรากฏเป็นตัวอย่างในที่ต่างๆ ดังต่อไปนี้

๑. พระพุทธเจ้ากับป่าไม้

พระพุทธเจ้ากับป่าไม้นั้นมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันมาตลอดเวลา เริ่มตั้งแต่พระองค์ประสูติจากครรภ์มารดาที่ประสูติในป่า และปรินิพพานในป่า ดังจะเห็นได้จากพุทธประวัติที่เราได้ศึกษามาว่า พระพุทธเจ้าประสูติที่ใต้ต้นสาละทั้งคู่ ณ สวนลุมพินี ระหว่างเมืองกบิลพัสดุ์กับเมืองเทวทหะ ก่อนพุทธศก ๘๐ ปี สถานที่ที่เป็นสวนลุมพินีนั้นเป็นสวนป่ามีหมู่ไม้อุดมสมบูรณ์ มีร่มเงาน่ารื่นรมย์ เป็นอย่างยิ่ง เมื่อครั้งยังเยาว์ตอนที่มิพระชนมายุ ๗ พรรษา พระบิดาได้เสด็จออกประกอบพิธีแรกนาขวัญ ซึ่งเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติกันมาช้านาน พระองค์ได้เสด็จไปประทับที่ใต้ต้นหว่า ที่มีร่มเงาเย็นสบาย ทรงทำสมาธิ เจริญอานาปานสติจนได้บรรลุปฐมญาณ เกิดเหตุอัศจรรย์คือเมื่อเวลาบ่ายคล้อยไปแล้วแต่เงาของต้นไม้ไม่เปลี่ยนแปลง เมื่อครั้งที่เสด็จออกบรรพชา ก็ทรงอาศัยอยู่ในป่าเป็นส่วนใหญ่เพื่อทำความเพียรประพฤติพรหมจรรย์จนกระทั่งได้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ณ โคนต้นพระศรีมหาโพธิ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชราตำบลอุรุเวลาเสนานิคม แคว้นมคธ หลังจากนั้นพระองค์ก็ได้เสด็จไปเสวยวิมุตติสุขยังโคนต้นไม้ต่างๆ เช่น ต้นจิก ต้นเกตุ เป็นต้น

ทรงพิจารณาธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้ เสด็จเดินจงกรมตลอดเวลา ๕ สัปดาห์พระองค์ประทับอยู่ตามโคนต้นไม้ต่างๆ แล้วจากนั้นได้เสด็จไปโปรดปัญจวรรคีย์ทั้ง ๕ คือโกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ที่แห่งนั้นทรงแสดงปฐมเทศนาโปรดเหล่าปัญจวรรคีย์จนมีพระอรหันต์เกิดขึ้นในโลกและเผยแผ่ธรรมเรื่อยมา

จะเห็นได้ว่าตลอดพระชนม์ชีพของพระพุทธเจ้าที่ประกาศศาสนาแสดงธรรมโปรดพุทธบริษัท ๔ ตลอดเวลา ๔๕ พรรษา ส่วนมากจะเห็นว่าพระองค์ประทับจำพรรษาอยู่วัดในป่าเป็นส่วนใหญ่ หรือไม่ก็อยู่ตามโคนต้นไม้ และจะทรงอาศัยโคนต้นไม้และป่าเป็นที่แสดงธรรมเสียเป็นส่วนใหญ่ จวบจนวาระสุดท้ายแห่งพระชนม์ชีพก็เสด็จดับขันธปรินิพพานในป่านั้นเอง คือ ระหว่างต้นรังทั้งคู่ ใกล้เมืองกุสินารา พระพุทธองค์ทรงเห็นความสำคัญของป่าไม้ สิ่งแวดล้อมเพราะต้องอิงอาศัยกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เพราะธรรมชาติให้อะไรกับมนุษย์มากมาย แต่อาจจะไม่เพียงพอต่อความต้องการของมนุษย์เพราะมนุษย์มีความต้องการไม่มีที่สิ้นสุด แต่ป่าไม้หรือธรรมชาติมีจำนวนจำกัดและเพื่อความสมดุลของธรรมชาติ พระพุทธเจ้าจึงทรงปลุกจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติอย่าง

เหมาะสมให้คนรู้จักสำนึกในบุญคุณของธรรมชาติรู้จักเคารพ บูชาธรรมชาติที่ให้ประโยชน์แก่เราโดยไม่ทำลาย ดังที่พระองค์ตรัสไว้ในอังคุรเปตวัตถุว่าด้วยบุพกรรมของอังคุรเปตซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

มีคณะพ่อค้ากลุ่มหนึ่งออกเดินทางผ่านที่ทุรกันดาร เกิดความเหนื่อยล้า หิวกระหายพอมองเห็นต้นไม้อายุรุ่มรื่นอยู่โดดเดี่ยว จึงแวะพักได้ร่มเงา พอเย็นสบายดีแล้วก็เกิดความโลภขึ้นคือโลภอยากได้น้ำ อาหาร เสื้อผ้า เป็นต้น จากต้นไม้นั้นแล้วได้สมปรารถนาทุกอย่าง จึงเกิดความโลภเพิ่มขึ้นอีกว่า ขนาดเราตัดกิ่งของต้นไม้นี้แต่ละกิ่งยังสนองความต้องการเราได้ขนาดนี้ ถ้าหากเราตัดต้นไม้นี้ทั้งต้นเราอาจได้ทุกอย่างทุกอย่างมากกว่านี้แน่ จึงได้เล่าเรื่องให้อังคุระพานิชโพธิสัตว์ผู้ร่วมเดินทางฟังว่า เราทั้งหลายเที่ยวหาทรัพย์ไปสู่แคว้นกัมโปชเพื่อประโยชน์สิ่งใด เทพบุตรนี้เป็นผู้ให้สิ่งที่เราอยากได้นั้น พวกเราจักนำเทพบุตรนี้ไปหรือจะจับเทพบุตรนี้ ข่มขู่เอาด้วยการวิงวอนหรืออุ้มใส่ยานรับนำไปสู่ประตูนครโดยเร็ว อังคุระพานิชเมื่อจะห้ามพราหมณ์พ่อค้านั้น จึงกล่าวว่า บุคคลอาศัยนั่งหรือนอนที่ร่มเงาของต้นไม้อะไร แม้ใบของต้นไม้นั้นก็ไม่ควรทำลายเพราะผู้ประทุษร้ายมิตรเป็นคนเลวทราม^{๓๙}

จากพระสูตรดังกล่าวจะเห็นได้ว่าพระองค์ให้ความสำคัญในการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการได้อาศัยสิ่งใดเลี้ยงชีวิต หรืออยู่อาศัย ก็ทรงสอนให้รู้จักบุญคุณ โดยไม่ทำลายและเบียดเบียนสิ่งเหล่านั้นให้เกิดความเสียหายบางครั้งถึงกับปรับโทษแก่ภิกษุที่ทำการฝ่าฝืนดังที่ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้ในภุตคามวรรค สิกขาบทที่ ๒ แห่งปาจิตติยวรรค สรุปได้ใจความว่าพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งที่ประทับอยู่ที่เมืองอาฬวี ครั้งนั้นภิกษุชาวเมืองอาฬวีกำลังก่อสร้างตัดเองบ้าง ใช้ให้คนอื่นตัดต้นไม้อ่าง ขณะรูปหนึ่งกำลังตัดต้นไม้อ่าง ทเวดาที่สิงอยู่ ณ ต้นไม้อ่างได้กล่าวขอร้องไม่ให้ทำลายที่อยู่ของตน แต่ท่านไม่ฟังเสียงทเวดาแต่ยังขึ้นตัดต้นไม้อ่างทำให้ตัดถูกแขนลูกของทเวดา ทำให้ทเวดาโกรธคิดจะฆ่าแต่เกรงจะบาปกรรมจึงนำเรื่องไปกราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์จึงทรงเรียกประชุมพระภิกษุสงฆ์แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า”ภิกษุต้องอาบัติปาจิตติย เพราะพรากรภูตคาม”^{๔๐}

คำว่า”ภูตคาม”ได้แก่พีชพันธ์ ๕ ชนิด คือ (๑) พีชพันธ์ที่เกิดจากเงา (๒) พีชพันธ์ที่เกิดจากลำต้น (๓) พีชพันธ์ที่เกิดจากตา (๔) พีชพันธ์ที่เกิดจากเมล็ด^{๔๑}

พระองค์ทรงสอนให้สาวกเห็นคุณค่าของป่าไม้รู้จักเคารพ บูชา ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมดังจะเห็นได้จากการที่ทรงห้ามภิกษุตัดต้นไม้อ่าง ห้ามขุดดิน ห้ามถ้ำอยู่อาศัย ปัสสาวะหรือบ้วนน้ำลายลงบนต้นไม้อ่าง หรือในแม่น้ำ ภิกษุที่ฝ่าฝืนมีโทษปรับอาบัติ การให้ความสำคัญกับต้นไม้อ่างชาวพุทธก็ปฏิบัติตามพระพุทธดำรัสที่ตัดถึงเรื่องการบูชา สักการะ เคารพ นับถือ ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ซึ่งเป็นต้นไม้อ่างที่ตรัสรู้

^{๓๙} ชุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๒๕๖/๒๑๐.

^{๔๐} วิ.ม.ห. (ไทย) ๒/๙๐/๒๒๗.

^{๔๑} วิ.ม.ห. (ไทย) ๒/๙๑/๒๗๗.

ต้นพระศรีมหาโพธิ์ชาวพุทธถือว่าเป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ นิยมนำไปปลูกไว้ตามสถานที่สำคัญเช่น วัด ศาสนสถาน เป็นต้น เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้กราบไหว้บูชา^{๔๒}

การที่พระองค์ทรงสั่งสอนให้เห็นความสำคัญของป่าไม้โดยการไม่ตัด ไม่ทำลาย แม้ที่สุดก็ทรงสอนให้รู้จักใช้ประโยชน์จากป่าในการทำลายกิเลส ดังที่พระองค์ตรัสไว้ในโคลงคสาถวินสูตรพอสรุปความว่า ได้ตรัสถึงเรื่องพระมหาเถระทั้งหลายมีพระสารีบุตร พระมหาโมคคัลลานะ พระมหากัสสปะ พระอานนท์ พระเวฬุฑฒะ พระอนนรุทธะ เป็นต้นได้ยกปัญหาธรรมมาสนทนากันว่า ป่าโคสิงคสาถวินจะงดงามเพราะเหตุไร สอบถามกันไปมาต่างองค์ต่างแสดงไปตามทัศนะของตน หาข้อยุติไม่ได้ว่าคำพูดของใครถูกต้อง จึงเข้าเฝ้าทูลถามกับพระพุทธเจ้าแล้ว พระองค์ก็ตรัสชี้แจงให้พระเถระเหล่านั้นฟังว่า “ป่าโคสิงคสาถวินจะช่อว่างดงาม ก็ถ้าภิกษุกลับจากบิณฑบาตแล้วตั้งความเพียรเจริญภาวนา มีสติเสมอว่า เราจะไม่ลุกขึ้น (จากการนั่งสมาธิ) ตราบเท่าที่จิตของเรายังไม่หลุดพ้นจากความยึดมั่นถือมั่น”^{๔๓}

พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่าป่ามีความสำคัญในการบำเพ็ญเพียรทางจิตไม่ว่าจะอยู่ที่ป่าไหนก็ตาม ถ้ารู้จักใช้ให้เกิดประโยชน์โดยการทำความเพียร ป่านั้นก็งามคืองามน่ายุอาศัยสำหรับผู้ต้องการทำลายกิเลส “แต่สำหรับมนุษย์ผู้มีกิเลสนั้นไม่ว่าจะอยู่ในบ้านหรือในเรือนก็มักจะทำความเดือดร้อนกันได้หมด สำหรับภิกษุในพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนแนะนำให้ใช้ป่าบำเพ็ญเพียรเพราะเป็นที่เหมาะสม สภาพแวดล้อมที่วิเวกเกื้อกูลแก่การบำเพ็ญเพียรทางจิตจะได้ทำตนเป็นผู้หมดกิเลสต่อไป เมื่อหมดกิเลสแล้วไม่ว่าจะอยู่บ้านหรือไปอยู่ป่าก็จะทำให้ป่ารื่นรมย์ไปหมด^{๔๔} อยู่ป่าให้ได้ประโยชน์จากป่า ไม่ใช่หาประโยชน์จากป่าโดยการทำลายป่า

จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันกับป่ามาโดยตลอด พระองค์ประสูติ ตรัสรู้ปรินิพพาน ในป่าทั้งสิ้น ครั้งเมื่อพระอานนท์กราบทูลถามเรื่องที่พุทธบริษัทจากทิศต่าง ๆ พากันเดินทางมาเฝ้าพระองค์เมื่อไม่พบจะปฏิบัติอย่างไร พระพุทธองค์ทรงแนะนำสถานที่อื่นเป็นที่ตั้งแห่งความสังเวช ๔ แห่ง เรียกว่า สังเวชนียสถาน ได้แก่สถานที่ประสูติตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา และปรินิพพาน^{๔๕} สถานที่ ๔ แห่งนี้ล้วนแต่อยู่ในป่า ป่าไม้จึงมีความสัมพันธ์และมีความสำคัญต่อพระพุทธเจ้า ตลอดจนพระสงฆ์สาวกมาโดยตลอด พระองค์ทรงตระหนักถึงความสำคัญของธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอย่างยิ่งไม่เฉพาะแต่ป่าไม้ แม่น้ำ ภูเขา พื้นดิน พระองค์ก็ทรงให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

^{๔๒} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), **ธรรมะและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม**, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๓๘), หน้า ๑๕.

^{๔๓} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๓๒-๓๔๕/๓๖๖-๓๗๖.

^{๔๔} พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต), **พระกับป่ามีปัญหอะไร**, (กรุงเทพมหานคร : ชุมชนพุทธธรรมศิริราช ฝ่ายนักศึกษ เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๒๔), หน้า ๒๒-๒๔.

^{๔๕} ที.ม. (บาลี) ๑๐/๒๐๒/๑๒๓-๑๒๔, ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๐๒/๑๕๐-๑๕๑.

เพื่อให้มนุษย์อยู่กับสิ่งแวดล้อมอย่างกลมกลืนพึ่งพิงอาศัยกันและกันโดยการเห็นคุณค่า ควรกตัญญูต่อต้นไม้โดยการกราบไหว้บูชาต้นพระศรีมหาโพธิ์อันเป็นต้นไม้ที่ตรัสรู้ผู้กราบไหว้ บูชา ตายไปแล้วจะเข้าไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์^{๔๖} แม้แต่พระองค์เองยังทรงนึกถึงบุญคุณต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่ให้ร่มเงาแก่พระองค์จนได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเมื่อพระองค์ตรัสรู้แล้วทรงประทับยืนจ้องพระเนตรดูต้นพระศรีมหาโพธิ์ กล่าวกันว่าเป็นการแสดงความกตัญญูรู้คุณต่อต้นไม้ เมื่อพระพุทธรูปทรงปฏิบัติพระองค์เป็นแบบอย่างพุทธบริษัทก็ควรดำเนินรอยตามเกี่ยวกับท่าทีในการปฏิบัติตนกับป่าไม้ เพราะป่าเป็นอะไรทุกอย่างเกี่ยวกับพระพุทธรูปเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ พุทธบริษัทจึงต้องมีความรักและรู้จักบุญคุณของป่า

ที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า กฎระเบียบวินัยและ กฎระเบียบข้อวัตรปฏิบัติต่างๆ การบูชากราบไหว้ และการแสดงความเคารพกันตามลำดับพรรษา หรือตามลำดับอายุสมาชิกภาพ ทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ ซึ่งเป็นพุทธประสงค์ที่ทรงบัญญัติให้ยึดถือปฏิบัติกันนั้น มีความสำคัญต่อพระภิกษุสงฆ์และคฤหัสถ์อย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะเป็นระเบียบวินัยแล้ว แนวความคิดเรื่องการบูชา กราบไหว้ และความเคารพตามลำดับอายุสมาชิก หรือตามลำดับชาติวุฒิ วิทยุฒิ และคุณวุฒินั้น ยังเป็นเกื้อหนุนสัมพันธ์สร้างความสนิทสนมต่อกัน เป็นการสร้างความสามัคคีและความเจริญในหมู่คณะด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อความดีงาม และความผาสุกของหมู่คณะและสังคมนั่นเอง หากหมู่ชนที่อยู่ด้วยกันในสังคม ไม่รู้จักนำแนวคิดเรื่องการบูชา กราบไหว้และ ความเคารพไปใช้ ปัญหาเรื่องความแตกแยกในหมู่คณะ ซึ่งเกิดมาจากความไม่ยอมรับนับถือกันย่อมจะไม่เกิดขึ้นอย่างแน่นอน

๒.๔ หลักการบูชาในพระพุทธศาสนา

การบูชาเป็นหลักธรรมที่สำคัญประการหนึ่งในพระพุทธศาสนาและจัดว่าเป็นมงคลอันสูงสุด บุคคลควรให้ความสำคัญและตระหนักในใจด้วยการบูชาบุคคลที่ควรบูชาและวัตถุที่ควรบูชาชาวพุทธควรบูชาพระรัตนตรัยยึดมั่นในคุณพระรัตนตรัยเป็นหลักเพราะแม้แต่พระองค์ยังทรงบูชาสักการะนับถือและเคารพต่อพระธรรมและพระสงฆ์หรือแม้แต่สถานที่สำคัญๆ ก็ทรงแนะนำให้บูชาสักการะเคารพนับถือเช่นสังเวชนียสถานได้แก่สถานที่อันเป็นที่ตั้งแห่งความสังเวทเหล่านี้เป็นต้น

๒.๔.๑ บุคคลที่ควรบูชา

หลักการบูชาที่ชาวพุทธควรบูชาหลักๆที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในมหาปริณิพพานสูตรถึงเรื่องสถานที่ควรบูชาและบุคคลที่ควรบูชาความปรากฏดังนี้ว่า

^{๔๖} ที.ม. (บาลี) ๑๐/๒๐๒/๑๒๔, ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๐๒/๑๕๑, ที.ม.อ. (บาลี) ๒/๒๐๒/๑๘๕.

ครั้งนั้นพระผู้มีพระภาครับสั่งกับพระอานนท์ในเรื่องของการบูชาว่าบุคคลผู้บูชาตาคด้วย อามิสบูชาถึงเพียงนี้ก็ยังไม่นับว่าบูชาตาคอย่างแท้จริงแต่ผู้ใดปฏิบัติตามธรรมอันเราตรัสดีแล้วผู้นั้น ชื่อว่าบูชาตาคอย่างแท้จริงต่อจากนั้นพระอานนท์ได้ทูลถามต่อไปว่าเมื่อออกพรรษาแล้วพุทธบริษัท ทั้งหลายจากทิศต่างๆ ย่อมเดินทางมาเฝ้าพระองค์ข้าพระองค์ทั้งหลายได้พักทายเป็นที่เจริญจิตครั้ง พระองค์ปรินิพพานแล้วข้าพระองค์ทั้งหลายจะไม่ได้โอกาสเช่นนั้นอีกต่อไปแล้วพระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า อานนท์สังเวชนียสถานคือสถานที่อันเป็นที่ตั้งแห่งความสังเวชใจ ๔ ตำบลคือ

๑. สถานที่ตาคตประสูติ
๒. สถานที่ตาคตตรัสรู้
๓. สถานที่ตาคตแสดงปฐมเทศนา
๔. สถานที่ตาคตปรินิพพาน

สถานที่ทั้ง ๔ ตำบลนี้แลควรที่พุทธบริษัท ๔ ผู้มีศรัทธาเลื่อมใสในตาคจะให้เห็นให้เกิด ความสังเวชหนึ่งชนเหล่าใดไปยังสังเวชนียสถานเหล่านั้นด้วยความเลื่อมใสชนเหล่านั้นครั้งนั้นทำกาละไป แล้วจักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์^{๔๗} ลำดับต่อมาพระอานนท์ได้ทูลถามถึงวิธีปฏิบัติในพุทธสรีระของ พระองค์ว่าข้าพระองค์จะพึงปฏิบัติในพระสรีระของพระองค์อย่างไรพระพุทธเจ้าตรัสว่าอานนท์เธอ ทั้งหลายอย่าชวนชวายเป็นจตั้งหน้าตั้งตาบำเพ็ญเพียรมุ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์เถิดบรรดาภคัตริย์ พราหมณ์และคหบดีทั้งหลายผู้เลื่อมใสในตาคมีอยู่การปฏิบัติในสรีระของตาคเป็นหน้าที่ของเขา เหล่านั้นพระอานนท์ได้ทูลถามต่อไปว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญภคัตริย์เป็นต้นเหล่านั้นจะพึงปฏิบัติใน พุทธสรีระโดยวิธีเช่นใดพระพุทธองค์ตรัสว่าชนทั้งหลายย่อมปฏิบัติในสรีระของพระเจ้าจักรพรรดิ เช่นใดแม้ในสรีระของตาคก็พึงปฏิบัติเช่นนั้นคือพันสรีระด้วยผ้าขาวใหม่แล้วซับด้วยสาลีห่อด้วยผ้า ขาวใหม่อย่างนี้ ๕๐๐ คู่แล้วเชิญพระสรีระลงในหีบทองอันเต็มด้วยน้ำมันหอมแล้วปิดรอบด้วยหีบทอง อีกใบแล้วอันเชิญขึ้นสู่จิตกาธานที่ทำด้วยไม้หอมถวายพระเพลิงแล้วอัญเชิญพระอัฐิธาตุไปทำพระสถูป บรรจุไว้ ณ ที่ประชุมแห่งถนนใหญ่ทั้ง ๔ เพื่อเป็นสถานที่สักการบูชากราบไหว้ของมหาชนและเป็น อนุสรณ์เตือนใจของคนที่สัญจรผ่านไปผ่านมาอันจะนำมาซึ่งประโยชน์สุขแก่มหาชนเหล่านั้นสิ้นกาล นานพระพุทธองค์ได้ตรัสถึงอุปารบุคคล คือบุคคลที่ควรบรรจุอัฐิไว้ในสถูปมี ๔ ประเภทคือ

๑. พระพุทธเจ้า
๒. พระปัจเจกพุทธเจ้า
๓. พระอรหันตสาวก
๔. พระเจ้าจักรพรรดิ^{๔๘}

^{๔๗} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๐๒/๑๕๐-๑๕๓, ที.ม. (บาลี) ๑๐/๒๐๒/๑๒๓-๑๒๔.

^{๔๘} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๐๖/๑๕๓-๑๕๔.ที.ม.(บาลี) ๑๐/๒๐๖/๑๒๔-๑๒๕.

พระพุทธองค์ตรัสต่อไปว่า อานนทชนเหล่าใดจักบูชาด้วยดอกไม้ของหอมจุกจิกอภิวาทหรือทำจิตให้เลื่อมใสในสัจธรรมการกระทำของชนเหล่านั้นจักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุตลอดกาลนานจากเนื้อความในพระสูตรจะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงสถานที่ซึ่งควรบูชาและบุคคลที่ควรบูชาการที่คนเรามีความปรารถนาความสุขความเจริญทั้งในโลกนี้และโลกหน้าจึงควรตระหนักให้ดีในเรื่องของการบูชาโดยเฉพาะการบูชาคุณความดีของคนที่ยควรบูชาเช่นพระพุทธเจ้าพระปัจเจกพระพุทธเจ้าพระอริยสงฆ์สาวกพระมหากษัตริย์เหล่านี้เป็นต้น

หลักการบูชาใหญ่ๆ ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทมีดังนี้ คือ

๑. การบูชาพระพุทธเจ้า
๒. ความสำคัญของพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าทรงมีคุณสมบัติหลายอย่างกล่าวคือ^{๔๙} “มีคุณสมบัติภายนอกได้แก่บุคลิกภาพและคุณสมบัติภายในได้แก่คุณธรรมต่างๆ” ในบทสวดระลึกถึงพระพุทธคุณได้แสดงพระพุทธลักษณะของพระองค์ไว้ ๙ ประการดังนี้

๑. อรห เป็นพระอรหันต์
๒. สมมาสมพุทโธ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ
๓. วิชชาจรณสมปนโน เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ
๔. สุกโต เสด็จไปได้
๕. โลกวิทู รู้แจ้งโลก
๖. อนุตตโรปริสทम्मสารถิ เป็นสารถิฝึกผู้ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม
๗. สตถาเทวมนุสสาน เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
๘. พุทโธ เป็นพระพุทธเจ้า
๙. ภควา เป็นพระผู้มีพระภาค^{๕๐}

พระพุทธคุณ ๙ บทนี้แยกเป็นพระคุณ ๓ ประการคือ (๑) พระปัญญาคุณได้แก่พระคุณคือปัญญา (๒) พระวิสุทธิคุณได้แก่พระคุณคือความบริสุทธิ์(๓) พระมหากรุณาคุณได้แก่^{๕๑} พระคุณคือพระมหากรุณาพระพุทธคุณ ๙ ประการนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่านวาทหาคคุณ (คุณของพระพุทธเจ้า) ๙ ประการมีอรห เป็นต้น บางทีเลื่อนมาเป็นนวรหคุณหรือนวาทหคุณแปลว่าคุณของพระพุทธเจ้าผู้เป็นพระอรหันต์ ๙ ประการ^{๕๒}

^{๔๙} พระมหาสุพัฒน์ กลยาณธมโม, “พระพุทธเจ้า : บทบาทและหน้าที่ในฐานะพระบรมครู” *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๔๐.

^{๕๐} อัง.ฉก. (บาลี) ๒๒/๑๐/๒๗๕, อัง.ฉก. (ไทย) ๒๒/๑๐/๔๒๑.

^{๕๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์*, หน้า ๑๙๑.

^{๕๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖๓.

กล่าวสรุปได้ว่าพระองค์ทรงมีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาอย่างยิ่งดังนี้

๑. เป็นผู้ค้นพบอริยสัจ ๔
๒. เป็นผู้ตั้งพระพุทธศาสนา
๓. เป็นเจ้าของธรรมวินัย
๔. เป็นผู้ให้กำเนิดพุทธบริษัท ๔ คือภิกษุภิกษุณีอุบาสกอุบาสิกา
๕. เป็นผู้มีพระคุณ ๓ ประการคือพระปัญญาคุณพระวิสุทธิคุณและพระมหากรุณาคุณ
๖. เป็นผู้เสียสละโดยทรงบำเพ็ญพระจริยา ๓ ประการคือโลกัตถจริยา (การบำเพ็ญประโยชน์แก่ชาวโลก) ญาติตถจริยา (การบำเพ็ญประโยชน์แก่พระญาติ) และพุทธัตถจริยา (การบำเพ็ญประโยชน์โดยฐานะเป็นพระพุทธเจ้า)^{๕๓}

๒) การบูชาพระพุทธเจ้า

การปฏิบัติตนต่อพระพุทธเจ้าโดยการบูชาพระพุทธเจ้าแบ่งออกเป็น ๒ สมัยคือ

๑. สมัยที่พระพุทธองค์ทรงพระชนม์อยู่ปฏิบัติดังนี้ คือ
 - (๑) ไปสู่ที่บำรุง ๓ กาลคือเช้าเพลเย็น
 - (๒) เมื่อพระพุทธองค์ไม่สวมรองเท้าจงกรมเราก็ไม่สวมรองเท้าจงกรม
 - (๓) เมื่อพระพุทธองค์จงกรมอยู่ในที่จงกรมต่ำเราก็ไม่จงกรมอยู่ในที่สูง
 - (๔) เมื่อพระพุทธองค์ประทับอยู่เบื้องต่ำเราไม่ไปอยู่ในที่สูง
 - (๕) ไม่ห่มคลุมบ่าทั้ง ๒ ในที่ทอดพระเนตรเห็น
 - (๖) ไม่สวมรองเท้าในที่ทอดพระเนตรเห็น
 - (๗) ไม่กั้นร่มในที่ทอดพระเนตรเห็น
 - (๘) ไม่ถ่ายอุจจาระปัสสาวะในที่ทอดพระเนตรเห็น
๒. เมื่อพระพุทธองค์ปรินิพพานแล้วปฏิบัติดังนี้คือ
 - (๑) ไปไหว้พระเจดีย์ตามโอกาสอันสมควร
 - (๒) ไปไหว้สังเวชนียสถาน ๔ แห่งคือที่ประสูติตรัสรู้แสดงธรรมและปรินิพพาน
 - (๓) บูชากราบไหว้เคารพต่อพระพุทธรูป
 - (๔) บูชาย่าเฒ่าแก่เคารพต่อพุทธาวาส
 - (๕) ไม่สวมรองเท้าในลานพระเจดีย์
 - (๖) ไม่กั้นร่มในลานพระเจดีย์
 - (๗) เวลาใกล้พระเจดีย์ไม่เดินพลาจเจอร์พลาจ

^{๕๓} มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **หลักสูตรและประมวลการสอนวิชาธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๑.

- (๘) เข้าในเขตวัดต้องห่มผ้าลาดไหล่หุบร่มถอดรองเท้า
 (๙) ไม่ทำอวดวาระต่างๆ อย่างเท่าที่ตนเห็นว่าจะสมควร
 (๑๐) กราบไหว้ด้วยเบญจางคประดิษฐ์
 (๑๑) เปล่งวาจาว่าคาระลึกถึงพระพุทธคุณ
 (๑๒) ตามระลึกถึงพระพุทธคุณด้วยใจอันบริสุทธิ์ผุดผ่อง
 (๑๓) ปฏิบัติตามพระโอวาทเป็นนิตยด้วยจิตเคารพจริงๆ^{๕๔}

๓) กรณีตัวอย่างการบูชากราบไหว้ในพระพุทธเจ้า

กรณีตัวอย่างการบูชากราบไหว้เคารพในพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ปรากฏในพระสูตรดังจะได้นำมาพอเป็นอุทาหรณ์มีดังนี้

๑. อัมมเจติยสูตรพระสูตรว่าด้วยธรรมเจติย (การนอบน้อมธรรม) กล่าวถึงเรื่องเจ้าปเสนทิโกศลกราบพูลพระพุทธเจ้าและพรรณนาความเลื่อมใสศรัทธาของพระองค์ที่มีต่อพระรัตนตรัยดังนี้

สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เมทหุปนนิคมแคว้นสักกะพระเจ้าปเสนทิโกศลมีพระราชกรณียกิจเสด็จไปยังนครนั้นและได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับทรงชบพระเศียรลงจุมพิตพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคทรงนวดพระยุคลบาทด้วยฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองแล้วทรงประกาศพระนามพระผู้มีพระภาคตรัสถามว่าทรงเห็นประโยชน์อะไรจึงทรงกระทำความเคารพนอบน้อมในสรีระและแสดงอาการฉันทมิตรถึงเพียงนั้นพระเจ้าปเสนทิโกศลทูลตอบว่าที่ทรงเคารพนอบน้อมอย่างยิ่งเพราะว่าพระผู้มีพระภาคตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบพระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้วพระสงฆ์ซึ่งเป็นสาวกของพระองค์ก็เป็นผู้ปฏิบัติปฏิบัติชอบ^{๕๕}

จากตัวอย่างดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการบูชากราบไหว้และแสดงความเคารพต่อพระพุทธเจ้าของพระเจ้าปเสนทิโกศลซึ่งพระองค์ทรงกระทำการบูชากราบไหว้เคารพต่อพระพุทธเจ้าด้วยความนอบน้อมอย่างซาบซึ้งยิ่งด้วยทรงมองเห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงมีคุณสมบัติไม่เหมือนคนอื่นได้แก่เป็นผู้ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบเป็นต้นในฐานะที่เราเป็นพุทธศาสนิกชนจึงควรตระหนักและให้ความสำคัญในเรื่องนี้ให้มากรำลึกถึงคุณพระพุทธเจ้าอยู่ตลอดเวลาในฐานะพระองค์ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่ชาวโลกโดยการนาธรรมะมาสั่งสอนและให้ประพฤติปฏิบัติตามในปัจจุบันแม้พระพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้วก็ตามการบูชาพระพุทธเจ้าสามารถปฏิบัติได้โดยกราบไหว้บูชาและรำลึกถึงพระคุณสิ่งที่สำคัญที่สุดกว่าการกราบไหว้บูชาและรำลึกถึงพระคุณคือการปฏิบัติตามหลักธรรมที่พระองค์ทรงชี้แนะไว้ให้ดังพระพุทธพจน์ว่าผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นชื่อว่าเห็นเราผู้ใดเห็นเราผู้

^{๕๔} พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดกญาณสิริ), มงคล ๓๘ ประการ, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๗๕-๑๗๗.

^{๕๕} ม.ม. (บาลี) ๑๓/๓๖๔-๓๗๔/๓๕๑-๓๕๗, ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๖๔-๓๗๔/๔๔๙-๔๕๙.

นั่นชื่อว่าเห็นธรรม^{๕๖} หมายความว่า ผู้ที่ปฏิบัติตามธรรมะของพระองค์ชื่อว่าเป็นผู้บูชากราบไหว้เคารพพระพุทธเจ้าด้วยและนอกจากนี้แล้วการบูชาสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้าคือ พระพุทธรูปก็ถือได้ว่าได้แสดงการบูชาพระพุทธเจ้าเช่นกันแต่เป็นที่น่าสังเกตว่าในสังคมปัจจุบันการสร้างพระพุทธรูปหรือเหรียญต่างๆ มักจะเน้นไปในด้านพุทธพาณิชย์มากเกินไปจะเห็นได้ว่าผู้คนจะให้ความสำคัญเรื่องนี้มากกว่าการปฏิบัติธรรมบางครั้งดูเหมือนไม่เป็นการบูชาเคารพในพระพุทธเจ้าเช่น การวางพระพุทธรูปขายตามพื้นดินบ้างวางในที่ที่ไม่เหมาะสมไม่ควรบ้างถือเป็นการไม่ให้ความเคารพอย่าง ยิ่งโดยมากจะมองเห็นเป็นเพียงวัตถุหนึ่งที่มีราคาขายได้เมื่อให้ความสำคัญเรื่องราคาที่แพงและของหายากจึงทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมาเช่นการลักขโมยพระพุทธรูปตามวัดและสถานที่ต่างๆ มาขายจนในที่สุดเมื่อตำรวจจับได้ก็ต้องติดคุกติดตารางแต่การกระทำผิดในลักษณะนี้มีโทษไม่หนักเท่าที่ควรจึงทำให้ผู้ที่มีพฤติกรรมเช่นนี้ไม่หลาบจำน่าจะมีการออกกฎหมายที่ชัดเจนและหนักกว่านี้อีกเพราะ พระพุทธรูปถือเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้าเมื่อเห็นพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ที่ไหนและมีคนบูชาสักการะเคารพนับถือแสดงให้ เห็นว่ามีพระพุทธศาสนาอยู่ที่นั่นดังนั้นจึงควรตระหนักการบูชาเคารพสักการะนับถือและระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้าด้วยการบูชาด้วยใจที่ความเคารพจริงๆ มิใช่เสแสร้งแก่ง้อหรือทำการบูชากราบไหว้แสดงความเคารพเพื่อให้คนอื่นรู้ว่าตนเองก็บูชากราบไหว้หรือมีความเคารพเช่นกันแต่มีได้แสดงการบูชากราบไหว้ด้วยความจริงใจสิ่งที่สำคัญที่สุดที่ควรปฏิบัติก็คือ การปฏิบัติตามธรรมของพระพุทธเจ้าเมื่อปฏิบัติได้เช่นนี้ก็เท่ากับเป็นการบูชากราบไหว้พระพุทธเจ้าอย่างแท้จริง

๒. การบูชาพระธรรม

๑) ความสำคัญของพระธรรม

พระธรรมคือคำสั่งสอนที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบและนำมาตรัสสอนสัตว์โลกให้รู้ตามพระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงบูชากราบไหว้เคารพนับถือธรรมในบทสวดระลึกถึงพระธรรมคุณได้แสดงคุณของพระธรรมไว้ ๙ ประการดังนี้

๑. สุวากขาโตภควตธมโม พระธรรมเป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้วคือตรัสไว้เป็นความจริงแท้ อีกทั้งทั้งงามในเบื้องต้นงามในท่ามกลางและงามในที่สุดพร้อมทั้งอรุณพร้อมทั้งพยัญชนะประกาศหลักการครองชีวิตอันประเสริฐบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง

๒. สนทิฏฐิโก ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเองคือผู้ใดปฏิบัติผู้ใดบรรลุผู้นั้นย่อมเห็นประจักษ์ด้วยตนเองไม่ต้องเชื่อตามคำของผู้อื่นผู้ใดไม่ปฏิบัติไม่บรรลุผู้อื่นจะบอกก็เห็นไม่ได้

๓. อกาลิโก ไม่ประกอบด้วยกาลคือไม่ขึ้นกับกาลเวลาให้ผลแก่ผู้ปฏิบัติทุกเวลาทุกโอกาสบรรลุเมื่อใดก็ได้รับผลเมื่อนั้นและเป็นจริงอยู่อย่างไรก็เป็นอย่างนั้นไม่จำกัดด้วยกาล

^{๕๖} ส . ข. (บาลี) ๑๗/๘๗/๙๖, ส . ข. (ไทย) ๑๗/๘๗/๑๕๙.

๔. เอหิปัสสิโก ควรเรียกให้มาดูคือเชิญชวนให้มาชมพิสูจน์และทำทนายต่อการตรวจสอบ เพราะเป็นของจริงและดีจริง

๕. โอปนยิโก ควรน้อมเข้ามาในตนคือควรน้อมเข้ามาไว้ในใจหรือน้อมใจเข้าไปให้ถึงด้วยการ ปฏิบัติให้เกิดมีขึ้นในใจหรือให้ใจบรรลุถึงอย่างนั้นหมายความว่าเชิญชวนให้ทดลองปฏิบัติดูอีกอย่าง หนึ่งว่าเป็นสิ่งที่นำผู้ปฏิบัติให้เข้าไปถึงที่หมายคือนิพพาน

๖. ปจจตต เวทิตพโพวินญหิ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตนคือเป็นวิสัยของวิญญูชนจะพึงรู้ได้เป็น ของจำเพาะตนทำให้กันไม่ได้เอวจากกันไม่ได้และรู้ได้ประจักษ์ใจเฉพาะตนเท่านั้น ^{๕๗} พระธรรมมี ความสำคัญพอจะสรุปได้ดังนี้

๑. รักษาผู้ปฏิบัติตามไม่ให้ตกไปในที่ชั่ว
๒. ส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติเจริญก้าวหน้า
๓. ทำให้ผู้ปฏิบัติมีความสุข
๔. ทำให้ผู้ปฏิบัติมีเหตุผลและหนักแน่น
๕. เป็นความจริงที่ไม่เปลี่ยนแปลง ^{๕๘}

๒) การบูชาพระธรรม

การบูชาพระธรรมคือบูชาพระธรรมโดยองค์ธรรมได้แก่บูชาพระไตรปิฎกคือพระวินัยพระสูตร พระอภิธรรมโดยการเรียนรู้และปฏิบัติตามจนได้ผลตามพุทธประสงค์การบูชาพระธรรมสามารถ ปฏิบัติได้ดังนี้

๑. เมื่อมีการประกาศฟังธรรมก็ไปฟังธรรม
๒. นั่งฟังธรรมในโรงธรรมโดยเคารพ
๓. ไม่นั่งหลับ
๔. ไม่ฟังซ่าน
๕. ไม่สนทนากันถึงเรื่องอื่นๆ ตั้งใจฟังจริงๆ
๖. ไม่วางหนังสือบรรจุพระธรรมไว้ในที่ต่ำไม่เหยียบย่ำคัมภีร์
๗. ไม่พูดดูหมิ่นพระธรรม
๘. ตั้งใจปฏิบัติตามหลักศีลสมาธิและปัญญา ^{๕๙}

^{๕๗} อัง.ฉก. (บาลี) ๒๒/๑๐/๒๗๖, อัง.ฉก. (ไทย) ๒๒/๑๐/๔๒๒.

^{๕๘} มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, หลักสูตรและประมวลการสอนวิชาธรรม, หน้า๑๔๑.

^{๕๙} พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดกญาณสิริ), หน้า๑๗๘.

๓) กรณีตัวอย่างการบูชาพระธรรม

กรณีตัวอย่างการบูชาพระธรรมที่ปรากฏในพระสูตรดังจะได้นำมาพอเป็นอุทาหรณ์มีดังนี้

๑. การวสุตรมีรายละเอียดสำคัญดังนี้

พระผู้มีพระภาคสมัยเมื่อครั้งแรกตรัสรู้ใหม่ๆ ได้เสด็จหลีกเร้นอยู่ในที่สงบเกิดความรำพึงอย่างนี้ว่าบุคคลผู้ไม่เคารพไม่ยำเกรงยอมอยู่เป็นทุกข์เราพึงสักการะเคารพสมณะหรือพราหมณ์คนไหนหนอแลได้มีพระดำริต่อไปว่าเราพึงสักการะเคารพสมณะหรือพราหมณ์คนอื่นเพื่อความบริบูรณ์แห่งศีลขันธสมาธิขันธปัญญาขันธวิมุตติขันธและวิมุตติญาณทัสสนขันธที่ยังไม่บริบูรณ์แต่เราไม่เห็นสมณะหรือพราหมณ์คนอื่นในโลกพร้อมทั้งเทวโลกมารโลกพรหมโลกและหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณะพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ที่มีศีลสมาธิปัญญาวิมุตติและวิมุตติญาณทัสสนะสมบูรณ์กว่าเราที่เราพึงทำการสักการะเคารพทางที่ดีเราพึงทำการสักการะเคารพธรรมที่เราตรัสรู้แล้วนั้นแลทำวสหมบัติพรหมทราบความรำพึงนั้นแล้วได้กราบทูลว่าข้าแต่พระผู้มีพระภาคพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอดีตทรงสักการะเคารพพระธรรมแม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในปัจจุบันก็ของสักการะเคารพพระธรรมเกิดจากนั้นได้กล่าวคำถามว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอดีตในอนาคตและในปัจจุบันทุกพระองค์ล้วนเคารพพระสัทธรรมนี้เป็นธรรมดาของพระพุทธเจ้าทั้งหลายเพราะเหตุนั้นแลกุลบุตรผู้ใฝ่ประโยชน์มุ่งหวังความเป็นใหญ่ระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลายพึงเคารพพระสัทธรรม^{๖๐}

“เอ จ อตีตา สมพุทธา เยจ พุทธา อนาคตา
โย เจตรหิ สมพุทโธ พหุขน โสภนาสโน
สพเพ สทอหมมครุโน วิหริสุ วิหรนติ จ”

จากตัวอย่างนี้จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงให้การบูชาความเคารพยำเกรงพระธรรมให้มีธรรมเป็นที่พึ่งมีตนเป็นที่พึ่งยิ่งกว่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งมีพระธรรมเป็นที่ระลึกพระธรรมจึงเป็นหลักแห่งรัตนะทั้งสามแม้แต่พระอานนท์ก็ยืนยันแก้วสการพราหมณ์ถึงการที่พระพุทธองค์ทรงบูชาถวายเกรงให้ความเคารพธรรมมีธรรมเป็นใหญ่ว่า... พราหมณ์ไม่มีภิกษุสักรูปเลยที่สงฆ์สมมติคือภิกษุที่ภิกษุผู้เป็นเถระจำนวนมากแต่งตั้งไว้ว่าเมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จลวงลับไปแล้วภิกษุรูปนี้จักเป็นที่พึ่งของเราทั้งหลายซึ่งภิกษุทั้งหลายพึงเข้าไปหาได้ในบัดนี้ ... พราหมณ์อาตมภาพทั้งหลายมิใช่คนไม่มีที่พึ่งอาตมภาพทั้งหลายเป็นคนมีที่พึ่งคือมีธรรมเป็นที่พึ่ง^{๖๑}

นอกจากนี้แล้วมีพระบาลีที่แสดงว่าพระองค์ทรงบูชาเคารพนับถือธรรมและสอนให้บูชาเคารพนับถือธรรมด้วยเช่น ... ภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายจงมีตนเป็นเกาะมีตนเป็นที่พึ่งไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งจงมีธรรมเป็นเกาะมีธรรมเป็นที่พึ่งไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่เถิด^{๖๒} ... และพระพุทธพจน์ที่ว่า ...

^{๖๐} ส .ส. (บาลี) ๑๕/๑๗๓/๑๖๙, ส .ส. (ไทย) ๑๕/๑๗๓/๒๓๔.

^{๖๑} ม.อ. (บาลี) ๑๔/๘๐/๖๑, ม.อ. (ไทย) ๑๔/๘๐/๘๗.

^{๖๒} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๘๐/๔๙, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๘๐/๕๙.

ตลาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงธรรมเป็นธรรมราชาอาศัยธรรมเท่านั้นสักการะธรรมเคารพ
 ธรรมนอบน้อมธรรมเชิดชูธรรมยกย่องธรรมมีธรรมเป็นใหญ่ทรงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครอง
 กายกรรมโดยธรรม ... คุ้มครองวจีกรรมโดยธรรม ... คุ้มครองมโนกรรมโดยธรรม^{๖๓} ...

การบูชาพระธรรมนั้นมีวิธีการปฏิบัติหลายอย่างด้วยกันเช่นเมื่อมีโอกาสฟังธรรมก็ตั้งใจฟัง
 ด้วยความเคารพไม่นั่งหลับไม่ขุดหรือขีดพื้นเล่นในขณะนั่งฟังนอกจากนี้แล้วหนังสือพระไตรปิฎกซึ่ง
 เป็นที่บรรจุรวบรวมทั้งหลักธรรมและวินัยไว้ไม่ควรวางไว้ในที่ต่ำกว่าตีความหมายหลักธรรมที่ผิดเพี้ยน
 ไปจากหลักการจริงถือว่าไม่เป็นการบูชาไม่นับถือไม่เคารพต่อพระธรรมการสวดมนต์ไหว้พระสวด
 ทำนองที่เล่นที่จริงก็ถือเป็นการไม่บูชาไม่นับถือไม่เคารพพระธรรมและเป็นการดูหมิ่นพระธรรมด้วยซึ่ง
 ในอนาคตผู้ที่ไม่รู้เนื้อหาแห่งธรรมอย่างแท้จริงก็จะเขวตามไปด้วยเมื่อมองในสังคมปัจจุบันจากกรณี
 ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมพุทธมีกรณีเรื่องการตีความหมายหลักธรรมผิดและเรื่องการวิจารณ์หลักธรรม
 ในทางเสียหายเกี่ยวข้ออยู่เสมอเช่นกรณีสันตโตโคกกรณีธรรมกายถ้าเรานึกถึงความตั้งมั่นแห่งพระ
 สัทธรรมก็ควรที่หันหน้ามาช่วยกัน

อถาปี วิหริสฺสนติ เอสา พุทฺธาน ฆมมตา

ตสฺมา ทิ อุตตกาเมน มหตตมภิกขตา

สทฺธมฺโม ครุกาตพฺโพ สร พุทฺธานสาสน .

แก้ปัญหาให้ได้ก่อนเพราะมีเช่นนั้นปัญหาก็จะยิ่งบานปลายหลักธรรมก็จะยิ่งผิดเพี้ยนไป
 เยอะจนในที่สุดไม่รู้ว่หลักธรรมข้อไหนเป็นข้อเท็จจริงพึงพิจารณาจากกรณีที่ถูกขูรูปหนึ่งกล่าวจ้วง
 จาบพระธรรมพระมหากัสสปเถระมองเห็นความเสื่อมเสียและความไม่ตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรมจะ
 เกิดขึ้นในอนาคตจึงให้มีการสังคายนาธรรมวินัยขึ้นตั้งนั้นเรื่องการบูชาพระธรรมจึงเป็นเรื่องควรให้
 ความสำคัญอย่างยิ่งจะเห็นได้ว่าในหลักเสขยวัตรว่าด้วยมารยาทการแสดงธรรมนั้นชี้ให้เห็นชัดว่าเมื่อ
 จะแสดงธรรมก็แสดงโดยเคารพเมื่อจะศึกษาก็ศึกษาโดยเคารพเมื่อจะอธิบายหรือตีความหมายก็ควร
 ให้เป็นไปตามหลักความถูกต้องแท้จริงจึงเป็นการบูชาธรรมผู้ที่บูชาพระธรรมด้วยความถูกต้องย่อมจะ
 ประสบผลสำเร็จในชีวิตเพราะธรรมะย่อมรักษาผู้ปฏิบัติไม่ให้เกิดไปสู่ที่ชั่วและผู้ประพฤติธรรมโดย
 เคารพย่อมอยู่เป็นสุข

๓. การบูชาพระสงฆ์

๑) ความสำคัญของพระสงฆ์

พระสงฆ์เป็นหนึ่งในรัตนะ ๓ ประการคือสิ่งที่พระพุทธองค์ทรงจัดตั้งขึ้นมาภายหลังเป็นสังคม
 หนึ่งเรียกว่าสังฆะหรือสงฆ์คำว่าสงฆ์ใช้ในเรื่องของความหมายทางภาษามี ๒ อย่างคือ

๑. ทางวินัยคำว่าสงฆ์ หมายถึงภิกษุที่ประชุมกันทำสังฆกรรมจำนวนตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป

^{๖๓} อัง.ติก. (บาลี) ๒๐/๑๔/๑๐๕, อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๑๔/๑๕๕.

๒. ทางธรรมคำว่าสงฆ์ หมายถึงคณะบุคคลหรือกลุ่มคนที่ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย^{๖๔}

นอกจากนี้แล้วคำว่าสงฆ์สามารถแปลได้หลายความหมายเช่นผู้ฆ่ากิเลสหมายความว่าจะเป็นใครๆ ก็ตามถ้าพยายามฆ่ากิเลสคือความโลภความโกรธความหลงแล้วผู้นั้นได้นามว่าเป็นสงฆ์สงฆ์นั้นมีอยู่ ๒ อย่างคือ

๑. สมมติสงฆ์ได้แก่ชุมชนมุขิกขุหมู่หนึ่งตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไปซึ่งสามารถประกอบสังฆกรรมได้ตามกำหนดทางพระวินัยต่างโดยเป็นสงฆ์จตุรวรรคบ้าง (๔ รูปขึ้นไป) ปัญจวรรคบ้าง (๕ รูปขึ้นไป) ทศวรรคบ้าง (๑๐ รูปขึ้นไป) วิสดีวรรคบ้าง (๒๐ รูปขึ้นไป)

๒. ปรมัตถสงฆ์ หรือ อริยสงฆ์ได้แก่ผู้เจริญวิปัสสนาจนได้บรรลุมรรคผลนิพพานไปแล้วคือพระอริยบุคคลผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติมรรคจนถึงพระอรหันต์^{๖๕}

ในบทสวดระลึกถึงพระสังฆคุณได้แสดงคุณของพระสงฆ์ไว้ ๙ ประการดังนี้

๑. สุปฏิปันโน ภควโตสาวกสงโฆ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดี
๒. อชุปฏิปันโน เป็นผู้ปฏิบัติตรง
๓. ญายปฏิปันโน เป็นผู้ปฏิบัติถูกทาง
๔. สามิจิปฏิปันโน เป็นผู้ปฏิบัติสมควร
๕. อาหุเนยโย เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานามาถวาย
๖. ปาหุเนยโย เป็นผู้ควรแก่ของต้อนรับ
๗. ทกฺขิณเณยโย เป็นผู้ควรแก่ทักษิณา
๘. อณฺชลิกรณียโย เป็นผู้ควรแก่การทอัญชลี
๙. อนุตฺตร ปุณฺณุกเขตฺต โลกสฺส เป็นนาคบุญอันยอดเยี่ยมของโลก^{๖๖}

พระสงฆ์มีความสำคัญพอจะสรุปได้ดังนี้

๑. เป็นผู้ประพาศปฏิบัติชอบเป็นตัวอย่าง
๒. เป็นบุญเขตของชาวโลก
๓. เป็นเครื่องหมายแห่งความเจริญก้าวหน้าของพระพุทธศาสนา
๔. เป็นผู้นำของบริษัท^{๖๗}

^{๖๔} ปิ่น มุกข์กันต์ พ.อ, แนวสอนธรรมตามหลักสูตรนักธรรมตรี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๘๕-๘๖.

^{๖๕} พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดกญาณสิริ), หน้า ๑๗๙.

^{๖๖} อัง.ฉก.ก. (บาลี) ๒๒/๑๐/๒๗๖, อัง.ฉก.ก. (ไทย) ๒๒/๑๐/๔๒๒-๔๓๓.

^{๖๗} มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, หลักสูตรและประมวลการสอนวิชาธรรม, หน้า ๑๔๒.

๒) การบูชาพระสงฆ์

การบูชาพระสงฆ์คือการรู้จักตระหนักถึงคุณงามความดีของพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบผู้สืบอายุพระพุทธศาสนามีความยำเกรงอ่อนน้อมกราบไหว้บูชาเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของท่านโดยแสดงการบูชากราบไหว้ความเคารพดังนี้

๑. เวลาไปอยู่ที่บารุงของพระสงฆ์ต้องไหว้หรือกราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์โดยกิริยาอาการเรียบร้อยก่อนแล้วจึงนั่ง
๒. นั่งเรียบร้อยไม่นั่งเอามือรัดเข่า
๓. ไม่นั่งเอาผ้ารัดเข่า
๔. ไม่สวมรองเท้าในท่ามกลางพระสงฆ์
๕. ไม่กั้นร่มในท่ามกลางพระสงฆ์
๖. ไม่คะนองมือไม่คะนองเท้าต่อหน้าพระสงฆ์
๗. เมื่อพระสงฆ์ไม่เชิญไม่แสดงธรรม
๘. เมื่อพระสงฆ์ไม่เชิญไม่ควรรู้แก้ปัญหาธรรม
๙. ไม่เดินยืนนั่งเบียดพระสงฆ์
๑๐. ต้อนรับด้วยไทยธรรมตามมีตามเกิดหรือตามศรัทธา
๑๑. แลดูพระสงฆ์ด้วยจิตเลื่อมใสด้วยนัยน์ตาน่ารัก^{๖๘}

๓) กรณีตัวอย่างการบูชาในพระสงฆ์

กรณีตัวอย่างการบูชาพระสงฆ์ที่ปรากฏในพระสูตรดังจะได้นำมาพอเป็นอุทาหรณ์มีดังนี้

๑. นครวินเทยสูตรใจความสำคัญของพระสูตรมีดังนี้

สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่เสด็จถึงหมู่บ้านพราหมณ์ชื่อนครวินเทยพราหมณ์และคหบดีชาวบ้านได้ทราบถึงกิตติศัพท์อันงามของพระพุทธองค์จึงปรารถนาที่จะพบพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลายเมื่อมีโอกาสเข้าพบแล้วบางพวกอภิวัตแล้วนั่ง ณ ที่สมควรบางพวกทูลสนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจพอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วก็นั่งบางพวกนั่งประนมมือไปทางพระผู้มีพระภาคบางพวกนั่งนิ่งเฉยจากนั้นพระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับพวกชาวบ้านว่าถ้ามีอัญญเดียรถีย์ปริพาชกถามถึงสมณพราหมณ์ผู้ควรสักการะเคารพนับถือบูชาและไม่ควรสักการะเคารพนับถือบูชาให้ตอบว่าสมณพราหมณ์ผู้ไม่ควรสักการะเคารพนับถือบูชาคือผู้ยังมีความกำหนดความขัดเคืองและความลุ่มหลงในอายตนะภายในและอายตนะภายนอกเพราะยังมีความประพฤติเสมอเหมือนกับชาวบ้าน ส่วนสมณพราหมณ์ผู้ควรสักการะเคารพนับถือบูชาคือผู้ไม่มีความกำหนดเป็นต้นเพราะมีความประพฤติสูงกว่าถ้าอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นถามถึงปฏิปทาของผู้ไม่มีความกำหนดเป็นต้นให้ตอบว่าท่านเหล่านั้นชอบใช้สอยเสนาสนะอันสดซึ่งเป็นที่ที่อายตนะภายในและอายตนะภายนอกไม่

^{๖๘} พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดกญาณสิริ), หน้า ๑๗๙.

สามารถทำให้เกิดความยินดีได้หลังจากแสดงธรรมจบลงพราหมณ์และคหบดีเหล่านั้นได้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะแสดงตนเป็นอุบาสกตลอดชีวิต^{๖๙}

จากตัวอย่างนี้มีข้อสังเกตว่าตอนที่พราหมณ์และคหบดีชาวบ้านนครวินทะได้มาเข้าเฝ้าพระพุทธผู้มีพระภาคนั้นบางพวกแสดงความเคารพบางพวกไม่ได้แสดงความเคารพการที่พระพุทธองค์ตรัสถึงสมณพราหมณ์ผู้ที่ไม่ควรสักการะเคารพนับถือบูชาและผู้ควรสักการะเคารพนับถือบูชาให้พราหมณ์และคหบดีทั้งหลายฟังน่าจะมีพระประสงค์ต้องการขจัดความคิดของพราหมณ์ซึ่งบางพวกอาจยังมีความตะขิดตะขวงใจว่าควรบูชากราบไหว้หรือไม่ควรบูชากราบไหว้พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลายดีซึ่งอุทาหรณ์ในพระสูตรได้แสดงให้เห็นแล้วว่าพระสงฆ์ที่ควรสักการะเคารพนับถือและบูชาคือผู้ที่ไม่มีความกำหนดไม่มีความโกรธไม่มีความลุ่มหลงในรูปเสียงกลิ่นรสและการสัมผัสและชอบอยู่ในที่สงบเงียบ เป็นต้น

การแสดงการบูชาพระสงฆ์มีข้อที่น่าคิดหลายอย่างเพราะแม้แต่พระอริยบุคคลที่เป็นคฤหัสถ์ย่อมต้องบูชากราบไหว้แสดงความเคารพพระสงฆ์แม้ที่เป็นปุถุชนด้วยเหตุผลเกี่ยวกับธรรมหรือเพื่อเชิดชูธรรมนั่นเองซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

๑. พระสงฆ์ได้สมัครใจสละวิถีชีวิตสุขสบายอย่างชาวบ้านมาฝึกหัดขัดเกลาจิตใจประพฤติตามธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดนับว่าเป็นผู้ทำสิ่งที่ดียาก

๒. พระสงฆ์เป็นผู้ปฏิบัติฝึกอบรมตนมุ่งตรงสู่นิพพานและประพฤติปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขของชาวโลกนับเป็นภาวะและฐานะที่ควรเคารพยกย่อง

๓. พระสงฆ์มีหน้าที่เกี่ยวกับธรรมโดยตรงเป็นศูนย์รวมของผู้มีคุณธรรมหรือประพฤติปฏิบัติความดีไว้ได้มากที่สุดเป็นสัญลักษณ์ของธรรมหรือดำรงอยู่ของธรรมพระภิกษุแต่ละรูปเป็นตัวแทนแห่งสงฆ์เมื่อกราบไหว้พระภิกษุนั้นๆ ในฐานะเป็นพระภิกษुरुูปหนึ่งก็คือการเคารพกราบไหว้ให้เกียรติแก่สงฆ์และเป็นการเคารพเชิดชูธรรมด้วย

๔. พระภิกษุสงฆ์ได้ศึกษาปฏิบัติรักษาพระธรรมวินัยไว้และนำมาสั่งสอนเผยแผ่ธรรมให้ดีที่สุดเป็นผู้สืบอายุพระพุทธศาสนาการเคารพกราบไหว้ให้เกียรติแก่พระภิกษุในฐานะที่เป็นตัวแทนของสงฆ์ก็เท่ากับเป็นการเชิดชูสงฆ์ให้ดำรงอยู่เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก

๕. คฤหัสถ์ย่อมกราบไหว้พระสงฆ์ด้วยความปรารถนาดีหวังประโยชน์สุขและความเจริญอกงามในธรรมแก่ท่านโดยฐานเป็นเครื่องช่วยให้ท่านหมั่นระลึกละคอยสำนึกอยู่เสมอถึงสมณะเพศและหน้าที่ที่จะต้องประพฤติปฏิบัติด้วยความเพียรพยายามอยู่เสมอ^{๗๐}

ดังนั้นภิกษุสามเณรแม้จะเป็นปุถุชนแต่เมื่อเป็นผู้มีความเพียรพยายามที่จะฝึกฝนอบรมตนเองทั้งในด้านความรู้และข้อวัตรปฏิบัติถือว่าควรแก่การบูชากราบไหว้ของคฤหัสถ์แม้ที่เป็นอริยบุคคลภิกษุ

^{๖๙} ม.อ. (บาลี) ๑๔/๔๓๔-๔๓๗/๓๗๔-๓๗๗, ม.อ. (ไทย) ๑๔/๔๓๔-๔๓๗/๔๙๓-๔๙๘.

^{๗๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๔๓๘-๔๓๙.

สามเนตรรูปใดเมื่อชาวบ้านบูชากราบไหว้ยังมีความสำนึกที่จะสำรวจตนว่าเป็นผู้มีคุณความดีสมควรแก่การบูชากราบไหว้ของเขาหรือไม่ภิกษุสามเนตรรูปนั้นถือว่าน่าบูชากราบไหว้ในสังคมปัจจุบันจากการที่มีข่าวเกี่ยวกับเรื่องภิกษุบางรูปประพฤติผิดธรรมวินัยบ่อยๆ ทำให้บุคคลผู้มีศรัทธาไม่มั่นคงหวั่นไหวได้ อาจจะมีมองพระสงฆ์โดยภาพรวมว่าประพฤติผิดธรรมวินัยหมดทำให้ศาสนาและหลักธรรมเสื่อมโดยแท้จริงแล้วศาสนาไม่ได้เสื่อมแต่ผู้ที่ประพฤติผิดธรรมวินัยนั้นแหละเสื่อมไปจากคุณงามความดีเพราะหลักธรรมในพระพุทธศาสนานั้นเป็นสัจธรรมประเด็นการมองพระสงฆ์ในภาพลบโดยไม่มีแยกแยะหรือตรึงตรองให้ดีกว่าก่อนเป็นเรื่องควรทำความเข้าใจให้มากขึ้นเพราะมีเช่นนั้นผู้ที่ไม่มีความศรัทธาหรือมีศรัทธาไม่มั่นคงจะเกิดความลังเลใจว่าจะบูชากราบไหว้แสดงความเคารพดีหรือไม่ดีส่วนผู้ที่มีศรัทธามั่นคงเข้าใจความเป็นจริงจะไม่หวั่นไหวในเรื่องนี้แม้ภิกษุบางรูปจะประพฤติผิดธรรมวินัยก็ยังคงให้การบูชากราบไหว้ความเคารพพระสงฆ์ต่อไปเพราะสามารถแยกแยะปัญหาและข้อเท็จจริงได้

นอกจากนี้ในปัจจุบันแม้ว่าพระสงฆ์จะประพฤติปฏิบัติดีปฏิบัติชอบก็ตามการบูชากราบไหว้และให้ความเคารพพระสงฆ์เหมือนอย่างที่เคยปฏิบัติมาเริ่มมีที่ท่าว่าจะลดน้อยถอยลงเนื่องมาจากสาเหตุหลายอย่างเช่นการศึกษาและเข้าใจเรื่องพระพุทธศาสนาสำหรับคนรุ่นใหม่มีน้อยมากการที่เข้าใจหน้าที่ของพระสงฆ์ก็ไม่มีจึงทำให้มองไม่เห็นบทบาทและความสำคัญของพระสงฆ์จนในที่สุดมองพระสงฆ์เป็นเพียงแค่คนธรรมดาคนหนึ่งครั้งหนึ่งจะบูชากราบไหว้แสดงความเคารพก็มีความตะขิดตะขวงใจดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่สังคมควรใส่ใจในเรื่องนี้ให้มากกว่ารวมทั้งการปลูกฝังค่านิยมที่ถูกต้องด้วยมิใช่ปล่อยให้วัฒนธรรมหรือค่านิยมสมัยใหม่เข้ามามีบทบาทในสังคมไทยมากเกินไปจนทำให้วัฒนธรรมหรือค่านิยมเก่าที่ถือปฏิบัติกันมาอย่างดีเสื่อมหายไปและพระสงฆ์ควรจะมีบทบาทและทำหน้าที่เพื่อประโยชน์สุขทั้งส่วนตนและส่วนรวมให้มากกว่านี้ด้วยให้สมกับที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบและเป็นผู้สืบอายุพระพุทธศาสนา

๔. การบูชาพระปัจเจกพุทธเจ้า

คำว่าพระปัจเจกพุทธเจ้า มีความหมายว่าผู้ตรัสรู้ธรรมเฉพาะตนมิวิเคราะห์ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

“โภ อานนท เย ปจเจกพุทธา ปุพพพุทเธสุ ปุพเพสุ อติต-
พุทเธสุ กตาทิการา กตปุณณสมภารา ชินสาสนesu อลทฺโธโมกขา
อปตตนิพพานาฯ เต สพเพ ปจเจกพุทธา อีรา อธิ อิมสมิ โลก
ส เวคมุเขน เอกบุคคล ปธาน กตวา ปจเจกพุทธา ซาตาติ อตฺโถ”

แปลความว่าดูก่อนอานนทผู้เจริญชนเหล่าใดตรัสรู้ธรรมเฉพาะตนในพระพุทธเจ้าในกาลก่อนทั้งหลายคือผู้ทำการตรัสรู้ในกาลก่อนคือในอดีตได้แก่ผู้ทำบุญไว้แล้วยังไม่ได้บรรลุโมกขธรรมคือยังไม่บรรลุพระนิพพานในศาสนาของพระชินสีห์ ชนเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่าพระปัจเจกพุทธเจ้าคือผู้เป็น

นักปราชญ์มีอธิบายว่าชื่อว่าเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าเพราะทาความเพียรเฉพาะตนโดยมุ่งความสังเวชในที่นี้คือในโลกนี้^{๗๑}

ส่วนการบูชาพระปัจเจกพุทธเจ้าผู้วิชัยมิได้นำเสนอในที่นี้เพราะมีอธิบายเหมือนการบูชาพระพุทธรูปแล้วตั้งใน มังคลัตถทีปนี ได้อธิบายไว้ว่าบทว่าพุทฺธะ หมายถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งพระปัจเจกพุทธเจ้า^{๗๒}

๑. กรณีตัวอย่างการบูชาพระปัจเจกพุทธเจ้า

๑) เรื่องนางปทุมวดี

มีหญิงคนหนึ่งในกรุงพาราณสีรับจ้างทำงานเลี้ยงชีพวันหนึ่งไปยังกระท่อมนำเห็นดอกปทุมบานอยู่ในสระแห่งหนึ่งจึงลงไปเก็บมาขณะนั้นพระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่งออกจากนิโรธสมาบัติไม่ไกลนักนางเห็นท่านแล้วก็ถือเอาดอกปทุมพร้อมกับข้าวตอกลงจากกระท่อมใส่ข้าวตอกลงในบาตร พระปัจเจกพุทธเจ้าแล้วเอาดอกปทุมปิดบาตรถวายได้ทำความปรารถนาว่าท่านเจ้าข้าด้วยผลแห่งข้าวตอกขอดิฉันพึงมีบุตรตามจำนวนข้าวตอกด้วยผลแห่งดอกปทุมขอดอกปทุมจงผุดขึ้นเพื่อดิฉันทุกๆ ก้าวอย่างในสถานที่ฉันบังเกิดต่อมานางก็ได้ไปบังเกิดในเทวโลกดอกปทุมใหญ่ผุดขึ้นเพื่อนางทุกๆ ก้าวอย่างนางจตุติจากเทวโลกแล้วบังเกิดในห้อง (ห้อง) ปทุมในสระปทุมแห่งหนึ่งใกล้เชิงเขาตาสองค้ำหนึ่งได้ไปยังสระเพื่อจะล้างหน้าแต่เข้าตรู่เห็นดอกปทุมนั้นแล้วคิดว่าดอกนี้โตกว่าเขาทั้งหมดน่าจะมีเหตุอะไรแน่จึงลงไปเก็บมาเห็นเด็กผู้หญิงนอนอยู่ภายในนั้นรักดุจธิดานำไปเลี้ยงดูพร้อมกับตั้งชื่อว่าปทุมวดี เพราะมีสีผิวพรรณเหมือนดอกปทุมต่อมาไม่นานพระราชาพบนางเข้าจึงรับไปเป็นพระมเหสีเมื่อพระนางมีพระครรภ์แล้วก็ได้ประสูติพระโอรสพระองค์เดียวเท่านั้นส่วนพระโอรส ๔๙๙ พระองค์เป็นสังเสทชะคือเกิดในถ้ำไคลครั้งเมื่อพระนางปทุมวดีจตุติจากภพนั้นแล้วก็เวียนว่ายตายเกิดอยู่เรื่อยจนมาถึงพุทธูปบาทกาลนี้ได้เป็นพระอุบลวรรณาเถรี^{๗๓} เพราะเป็นผลบุญที่ได้บูชาพระปัจเจกพุทธเจ้านั่นเอง ในเรื่องนางปทุมวดีนี้จะเห็นได้ว่าแม้การบูชาพระปัจเจกพุทธเจ้าย่อมนำมาซึ่งประโยชน์สุขด้วยประการฉะนี้แล

^{๗๑} ชุ.อป..อ.(บาลี) ๓/๘๔-๘๕/๑๕๒.

^{๗๒} มงฺคล. (บาลี) ๑/๖๐/๕๙, มงฺคล. (ไทย) ๑/๖๐/๘๘.

^{๗๓} มงฺคล. (บาลี) ๑/๖๕/๖๘-๗๐, มงฺคล. (ไทย) ๑/๖๕/๑๐๒-๑๐๕.

๕. การบูชาพระเจ้าจักรพรรดิหรือพระมหากษัตริย์

๑) ความสำคัญของพระเจ้าจักรพรรดิหรือพระมหากษัตริย์

พระเจ้าจักรพรรดิหรือพระมหากษัตริย์ผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดินมีอำนาจในการปกครองในการบริหารสูงสุด (ระบบสมบูรณาญาสิทธิราช) ทรงทาประโยชน์แก่ประเทศชาติมากมายเป็นบุคคลที่ควรบูชาในฐานะที่เป็นพระประมุขของประเทศทรงประกอบด้วยทศพิธราชธรรม^{๗๔} คือ

๑. ทาน ทรงพระราชทานทรัพย์แก่ผู้สมควรได้รับ
๒. ศีล ทรงสังวรระวังรักษากายวาจาให้สะอาดเรียบร้อยดีงาม
๓. บริจาคะ ทรงมีความเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของประชาชน
๔. อาชชวะ มีความซื่อตรงไร้มายาไม่หลอกลวง
๕. มัททวะ มีความอ่อนโยนไม่ถือองค์กระด้างหยาบคาย
๖. ตปะ เภากิเลสมิให้ครอบงำจิตใจ
๗. อักโกระ มีเหตุมีผลไม่โกรธง่าย
๘. อวิหิงสา ไม่เบียดผู้อื่นให้เดือดร้อน
๙. ชันติ ทรงมีความอดทนอย่างยอดเยี่ยม
๑๐. อวิโรธนะ มิได้ปฏิบัติให้คลาดเคลื่อนจากธรรม^{๗๕}

อีกอย่างหนึ่งพระเจ้าจักรพรรดิหรือพระมหากษัตริย์ทรงบำเพ็ญกรณียกิจในฐานะนักปกครองที่ยิ่งใหญ่ทรงประพฤติธรรมที่เรียกว่าจักรวรรดิธรรม^{๗๖} คือ

๑. ธรรมาธิปไตย ถือความถูกต้องธรรมเป็นใหญ่
๒. ธรรมการักษา ให้ความคุ้มครองโดยธรรม
๓. มาอธรรมการ ห้ามกัณธธรรม
๔. ฌนานุปทาน ปันทรัพย์ให้แก่ชนผู้ยากไร้
๕. ปริปุจฉา ไม่ขาดการสอบถามปรึกษาหารือ^{๗๗}

ทรงประกอบด้วยราชสังคหะธรรม คือ

๑. สัสสะเมธะ ฉลาดการบำรุงธัญญาหาร
๒. ปุริสเมธะ ฉลาดบำรุงข้าราชการ
๓. สัมมาปาสะ ผูกประสานปวงประชา

^{๗๔} ขุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๒๔๐/๘๖.

^{๗๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๘๕-๒๘๗.

^{๗๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕/๖๕.

^{๗๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ธรรมนุญชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙), หน้า ๔๔-๔๕.

๔. วาซไปยะ มีวาหะประทับใจ^{๗๘}

ทรงเว้นจากอคติ

๑. ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบ
๒. โทสาคติ ลำเอียงเพราะชัง
๓. โมหาคติ ลำเอียงเพราะหลงหรือเพราะเขลา
๔. ภยากติ ลำเอียงเพราะกลัว^{๗๙}

เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วพระเจ้าจักรพรรดิหรือพระมหากษัตริย์มีธรรมที่ทรงปฏิบัติคือ

- ๑ ทรงประพฤติศุภศีลธรรม
- ๒ . ทรงปฏิบัติในจักรวรรดิธรรม
๓. ทรงประกอบด้วยราชสังคหะ
๔. ทรงเว้นจากอคติ ๔

๒) การบูชาพระเจ้าจักรพรรดิหรือพระมหากษัตริย์

๑. ปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมืองชนบทรรมเนียมประเพณีที่ดั่งาม
๒. เป็นพลเมืองที่ดี
๓. มีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน
๔. ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวพวกพ้องบริวารของตนฝ่ายเดียว
๕. เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ
๖. น้อมรับคำสอนไปปฏิบัติโดยเคารพ

๓) กรณีตัวอย่างการบูชาพระเจ้าจักรพรรดิหรือพระมหากษัตริย์

๑. เรื่องพระกาฬุทายี

ตามประวัติท่านพระกาฬุทายีเมื่อตอนที่เป็นอำมาตย์อยู่ในเมืองกบิลพัสดุ์วันหนึ่งได้ถูกพระเจ้าสุทโธทนะพระพุทธรูปบิดาได้ส่งไปทูลนิมนต์พระพุทธรูปเจ้าให้เสด็จเยี่ยมเมืองกบิลพัสดุ์บ้างหลังจากที่ได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้วเพื่อโปรดพระบิดาและพระประยูรญาติพระเจ้าสุทโธทนะจึงได้ส่งท่านไปซึ่งในขณะนั้นท่านเป็นอำมาตย์อยู่ที่เมืองนั้นท่านได้ขอลาอุปสมบทด้วยเมื่อได้รับพระราชานุญาตแล้วก็รีบเดินทางไปทูลเสด็จพระพุทธรูปเจ้าท่านได้รับฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธรูปเจ้าแล้วได้บรรลุพระอรหันต์ต่อมาท่านไม่ลืมงานที่ได้รับมอบหมายจากพระราชาก็ได้ทูลเชิญเสด็จไปยังเมืองกบิลพัสดุ์จนต่อมาเป็นเหตุให้พระเจ้าสุทโธทนะพร้อมด้วยศากยวงศ์จำนวนมากเข้ามาบวชและได้

^{๗๘} เรื่องเดียวกัน, ธรรมนุญชีวิต, หน้า ๔๕-๔๖.

^{๗๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑//๑๗๖/๑๙๖.

บรรลุมรรคผลกันจำนวนมาก^{๘๐} จึงเห็นได้ว่าพระกาฬุทายีท่านมีความจงรักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดินได้ ทำหน้าที่ซึ่งได้รับมอบหมายอย่างดียิ่งจนทำให้ศาสนาพุทธตั้งมั่นในเมืองกบิลพัสดุ์ตั้งแต่นั้นมา

จากตัวอย่างดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการแสดงการบูชาต่อองค์พระมหากษัตริย์คือการถวายความ จงรักภักดีด้วยการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจไม่ว่าจะอยู่ในฐานะอะไรขอเพียง ทุกคนทำหน้าที่นั้นคือการบูชาการเฉลิมพระเกียรติต่อพระมหากษัตริย์

๖. การบูชามารดาบิดา

มารดาบิดาเป็นผู้ที่บุตรควรบูชาเพราะท่านเป็นผู้มีพระคุณต่อบุตรอย่างใหญ่หลวงสุดที่จะพรรณนาท่านจึงควรได้รับการเทิดทูนบูชาจากบุตร

๑) ความสำคัญของมารดาบิดา

คำว่ามารดาเป็นคำที่มาจากภาษาบาลีว่ามาตุซึ่งแปลว่ามารดามีวิเคราะห์มาตามนสิกขา แปลว่าสตรีผู้ยังบุตรให้เกิดชื่อว่ามารดา ส่วนคำว่าบิดามาจากภาษาบาลีว่าปิตุซึ่งแปลว่าบิดามี วิเคราะห์ว่าบิดานามชนโกบุรุษผู้ยังบุตรให้เกิดชื่อว่าบิดา^{๘๑}

บิดามารดาเป็นผู้ให้กำเนิดเลี้ยงดูบุตรมาตั้งแต่เล็กจนเติบโตทาหน้าที่ ดังนี้

๑. เป็นพระพรหมของลูกเพราะมีพรหมวิหารธรรม ในบุตรทั้งหลาย
๒. เป็นบูรเทพคือเป็นพระชีนาสพองค์แรกของลูกเพราะทำอุปการมาก่อนเทพอื่นๆ
๓. เป็นบูรพาจารย์คือเป็นอาจารย์คนแรกของลูกเพราะสอนลูกให้รู้สิ่งต่างๆ ก่อนใครอื่น ทั้งหมด
๔. เป็นอาหุเนยยบุคคลคือผู้ควรบูชาของลูกเป็นผู้ควรแก้วตมูมิข้าวน้ำเป็นต้นอันบุตรทั้งหลาย นำมาบูชาต้อนรับจัดแต่งคือเป็นผู้สมควรได้รับข้าวน้ำเป็นต้น.

กล่าวโดยสรุปแล้วบิดามารดามีพระคุณต่อบุตรธิดาสมควรที่บุตรธิดาจะทำตอบแทนคุณท่าน

๒) การบูชามารดาบิดา

บุตรธิดาเมื่อได้รับการบำรุงเลี้ยงดูจากท่านแล้วก็ควรทำการบูชาพระคุณของท่าน ๕ ประการ

๓) กรณีตัวอย่างการบูชามารดาบิดา

กรณีตัวอย่างเรื่องการบูชามารดาบิดาที่ปรากฏในพระสูตรดังจะได้นำเสนอมาเป็นอุทาหรณ์มี ดังนี้

๑) เรื่องคนตกยากชื่อสุตนะ

เมื่อครั้งที่พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นคนตกยากจนเข็ญใจชื่อสุตนะได้ทำงานรับจ้างเขา เลี้ยงตนเองและเลี้ยงมารดาบิดาเมื่อบิดาถึงแก่กรรมแล้วก็เลี้ยงมารดาครั้งนั้นพระเจ้ากรุงพาราณสีมี นิสัยชอบล่าสัตว์วันหนึ่งเสด็จเข้าไปป่าล่าสัตว์พร้อมบริวารมีครั้งหนึ่งตรัสว่าถ้าเนื้อหนีไปทางผู้ใดผู้นั้น

^{๘๐} ขุ.อป. (ไทย)๓๒/๔๘-๖๓/๑๕๖-๑๕๘.

^{๘๑} มงคล. (บาลี) ๑/๒๙๒/๒๖๗, มงคล. (ไทย) ๑/๒๙๒/๑๙๖.

จะโดนปรับเนื้อทรายตัวหนึ่งกำลังมาพระราชาทรงเห็นแล้วยกอุกรขึ้นยิงมันแล้วล้มลงทำที่ว่าถูกยิงพระราชาทรงเข้าพระราชหฤทัยว่าเรายิงถูกมันเข้าแล้วจึงรีบเสด็จวิ่งไปหมายจะจับเนื้อรับลูกขึ้นแล้ววิ่งหนีไปทำให้พวกอำมาตย์หัวเราะเยาะพระราชาทรงอดใจทรงติดตามเนื้อนั้นไปจับได้แล้วทรงพันด้วยพระขรรค์ขาด ๒ ท่อนแล้วคล้องไม้คานหามาเมื่อถึงต้นไทรระหว่างทางทรงหยุดพักบรรทมหลับไปที่ต้นไทรนั้นมียักษ์ตนหนึ่งชื่อวามขเทพสิงสถิตอยู่ที่ต้นไทรนั้นจับพระราชาก็ขู่ว่าหยุดก่อนบัดนี้เจ้าเป็นอาหารของเราแล้วพระราชาทรงหวาดกลัวแล้วตรัสถามว่าท่านจักกินเราเฉพาะวันนี้หรือจักกินเป็นประจำยักษ์กล่าวว่าถ้าเป็นไปได้กินประจำก็ดีพระราชাত্রัสว่าถ้าปล่อยเราไปเราจะส่งคนมาให้ท่านกินเป็นประจำเมื่อตกลงกันได้เช่นนั้นแล้วพระราชาก็เสด็จเข้าเมืองจากนั้นก็ส่งคนในเรือนจามาให้ยักษ์กินเป็นประจำจนหมดเรือนจ่าและผู้คนในเมืองจนถึงกับให้ประกาศให้รางวัลแก่คนที่อาสาถือถาดอาหารนำไปให้แก่ยักษ์พระโพธิสัตว์รู้ประกาศนั้นจึงไปสมัครเมื่อรับรางวัลแล้วนำไปให้มารดาพร้อมกันนี้ก็เข้าไปทูลขอสิ่งของจากพระราชาคือฉลองพระบาทเสวตฉัตรพระขรรค์พระราชাত্রัสถามว่าทำไมต้องนำสิ่งของเหล่านี้ไปก็กราบทูลให้ทรงทราบทุกประการแล้วรีบเดินทางไปยังที่อยู่ของยักษ์พอไปถึงก็สวมฉลองพระบาทกันเสวตฉัตรไปยืนใกล้ๆ กับต้นไม้แล้วใช้ปลายดาบยื่นอาหารให้ยักษ์ฝ่ายยักษ์เห็นอย่างนั้นก็คิดว่าข้าจะลวงเจ้าคนนี้ให้เข้ามาใต้ต้นไม้เราแต่ก็ไม่สามารถจะลวงได้ไม่ว่ายักษ์จะพูดอย่างไรก็ไม่สามารถจะทำให้พระโพธิสัตว์หลงกลในที่สุดพระโพธิสัตว์ก็กล่าวว่าถ้าท่านกินเราผู้ซึ่งเลี้ยงดูมารดาเสียแล้วต่อไปใครจะมาให้ท่านกินจนทำให้ยักษ์เกิดความเลื่อมใสแล้วให้ยักษ์รักษาศีลตั้งอยู่ในโอวาทของพระโพธิสัตว์ทุกประการตายไปแล้วได้ไปเกิดในสวรรค์^{๘๒}

จากตัวอย่างดังกล่าวนี้จะเห็นว่าสุตตมาณพต้องทำงานทุกอย่างเพื่อหาเงินมาเลี้ยงมารดาถึงกับยอมเสี่ยงชีวิตตนเองไปรับจ้างพระราชาก็ยอมตนไปให้ยักษ์กินนั้นเป็นการแสดงให้เห็นถึงการบูชามารดาโดยยอมรับนับถืออย่างสูงสุดมารดาบิดาเป็นผู้ที่บุตรธิดาทุกคนควรบูชาด้วยการยกย่องเชิดชูเทิดทูนบูชาด้วยความสำนึกในพระคุณอย่างสูงยิ่งการบูชามารดาบิดานั้นพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ดังปรากฏในมังคลัตถปิณีความว่าถ้าบุตรพึงวางมารดาไว้บนบ่าขวาบิดาไว้บนบ่าซ้ายด้วยหมายจักทำการตอบแทนคุณท่านถึงจะทำการบำรุงท่านหรือหากท่านนั่งถ่ายอุจจาระปัสสาวะบนบ่าทั้ง ๒ ของบุตรนั้นอยู่ถึง ๑๐๐ ปีก็ไม่อาจจะตอบแทนคุณท่านได้เลยแม้ถ้าบุตรจะพึงสถาปนาบิดาไว้ในตำแหน่งพระเจ้าจักรพรรดิมารดาเป็นพระอัครมเหสีของพระเจ้าจักรพรรดิก็ไม่อาจจะทำการตอบแทนได้เหมือนกันแต่ถ้าบุตรคนใดทำให้บิดามารดาผู้ไม่มีศรัทธาให้มีศรัทธาจึงชื่อว่าสามารถตอบแทนท่านได้เพราะเหตุนั้นพระผู้มีพระภาคจึงตรัสไว้ในมาตาปิตุคุณสูตรในทุกนิบาตอังคุตตรนิกายพอสรุปความได้ว่าภิกษุทั้งหลายเราไม่กล่าวว่าจะทำได้ง่ายที่จะตอบแทนคุณบิดามารดาถึงแม้บุตรจะพึงประคองมารดาบิดาไว้บนบ่าทั้งสองถึง ๑๐๐ ปีบำรุงดูแลท่านด้วยการปีบนิ้วตมแม้ว่าท่านจะถ่ายอุจจาระปัสสาวะบนบ่าทั้ง ๒ ก็ไม่อาจจะตอบแทนคุณท่านได้ถึงแม้จะตั้งท่านทั้ง ๒ ไว้ในตำแหน่งที่ยิ่งใหญ่ใน

^{๘๒} ชุ.ชา .(ไทย) ๒๗/๒๑๓/๑๒๘.

แผ่นดินมีสมบัติมากมายก็ไม่อาจจะตอบแทนคุณท่านได้เพราะท่านทั้ง ๒ มีพระคุณมากเลี้ยงดูให้เราเกิดมาภิกษุทั้งหลายถ้าบุตรคนใดสามารถทามาธดาบิดาผู้ไม่มีศรัทธาให้มีศรัทธาไม่มีศีลให้มีศีลผู้ตระหนี่ให้มีการบริจาคผู้ไม่มีปัญญาให้มีปัญญาอย่างนี้จึงจะชื่อว่าสามารถทำตอบแทนท่านได้อย่างดียิ่ง^{๘๓}

บุตรธิดาควรทำการบูชาพระคุณของมารดาบิดาดังที่กล่าวมาก็ได้ชื่อว่าเป็นคนที่มีความกตัญญูกตเวทีคือผู้รู้อุปการะที่ท่านทำแล้วและตอบแทนเรื่องนี้พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่าบุตรธิดาควรสนองคุณมารดาบิดาอย่างสูงในฐานะ ๔ ประการคือ

- ๑) ชักนำบิดามารดาผู้ไม่มีศรัทธาให้ตั้งอยู่ในศรัทธา
- ๒) ชักนำบิดามารดาผู้ไม่มีศีลให้ตั้งอยู่ในศีล
- ๓) ชักนำบิดามารดาผู้ไม่มีจาคะให้ตั้งอยู่ในจาคะ
- ๔) ชักนำบิดามารดาผู้ไม่มีปัญญาศรัทธาให้อบรมตั้งอยู่ในปัญญา^{๘๔}

ดังนั้นบุตรธิดาควรทำการบูชากราบไหว้เคารพมารดาบิดาดังที่กล่าวมาจึงจะได้ชื่อว่าการบูชามารดาบิดา

๗. การบูชาครูอาจารย์

๑) ความสำคัญของครูอาจารย์

คำว่าครูนี้เป็นศัพท์แผลงมาจากมูลศัพท์ ๓ อย่าง คือ

๑. มาจากครูแปลว่าหนักยำเกรงเอาใจใส่เอื้อเพื่อขยายความให้ตรงกับจุดหมายที่ว่าผู้หนักในการศึกษาหาวิชาเพื่อตนและผู้หนักในการให้การศึกษาแก่ศิษย์โดยความก็คือเป็นผู้ชอบการศึกษาและชอบให้การศึกษาแก่ศิษย์อีก ๓ คำนอกนี้หมายความว่า ผู้เกรงในผู้มีอำนาจเหนือตนผู้เอาใจใส่ในการศึกษาของศิษย์ผู้เอื้อเพื่อในศิษย์เหมือนลูกหลานนักปราชญ์โบราณจึงเรียกผู้เรียนอยู่ในสำนักของตนว่าลูกศิษย์

๒. คำว่าครูมาจากคำว่า ครู แปลว่าเชิดชูและเปิดเผยซึ่งได้แก่ผู้เชิดชูวงศ์ศิษย์ที่จมอยู่ในภาวะต่ำคือความโง่ให้ขึ้นสู่ขีดสูงคือความฉลาดและผู้เปิดเผยวิชาที่มีอยู่ในตนให้แก่ศิษย์โดยไม่มีลัทธิหมกมึนหรือปิดบังซ่อนไว้เพราะตระหนี่วิชา

๓. คำว่าครูมาจากคำว่า ครู แปลว่ากล่าวหรือเปล่งถ้อยเอาความว่าผู้สั่งสอนและอบรมศิษย์แต่คำว่าหนักในอย่างหนึ่งที่หนึ่งมีผู้ตีความหมายไปต่างๆ นานาว่าผู้มีใจหนักแน่นไม่ฉุนเฉียวโกรธง่ายใจเร็วบ้างผู้ที่ต้องทำงานหนักบ้างผู้ที่รับภาระหนักบ้างผู้ที่เคารพนับถือของศิษย์บ้าง

^{๘๓} มงฺคล. (บาลี) ๑/๒๙๗/๒๗๓-๒๗๔, มงฺคล. (ไทย) ๑/๒๙๗/๒๐๔-๒๐๖.

^{๘๔} อง.ทุก. (บาลี) ๒๐/๓๔/๖๑, อง.ทุก.อ. (บาลี) ๒/๓๔/๓๒.

จะอย่างไรก็ตามในที่นี้ขอสรุปลงเอาแต่เพียงว่าผู้ใฝ่การศึกษาหาวิชาเพื่อตนผู้หนักในทางให้ การศึกษาแก่ปวงศิษย์ผู้ยำเกรงในท่านที่มีอำนาจเหนือตนผู้เอาใจใส่ในการศึกษาของปวงศิษย์ผู้ เอื้อเพื่อนับถือปวงศิษย์เหมือนลูกของตนผู้เชิดชูศิษย์ให้ฉลาดขึ้นจากโง่ผู้เปิดเผยวิชาให้แก่ปวงศิษย์ และผู้สั่งสอนอบรมปวงศิษย์เหล่านี้แหละชื่อว่าครู^{๕๕}

ครู คือ ผู้ทำหน้าที่สั่งสอนและให้การศึกษแก่ผู้อื่นเป็นกัลยาณมิตรเพราะประกอบด้วยธรรม ๗ ประการคือ

๑. ปิโย เป็นผู้น่ารัก
๒. ครุ เป็นผู้น่าเคารพ
๓. ภาวนีโย เป็นผู้น่าเจริญใจ
๔. วัตตา รู้จักพูดให้เหตุผล
๕. วจนักขโม อุดหนุนต่อถ้อยคำ
๖. คัมภีรญจกถังกัตตา กล่าวถ้อยคำลึกซึ้งได้
๗. โนจัญฐานนโยชเย ไม่ชักนำในทางที่เสียหาย^{๕๖}

๒) การบูชาครู

ศิษย์เมื่อได้รับความรู้จากครูอาจารย์แล้วควรที่จะบูชากราบไหว้แสดงความเคารพนับถือด้วย การปฏิบัติตามคำสั่งสอนด้วยความจริงใจ

พระราชวรมณี (ประยูรธมมจิตโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือรุ่งอรุณแห่งการศึกษาว่า^{๕๗}

๑. มีศรัทธาเข้าไปหาครู
๒. ศึกษาคำสั่งสอนของท่าน
๓. จดจำเรื่องที่ศึกษา
๔. พิจารณาความหมายของคำที่จดจำมา
๕. เกิดความเข้าใจเพราะเห็นความเชื่อมโยงกันเป็นระบบ
๖. เกิดฉันทะคือความพอใจการศึกษาต้องสร้างฉันทะให้ได้
๗. อุตสาหะคือรีบไปปฏิบัติ

^{๕๕} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (กรมพระจันทบุรีนฤนาถ), **หน้าที่ของครูและนักปกครอง**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๓๑-๓๒.

^{๕๖} อัง.ตตก (ไทย) ๒๓/๓๔/๓๓.

^{๕๗} พระราชวรมณี (ประยูร ธมมจิตโต), **รุ่งอรุณแห่งการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), หน้า ๔๖.

๓) กรณีตัวอย่างการบูชาคุณความดีของครูอาจารย์

กรณีตัวอย่างที่มีการบูชาอาจารย์นั้นมีปรากฏในพระไตรปิฎกกล่าวถึงประวัติของพระสารีบุตรตอนที่ได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าเรื่องความกตัญญูไว้ดังนี้ว่า

มีเรื่องเล่าว่าพระสารีบุตรเป็นคนกตัญญูได้ฟังธรรมที่พระอัสสชิแสดงให้ฟังได้ธรรมจักขุแล้วมาอุปสมบทในพระพุทธศาสนาตั้งแต่นั้นมาท่านนับถือพระอัสสชิเป็นอาจารย์พระอัสสชิอยู่ที่ใดเมื่อท่านจะนอนนมีสการไปทางทิศนั้นก่อนและนอนหันศีรษะไปทางทิศนั้น ภิกษุผู้ไม่รู้เรื่องย่อมาสำคัญว่าท่านนอนบ้น้อมทิศตามลัทธิของพวกมิถิลาทมิฬ ความทราบถึงพระศาสดาตรัสแก้ว่าท่านมิได้นอบน้อมทิศท่านนมีสการการพระอัสสชิผู้เป็นอาจารย์แล้วประธานพระพุทธานุศาสนีว่าพุทธมามกะรู้แจ้งธรรมอันพระสัมมาสัมพุทธะแสดงแล้วจากท่านผู้ใดควรนมีสการท่านผู้นั้นโดยเคารพเหมือนพราหมณ์บูชายัญอันเนื่องด้วยเพลิง

จากกรณีดังกล่าวจะเห็นได้ว่าท่านพระสารีบุตรจะระลึกถึงพระคุณของพระอัสสชิเสมอที่ได้ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ทำให้ได้พบกับคำสอนทางพระพุทธศาสนาจึงทำการบูชาพระคุณของท่านด้วยการเวลานอนหันศีรษะไปทางทิศที่อาจารย์อยู่จนทำให้คนทั่วไปเข้าใจว่าท่านไหว้ทิศซึ่งความจริงท่านบูชาอาจารย์นั่นเองการกระทำของท่านเป็นการแสดงออกถึงความเคารพบูชาคุณอาจารย์อย่างสูงยิ่งดังนั้นผู้ที่ได้รับคำแนะนำสั่งสอนจากครูอาจารย์แล้วจะต้องรู้จักบูชาสักการะพระคุณครูอาจารย์อย่างเช่นในปัจจุบันเวลาจะเรียนอะไรจะต้องมีการไหว้ครูเพื่อเป็นการแสดงการบูชาครูเสียก่อนสิ่งเหล่านี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงการบูชาเคารพนับถือครูอาจารย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

แม้ว่าปัจจุบันบางครั้งเราอาจจะเคยได้ยินข่าวที่ปรากฏว่าครูทำร้ายลูกศิษย์หรือว่าลูกศิษย์ทำร้ายครูอาจารย์อยู่บ้างแต่นั้นก็เป็นส่วนน้อยที่สุดที่เกิดขึ้นแต่โดยภาพรวมแล้วส่วนใหญ่ครูอาจารย์ทุกคนมีความปรารถนาดีต่อศิษย์ทั้งนั้นพยายามอบรมสั่งสอนให้วิชาความรู้แนะนำให้เป็นคนดีเพราะสำนึกอยู่เสมอว่าศิษย์เหล่านี้คืออนาคตของชาติต่อไป

ถึงอย่างไรระหว่างครูกับศิษย์เราทุกคนก็ต้องตระหนักถึงการบูชาพระคุณอยู่เสมอเพราะหากมีการบูชากราบไหว้กันอยู่อย่างนี้ความเกี่ยวเนื่องทางสายสัมพันธ์กันระหว่างศิษย์อาจารย์ก็จะเป็นเหตุให้มีแต่ความสุขความเจริญ

๒.๔.๒ สิ่งที่ควรบูชา

พระพุทธเจ้าก่อนที่พระองค์จะปรินิพพานได้ทรงปรารภสถานที่ ๔ แห่งที่เรียกว่าสังเวชนียสถาน ๔ ตำบลสมควรที่พุทธบริษัทผู้มีศรัทธาจะทำการสักการะบูชาด้วยความเลื่อมใสดังที่ปรากฏในมหาปรินิพพานสูตรว่า

ท่านพระอานนทกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญเมื่อก่อนภิกษุทั้งหลายผู้จำพรรษาในทิศทั้งหลายมาเฝ้าพระตถาคตข้าพระองค์ทั้งหลายย่อมาได้พบได้ใกล้ชิดภิกษุทั้งหลายผู้เป็นที่เจริญใจก็เมื่อ

พระผู้มีพระภาคเสด็จล่องลับไปเข้าพระองค์ทั้งหลายจะไม่ได้พบไม่ได้ใกล้ชิตภิกษุทั้งหลายผู้เป็นที่เจริญใจ (อีก)”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อานนท์สังเวชนียสถาน ๔ แห่งนี้เป็นสถานที่ (เป็นศูนย์รวม) ที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปคือ

๑. สังเวชนียสถานที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปด้วยระลึกว่า “ตถาคตประสูติในที่นี้”
๒. สังเวชนียสถานที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปด้วยระลึกว่า “ตถาคตได้ตรัสรู้อนุตรสัมมสัมโพธิญาณในที่นี้”
๓. สังเวชนียสถานที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปด้วยระลึกว่า “ตถาคตทรงประกาศธรรมจักรอันยอดเยี่ยมในที่นี้”
๔. สังเวชนียสถานที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปด้วยระลึกว่า “ตถาคตได้เสด็จดับขันธปรินิพพานด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุในที่นี้”

อานนท์สังเวชนียสถาน ๔ แห่งนี้เป็นสถานที่ที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดูภิกษุภิกษุณีอุบาสกอุบาสิกาผู้มีศรัทธาจะมาดูด้วยระลึกว่า “ตถาคตประสูติในที่นี้... ได้ตรัสรู้อนุตรสัมมสัมโพธิญาณในที่นี้ ... ประกาศธรรมจักรอันยอดเยี่ยมในที่นี้ ... ได้เสด็จดับขันธปรินิพพานด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุในที่นี้” อานนท์ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งจาริกไปยังเจดีย์จักมีจิตเลื่อมใสตายไปชนเหล่านั้นทั้งหมดหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์^{๘๘}

สถานที่ซึ่งชาวพุทธนิยมสร้างถวายเป็นพุทธรูปและใช้บรรจุสิ่งสำคัญที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า เช่นพระบรมสารีริกธาตุบริหาร ๘ เป็นต้นสิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดศรัทธาแก่ผู้ทำการบูชากราบไหว้พุทธศาสนิกชนมีความเคารพอย่างยิ่งในพระพุทธเจ้าจึงทำการถวายทานบำรุงวัดสร้างโบสถ์และสถูปเจดีย์ซึ่งเป็นเสมือนตัวแทนของพระพุทธเจ้าดังมีปรากฏให้เห็นในปัจจุบันมากมายในสถานที่สำคัญๆ เช่น

๑. สถูป

คำว่าสถูปเป็นศัพท์ที่มาจากภาษาบาลีและสันสกฤตบาลีใช้ ”ฐูป” สันสกฤตใช้ ”.สถูป” หมายถึงสิ่งก่อสร้างที่ซึ่งก่อไว้สำหรับบรรจุของควรรูปนามีกระดูกแห่งบุคคลที่นับถือ เป็นต้น^{๘๙}

พระสถูปนั้นเดิมสร้างขึ้นเพื่อบรรจุพระบรมธาตุเมื่อพระสงฆ์สาวกไปประกาศศาสนาที่ใดหากนำพระบรมธาตุไปด้วยก็จะนำพระบรมธาตุบรรจุในพระเจดีย์ที่ก่อไว้เพื่อให้คนเคารพบูชาเป็นหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจในประเทศนั้นๆ^{๙๐} สถูปสมัยก่อนเป็นโครงสร้างซึ่งเป็นที่นับถือสูงสุดเพราะใช้เป็น

^{๘๘} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๐๒/๑๕๑, ที.ม. (บาลี) ๑๐/๒๐๒/๑๒๔, ที.ปา.อ. (บาลี) ๒/๒๐๒/๑๘๘.

^{๘๙} ราชบัณฑิตสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, หน้า ๑๑๑๘.

^{๙๐} น.ณ. ปากน้ำ (นามแฝง), สถูปเจดีย์ในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ๒๕๑๖),

บรรจुพระบรมสารีริกธาตุหรือพระธาตุของพระอรหันต์โดยสมัยหลังใช้สำหรับบรรจुอัฐิของกษัตริย์ บุคคลที่มีความศักดิ์สิทธิ์หรือผู้มียศศักดิ์สูงบางครั้งใช้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องเนื่องกับพระพุทธเจ้าเช่นบาตรจีวรพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าหรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพระอรหันต์

๒. เจดีย์

เจดีย์หมายถึงสิ่งก่อสร้างในพระพุทธศาสนาอันควรแก่การเคารพบูชาที่มีทั้งสร้างเพื่อบรรจุอัฐิธาตุหรือเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปหรือเพื่อเป็นที่ระลึก^{๑)} หรือใช้ในลักษณะเป็น”สัญลักษณ์”... สิ่งใดก็ตามที่ใช้เพื่อระลึกถึงพระพุทธเจ้าหรือคำสอนของพระองค์ (สิ่ง)นั้นเรียกได้ว่าเป็น“เจดีย์”^{๒)}

การสร้างเจดีย์ก็เพื่อจะใช้เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุหรือบรรจุอัฐิธาตุของบุคคลสำคัญเช่นเดียวกับสถูปเพื่อให้ประชาชนได้ระลึกถึงและบูชาสักการะคุณงามความดีของบุคคลนั้นนิยมสร้างที่ทางสี่แพร่งในสี่มุมเมืองเพื่อสะดวกแก่การกราบไหว้บูชาของประชาชนทั่วไปในมหาปริณีพพานสูตรและมีลิตนปัญหาได้แบ่งพระเจดีย์ออกเป็น ๔ ประเภทคือ

๑. ธาตุเจดีย์ ได้แก่ เจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งเมื่อครั้งที่ถวายพระเพลิงพระพุทธรุสรีระแล้วได้แบ่งแจกจ่ายกันไปตามหัวเมืองต่างๆ ในอินเดียที่นับถือพระพุทธศาสนา ๘ แห่งด้วยกันและผู้ครองนครนั้นๆได้สร้างพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้สักการะบูชาต่อไป

๒. บริโภคเจดีย์ ได้แก่ สัณเฑาะฐสถาน ๔ แห่งที่พระพุทธองค์ได้ตรัสให้พุทธศาสนิกชนไปกราบไหว้บูชาเพื่อปลงธรรมสังเวชเมื่อระลึกถึงพระองค์คือที่ประสูติตรัสรู้ปริณีพพานและแสดงปฐมเทศนาแม้ที่สุดเครื่องบริขารของพระพุทธเจ้ามีบาตรจีวรเป็นต้นบรรจุไว้เพื่อให้ประชาชนได้กราบไหว้บูชา

๓. ธรรมเจดีย์ ได้แก่ การจารึกข้อธรรมไว้บูชาในชั้นเดิมมักเลือกเอาข้อธรรมที่เป็นหัวใจพระพุทธศาสนาเช่นคาถาแสดงอริยสัจ ๔ มาจารึกไว้บูชาต่อมาเมื่อภายหลังมีการจารึกอักษรแล้วก็นับพระไตรปิฎกเป็นธรรมเจดีย์ด้วยเช่นเดียวกัน

๔. อุเทศิกเจดีย์ ได้แก่ พุทธเจดีย์อย่างอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับสามอย่างข้างต้นเช่นพระพุทธรูป เป็นต้นแต่ชั้นเดิมในอินเดียยังหาไม่คิดการสร้างรูปเคารพไม่จึงทำเป็นเครื่องหมายแทนพระองค์เป็นต้นว่ารูปม้าผูกเครื่องอานเปล้าแทนตอนเสด็จออกมาหาภิเนษกรมณ์รวมไปถึงปฏิมากรรมต่างๆที่สร้างด้วยถาวรวัตถุมีค่ามากบ้างน้อยบ้างเช่นทำด้วยเงินทองแก้วมณีศิลาโลหะดินปูนและไม้ เป็นต้น

^{๑)} สันติ เล็กสุขุม, เจดีย์ความเป็นมาและคำศัพท์เรียกองค์ประกอบเจดีย์ในประเทศไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓.

^{๒)} เอเดรียน สอนอดกราส, สัญลักษณ์แห่งพระสถูป, แปลโดยภัทรพรสิริกาญจนและคณะ, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๑๕๐.

- ๑) ความสำคัญของเจดีย์พอสรูปได้ดังนี้
 ๑. เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและอัฐิธาตุคนสำคัญเป็นต้น
 ๒. เพื่อเป็นสถานที่ปลงธรรมสังเวช
 ๓. เพื่อเป็นเครื่องอุทิศทางศาสนา
 ๔. เพื่อเป็นพุทธบูชา
 ๕. เพื่อเป็นเครื่องเตือนจิตและส่งเสริมกำลังใจ
 ๖. เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของจักรวาล
 ๗. เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของพระธรรม
 ๘. เพื่อเป็นเครื่องเข้าถึงพุทธะ
 ๙. เพื่อเป็นพุทธานุสรณ์^{๙๓}
- ๒) ข้อปฏิบัติในการบูชาพระสรูปและเจดีย์พอสรูปได้ ดังนี้
 ๑. บูชากราบไหว้ตามโอกาสอันสมควร
 ๒. บูชากราบไหว้สังเวชนียสถาน ๔ แห่งคือที่ประสูติตรัสรู้แสดงธรรมและปรินิพพานตามโอกาสอันสมควร
 ๓. บูชากราบไหว้เคารพพระพุทธรูปตามโอกาสอันสมควร
 ๔. บูชายาเกรงเคารพที่ประทับของพุทธเจ้าตามโอกาสอันสมควร
 ๕. ไม่สวมรองเท้าในลานพระเจดีย์
 ๖. ไม่กั้นร่มในลานพระเจดีย์
 ๗. เวลาใกล้พระเจดีย์ไม่เดินพลาจเจอร์จากพลาจ
 ๘. เข้าในเขตวัดต้องห่มผ้าลดไหล่หุบร่มถอดรองเท้า
 ๙. ไม่ทำอการวะทุกๆ อย่างเท่าที่ตนเห็นว่าไม่สมควร
 ๑๐. กราบไหว้ด้วยเบญจางคประดิษฐ์
 ๑๑. เปล่งวาจาว่าคาระลิกถึงพระพุทธรูป
 ๑๒. ตามระลึกถึงพระพุทธรูปด้วยใจอันบริสุทธิ์ผุดผ่อง
 ๑๓. ปฏิบัติตามพระโอวาทเป็นนิตยด้วยจิตเคารพจริง^{๙๔}

^{๙๓} พระมหาสมชาย ธีรภาโส (บุญเกลี้ยง), “ความเชื่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุในสังคมไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๖๐-๖๑.

^{๙๔} พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดกญาณสิริ), หน้า ๑๗๕-๑๗๗.

๓) การบูชาพระสฤปและเจดีย์มีเรื่องเป็นตัวอย่างดังนี้

๑. เรื่องพระสฤปปิตยเถระ

กฤบุตรผู้หนึ่งได้บำเพ็ญบารมีในพระพุทธเจ้าแต่ปางก่อนทั้งหลายได้เกิดในกาลของพระผู้มีพระภาคพระนามว่าสิทธัตถะเมื่อพระผู้มีพระภาคทรงพระชนม์อยู่ไม่อาจทำบุญได้ต่อเมื่อพระองค์ปรินิพพานแล้วจึงได้ใส่ปูนขาวก้อนหนึ่งลงในระหว่างแผ่นอิฐทั้ง ๒ ในเมื่อมหาชนพากันทำห้องสำหรับบรรจุพระเจดีย์ธาตุด้วยบุญกรรมนั้นเกิดในพุทธบาทกาลนี้ต่อมาเสื่อมใส่ในพระศาสนาบวชไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์นามว่าสฤปปิตยเถระ ท่านเมื่อจะประกาศความไม่ขาดสายแห่งความประพฤติในกาลก่อนของตนได้กล่าวคาถาเหล่านี้ว่า

ใครๆ ไม่อาจนับบุญของบุคคลผู้บูชาคุณบุคคลทั้งหลายคือพระพุทธเจ้าหรือเหล่าอรหันต์พระสาวกอนึ่งใครๆ ไม่อาจนับบุญของบุคคลผู้บูชาคุณบุคคลเหล่านั้นผู้คงที่ดับสนิทแล้วไม่มีภัยว่าบุญนี้มีประมาณเท่านี้หนึ่งบุคคลใดในโลกนี้พึงครอบครองความเป็นบุคคลนั้นนั้นย่อมไม่ถึงเสียอยู่ที่ ๑๖ แห่งการบูชานี้เลยข้าพเจ้ามีใจเสื่อมใส่ได้ใส่ก่อนปูนขาวลงในแผ่นอิฐในพระเจดีย์ของพระพุทธเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะเพราะบุญที่ได้ทำไว้ในครั้งนั้นข้าพเจ้าไม่รู้จักทุกคติเลยตลอด ๙๔ กัปนี้เป็นผลแห่งการปฏิสังขรณ์ ในกัปที่ ๓๐ ข้าพเจ้าได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดินามว่าปฏิสังขารผู้เปรียบพร้อมด้วยรัตนะ ๗ ประการถึง ๑๓ ครั้งธรรมเหล่านี้คือปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ การรู้แจ้งซึ่งคำสอนของพระพุทธเจ้าข้าพเจ้าก็ได้แล้ว^{๙๕}

๒. เรื่องนางเทพธิดาชื่อว่าโกสาคี

เมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุของพระผู้มีพระภาคซึ่งพระองค์ทรงได้รับในเมื่อพระผู้มีพระภาคปรินิพพานทรงทาพระสฤปและการฉลองพระสฤปอุบาสิกาชาวกรุงราชคฤห์คนหนึ่งชาระสรีระแต่เข้าตรูถือดอกบวบขม ๔ ดอกด้วยตั้งใจว่า “จักบูชาพระสฤปของพระศาสนา” มีใจอันกำลังศรัทธาให้ขะมักเขม้นไม่ทันพิจารณาอันตรายในทางได้เดินมุ่งหน้าต่อพระสฤปขณะนั้นแม่วัวอ้วนวิ่งจู่มาโดยเร็วเอาเขาขวิดนางให้ถึงความสิ้นชีพไป นางทำกาละในทันใดนั่นเองแล้วบังเกิดในหมู่เทวดาชั้นดาวดึงส์ปรากฏพร้อมกับภณในท่ามกลางบริวารของท้าวสักกะเทวราชผู้กำลังเสด็จไปเพื่อทรงกรีธาในพระอุทยาน ท้าวสักกะทอดพระเนตรเห็นนางแล้วเมื่อจะทรงถามได้ตรัสคาถาเหล่านี้ว่านางผู้เจริญเธอทากรมอะไรไว้เมื่อครั้งเกิดเป็นมนุษย์จึงเป็นผู้มีภูษาเหลือองเหลือองเป็นต้นของงบอกฉันมาเทพธิดานั้นเมื่อจะทูลท้าวเธอจึงกล่าวคาถาเหล่านี้ว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญหม่อมฉันมีใจเสื่อมใส่ได้นำเอาดอกบวบขมนั้น ๔ ดอกไปบูชาพระสฤปเจาจงพระสรีระของพระศาสนาเพราะหม่อมฉันกำลังส่งใจไปถึงองค์พระศาสดานั้นไม่ทันเห็นแม่วัววิ่งมาฉันจึงได้ชีวิตหม่อมฉัน

^{๙๕} มงคล. (บาลี) ๑/๕๙/๕๗-๕๘, มงคล. (ไทย) ๑/๕๙/๘๖-๘๘.

ผู้มีฉันทะในใจยังไม่ถึงพระสฤงถ้าหม่อมฉันได้ทำบุญสมบัติจะพึงมีมากยิ่งขึ้นแน่นอนหม่อมฉันละ
ร้างมนุษย์แล้วมาเกิดเป็นบริวารของพระองค์

ท้าวสักกะทรงสดับคำนั้นแล้วเมื่อจะทรงแสดงธรรมแก่หมู่เทพมีมาตลีเทพบุตรเป็นประมุขได้
ตรัสว่ามาตลีเชิญท่านคุณกรรมอันวิจิตรนำอัครภรรยานี้ไทยทานเมื่อน้อยอันบุคคลทำแล้วบุญกลับมีผล
มาก; เมื่อจิตเสื่อมใสในพระตถาคตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระปัจเจกพุทธเจ้าหรือในพระสาวกของ
พระสัมพุทธเจ้านั้นทักษิณาชื่อว่าไม่มีเลย มาเกิดมาตลีแม้พวกเราก็จะฉลองพระธาตุของพระตถาคต
เจ้าให้ยิ่งๆ ขึ้นไปเพราะการสั่งสมบุญทั้งหลายมาสู่มาให้แม้เมื่อพระพุทธเจ้าทรงพระชนม์อยู่ก็ดี
นิพพานแล้วก็ดีเมื่อจิตสมาธิย่อมมีสมาธิสมาธิเหตุว่าสัตว์ทั้งหลายผู้มีการตั้งความปรารถนาแห่ง
ใจเป็นเหตุย่อมไปสู่สุคติทายกทั้งหลายทาสักการะในพระตถาคตเหล่าใดแล้วไปสู่สวรรค์พระตถาคต
เหล่านั้นทรงอุบัติเพื่อประโยชน์แก่ชนเป็นอันมากหนอ^{๙๖}

๒.๔.๓ วิธีการบูชา

การบูชานั้นพระพุทธรูปเจ้าได้ตรัสไว้ในมหาปรินิพพานสูตรพอสรุปความได้ว่าครั้งนั้น
พระพุทธรูปเจ้าตรัสเรียกท่านพระอานนท์มาแล้วตรัสว่า “อานนท์ต้นสาละทั้งคู่ผลิดอกนอกฤดูกาลบาน
สะพรั่งเต็มต้นดอกสาละเหล่านั้นร่วงหล่นไปเรื่อยปรายตกต้องสรีระของตถาคตเพื่อบูชาตถาคตดอก
มณฑารพอันเป็นทิพย์ก็ร่วงหล่นจากอากาศไปเรื่อยปรายตกต้องสรีระของตถาคตเพื่อบูชาตถาคตจूरณ
แห่งจันท์อันเป็นทิพย์ก็ร่วงหล่นจากอากาศไปเรื่อยปรายตกต้องสรีระของตถาคตเพื่อบูชาตถาคตดนตรี
ทิพย์ก็บรรเลงในอากาศเพื่อบูชาตถาคตทั้งสังคีตทิพย์ก็บรรเลงในอากาศเพื่อบูชาตถาคตตถาคตจะชื่อ
ว่าอันบริษัทสักการะเคารพนับถือบูชาอนันตด้วยเครื่องสักการะเพียงเท่านี้ก็หาไม่ผู้ใดไม่ว่าจะเป็น
ภิกษุภิกษุณีอุบาสกหรืออุบาสิกาเป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมปฏิบัติชอบปฏิบัติตามธรรมอยู่ผู้นั้น
ชื่อว่าสักการะเคารพนับถือบูชาอนันตด้วยการบูชาอย่างยอดเยี่ยมฉะนั้นอานนท์เธอทั้งหลายพึง
สำเหนียกอย่างนี้ว่า “เราจะเป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมปฏิบัติชอบปฏิบัติตามธรรมอยู่” อานนท์
เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล”^{๙๗}

พระผู้มีพระภาคตรัสการบูชาว่ามี ๒ ประการเท่านั้น คือ

๑. อามิสบูชาการบูชาด้วยวัตถุสิ่งของ
๒. ปฏิบัติบูชาการบูชาด้วยการปฏิบัติตามคำสอน

ผลของการบูชา

ในหนังสือมงคลัตถปิฎกภาค ๑ พระสิริมังคลาจารย์ได้รวบรวมคำสอนที่พระผู้มีพระภาคตรัส
ไว้ในเรื่องการบูชาว่าอามิสบูชายังมีผลมากถึงเพียงนี้จึงจำต้องกล่าวถึงปฏิบัติบูชาเพราะผู้ใดบูชาตถาคต

^{๙๖} มงค. (บาลี) ๑/๖๓/๖๓, มงค. (ไทย) ๑/๖๓/๔๔-๔๕.

^{๙๗} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๙๙/๑๔๘, ที.ม. (บาลี) ๑๐/๑๙๙/๑๒๑-๑๒๒, ที.ม.อ. (บาลี) ๒/๑๙๙/๑๘๔.

ด้วยการถึงสภาวะรับศีลสมาทานอุโบสถศีลใครจะสามารถพรรณนาผลของการบูชาของกุลบุตรนั้นชื่อว่าบูชาตถาคตอย่างยิ่งยวดแท้จริงเมื่อครั้งที่พระตถาคตเจ้าบรรทมอดพระเนตรคুমหาสักการะที่พุทธบริษัทตั้งแต่พื้นปฐพีจนถึงขอบจักรวาลตั้งแต่ขอบจักรวาลจนถึงพรหมโลกทาสักการะเราด้วยความพยายามอย่างยิ่งใหญ่แล้วทรงแสดงสักการะนั้นแก่พระอานนท์แล้วตรัสว่าอานนท์บริษัทชื่อว่าสักการะเคารพนับถือบูชาบนอบด้วยสักการะเพียงเท่านี้ก็หาไม่พระองค์ตรัสอีกว่าเราได้ทำการหมอบกราบแทบบาทมูลของพระพุทธเจ้าที่ปึงกรแล้วทำอภินิหารีย์เพื่อต้องการมาลาของหอมดนตรีและสังคีตก็หาไม่เราได้บำเพ็ญบารมีเพื่อสิ่งนี้เพราะฉะนั้นเราจึงไม่เป็นผู้ที่บริษทุบูชาด้วยเหตุนี้ที่ตรัสอย่างนี้เพราะประสงค์ความตั้งมั่นแห่งพระศาสนาถ้าพระองค์ไม่ทรงคัดค้านอย่างนั้นต่อไปในอนาคตพวกภิกษุจะไม่รักษาศีลไม่เจริญสมาธิให้เต็มที่จักมัวแต่ชักชวนอุปัฏฐากของตนทำอามิสบูชาเพราะอามิสบูชาไม่อาจจะดำรงพระศาสนาได้แม้เพียงต้มข้าวยากูถึงวิหารหรือเจดีย์ตั้งพันก็ไม่อาจดำรงพระศาสนาไว้ได้ผู้ทำได้เฉพาะอานิสงเท่านั้นส่วนสัมมาปฏิบัติเป็นการปฏิบัติที่สมควรด้วยฉะนั้นจึงทรงคัดค้านอามิสบูชาแล้วทรงอนุญาตปฏิบัติบูชาจึงตรัสว่าอานนท์ภิกษุภิกษุณีอุบาสกอุบาสิกาจะเป็นใครก็ตามถ้าปฏิบัติธรรมปฏิบัติชอบปฏิบัติตามธรรมชื่อว่าสักการะเคารพนับถือบูชาตถาคตด้วยการบูชาอย่างยิ่งยวดนั้นอานนท์เธอทั้งหลายจงปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ธรรมเถิด

เรื่องการปฏิบัติบูชานั้นท่านได้กล่าวไว้ในอรรถกถามหาปรินิพพานสูตรว่าการปฏิบัติธรรมสมควรแก่โลกุตตรธรรม ๙ อย่างชื่อว่าปฏิบัติสมควรแก่ธรรมโดยความได้แก่บัญญัติทางมารยาทคือศีลการสมาทานจุดประสงค์สัมมาปฏิบัติจนถึงโคตรภูญาณใครปฏิบัติได้พระองค์ตรัสว่าเป็นผู้ปฏิบัติสมควรแก่ธรรมปฏิบัติชอบยิ่งเพราะฉะนั้นบรรพชิตผู้ล่วงละเมิดอาวาระ ๖ เลี้ยงชีวิตด้วยการแสวงหาที่ไม่เหมาะสมหาชื่อว่าปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมไม่ส่วนบรรพชิตผู้ไม่ละเมิดสิกขาบทเลี้ยงชีพโดยชอบชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติตามสมควรแก่ธรรมส่วนผู้หาเวร ๕ อุกุศลกรรมบถ ๑๐ ไม่ชื่อว่าปฏิบัติสมควรแก่ธรรมส่วนผู้ใดถึงสภาวะรักษาศีลรักษากุโบสถเดือนละ ๘ ครั้ง ให้ทานทาการบูชาด้วยของหอมด้วยระเบียบดอกไม้บำรุงมารดาบิดาและสมณชีพราหมณ์ผู้ทรงธรรมชื่อว่าปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมและทรงตรัสอีกว่าธรรมดาว่าการบูชาที่ไม่อิงอามิสย่อมจะสามารถดำรงพระศาสนาเราไว้ได้เพราะว่าบริษัท ๔ นี้ยังบูชาเราอยู่ด้วยการปฏิบัติบูชาที่ศาสนาของเราก็จะรุ่งเรืองดุจพระจันทร์เต็มดวงกลางท้องฟ้าฉะนั้นแม้ว่าในกาลก่อนพระพุทธเจ้าทั้งหลายก็สรรเสริญปฏิบัติบูชาเหมือนกัน^{๙๘}

การบูชาพระพุทธเจ้าด้วยอามิสบูชาแม้พระองค์จะไม่สรรเสริญเพราะไม่เป็นเหตุตั้งมั่นแห่งพระศาสนาชาวพุทธก็ควรบูชาเพราะเป็นการบำเพ็ญบารมีให้แก่ตนเองโดยเฉพาะอย่างยิ่งการได้บูชาบุคคลที่ควรบูชาหรือสถานที่ซึ่งควรบูชานับเป็นบุญอย่างยิ่งแก่ผู้บูชาเมื่อละโลกไปแล้วยอมไปสู่โลกสวรรค์การบูชาอย่างนี้ก็ล้วนเป็นประโยชน์แก่ผู้บูชาทั้งใน โคนี้และโลกหน้าดังนั้นจึงเห็นได้ว่าชาวพุทธส่วนใหญ่มีความเชื่อเรื่องการกราบไหว้บูชาปูชนียสถานและวัตถุมงคลที่มีความสำคัญยิ่งเพื่อเป็น

^{๙๘} มงคล. (บาลี) ๑/๗๐/๗๗, มงคล. (ไทย) ๑/๗๐/๑๑๔-๑๑๕.

เครื่องเสริมกำลังใจและยังมีชาวพุทธอีกส่วนหนึ่งที่มีความเชื่อในพุทธานุภาพและเชื่อว่าการได้กราบไหว้สักการะเคารพบูชาสกุญเจตีย์ทางศาสนาทำให้เกิดสิริมงคลแก่ชีวิตจะเห็นได้จากการประกอบพิธีทางศาสนา มักจะมีการเวียนเทียนตามสถานที่สำคัญในวัดเช่นสกุญเจตีย์โดยมีความเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุบรรจุพระธาตุหรือเป็นเสมือนตัวแทนพระพุทธเจ้าเช่นการประกอบพิธีเวียนเทียนวันมาฆบูชาวันวิสาขบูชาวันอาสาฬหบูชาฉะนั้นชาวพุทธส่วนมากจึงให้ความสำคัญต่อสถานที่ต่างๆ ที่มีความสำคัญทางศาสนาทางความเชื่อของเขาจึงได้มีการสร้างพระธาตุเจตีย์และเจตีย์ต่างๆ ในสถานที่ที่มีความสำคัญๆ เพื่อให้ประชาชนทุกๆ ไปได้กราบไหว้บูชาได้ตั้งอยู่ในคุณงามความดี และเกิดความสามัคคีกลมเกลียวเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชาวพุทธเมื่อชาวพุทธบูชาด้วยอามิสแล้วสิ่งที่สำคัญยิ่งก็คือการปฏิบัติบูชาเพราะจะทำให้พระศาสนาตั้งมั่นชาวพุทธที่ปฏิบัติได้ชื่อว่าสักการะเคารพบูชาพระพุทธเจ้าอย่างยิ่งและการปฏิบัติบูชาก็เป็นการบูชาที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญเป็นการปฏิบัติที่เกิดเพราะแรงศรัทธาเช่นการสมาทานศีล ๕ การรักษากุโอบสการเจริญภาวนาสิ่งเหล่านี้เป็นการบูชาที่ชาวพุทธควรกระทำอย่างแท้จริงเพราะผลที่เกิดจากการปฏิบัติย่อมมีแก่ผู้ปฏิบัติเองเป็นประโยชน์โดยตรงส่งผลให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขไม่มีการเบียดเบียนกันและกันและเป็นประโยชน์ในโลกหน้าอีกด้วย

จากการศึกษาในบทนี้ ทำให้ทราบความหมายของการบูชาวิวัฒนาการของการบูชาและวิธีการบูชาซึ่งได้แก่บุคคลที่ควรบูชาและสถานที่ควรบูชาในพระพุทธศาสนาพอสรุปได้ว่าชาวพุทธมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการบูชา การได้บูชาบุคคลที่ควรบูชาเช่นบูชาพระพุทธเจ้าโดยตรงเป็นการระลึกถึงพระพุทธคุณที่ทรงมีต่อสัตว์โลกทั้งพระปัญญาคุณพระวิสุทธิคุณและพระมหากรุณาคุณและการบูชาต่อพระอรหันตสาวกเชื่อว่าผลของการบูชาจะทำให้เกิดในสุคติ การได้บูชาบุคคลที่ควรบูชาเช่นมารดาบิดาครูอาจารย์พระมหากษัตริย์เพราะท่านเหล่านี้เป็นผู้มีพระคุณต่อเราจัดเป็นนาบุญของผู้บูชาเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทิต่อท่านซึ่งการบูชาท่านและกันอย่างนี้กลับกลายเป็นสายสัมพันธ์ที่กลมเกลียวที่มีต่อกันของคนในสังคม ได้สืบต่ออายุพระพุทธศาสนาเพราะเชื่อว่าการได้สร้างสถานที่ควรบูชาการได้สักการะนับถือเคารพบูชาการปฏิบัติธรรมเป็นพุทธบูชาเป็นการสืบต่ออายุพระศาสนาความสำคัญของการบูชานั้นก่อให้เกิดความเลื่อมใสโดยเฉพาะการบูชาพระพุทธเจ้าพระปัจเจกพระพุทธเจ้าพระอรหันตสาวกท่านเป็นผู้ที่ควรบูชาอย่างยิ่งเพราะเป็นปูชนียบุคคลชั้นสูงควรแก่การบูชาควรแก่การทำบุญด้วยการมีโอกาสได้บูชาท่านเหล่านี้เป็นมงคลแก่ชีวิตการบูชา นับเป็นหลักการเพื่อความเจริญก้าวหน้าของชีวิตส่งเสริมให้มีชีวิตที่ดีงามเจริญก้าวหน้าในอาชีพการงานการบูชาจึงเป็นแรงจูงใจให้ชาวพุทธได้ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนทางศาสนาเป็นกาปฏิบัติบูชาผลของการบูชาย่อมเกิดแก่ผู้บูชาเองตามสมควรแก่การปฏิบัติในที่นี้

บทที่ ๓

พิธีการบูชาการทำบุญญาแม่ศรีเมืองของประชาชน นครหลวงเวียงจันทน์

๓.๑ ความหมายและความสำคัญของหลักเมือง

ศาลหลักเมือง คือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์อันเป็นที่ตั้งของหลักเมือง ซึ่งตามธรรมเนียมพิธีของศาสนาพราหมณ์ว่า ก่อนที่จะสร้างเมืองจะต้องทำพิธียกเสาหลักเมืองในที่อันเป็นชัยภูมิสำคัญ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่บ้านเมืองที่จะสร้างขึ้น ศาลหลักเมืองในประเทศไทยส่วนใหญ่ทำจากไม้มงคล เช่น ชัยพฤกษ์ ราชพฤกษ์ ในลักษณะเสา ปลายยอดเป็นดอกบัวตูม หรือหน้าเทวดา หรืออาจเป็นหลักหิน โบราณ ใบเสมาโบราณ ที่พบในพื้นที่นั้นๆ ตัวศาลส่วนใหญ่เป็นศาลาจัตุรมุขทรงไทย มีประตูทั้งสี่ด้าน ยอดอาจเป็นแบบปราสาท แบบปราสาท แบบมณฑป หรือเป็นศาลเจ้าแบบจีน ตามศรัทธาก่อสร้างในพื้นที่นั้น บางพื้นที่อาจพบร่วมกันทั้งเสาหลักเมือง และศาลเจ้าแบบจีน ซึ่งมักมีองค์ประธานศาลเจ้าเป็นเทวรูปไม้หรือศิลา เรียกว่า เจ้าพ่อหลักเมือง หรือเจ้าแม่หลักเมือง สถานที่ตั้งส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ชุมชนเมืองเก่า อาจเป็นตัวจังหวัด หน้าศาลากลางจังหวัด ในประเทศไทยจังหวัดส่วนใหญ่มีศาลหลักเมือง บางอำเภอก็มีศาลหลักเมือง ซึ่งยังคงเรียกว่า ศาลหลักเมืองเนื่องจากบางอำเภอก็เป็นเมืองเก่า ก่อนถูกลดฐานะลงเป็นอำเภอในปัจจุบัน ตามชุมชนเล็กๆ อื่นๆ ก็อาจมีศาลประจำชุมชนเหมือนกัน แต่จะเรียกเป็นศาลหรือเจ้าที่ประจำหมู่บ้าน ชุมชน^๑

ในการสร้างบ้านสร้างเรือน ต้องมีการตอกเสาเข็ม ลงเสาหลักของบ้าน ก่อนที่จะมีการสร้างบ้านให้แล้วเสร็จต่อไป สำหรับการสร้างเมืองก็เป็นเช่นเดียวกันที่ต้องมีการสร้างหลัก ลงหลัก ปักเสา ให้เป็นสัญลักษณ์ว่าจะมีการก่อร่างตั้งบ้านเมือง ณ แห่งหนตำบลนี้ ซึ่งถือได้ว่าได้ว่าการลง “หลักเมือง” นั้นเป็นสิ่งสำคัญมากในการสร้างเมืองต่าง ๆ เพื่อให้เป็นสิ่งที่อยู่คู่กับเมืองที่สร้างขึ้นมา และเป็นดังหลักชัย หลักใจของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเมืองนั้นๆ ตำนาน “เสาหลักเมือง” หลักชัยคู่บ้านคู่เมือง ดังตามพงศาวดารได้มีการกล่าวไว้ถึงความเป็นมาของการสร้างเสาหลักเมืองของชนชาติไทยว่า ปรากฏให้เห็นการจัดสร้างมาตั้งแต่ครั้งกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี มาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์

^๑ วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, ศาลหลักเมือง, <https://th.wikipedia.org/wiki/เสาหลักเมือง>, สืบค้นเมื่อ ๓๐/๑๑/๖๐

สำหรับประเพณีการตั้งหลักเมืองนั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพได้อธิบายไว้ว่า “การสร้างหลักเมือง” เป็นประเพณีพราหมณ์ที่มาแต่อินเดีย ประเทศไทยตั้งหลักเมืองขึ้นตามธรรมเนียมพราหมณ์ ที่จะเกิดหลักเมืองนั้นคงเป็นด้วยประชาชน ประชุมชนนั้นต่างกัน ที่อยู่เป็นหมู่บ้านก็มี หมู่บ้านหลายๆ หมู่บ้านรวมเป็นตำบล ตำบลตั้งขึ้นเป็นอำเภอ อำเภอเดิมเรียกว่าเมืองเมืองหลายๆ เมืองรวมเป็นเมืองใหญ่ เมืองใหญ่หลายๆ เมืองเป็นมหานคร คือ เมืองพระมหานคร

การสร้างหลักเมืองตามประเพณีโบราณที่นิยมสร้างหลักเมืองไว้ เป็นมิ่งขวัญ เป็นนิมิตมงคลสำหรับให้รู้ว่าหลักบ้านหลักเมืองมีอยู่ที่ไหน บ้านเมืองนั้นย่อมร่มเย็นเป็นสุข หลักเมืองต้องฝังไว้ในย่านกลางเมือง หรือในทำเลที่เป็นชัยภูมิ ตามทิศทางของเมือง และในสมัยโบราณนั้นเมืองเอกหรือเมืองชั้นราชธานี ย่อมมีฝังหลักเมืองไว้เป็นนิมิตมงคลสำหรับเมืองทุกเมือง จุลภัสสร พนมวัน ณ อยุธยา ประธานชมรมสยามทัศน ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ได้พูดถึงการสร้างเสาหลักเมืองว่า คนสมัยก่อนจะถือเรื่องขวัญ ถือเรื่องของสิ่งที่จะเป็นหลักที่มั่นคง สังเกตได้ว่าจะทำอะไรก็ต้องปักหลัก ปักฐาน ซึ่งเมืองก็เช่นเดียวกันเมื่อจะตั้งเมืองก็ต้องทำอะไรให้เป็นสัญลักษณ์เหมือนกันว่าจะทำเครื่องหมายตรงนี้ ก็จะปักหลักลงไป ซึ่งการปักหลักก็ต้องใช้สิ่งที่เห็นได้ชัด จะเอาก้อนหินวางก็กระไรอยู่ จึงต้องใช้เป็นเสา โดยนิยมใช้ต้นไม้ที่มีชื่อเป็นมงคลเอามาทำเป็นหลัก อย่างไม้ชัยพฤกษ์ ชื่อเป็นมงคลดูน่าเกรงขาม ส่วนเรื่องที่มีความเชื่อกันว่าเมื่อจะสร้างเสาหลักเมืองจะต้องทำพิธีฝังอาถรรพ์ พิธีฝังเสาหลักเมือง ด้วยการจับคน ๔ คนฝังลงไปในหลุมทั้งเป็น เพื่อให้วิญญาณของคนเหล่านั้นอยู่เฝ้าหลักเมือง เฝ้าประตูเมือง เฝ้าปราสาท คอยคุ้มครองบ้านเมือง ป้องกันอริราชศัตรูและปัดเป่าโรคภัยไข้เจ็บมิให้เกิดแก่คนในนคร ซึ่งเรื่องเล่านี้เป็นเพียงเรื่องเล่าสืบทอดกันมา ไม่มีบันทึกในพงศาวดาร “ในความรู้สึกของผมคิดว่าไม่น่าจะเป็นไปได้ คงจะเป็นเพียงเรื่องเล่ามาจากนิทานที่เล่าสืบทอดกันมา เหมือนกับการไล่ชิงช้าที่เล่ากันว่าพราหมณ์ตกลงมา ก็ฝังไว้ตรงเสาชิงช้า ซึ่งมันไม่น่าจะเป็นไปได้ คือคนเราบางทีมีความเชื่อว่า เวลาการทำอะไรสักอย่างหนึ่งก็จะมีเทพารักษ์ หรือวิญญาณอย่างหนึ่ง เพื่อดูแล แต่ลองคิดดูว่ารัชกาลที่ 1 ท่านทรงเป็นพุทธมามะกะ การที่จะประหารชีวิตคนที่ไม่มีความผิด ก็ไม่ใช่กิจที่กษัตริย์ผู้ทรงธรรมทั้งหลายจะทรงกระทำ ดังนั้นจึงเหมือนเป็นแค่เรื่องเล่าสืบทอดกันมาเท่านั้น” จุลภัสสร ให้ความเห็นและถ้าจะให้กล่าวถึง “เสาหลักเมือง” ในประเทศไทยแล้วนั้น ต้องบอกว่าไม่ว่าจังหวัดไหนล้วนแล้วแต่มีเสาหลักเมือง ศาลหลักเมืองประจำจังหวัดด้วยกันทั้งนั้น ซึ่งเสาหลักเมืองในหลายๆจังหวัดนอกจากความศักดิ์สิทธิ์แล้วยังมีศิลปะและความเป็นมาที่น่าสนใจไม่น้อยทีเดียว^๒

ซึ่งหากจะกล่าวว่า “หลักเมือง” เป็นดั่งศูนย์รวมจิตใจ และความเลื่อมใสศรัทธาของคนแต่ละท้องถิ่น แต่ละที่ที่มีความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของบ้านของเมืองก็คงจะไม่ผิดเพี้ยน เพราะตราบไต่ที่

^๒ Travel, “ศาลหลักเมือง” ความศักดิ์สิทธิ์ในความแตกต่าง, <http://www.manager.co.th>, สืบค้นเมื่อ ๓๐/๑๑/๒๕๖๐

คนลาวและคนไทยยังยึดมั่นถือมั่นในพระพุทธศาสนา การกราบสักการะ “องค์หลักเมือง” ก็เหมือนเป็นการกราบไหว้ของมงคลอย่างสูง ที่อยู่คู่กับบ้านเมืองมาช้านาน

ความหมายและความสำคัญของหลักเมือง ของเวียงจันทน์เป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนคนลาวทั่วประเทศ เพราะกิจกรรมต่างของประชาชนส่วนมากของประเทศลาวนั้น ต้องพึ่งพาอาศัยความเชื่อในเรื่องพระพุทธศาสนา เรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ เช่นผีบ้านผีเรือน ผีตามต้นไม้ใหญ่ ก็จะเป็นสิ่งที่ทำให้ประชาชนคนลาวนั้นเกิดความกลัวในการที่จะกระทำอะไรลงไปที่ไม่ดี เพราะจะกลัวสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นเห็น จึงพูดได้ว่ามีความสำคัญกับประชาชนคนลาวทั่วประเทศ^๓ ความศรัทธาในแม่สีเมือง เป็นสิ่งที่มีความหมายมากสำหรับเป็นกำลังใจในการประกอบธุรกิจ เพราะแม่สีเมืองเป็นเสมือนสิ่งที่บันดาลความร่ำรวยให้กับกิจการนั้นประสบความสำเร็จ โดยในแต่ละปีก็จะนำพาลูกน้องไปประกอบพิธีกรรมเหมือนกับการให้คำมั่นสัญญาแล้วในรอบปีที่ให้สัญญาไว้ก็จะกลับมาทำตาม เช่นการบริจาคเงินทอง หรือการสร้างบุญกุศล บุญผ้าป่าของทางวัด เพราะวาบรรพบุรุษนั้นนำพากันทำตามๆกันมาช้านาน แล้วเห็นผลประสบความสำเร็จทั้งกิจการ ทั้งการบริหารลูกน้อง ทำให้ชีวิตความครวั่นดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด การมองอีกด้านนั้นไม่ใช่ที่เราเป็นพวกที่มงายแต่เป็นเสมือนหลักการมีสัจจะในการตรงต่อหลักเมือง ก็จะเป็นการมีสัจจะต่อลูกค้าทำให้เกิดความน่าเชื่อถือในการบริการจัดการในทุกๆด้านของชีวิต^๔

๓.๒ ประเพณีการสร้างหลักเมือง

ค่านิยมให้การตั้งเสาหลักเมืองนั้น มีมานานตั้งแต่ครั้งโบราณกาลควบคู่ประวัติศาสตร์ชาติไทย ซึ่งจะเป็นพิธีที่จะต้องกระทำในทุกแห่งที่มีการสร้างเมืองใหม่ขึ้นมาเพื่อเป็นศูนย์กลางยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนในพื้นที่นั้น ๆ ให้เกิดความมั่นใจในความมั่นคงของการเป็นบ้านเป็นเมืองขึ้นมา ดังนั้น เมื่อเราเดินทางไปเยือนเมืองใดหรือจังหวัดใด จะเห็นว่าแทบทุกแห่งจะต้องมีเสาหลักเมืองเป็นสถานที่สำคัญและเป็นที่ยึดเหนี่ยวขอพรของประชาชนในแต่ละแห่งด้วยความเคารพศรัทธาเป็นอย่างยิ่ง แม้ข้าราชการไม่ว่าระดับใด หากเดินทางไปราชการในพื้นที่นั้น ๆ สถานที่แห่งแรกที่จะต้องไปสักการะก็คือ ศาลหลักเมืองนั่นเอง^๕

^๓ สัมภาษณ์ พระอาจารย์ลำเงิน, เจ้าอาวาสวัดศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^๔ สัมภาษณ์ แม่จันไตร คำมะวงษ์ษา, นักธุรกิจค้าส่ง นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^๕ ดร. วิศัลย์ โฆษิตานนท์, เสาหลักเมืองเพชรบูรณ์ ศรัทธาและคุณค่าทางประวัติศาสตร์, <https://www.facebook.com/notes>, สืบค้นเมื่อ 30/11/2560.

เรื่องสืบกันมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มีความเชื่อตามประเพณีว่า เมื่อมีการสร้างพระนครหรือสร้างเมือง จะต้องมีเสาหลักเมือง โดยในพิธีนั้น จะมีการฝังเสาหลักเมือง และเสามาหาปราสาท โดยจะต้องเอาคนที่มิชีวิตทั้งเป็นลงฝังในหลุม เพื่อให้เป็นผู้เฝ้าหาปราสาทบ้านเมือง ป้องกันอริราชศัตรู มิให้มีโรคภัยเกิดแก่เจ้าฟ้ามหากษัตริย์ผู้ครองนครบ้านเมือง ในการทำพิธีดังกล่าว ต้องเอาคนที่ชื่อ อิน จัน มั่น คง มาฝังลงหลุมจึงจะศักดิ์สิทธิ์ เล่ากันว่า การจะหาผู้ที่มาฝังลงหลุมนั้น ผู้กระทำพิธีจะออกเดินไปตามย่านต่างๆ เรียกชื่อ อิน จัน มั่น คง ไปเรื่อยๆ ใครโชคร้ายขานรับขึ้นมาก็จะถูกนำตัวไปเลี้ยงดูอย่างดี อิมหนำสำราญโดยไม่บอกอนาคตล่วงหน้า พอถึงวันกำหนดที่จะกระทำการอันทารุณนี้ โดยการแห่นำไปแล้วปลงลงหลุมเพื่อทำพิธี เมื่อคนมาชุมนุมกันเขาก็ตัดเชือกปล่อยให้เสาหรือซุงหล่น ลงมาบนศีรษะผู้เคราะห์ร้ายผู้ตกเป็นเหยื่อของการถือโชคถือกลางนั้น บีแบนอยู่ในหลุม คนไทยเชื่อว่าผู้เคราะห์ร้ายเหล่านี้จะกลายเป็นอารักษ์ คนสามัญบางคนก็กระทำการฆาตกรรมแก่ทาสของตนในทำนองเดียวกันนี้เพื่อใช้ให้เป็นผีเฝ้าชุมชนทรัพย์ที่ตนฝังซ่อนไว้ โดยคนที่ถูกฝังทั้งเป็นเพื่อเป็นผีคอยรักษาเมือง จะต้องมิคุณสมบัติตามที่โหราศาสตร์กำหนด มิใช่หนักโทษที่ต้องโทษประหาร แต่จะเป็นคนที่อยู่ในวัยต่างๆ กันมีตั้งแต่คนมีอายุ จนถึงเด็กทั้งผู้หญิง และผู้ชาย ทุกคนต้องมีฐานะดีเป็นที่ยกย่องในกลุ่มชน และต้องเกิดตามที่โหรกำหนด ถ้าเป็นชายต้องไม่มีรอยสัก ผู้หญิงต้องไม่เจาะหู เมื่อสังเวยล่าอาญาตีพี่น้องแล้วก็จะถูกนำตัวไปลงหลุม ญาติพี่น้องก็จะได้รับพระราชทานรางวัล

เรื่องอิน จัน มั่น คงเป็นเรื่องที่เล่าๆ กันมาครั้น ยังไม่มีหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษร ในละครเจ้ากรรมนายเวรดำเนินเรื่องในช่วงรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ซึ่งเป็นช่วงที่ชาวต่างประเทศเข้ามาติดต่อค้าขายจำนวนมาก และพบหลักฐานร่วมสมัยจำนวนมากที่บันทึกเหตุการณ์ในสมัยนั้น แต่ไม่มีหลักฐานใดๆ ที่ระบุว่ามีการทำพิธีตอกเสาเข็มในสมัยสมเด็จพระนารายณ์เลย จึงคิดว่าในสมัยสมเด็จพระนารายณ์คงไม่มีพิธีนี้แล้วแต่สมัยก่อนหน้านั้นมีบันทึกการทำพิธีตอกเสาเข็มในไทย ปรากฏในเอกสารเรื่อง "Description of the Kingdom of Siam" ซึ่งเขียนใน ค.ศ.๑๖๓๘ (พ.ศ.๒๑๘๑) ของเยเรเมียส ฟาน ฟลิต (Jeremias Van Vliet) หัวหน้าสถานีการค้าของบริษัทอินเดียตะวันออกของดัตช์ (Vereenigde Oost-Indische Compagnie; VOC) ประจำกรุงศรีอยุธยาในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง พระราชบิดาของสมเด็จพระนารายณ์ ฟาน ฟลิตใช้ชีวิตอยู่ในกรุงศรีอยุธยา ๙ ปี ได้บันทึกประวัติศาสตร์ช่วงนั้นไว้มากทั้งพระราชประวัติสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง พระราชพงศาวดาร สภาพการเมืองการปกครองและอื่นๆ อีกมาก ซึ่งฟาน ฟลิตได้ระบุว่าเคยมีพิธีตอกเสาเข็มเกิดขึ้นใน พ.ศ.๒๑๗๗ รัชสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง "...พระเจ้าแผ่นดินทรงเห็นชีวิตไพร่ฟ้าด้วยค่านัก เพราะเมื่อจะทรงสร้างพระราชวัง หอคอย (น่าจะเป็นพระเจดีย์หรือพระปรางค์ - ศรีสรรเพชญ์) หรือพระตำหนักใดๆก็ตาม ภายใต้อันเสาเข็มที่จะถูกปักลงในพื้นดินจะจับสตรีที่กำลังตั้งครรภ์ใส่ลงไป หากยังท้องแก่ใกล้จะคลอดก็ยิ่งดี ด้วยเหตุนี้จึงนำมาสู่ความโศกสลดในกรุงศรีอยุธยาอยู่บ่อยครั้งเมื่อมีการซ่อมสร้างพระราชวังหรือหอคอย เพราะบ้านทุกหลังในสยามจะตั้งอยู่เหนือพื้นดิน

โดยมีเสาไม้หลักปักอยู่ สตรีจำนวนมากต้องทนทุกข์ต่อความทรมานนี้ แม้ว่าเรื่องที่บรรยายมานี้จะดูไม่น่าเป็นไปได้ แต่การประหารเหล่านี้ก็ได้เคยทำจริงๆ ผู้คนที่แสนจะมั่งมีเหล่านี้ เชื่อว่าเมื่อสตรีเหล่านี้ตายไปแล้วจะกลายเป็นภูติผีปิศาจ ที่คอยพิทักษ์เสาที่ตนถูกโยนลงไปข้างใต้รวมไปถึงตัวอาคารทั้งหมดจากความโศคร้าย บ่อยครั้งพระเจ้าแผ่นดินจึงทรงมักให้ข้าทาสไม่กี่คนไปจับกุมสตรีที่กำลังตั้งครรภ์อย่างไม่ใส่พระทัย แต่จะเว้นไม่จับกุมสตรีที่อยู่ในเรือนนอกจากหาใครไม่เจอบนถนนแล้ว สตรีเหล่านี้ถูกนำตัวมาเข้าเฝ้าพระมเหสี ซึ่งจะทรงดูแลพวกนางราวกับพวกนางจะมีพระประสูติกาลให้พระเจ้าแผ่นดินก็ว่าได้ หลังจากนั้นไม่กี่วัน พวกนาง (ขอภัยสำหรับคำพูดหยาบคาย) จะถูกโยนลงหลุมโดยให้หงายท้องขึ้น แล้วเสาเข็มจะตอกบนครรภ์จนทะลุไป ทิวกรุงศรีอยุธยาแม่น้ำไหลผ่านแปดสาย บริเวณที่แม่น้ำไหลผ่านเข้าออกพระนครจะมีการสร้างประตูที่มีเสาสูงสองเสาสูงประมาณแปดฟาทอม (๔๘ ฟุต) และหนาหนึ่งฟาทอม (๖ ฟุต) เสานี้เชื่อมกันด้านบนด้วยเสาแนวขวางสองเสา ช่องว่างระหว่างเสามีการตกแต่งประดับด้วยไม้ เมื่อรวมประตูไชย (ประตูทางใต้ของเกาะเมืองอยุธยา-ศรีสรรเพชญ์) หรือประตูแห่งหัวใจ (เป็นทางเข้าพระราชวัง) จะมีประตูพระนครทั้งหมด ๑๗ ประตู เมื่อต้นปี ๑๖๓๔ พระเจ้าแผ่นดินองค์ปัจจุบันโปรดให้สร้างประตูใหม่ทั้งหมด ประตูเหล่านี้ไม่ว่าจะเป็นประตูวัด วิหาร บ้านเรือน หรือพระราชวัง (ไม่ว่าจะน่าเกลียดหรือไม่สำคัญก็) ถือเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในสยาม พระองค์จึงมีพระราชโองการให้โยนสตรีที่กำลังตั้งครรภ์สองคนลงไปได้เสาเข็มแต่ละเสาทั้งหมดต้องใช้สตรี ๖๘ คนสำหรับ ๑๗ ประตู เพื่อการนี้สตรีบางคนจึงถูกนำตัวเข้าพระราชวัง แต่เกิดเหตุการณ์ขึ้นในทั้งสองวันที่ผู้หญิงห้าคนถูกจับมาได้ตลอดบุตรในเวลาเดียวกับที่ถูกพาตัวเข้ามาในพระราชวัง นี่ทำให้เกิดความหุดหุดขึ้นในราชสำนักและเชื่อกันว่าเป็นปาฏิหาริย์ ออกญาจักรี (ผู้ซึ่งในปัจจุบันมีตำแหน่งเป็นออกญาสุโขทัย และเป็นผู้ที่มั่นใจในตนเองสูง) กล่าวพอที่จะกราบทูลพระเจ้าแผ่นดินว่า พระผู้เป็นเจ้าสูงสุดในบรรดาเทพดาแห่งองค์พระพุทธรเจ้าอยู่หัวไม่ทรงโปรดให้โยนสตรีลงหลุมใต้เสาเข็ม แต่เพื่อที่จะประนีประนอมกับปิศาจ (ซึ่งชาวสยามเชื่อว่าสิงสถิตอยู่ในประตูเหล่านี้) ออกญาจักรีจึงทูลเสนอพระเจ้าแผ่นดินให้ทำพิธีแค่ที่ประตูไชยเท่านั้น พระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นชอบและมีพระราชโองการให้เหลือสตรีไว้แค่สี่นางเท่านั้น สตรีคนอื่นๆ (ทั้งคนที่ตลอดบุตรไปแล้วและยังไม่ตลอด) ถูกจับโกนศีรษะ แล้วถูกฟันสองแผลบนศีรษะ ได้รับแจ้งว่าเทพดาทรงประทานชีวิตพวกนางไว้ในพระหัตถ์พระเจ้าแผ่นดินและพวกนางสมควรตาย แต่พระเจ้าแผ่นดินทรงไว้ซึ่งพระเมตตากรุณา มากกว่าเทพดา พวกนางทุกคนจึงสามารถกลับบ้านได้ ยกเว้นหญิงอีกสี่คนที่ได้กล่าวไปแล้วที่ถูกโยนลงหลุมใต้เสาเข็มประตูไชย" สมัยนั้นน่าจะทำตามตำราพระราชพิธีฝังหลุมพระนคร หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "ตำราพระราชพิธีนครฐาน" โดยกล่าวคำว่า ให้เอาดินจากทิศทั้ง ๔ มาปั้นเท้าผลมะตูม สมมติว่าเป็นธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม มีคนถือก้อนดินคนละก้อนยื่นปากหลุมทั้ง ๔ ทิศ เมื่อทำพิธีมีโหรผู้ใหญ่ถามถึงก้อนดินแต่ละก้อนนั้นมีคุณสมบัติประการใด ผู้ที่ถือก้อนดินก็ตอบไปตามลำดับคือ

คนที่ถือธาตุดินตอบว่า "มีพระคุณจะทรงไว้ซึ่งอายุพระนครให้บริบูรณ์ด้วยคามนิคมเป็นที่ประชุมประชาชนพลพาหนะตั้งแต่ประณตตามเท้าวสาน"

คนที่ถือธาตุน้ำตอบว่า "มีพระคุณให้สมเด็จพระมหากษัตริย์แลเสนาอำมาตย์ราษฎรทั้งหลายเจริญอายุวรรณะสุขะพละสิริสวัสดิมงคลทั้งปวง"

คนที่ถือธาตุไฟตอบว่า "มีพระคุณให้โยธาทหารทั้งปวงแก่กล้า มีตบะเดชะแก่หมู่ข้าศึก"

คนที่ถือธาตุลมตอบว่า "มีพระคุณให้เจริญสมบัติธรรมาภิบาลการกสิกรรมวาณิชยกรรมต่างๆ"

เมื่อกล่าวตอบครบแล้วก็ทิ้งก้อนดินนั้นลงในหลุมแล้วเชิญแผ่นศิลายันต์ลงในหลุม และเชิญหลักตั้งบนแผ่นศิลานั้น อัญเชิญเทวดาเข้าประจำรักษาหลักพระนคร^๖

จากตำนาน "อินทร์ จันทร มั่น คง อยู่ ดี" พิธีตอกเสาเข็มในละคร "เจ้ากรรมนายเวร" และการลงพื้นที่ทำการสัมภาษณ์ประชาชนคนเฒ่าคนแก่ พระสงฆ์ในพื้นที่ รอบวัดแม่สีเมือง จะเห็นว่าประวัติการสร้างหลักเมืองเวียงจันทน์ หรือแม่สีเมืองนั้น มีประวัติว่าแม่สีเมืองอุทิศชีวิตของตนเองลงในเสาหลักเมืองเพื่อเป็นการบูชาและการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับประชาชนคนลาวทั้งประเทศ ทำให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมมากขึ้น เพราะจะเห็นอีกมุมว่ามนุษย์เรารักชีวิตกันทุกคน จึงเชื่อในเพิ่มเติมว่าแม่สีเมืองนั้นจะต้องมีชิ้นส่วอีกอย่างที่ยอมสละชีวิตของตนเองเพื่อประเทศชาติประชาชนของประเทศจึงเชื่อกันว่าแม่สีเมืองนั้นเป็นเหมือนเทพเจ้าที่คอยดูแลเมืองลาวตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

๓.๓ คติและรูปแบบในการสร้างหลักเมือง

การศึกษาคติและความเชื่อที่เป็นรูปแบบการสร้างหลักเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ประเทศลาว ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อศึกษาดำเนินการแต่ผลปรากฏว่าไม่มีเพราะประเทศลาวไม่ได้บันทึกเป็นรูปเล่มเอาไว้จึงได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านประวัติศาสตร์ของประเทศลาวเกี่ยวกับพงศาวดารของประเทศเพื่อที่จะเป็นฐานข้อมูลในการเป็นรูปแบบการสร้างเสาหลักเมือง

การสร้างเสาหลักเมืองเป็นความเชื่อที่ประเพณีการถือโชคลาภของอนารยะอันมีอยู่ในประเทศลาวทุกครั้งเมื่อจะมีการสร้างประตูเมืองใหม่ ท่านเจ้าเมืองของเวียงจันทน์ในยุคนั้น คือพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช แต่ไม่ทราบว่าเป็นองค์ที่เท่าไร ท่านเองก็เคยอ่านพบเหตุการณ์คล้าย ๆ นี้ในพงศาวดารเมืองลาวเหมือนกัน ข้าพเจ้าไม่ยืนยันว่าจะเป็นความจริงดังที่เล่าลือกันนัก เขวากันดังนี้เมื่อสร้างประตูเมืองใหม่ในกำแพงเมือง หรือแม้เพียงซ่อมขึ้นใหม่ ไม่ทราบว่าเขาใช้กำหนดกฎถือโชคถือกลางข้อไหนที่ว่าต้องฆ่าคนที่บริสุทธิ์คือไม่มีความผิดเสียสามคน การกระทำอันป่าเถื่อนนั้นมีดังนี้ คือหลังจากที่พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชพระเจ้าแผ่นดินได้ทรงปรึกษากับขุนนางผู้ใหญ่เป็นการลับแล้ว ก็ส่ง

^๖ "อินทร์ จันทร มั่น คง อยู่ ดี" พิธีตอกเสาเข็มในละคร "เจ้ากรรมนายเวร"<https://pantip.com/topic/31337718>, สืบค้นเมื่อ ๓๐/๑๑/๒๕๖๐.

ราชบุรุษคนหนึ่งไปที่ประตูเมืองที่จะดำเนินการซ่อมแซมนั้น นาน ๆ ครั้งราชบุรุษนั้นจะทำที่ตะโกนเรียกหาใครคนหนึ่งนั้นขึ้นมาดัง ๆ เขาออกซื้อประตูเมืองนั้นซ้ำซากหลายครั้งหลายหนปรากฏอยู่เนือง ๆ ว่าประชาชนที่ผ่านไปมา เมื่อได้ยินเสียงร้องเรียกทางเบื้องหลังก็มักจะเหลียวหน้ามาดู ทันใดนั้นราชบุรุษกับพวกก็จะเข้ารุมล้อมจับเอาคนที่เหลียวหน้ามาคูนนั้นไปสามคน อันเป็นที่แน่ว่าชะตาชีวิตของเขาถึงขาดแล้ว ไม่มีการปฏิบัติใด ๆ สัญญาประการใด ๆ หรือการเสียสละใด ๆ ที่จะช่วยชีวิตเขาไว้ได้ เขาขุดหลุมใหญ่ขึ้นในช่องประตูเมืองนั้น แล้วผูกเสาคานใหญ่ชักขึ้นไปเหนือหลุมนั้นในระดับสูงพอสมควร โยงไว้ด้วยเส้นเชือกสองเส้นหว่านทำให้เสาหรือซุงนั้นแขวนอยู่ตามทาง นอนเหมือนอย่างลูกหีบ (Presoir) ฉะนั้น ครึ่งถึงวันกำหนดที่จะกระทำการอันอรุณนี้ ก็เลี้ยงคูผู้เคราะห์ร้ายให้อิ่มหน้าสำราญแล้วแห่แหนไปที่หลุมนั้น พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชพระเจ้าแผ่นดินและข้าราชการบริพารก็จะเสด็จและไปให้ความเคารพด้วย พระเจ้าแผ่นดินมีรับสั่งให้บุคคลทั้งสามนั้นเฝ้าประตูเมืองไว้ด้วย และให้เร่งจ้างช่างให้รู้เกลือกว่ามีอริราชศัตรูหรือผู้คิดกบฏจะยกเข้าโจมตีเมือง ครั้นแล้วเขาก็ตัดเชือกปล่อยให้เสาหรือซุงหล่นลงมาบนศีรษะผู้เคราะห์ร้าย ผู้ตกเป็นเหยื่อของการถือโชคกลางนั้น บ๊แบนอยู่ในหลุม คนลาวเชื่อว่าผู้เคราะห์ร้าย ผู้ตกเป็นเหยื่อของการถือโชคกลางนั้น จะกลายเป็นอารักษ์จำพวกที่เรียกกันว่า ผี (phi) ราษฎรสามัญบางคนก็กระทำการฆาตกรรมแก่ทาสของตนในทำนองเดียวกันนี้ เพื่อใช้เป็นผีเฝ้าขุมทรัพย์ที่ตนฝังซ่อนไว้จึงเป็นคติในการสร้างเสาหลักเมืองนครหลวงเวียงจันทน์เป็นต้นมา แต่การสร้างเสาหลักเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ประเทศลาวนั้นหลังจากที่ขุดหลุมได้พอที่จะฝังเสาหลังเมือง เจ้าเมืองก็จะป่าวประกาศเพื่อหาผู้ที่จะเป็นผู้ดูแลบ้านเมือง ในยุคนั้นถ้าไม่มีใครก็ต้องเป็นท่านเจ้าอาวาสเองที่ต้องลงไปเฝ้าเมือง แต่การสร้างเสาหลักเมืองในครั้งนั้นได้มีผู้ที่เสนอตัวเพื่อเป็นผีเฝ้าหลักเมืองคือญาแม่ศรีเมืองที่ตอนนั้นอุ้มท้องประมาณ ๓ เดือน ได้เดินลงไปหลุมหลักเมืองเพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ในพิธีกรรมในครั้งนั้น^๗

คติและรูปแบบในการสร้างหลักเมืองของนครหลวงเวียงจันทน์ประเทศลาวนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่าเป็นประเพณีโบราณที่มีการปฏิบัติกันมาเมื่อมีการสร้างกำแพงเมืองหรือตั้งเมืองที่ต้องการผู้ที่มาเป็นผีคอยดูแลบ้านเมืองนั้นให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข รวมทั้งเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับประชาชนในการออกไปสู้รบในสงครามต่างๆ

๓.๔ ประวัติความเป็นมาของญาแม่ศรีเมือง

วัดสี่เมือง ซึ่งถือเป็นศาลหลักเมืองลาว มีเรื่องเล่ากันว่าเมื่อสร้างเสาหลักเมืองต้องหาคนอุทิศชีวิตลงหลุมฝังเสาหลักเมือง แต่ถ้าไม่มีใครอุทิศเจ้าอาวาสจะต้องอุทิศชีวิตเอง แต่ได้มีนางสี่เมืองซึ่งท้อง ๓ เดือน ได้ยอมอุทิศตนกระโดดลงไปอยู่กับหลุมเสาหลักพร้อมกับม้าอีกหนึ่งตัว ซึ่งสามีนางก็

^๗ สัมภาษณ์ พระอาจารย์บุญเสริญ, เจ้าอธิการวัดแม่ศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

เสียชีวิตในสนามรบตอนนั้นเหมือนกันวัดสี่เมืองตั้งอยู่บนถนนเชษฐาธิราช ทางทิศตะวันออกของสถานทูตฝรั่งเศส เป็นวัดแห่งหนึ่งในนครเวียงจันทน์ที่มีประชาชนลาวเดินทางไปสักการบูชาเป็นจำนวนมากในแต่ละวัน ภายในวัดสี่เมืองเป็นที่ตั้งของเสาหลักเมืองประจำนครเวียงจันทน์ วัดสี่เมืองสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2106 (ค.ศ. 1563) โดยเหล่าเสนาอำมาตย์ของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชได้ลงความเห็นให้สร้างวัดสี่เมือง ณ ที่แห่งนี้ ต่อมาถูกกองทัพสยามทำลายลงในปี พ.ศ. 2371 (ค.ศ. 1828) และสร้างวัดสี่เมืองขึ้นมาใหม่ในปี พ.ศ. 2458 (ค.ศ. 1915) ภายในวัดสี่เมืองมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่มากมาย โดยเฉพาะพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์และเก่าแก่ พระพุทธรูปองค์นี้ได้ชำรุดไปบางส่วน ซึ่งชาวลาวเชื่อกันว่าพระพุทธรูปองค์นี้ศักดิ์สิทธิ์เป็นอย่างมาก ด้านหน้าบริเวณตรงข้ามประตูทางเข้าวัดสี่เมืองมีร้านจำหน่ายดอกไม้ ธูป เทียน และร้านจำหน่ายผลไม้ให้บริการทางด้านตะวันออกของวัดสี่เมืองมีสวนสาธารณะ เล็กๆ มีพระบรมรูปของเจ้ามหาชีวิตศรีสว่างวงศ์ ตั้งอยู่บนแท่นสูงกลางสวนสาธารณะ พระหัตถ์ทรงถือสมุดใบลานที่จารึกประมวลกฎหมายฉบับแรกของลาวไว้ พระบรมรูปเจ้ามหาชีวิตศรีสว่างวงศ์นี้เป็นของขวัญที่ทางสหภาพโซเวียตมอบให้ มาก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง หลังจากนั้นแผ่นป้ายโลหะจารึกพระนามถูกฝ่ายคอมมิวนิสต์รื้อทิ้งออกไป ภายหลังฝ่ายคอมมิวนิสต์ประสบชัยชนะในปี พ.ศ. 2518 (ค.ศ. 1975) นักท่องเที่ยวมักจะมานมัสการเจ้าแม่หลักเมือง หรือ เจ้าแม่สี่เมือง ณ วัดสี่เมือง ซึ่งเป็นวัดที่ศักดิ์สิทธิ์มีคนลาว-ไทย และชาวต่างประเทศไปสักการบูชา กราบไหว้เพื่อเป็นสิริมงคล ผู้มาเยือนมักจะเสี่ยงทายดวงชะตา ตามตำนานเล่าต่อกันมา ขออะไร มักสมหวังดังปรารถนา ยกเว้นขอเรื่องความรักคู่ครองเท่านั้น การนมัสการเจ้าแม่สี่เมืองที่วัดสี่เมืองที่ชาวลาวเคารพสักการะนั้นนับว่าเป็นวัดที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สุดในนครเวียงจันทน์ หากได้มาประเทศลาวต้องมาสักการะเจ้าแม่สี่เมือง ซึ่งเป็นพุทธสถานเก่าแก่โบราณ ครั้งหนึ่งในอดีตเคยเป็นที่ประดิษฐานของ พระแก้วมรกต และปัจจุบันได้สร้างองค์จำลองไว้ให้สักการะแทนสวยงาม^๕

๓.๕ พิธีการบูชาการทำบุญญาแม่ศรีเมืองของประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์

พิธีการบูชาการทำบุญญาแม่ศรีเมืองของประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์ เป็นพิธีบวงสรวงการบวงสรวงใหญ่กระทำปีละครั้ง คือในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๕ ประชาชนชาวลาวมีความเชื่อว่าการบวงสรวงเป็นพิธีการบูชาพระคุณความดีของท่านที่มีคุณงามความดีต่อสรรพสัตว์ทั้ง ๓ โลก ที่ได้ยอมเสียสละชีวิตซึ่งเป็นสิ่งที่มีค่าสูงสุดแก่ประชาชนชาวลาว

พิธีกรรมการบำเพ็ญประชาชนชาวลาวเชื่อว่าเสาหลักเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ และญาแม่ศรีเมืองมีความศักดิ์สิทธิ์ที่มีผู้วิเศษปกปักรักษาอยู่ ในวันพระจะมีการแต่งขัน ๕ ขัน ๘ คู่ และขันหมาก

^๕วัดสี่เมือง, ตำนานศาลหลักเมือง วัดสี่เมือง เวียงจันทน์, แผ่นพับของทางวัด,นครหลวงเวียงจันทน์ : โรงพิมพ์จำปา, ๒๕๕๕.

เบ็ง หรือเป็นปราสาทผึ้งเทียนแท้ตามโบราณประเพณีของประชาชนคนลาว เพื่อที่จะบอกกล่าวแก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือเทวดาที่ดูแลรักษาเสาหลักเมือง และญาแม่ศรีเมืองนี้ ให้เกิดผลสำเร็จตามที่ตนปรารถนา โดยจะมี “เต่าจ้ำ” ผู้เป็นสื่อกลางในการทำพิธี ตามขั้นตอนพิธีกรรมโบราณที่มีการปฏิบัติกันมา

พิธีกรรมปงบ่า พิธีกรรมปงหรือแกบ่นนี้จะกระทำเมื่อได้สิ่งที่ตนปรารถนาแล้ว สถานที่ที่จะต้องเป็นบริเวณลานของเสาหลักเมืองและญาแม่ศรีเมืองเท่านั้น บุคคลที่เกี่ยวข้องในการประกอบพิธีกรรมคือ ๑. ผู้นำในการทำพิธีคือพ่อพรหมณ์ หรือชะจ้ำ ๒. ตัวผู้บ่าหรืออบนบาน ต้องเข้ามาร่วมพิธีโดยใช้คำบอกกล่าวของตนว่าได้มาทำพิธีปงแล้ว ตามที่ตนเองได้พูดไว้ เหมือนกับการรักษาสัญญาที่ให้ไว้กับญาแม่ศรีเมือง

พิธีกรรมสงรงน้ำเสาหลักเมือง และญาแม่ศรีเมืองการสงรงน้ำจะทำขึ้นในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ โดยใช้ น้ำจากบ่อน้ำศักดิ์ ๙ แห่ง ในประเทศลาวเท่านั้น

พิธีเวียนเทียนนี้จะทำในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ เพราะว่าวันนี้เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัยในวันสำคัญโดยใช้เทียนแท้ที่ทำจากขี้ผึ้งและธูป กับดอกไม้เป็นเครื่องสักการบูชา หรือจะเป็นปราสาทผึ้ง ถ้าวัวในมือแล้วเดินเวียน ๓ รอบ ประชาชนคนลาวที่มาร่วมพิธีจะพร้อมใจกันนำดอกไม้ ธูป เทียน เพื่อมาเวียนเทียนในบริเวณลานรอบพระอุโบสถ ที่ภายในมีความศรัทธา เพราะเชื่อว่าเป็นการได้เข้าเฝ้าพระพุทธองค์อย่างใกล้ชิดและได้บุญกุศลมาก

พิธีกรรมปฏิบัติธรรมเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาให้กับองค์ญาแม่ศรีเมืองนี้ จะเริ่มตั้งแต่การประชาสัมพันธ์เชิญชวนพุทธศาสนิกที่สนจะเข้าอบรมการปฏิบัติในการบูชาเสาหลักเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ และญาแม่ศรีเมือง ตลอด ๓ วัน ๓ คืน

พิธีเปลี่ยนผ้าห่ม และเปลี่ยนชุดญาแม่ศรีเมือง มีความเชื่อว่าการได้เปลี่ยนผ้าห่มให้กับเสาหลักเมือง และเปลี่ยนชุดให้กับญาแม่ศรีเมือง ก็เหมือนได้ถวายผ้าไตรจีวรแด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วย จะประกอบพิธีเวลา ๑๔.๐๐ น. มีการจัดขบวนแห่ผ้าสีเหลืองผืนยาวเพื่อห่มเสาหลักเมือง และชุดในเป็นการถวายให้กับญาแม่ศรีเมือง^๙

การเตรียมงานพิธีการบูชาการทำบุญญาแม่ศรีเมืองของประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์นั้น เริ่มจากการประชุมกันของทางวัดและผู้นำชุมชนเริ่มตั้งแต่นายบ้านที่เป็นต้นเรื่องเพื่อหาความพร้อมของชุมชนว่ามีอะไรบ้างที่ต้องการในการประกอบพิธีกรรมการบูชาญาแม่ศรีเมือง เมื่อทราบว่าการอะไรทางวัดและนายบ้านของชุมชนนั้นก็จัดทำขึ้นป้ายเพื่อเป็นการประกาศให้ประชาชนนั้นร่วมมาทำบุญในวันที่กำหนด กิจกรรมภายในวัดก่อนที่จะมีงานจะเป็นการเตรียมเทียนขี้ผึ้งแท้เป็น

^๙ สัมภาษณ์ พระอาจารย์ลำเงิน, เจ้าอาวาสวัดศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

จำนวนมากเพื่อใช้ในการประกอบพิธีทำเป็นดอกดาวเรืองที่ทำจากเทียนบ้างเพื่อที่จะได้ทำเป็น
 ปราสาทผึ้งในการบวงสรวงญาแม่ศรีเมือง รวมทั้งการเตรียมสถานที่ในการให้ประชาชนชาวลาวเข้า
 มาเพื่อทำการบวชชีพรหมณ์ก็จะมีกรตั้งด้ายสายศีลเต็มบริเวณวัด ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวจะเป็นการ
 ที่ประชาชนที่มีเวลารว่างมาช่วยกันทำเพื่อให้พิธีการบูชาการทำบุญญาแม่ศรีเมืองของประชาชนนคร
 หลวงเวียงจันทน์เป็นไปด้วยความราบรื่น เมื่อถึงวันที่ประกอบพิธีกรรมจะทำการอยู่ ๓ วัน ๓ คืน
 เริ่มต้นจากการอัญเชิญญาแม่ศรีเมืองมาประทับที่เตรียมไว้ก่อนแล้วอัญเชิญเทพเจ้าเทวดาองค์อื่นๆ
 ตามความเชื่อแบบโบราณ แล้วทำการบวงสรวงด้วยเหล้าไหใหญ่ ไก่ต้มจำนวนหนึ่ง ผลไม้ ๑๙ อย่าง
 เพื่อที่จะให้ญาแม่ศรีเมืองรวมทั้งเทพเจ้าเทวดาได้เกิดความพอใจในการที่ประชาชนชาวลาวนั้นได้
 สร้างขึ้นมาถวายด้วยความสามัคคี เมื่อพิธีกรรมการบวงสรวงใหญ่เสร็จก็จะเป็นการประกอบพิธีทาง
 พระพุทธศาสนาคือการพาประชาชนบวชชีพรหมณ์เป็นเวลา ๓ วัน ๓ คืน และวันที่สามก็จะ
 ประกอบพิธีกรรมการบูชาญาแม่ศรีเมือง เพราะความเชื่อที่ว่า การปฏิบัติธรรมบวชชีพรหมณ์นั้นเป็น
 การทำให้คนที่บวชนั้นเป็นคนชาวสะอาดเพราะว่าญาแม่ศรีเมืองนั้นชอบช่วยเหลือผู้ที่มีศีล ในอีก
 ประเด็นความเชื่อหนึ่งคือการบวชชีพรหมณ์นั้นเป็นการบวชเพื่อญาแม่ศรีเมือง เปรียบเสมือนเป็น
 การเพิ่มพลังอำนาจให้กับญาแม่ศรีเมืองนั้นให้มีพลังอำนาจมากขึ้นเพื่อที่จะได้ปกป้องบ้านเมือง
 ให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขของประชาชนชาวลาวทั้งประเทศ ในพิธีการบูชาการทำบุญญาแม่ศรีเมือง
 ของประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์ระดับผู้นำประเทศในด้านที่สำคัญในการบริหารประเทศจะต้องมา
 ประกอบพิธีกรรมการสาบานตนในที่นี้ด้วยว่าจะพัฒนาประเทศชาติให้เกิดความผาสุกของประชาชน
 คนลาวทั้งประเทศ ซึ่งกิจกรรมนี้เป็นการปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยโบราณมาจนถึงปัจจุบันเพื่อที่จะสร้าง
 ความน่าเชื่อถือให้กับประชาชนในการบริหารประเทศ^{๑๐}

จะเห็นได้ว่าพิธีการบูชาการทำบุญญาแม่ศรีเมืองของประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์นั้นเป็น
 พิธีกรรมที่ร่วมเอาจิตใจของประชาชนทุกระดับในการมาประกอบพิธีกรรมเพื่อที่จะสร้างความ
 สามัคคีทุกระดับตั้งแต่ประชาชนที่มาบริจาคสิ่งของกำลังและแรงกาย รวมทั้งการบวชเพื่อญาแม่ศรี
 เมือง และกิจกรรมสาบานตนของผู้นำประเทศที่มีการจัดต่อหน้าเสาหลักเมืองหรือหน้าญาแม่ศรีเมือง
 ก็เป็นสิ่งหนึ่งในการสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชนในการบริหารจัดการประเทศให้เกิดการพัฒนา
 และเกิดความร่มเย็นเป็นสุข

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระอาจารย์ทองคำ พรหมฮักษา, ประธานองค์การพระพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาวเมือง
 ศรีสัตตนาท นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

บทที่ ๔

คุณค่าการบูชาที่ปรากฏในประเพณีการทำบุญญาแม่ศรีเมือง ของประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์

วิเคราะห์คุณค่าการบูชาที่ปรากฏในประเพณีการทำบุญญาแม่ศรีเมือง ของประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์คติความเชื่อและการปฏิบัติตนในด้านอามิสบูชาญาแม่ศรีเมือง มีคุณค่าด้านจริยธรรมต่อการดำรงชีวิตของประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์เป็นอย่างมากทำให้ชาวชุมชนได้รับประโยชน์ส่งผลสะท้อนผ่านพิธีกรรมและมีผลต่อการเกิดความเชื่อต่อองค์ญาแม่ศรีเมืองขึ้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๑ การปฏิบัติตน คติความเชื่อประเพณีการทำบุญเกี่ยวกับญาแม่ศรีเมือง

การสร้างเสาหลักเมืองญาแม่ศรีเมือง มีจุดประสงค์เพื่อเป็นหลักยึดเพื่อให้เกิดความมั่นคงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของของประชาชนคนลาวทั้งประเทศกับพระพุทธศาสนาในการสร้างเสาหลักเมืองและวัดศรีเมืองอันเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าที่นั่นแม้จะมีลักษณะแตกต่างกันไปตามลักษณะของพุทธศิลป์ของแต่ละประเทศแต่ละยุคแต่ละสมัยแต่ทุกคนก็เข้าใจร่วมกันว่านี่คือพระพุทธเจ้าผู้สมควรแก่การกราบไหว้และเป็นองค์เดียวกันและถึงแม้ว่าพระพุทธศาสนาจะเกิดการแตกแยกออกเป็นกลุ่มเป็นนิกายต่างๆแต่ก็ยังมีหลักยึดอันเป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาอยู่ตามลักษณะการถ่ายทอดลักษณะของมหาบุรุษและพยายามที่จะถ่ายทอดลักษณะของสภาวะธรรมภายในอันแสดงถึงความเป็นพุทธะอันเป็นนามธรรมสู่ความเป็นรูปธรรมเป็นการรักษาซึ่งศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนาพระพุทธองค์เป็นศูนย์รวมแห่งความศรัทธาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจเมื่อพระพุทธองค์ทรงล่วงลับไปแล้วหลักฐานทางพระพุทธศาสนาย่อมสั่นคลอนจำนวนพุทธศาสนิกชนที่มีพุทธจิตย่อมลดน้อยลงไปในขณะที่ฝ่ายมีศรัทธาจริงมีจำนวนมากขึ้นตามลำดับจำเป็นจะต้องมีสิ่งที่ยึดต้องได้มองเห็นด้วยตาเนื้อเพื่อประกอบศรัทธาเอาไว้วัดศรีเมืองที่มีเสาหลักเมืองญาแม่ศรีเมือง จึงกลายเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องมีการบูชาพระพุทธศาสนาของประเทศลาว เป็นการส่งเสริมความเชื่อมั่นว่าพระพุทธเจ้ามีตัวตนจริงๆมีพุทธประวัติมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ศาสนสถานศาสนวัตถุที่สามารถพิสูจน์ได้ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในพระพุทธศาสนา ดังนั้น การสร้างหลักเมือง และสร้างวัดศรีเมืองจึงมีคุณค่าที่ต้องสานต่อไปเพื่อการรักษาความมั่นคงในพระพุทธศาสนาสืบไป

เสาหลักเมือง เป็นสถานที่ที่ค้นพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์โบราณคดี ที่แสดงว่าบริเวณแห่งนี้เคยเป็นศูนย์กลางความเจริญรุ่งเรืองของนครใหญ่ เมืองโบราณในอดีตอีกทั้งได้ขุดพบสถาปัตยกรรม

สิ่งที่เป็นเครื่องเตือนใจ และได้กำหนดจัดงานนมัสการพิธีกรรมการบูชาญาแม่ศรีเมือง ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ เป็นประจำทุกปี เพื่อส่งเสริมกิจกรรม เนื่องในวันมาฆบูชา วันสำคัญทางพุทธศาสนาอันเป็นการสืบทอดวิถีปฏิบัติอันดีงามของชาวพุทธให้คงอยู่สืบไป อีกทั้งยังเป็นคุณค่าทางด้านความเชื่อ หลักธรรม จิตใจ และวัตถุ

ความเป็นมาของความสำคัญของเสาหลักเมืองของนครหลวงเวียงจันทน์ หรือ วัดญาแม่ศรีเมืองเท่าที่จำความได้ก็ได้อ้างอิงการบูชาเป็นประจำทุกๆปี และได้บริจาคเงินทองเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างวัดให้มีความเจริญทางพระพุทธศาสนาเพื่อเชื่อว่าการที่เราให้เงินทองในการสร้างวัดที่ญาแม่ศรีเมืองสละชีวิตของตนเองเพื่อปกป้องบ้านเมืองหรือจะปกป้องประเทศให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข ตัวเองก็จะได้รับแต่เรื่องดี เพราะเชื่อว่าตนเองเป็นชาวพุทธที่นับถือพระพุทธเจ้าเหมือนญาแม่ศรีเมือง จึงเชื่อมั่นว่าการบูชาญาแม่ศรีเมืองให้ผลในทางที่ดี^๑

หลักความเชื่อทางจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา

หลักความเชื่อของพระพุทธศาสนามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความคิดทางด้านการพัฒนาด้านจิตใจเพราะพระพุทธศาสนาเน้นถึงธรรมะที่สามารถนำมาประยุกต์กับการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี เช่นพระพุทธศาสนาสอนให้คนมีความเสียสละช่วยเหลือต่อส่วนรวม มีจิตใจเป็นธรรม ทำให้บุคคลรู้จักตนเอง รู้จักสังคม และทำประโยชน์ต่อสังคม

คำกล่าวที่ว่า คนมีจิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว ความคิดจิตใจเป็นตัวควบคุมหรือกำหนดพฤติกรรมทางกายการพัฒนาบุคคลจึงต้องเริ่มพัฒนาที่จิตใจ ให้เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจ มีความคิดเห็นที่ถูกต้องเมื่อมีความคิดเห็นถูกต้องแล้วก็จะทำอะไรถูกต้องไปด้วย เครื่องมือในการพัฒนาจิตใจไม่มีอะไรดีไปกว่าธรรมะในพระพุทธศาสนา ได้แก่ศีล สมาธิ ปัญญา การสร้างจิตสำนึกด้านคุณงามความดี ได้แก่ การมีคุณธรรมทางจิตใจ ปราศจากอบายมุข สามารถพึ่งตนเองได้ มีสุขภาพจิตดีไม่มัวสุมในการพนันทุกประเภท ไม่มัวเมาในกามตณหาอันเป็นเหตุให้ทะเลาะเบาะแว้งในครอบครัว อาจเป็นสาเหตุให้เกิดความแตกแยกในครอบครัวซึ่งจะเป็นเครื่องชี้วัดภาวะการพัฒนาจิตใจนอกจากวัตถุที่เป็นผลที่เกิดจากการร่วมมือร่วมใจในการสร้างสรรค์สังคมแล้ว พระสงฆ์มีส่วนช่วยในการพัฒนาทางด้านพฤติกรรมของบุคคลในสังคม เช่นการอบรมสั่งสอนเพื่อชี้ให้เห็นถึงโทษของการเล่นการพนัน การละอายต่อบาป การปฏิบัติกิจกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีตามแนวทางของศาสนาและความเชื่อในทางที่ถูกต้องได้

หลักเมืองเวียงจันทน์ ญาแม่ศรีเมืองเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์ อย่างแน่นแฟ้น เพราะเชื่อว่าพุทธานุภาพของญาแม่ศรีเมือง ที่ยอมสละชีวิตตนเองพร้อมลูกในท้องเพื่อรักษาไว้ซึ่งบ้านเมืองที่เป็นพระพุทธศาสนา

^๑ สัมภาษณ์ ลุงคำตัน จันทะละวงษ์, เจ้าจำประจำวัดศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

(๑) การได้บูชาญาแม่ศรีเมือง ด้วยดอกไม้ ธูปเทียนของหอมด้วยจิตเลื่อมใสศรัทธา ส่วนมากจะเป็นปราสาทผึ้งและเทียนผึ้งแท้ แล้วย่อมทำให้เป็นสุขตลอดกาล

(๒) มีเทวดาที่อยู่ในเสาหลักเมืองจะมาปกป้องรักษาให้รอดพ้นจากภัยอันตรายทั้งปวงถ้าใครลบหลู่หรือไม่มีความศรัทธาต่อญาแม่ศรีเมือง ก็จะไม่ประสบความสำเร็จในชีวิต ได้รับแต่ความโชคร้าย ไม่ได้ได้รับความคุ้มครองจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในเสาหลักเมืองญาแม่ศรีเมือง

(๓) การสร้างหลักเมืองเพื่อให้คนยอมสละชีวิตเพื่อความศักดิ์สิทธิ์ ถือว่าเป็นการได้บูชาอีกแบบที่มีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาเพราะได้กลายเป็นพระอุโบสถในการประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ถือว่าสถานที่นั้นเป็นที่เจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา และให้สืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อไป

ความเชื่อ เป็นการยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์หรือสังคม แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านี้ไม่สามารถจะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความยำเกรง^๒

การยอมรับหรือการยึดมั่นนี้อาจมีหลักฐานที่จะพิสูจน์ได้หรือไม่มีหลักฐานที่จะพิสูจน์สิ่งนั้นให้เห็นจริงก็ได้ ญาแม่ศรีเมืองจึงเป็นเสมือนอำนาจที่มีบทบาทสำคัญในการผูกรวมความเชื่อของประชาชนคนลาวทั้งประเทศเพื่อเป็นหนึ่งในการสร้างความสามัคคีในการประกอบกิจกรรมต่างๆทางพระพุทธศาสนา

ความเชื่อที่มีต่อญาแม่ศรีเมืองจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

ประชาชนในนครหลวงเวียงจันทน์ มีความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจของญาแม่ศรีเมือง เชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมถึงการเคารพกราบไหว้เพื่อต้องการให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในองค์หลักเมืองคุ้มครองรักษาตนให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากอันตรายทั้งหลาย ดังนั้น สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกิดขึ้นจากหลักเมือง อาจเกิดจากสาเหตุหลักๆ คือ

(๑) พุทธานุภาพ คือ ความเชื่อมั่นในพระพุทธคุณ ที่ทรงบริสุทธิปราศจากกิเลสสาสวะทั้งปวง และทรงประกอบด้วยพระคุณ ๓ ประการ คือ พระบริสุทธิคุณ พระมหากรุณาธิคุณ และพระปัญญาธิคุณ

(๒) ธรรมานุภาพ คือ พลังอำนาจของพระธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่มีปรากฏอยู่ตามบทสวดมนต์ต่างๆ

(๓) สังฆานุภาพ คือ อานุภาพแห่งพระอรหันตสงฆ์ และพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบทั้งหลาย และมีการแผ่เมตตาจิตมาสู่สรรพสัตว์ทั้งหลาย

^๒ ธวัชบุญโณทก, "วัฒนธรรมพื้นบ้านคติความเชื่อ" ในวัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๓๕๐-๓๕๑.

(๔) ปัญญาภาพ คือ อานุภาพของการทำบุญกุศล คุณงามความดี รวมถึงการกระทำที่ให้ผลในทางที่ดีของบุคคลต่างๆ

(๕) เทวานุภาพ คือ อานุภาพแห่งเทวดาที่ชาวพุทธมีความเชื่อว่าจะต้องได้รับการปกป้องรักษาจากเทวดาอยู่เสมอหากบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำแต่สิ่งที่ดี มีศีลธรรม

สาเหตุทั้ง ๕ ประการนี้ “เป็นสิ่งที่ประชาชนเชื่อว่าจะได้รับการปกป้องรักษาจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์แห่งหลักเมือง และญาแม่ศรีเมือง ซึ่งได้บรรจุแต่สิ่งดีๆตามแบบแผนของพระพุทธเจ้า พระอรหันต์ไว้ในวัดศรีเมืองแห่งนี้ จึงทำให้ญาแม่ศรีเมืองได้รับความเชื่อเช่นนั้นด้วยเช่นกัน”^๓

อภินิหารของญาแม่ศรีเมืองความเชื่อของประชาชนในนครหลวงเวียงจันทน์ นั้นไม่ได้เกิดจากสัญชาตญาณหากเกิดแต่ประสบการณ์ความคิดและสติปัญญาของบุคคลนั้นๆ อันเป็นสิ่งแสดงขึ้นพื้นฐานว่าคนต่างจากสัตว์ความเชื่อที่เป็นศาสตร์คนส่วนมากจะยอมรับได้อย่างสนิทใจโดยไม่มีข้อกังขาเช่นหลักธรรมของศาสนาในศาสนาต่างๆ รวมทั้งข้อเท็จจริงทางวิชาการในศาสตร์ทั้งปวงแต่ความเชื่อที่เกิดจากความเลื่อมใสถือเป็นสิ่งเฉพาะตัวยากที่จะให้คนอื่นซึ่งไม่ได้ประสบด้วยตนเองเชื่อตามหรือยอมรับได้ดีไม่ตีอาจถูกตำหนิว่าโง่หรือมกยแล้วพาลทะเลาะวิวาทขัดใจกันไปโน่นที่สุดจึงมีผู้มองโลกในแง่ดีและเห็นใจทั้งสองฝ่ายรวมหอมปัญหาที่เกิดขึ้นให้อยู่ในทางสายกลางว่า “ไม่เชื่อก็อย่าลบหลู่ เรื่องอภินิหารของญาแม่ศรีเมืองก็อยู่ในประเด็นหลังเพราะเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นกับปัจเจกบุคคลผู้ที่ประสบมาต่างเชื่อด้วยความสนิทใจจึงที่ต้องใช้วิจารณ์ญาณตัดสินว่าควรเชื่อได้หรือไม่เพียงใดเพื่อจะเชิดชูสิ่งที่ชาวนครหลวงเวียงจันทน์ มีความภูมิใจและเคารพนับถือด้วยศรัทธาให้สูงยิ่งขึ้นได้โดยไม่มีขีดจำกัดสิ่งนั้นคือญาแม่ศรีเมืองซึ่งอยู่ในเสาหลักเมืองของประเทศลาว”^๔

ประชาชนคนลาวยังมีความเชื่อว่า “พญานาคได้ส่งบริวารเป็นงูให้มาเป็นผู้เฝ้าญาแม่ศรีเมือง เพราะมีหลายเหตุการณ์ที่เป็นที่น่าเหลือเชื่อที่ทำให้ชาวบ้านที่มีประสบการณ์แปลกใจ หรือน่าอัศจรรย์ใจอย่างยิ่ง”^๕

ประชาชนในนครหลวงเวียงจันทน์ ยังมีความเชื่อว่าเสาหลักเมือง มีเทวดาปกป้องรักษาอยู่ในอีกมุมก็เชื่อว่าญาแม่ศรีเมืองเมื่อตายไปก็ไปเป็นเทวดาแล้วก็กลับลงมาเพื่อให้พบกับผู้ที่มีความศรัทธาในตัวท่าน และยังคงคอยปกป้องบ้านเมืองประเทศลาวให้เกิดแต่สิ่งๆทั้งต่อประชาชนที่ทำดี รวมทั้งประเทศ ในอดีตจนถึงปัจจุบันประชาชนคนลาวได้อาศัยพลังความเชื่อเป็นตัวขับเคลื่อน เพราะ

^๓ สัมภาษณ์ ลุงจาร์ไม วิสัยพร, เฒ่าจำประจำวัดศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^๔ สัมภาษณ์ แม่ออกจง ศรีวงษ์ชัย, ผู้ดูแลทั่วไปของแม่ศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^๕ สัมภาษณ์ แม่ออกจันทน์ ธรรมวงษ์, ผู้ดูแลทั่วไปของแม่ศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

ประชาชนชาวลาวส่วนมากเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติของญาแม่ศรีเมือง เชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เชื่อในอิทธิฤทธิ์ของผู้วิเศษ เชื่อในการประกอบพิธีกรรมที่กระทำขึ้นเพื่อเป็นการเอาใจเทวดา เอาใจญาแม่ศรีเมือง มีการอ้อนวอน บวงสรวง บูชาสิ่งที่ตนเคารพกราบไหว้ พิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้อำนาจพุทธคุณช่วยเหลือในสิ่งที่ตนปรารถนา การที่ได้ประกอบพิธีบวงสรวงกราบไหว้เสาหลักเมืองนี้ ก็เพื่อเป็นการขอให้เทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ญาแม่ศรีเมืองที่เฝ้ารักษาดูแลเสาหลักเมืองได้รับรู้รับทราบถึงปัญหาของตนเองและจะได้ช่วยเหลือตน ชาวบ้านเชื่อว่าเสาหลักเมืองเป็นของดีที่มีความศักดิ์สิทธิ์ที่มีผู้วิเศษปกปักรักษาอยู่”^๖

ความเชื่อดั้งเดิมของประชาชนชาวลาวมีความเชื่อที่ผสมผสานระหว่างพุทธศาสนา และมีผีสง เทวดา เพราะวัดในสมัยก่อนเปรียบเสมือนตัวแทนของพุทธศาสนา คือ “ชาวบ้านเชื่อว่าผีพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าบรรจุอยู่ภายใน แต่พิธีกรรมที่แสดงออกถึงความเคารพต่อเสาหลักเมืองของประเทศลาวไม่ใช่พุทธแท้เสียทั้งหมด ดังนั้น จึงเป็นความเชื่อที่เป็นแบบผสมผสานระหว่างพุทธพราหมณ์ ผี รวมทั้งเทวดาและพญานาคด้วย” เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนคนลาวที่มีความหลากหลายแต่ไม่ได้เกิดความขัดแย้งกันแต่กลับสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในการประกอบพิธีกรรมการบูชาญาแม่ศรีเมือง ที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนคนลาวทั้งประเทศ โดยเฉพาะในนครหลวงเวียงจันทน์ ให้เป็นหนึ่งเดียว^๗

อีกความเชื่อดั้งเดิมของประชาชนคนลาว ได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษก่อนที่จะมีการสร้างเสาหลักเมือง จากที่ได้รับทราบจากบรรพบุรุษของตนเองเล่าขานกันมานานมา คือมีความเชื่อเรื่อง ผีเทวดา ที่ปกปักรักษาประเทศที่รวมหลายหมู่บ้าน เชื่อในเรื่องของบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ หรือสายน้ำศักดิ์สิทธิ์คือแม่น้ำโขงที่มีพญานาคปกปักรักษา ให้เกิดบวราวมามากมาย ชาวบ้านมักเรียกผีและเทวดาว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่สามารถดลบันดาลสิ่งต่างๆในทางที่ดี ตามที่ชาวบ้านต้องการได้^๘

ความเชื่อของประชาชนคนลาว “เชื่อในเรื่องของบาป บุญ คุณโทษ เชื่อว่าเมื่อมีการทำความดีถวายญาแม่ศรีเมือง หรือสิ่งที่ตนเองศรัทธาแล้วจะได้รับสิ่งดีๆ ตอบแทนกลับมา เช่น เมื่อถึงวันพระ ชาวบ้านก็จะใส่ชุดขาวมารักษาศีลอุโบสถเพื่อถวายองค์ญาแม่ศรีเมือง เพราะเชื่อว่าการทำเช่นนี้จะได้

^๖ สัมภาษณ์ แม่ออกนาง คำธีระวัน, ผู้ดูแลทั่วไปของแม่ศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^๗ สัมภาษณ์ แม่ออกคำขาว นามท้าว, โยมประจำวัดศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^๘ สัมภาษณ์ แม่สายพิน ไชยวงษ์, ประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์ นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

กุศลมาก และญาแม่ศรีเมืองจะบันดาลสิ่งที่ดีๆ ให้กลับคืนมา” เพื่อเชื่อว่าญาแม่ศรีเมืองชอบคนที่มีความดีศีลธรรมในการดำเนินชีวิต ในการประกอบอาชีพต่างๆ^๙

ความเชื่อของประชาชนคนลาวที่เกี่ยวข้องกับญาแม่ศรีเมือง นับได้ว่ามีความเกี่ยวข้องกันในทุกๆ ด้าน ดังนี้

ความเชื่อในญาแม่ศรีเมืองในเรื่องของการเกิดนั้น คือ “เมื่อคู่สามีภรรยาแต่งงานกันแล้วไม่มีบุตร ก็จะไปตั้งจิตอธิษฐานขอบุตรกับญาแม่ศรีเมือง วิธีการขอบุตรก็จะนำขัน ๕ ไปถวาย แล้วกล่าวคำบูชาญาแม่ศรีเมือง จากนั้นก็ขอบุตรหรือธิดากับญาแม่ศรีเมือง ก็ปรากฏว่าได้บุตรตามที่ต้องการ ก็จะต้องนำสิ่งที่ตนได้บนบานเอาไว้ไปถวายญาแม่ศรีเมือง และบุตรที่เกิดมาจะดีหรือด้าวาแรงๆ ไม่ได้ ถ้าด้าวาด้วยคำหยาบหรือตีแรงๆ เด็กก็จะไม่สบายเป็นไข้ไม่หาย ต้องไปขอขมากับญาแม่ศรีเมือง แล้วเด็กจึงหายจากการเป็นไข้ ประชาชนคนลาวจึงเชื่อว่าเด็กเกิดจากการไปขอจากญาแม่ศรีเมืองเป็นบุตรที่เทวดาประทานให้ จะด้าวาด้วยคำที่หยาบคายหรือตีแรงๆ ไม่ได้”^{๑๐}

เมื่อเกิดอาการเจ็บป่วยไม่สบายโดยไม่ทราบสาเหตุ “ไม่ว่าจะเกิดกับ เด็ก คนวัยทำงาน หรือคนเฒ่าคนแก่ก็ตาม หรือแม้แต่กับสัตว์เลี้ยง เมื่อไม่ทราบถึงสาเหตุของอาการ และหมอรักษาก็ไม่หาย พ่อจ้าวที่ประจำอยู่วัดเพื่อเป็นเสมือนสื่อกลางระหว่าง มนุษย์กับญาแม่ศรีเมือง ก็จะพาชาวบ้านไปทำประกอบพิธีขอขมาต่อองค์ญาแม่ศรีเมือง และการสวดมนต์ถวายองค์ญาแม่ศรีเมืองให้ช่วยดลบันดาลให้หายจากอาการเจ็บป่วย แล้วปรากฏว่าอาการเจ็บป่วยที่ไม่ทราบสาเหตุหายไปโดยเร็วพลัน ชาวบ้านก็จะนำผ้าห่ม หรือเครื่องบวงสรวงมาถวายองค์ญาแม่ศรีเมืองเพื่อแสดงความเคารพและตอบแทนที่ประทานให้หายจากอาการเจ็บป่วย” ในประเด็นนี้จะมีอยู่เป็นประจำเพราะประชาชนคนลาวส่วนมากก็มีประสบการณ์ในแบบนี้มาตั้งแต่บรรพบุรุษ ในเรื่องของการทรงเจ้า บูชาผี เพื่อการรักษาอาการต่างๆ ในกรณีที่ไม่หายมาหลายที่แล้วก็ไม่หายและหาคำตอบไม่ได้ว่าตนเองเป็นอะไร การมารับบริการจากญาแม่ศรีเมืองจึงเป็นทางออกหนึ่งในการสร้างทางเลือกให้กับประชาชนชาวลาวมานาน^{๑๑}

ประชาชนชาวลาวในแขวงเมืองต่างๆ ที่อยู่ห่างไกลจากนครหลวงเวียงจันทน์ “เมื่อจะมีการสอบเข้าทำงานหรือต้องการเลื่อนตำแหน่ง หรือแม้แต่ไม่ให้ได้รับสมัคเป็นทหาร ก็จะมาขอกับองค์พระธาตุให้ช่วย แล้วปรากฏว่าได้ตามที่ปรารถนา ก็จะนำเครื่องบวงสรวง มาทำการถวายองค์ญาแม่ศรี

^๙ สัมภาษณ์ แม่อกพิมสอน จิตวงษ์, ประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์ นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๑๐} สัมภาษณ์ นางมาลัยทอง วงษ์รัชหมี, ประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์ นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๑๑} สัมภาษณ์ นางคอนสวรรค์ ดวงสมบุรณ์, ประชาชนประจำนครหลวงเวียงจันทน์ นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

เมือง แต่ถ้าได้สมความปรารถนาแล้วไม่นำเครื่องบวงสรวงมาถวาย จะเจ็บไข้ได้ป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ จนกว่าจะนำเครื่องบวงสรวงมาถวายอาการเจ็บป่วยจึงหายไป”^{๑๒}

การสาบานตนเพื่อแสดงความบริสุทธิ์ “หรือแม้แต่ของหาย คนหาย หรือสัตว์เลี้ยงลูกขโมย ในการแสดงความบริสุทธิ์ในกรณีที่บุคคลถูกใส่ความ หรือได้กระทำความผิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็นำไปสาบานต่อหน้าองค์ญาแม่ศรีเมืองถ้ากระทำความผิดจริงท้องก็จะโตโดยไม่มีสาเหตุและจะมีอันเป็นไปตามที่ได้สาบาน ในกรณีที่สิ่งของต่างๆ ได้หายไปจากการถูกขโมยก็จะไปขอให้องค์ญาแม่ศรีเมืองช่วยให้จับขโมย ได้ของที่หายไปกลับคืนมา เมื่อได้สิ่งของหรือจับขโมยได้แล้ว จะต้องนำเครื่องบวงสรวงมาถวายองค์ญาแม่ศรีเมือง”^{๑๓}

จากการสัมภาษณ์เรื่องความเชื่อของประชาชนชาวลาวที่มีต่อญาแม่ศรีเมือง ผู้วิจัยสรุปได้ว่าประชาชนคนลาวทั้งในนครหลวงเวียงจันทน์ และในแขวงต่างๆ ของประเทศลาว เชื่อในพุทธาภพญาแม่ศรีเมืองที่บรรจุอยู่ในเสาหลักเมืองของประเทศลาว ประชาชนคนลาวจึงพยายามปฏิบัติตนให้บริสุทธิ์ทางกาย วาจา และใจ เพื่อบูชาความดีงามของพระพุทธเจ้า และญาแม่ศรีเมือง กระทำการสักการบูชาญาแม่ศรีเมือง ด้วยพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีบวงสรวง พิธีกรรมบ่า พิธีกรรมบงบ่า พิธีกรรมขอขมา พิธีสงฆ์พระธาตุ พิธีเวียนเทียน พิธีปฏิบัติธรรมและพิธีเปลี่ยนผ้าห่มให้เสาหลักเมือง รวมทั้งชุดของญาแม่ศรีเมือง เป็นต้น โดยมีความเชื่อว่าเมื่อกระทำเช่นนี้แล้วจะได้รับความคุ้มครองจากองค์ญาแม่ศรีเมือง ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นเหมือนเทวดาหรือเทพเจ้าในทั่วโลก ให้อยู่เย็นเป็นสุข แต่จากความเชื่อนี้ ก่อให้เกิดเป็นงานพิธีกรรมการบูชาเสาหลักเมืองของประเทศลาว ญาแม่ศรีเมืองใน วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ของทุกปี

จะเห็นได้ว่า พิธีกรรมที่ประชาชนคนลาวได้ประพฤติปฏิบัติต่อองค์ญาแม่ศรีเมือง นับว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางด้านความเชื่อ สร้างความเชื่อมั่นในสิ่งที่ตนเคารพนับถือ นำมาซึ่งความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชนเป็นอย่างดี ฉะนั้น เมื่อชาวบ้านและชุมชนยังคงยึดมั่นในการประกอบพิธีกรรมตามจารีตประเพณีบนพื้นฐานของวัฒนธรรมอันดีงาม ประเพณีและพิธีกรรมอันดีงามจะยังคงอยู่กับประเทศลาวไปอีกนาน

ด้านหลักธรรม

พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในทุกชั้นตอนเป็นการถ่ายทอดปรัชญาความเชื่อลงไปในพิธีกรรมเพื่อเป็นแนวทางที่จะได้ถ่ายทอดพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ศาสนพิธีต่างๆ พิธีกรรม

^{๑๒} สัมภาษณ์ ลุงคำตัน จันทะละวงษ์, เจ้าจำประจำวัดศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๑๓} สัมภาษณ์ แม่ออกจันทน์ ธรรมวงษ์, ผู้ดูแลทั่วไปของแม่ศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

จึงเกิดขึ้นหลังจากที่มีศาสนาแล้วเป็นการสร้างโอกาสในการแสดงธรรมของพุทธองค์ผ่านกิจกรรมต่างๆที่มีคนหม่มากมารวมกันประกอบกิจกรรมอย่างเดียวกันเหตุที่มีพิธีกรรมนั้นเพราะเนื่องมาจากหัวใจของพุทธศาสนาคือการทำความดีละเว้นความชั่วทำจิตใจให้บริสุทธิ์จากทั้ง ๓ หลักการนี้ทำให้พุทธบริษัทหันมาประกอบกิจกรรมเรียกว่าบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ที่ตั้งแห่งการทำบุญ, ทางทำความดีได้แก่

- ๑) ทานมัยคือการทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของ
- ๒) สีลมัยคือการทำบุญด้วยการรักษาศีลหรือประพฤติดี
- ๓) ภาวนามัยคือการทำบุญด้วยการเจริญภาวนาคือการฝึกจิตใจเจริญปัญญา
- ๔) อปจายนมัยคือการทำบุญด้วยการประพฤติอ่อนน้อม
- ๕) เวทยาวัจจมัยคือการทำบุญด้วยการชวนชวยรับใช้
- ๖) ปัตติทานมัยคือการทำบุญด้วยการเฉลี่ยส่วนแห่งความดีให้ผู้อื่น
- ๗) ปัตตานุโมทนามัยคือการทำบุญด้วยการยินดีในความดีของผู้อื่น
- ๘) ัมมัสสวนมัยคือการทำบุญด้วยการฟังธรรมด้วยการศึกษาหาความรู้
- ๙) ัมมเทศนามัยคือการทำบุญด้วยการสั่งสอนธรรมให้รู้
- ๑๐) ทิฏฐุชุกัมมคือการทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ตรง

ในการสร้างบุญที่เป็นความเชื่ออย่างหนึ่งของชาวพุทธในประเทศลาวคือการสร้างให้ได้มาร่วมกิจกรรมในงานพิธีกรรมการบูชาเสาหลักเมือง และญามแม่ศรีเมือง พระพุทธศาสนาจึงสอดแทรกหลักธรรมคำสอนเหล่านี้เข้าไปในพิธีกรรมของกระบวนการสร้างและอาศัยศรัทธาที่เกิดขึ้นจากกระบวนการนี้สั่งสอนธรรมชั้นสูงยิ่งขึ้นไปเพื่อให้พุทธนิคมคนเกิดองค์ความรู้และนำความรู้นั้นไปขัดเกลาตัวเองให้เกิดปัญญามีดวงตาเห็นธรรมสามารถนำศีลสมาธิและปัญญาไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันทำให้เกิดองค์กรแห่งความดีงามทำให้ผู้คนมีความสุขสังคมสงบสุขต่อไป

นอกจากนี้การดำเนินชีวิตของประชาชนชาวพุทธในประเทศลาวตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้รับอิทธิพลของพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตดังมีปรากฏพอสรุปได้ดังนี้

การประพฤติธรรมพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ในเวรัญชกสูตรว่าการประพฤติในกุศลกรรมบถ ๑๐ คือกายสุจริต ๓ วจีสจจริต ๔ มโนสุจริต ๓ ซึ่งการว่าประพฤติธรรมกายสุจริต ๓ ได้แก่ละจากการฆ่าสัตว์เว้นจากการฆ่าสัตว์ได้เด็ดขาดวางศัสตราวางท่อนไม้เสียแล้วเป็นผู้มีการเกื้อกูลอนุเคราะห์สัตว์ทุกจำพวกอยู่ละจากการลักทรัพย์เว้นจากการลักทรัพย์ได้เด็ดขาดไม่ถือเอาทรัพย์สมบัติของผู้อื่นที่เขายังมีได้ให้อันเป็นส่วนแห่งการขโมยละจากการประพฤติผิดในสามภรรยาของผู้อื่นไม่ล่วงละเมิดจารีตประเพณีในพวกหญิงเป็นปานนั้น

วจีสจจริต ๔ ได้แก่ละจากการกล่าวเท็จเว้นจากการกล่าวเท็จได้อย่างเด็ดขาดคืออยู่ในที่ประชุมก็ดี ฯลฯ เป็นผู้ไม่กล่าวเท็จทั้งๆ ที่รู้อยู่ละจากการกล่าวส่อเสียดเว้นจากการกล่าวส่อเสียดได้อย่างเด็ดขาดเป็นผู้ที่กล่าวคำให้เกิดความสมัคสมานกันละจากการกล่าวคำหยาบเว้นขาดจากการ

กล่าวคาถาพยาบาลได้อย่างเด็ดขาดเป็นผู้ที่กล่าววาทจาสุภาพอ่อนน้อมละจากการพูดเพื่อจ้อเหลวไหลไร้สาระโดยรู้จักกาลเทศะที่จะพูดมีที่อ้างอิงพูดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและแก่ผู้อื่น

มโนสุจริต ๓ ได้แก่ไม่เป็นผู้มากไปด้วยความเพ่งเล็งทรัพย์สินของผู้อื่นเอามาเป็นของตัวเองไม่เป็นผู้มีจิตคิดพยาบาทผูกแหว่ไม่มีจิตคิดร้ายต่อผู้อื่นเป็นผู้มีความเห็นถูกต้องเป็นสัมมาทิฐิคือเห็นว่า “ทานที่ให้แล้วมีผลการบูชามีผลการเช่นสรวงมีผลทำให้แจ้งด้วยความรู้อย่างยิ่งของตนเองแล้วประกาศให้ผู้อื่นรู้ตามด้วยมีโลกนี้มีโลกหน้ามีเป็นต้น”^{๑๔}

จากการสัมภาษณ์ด้านหลักธรรม ผู้วิจัยสรุปได้ว่า เพราะมีญาแม่ศรีเมือง จึงทำให้ชาวพุทธในประเทศไทยลாவนำหลักธรรมที่กล่าวมาข้างต้นนั้นมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพราะเชื่อว่าธรรมเหล่านี้ย่อมเป็นหลักในการดำเนินชีวิตที่ดีเป็นที่สมควรแก่การยึดถือเพื่อความผาสุกในชีวิตนอกจากนี้เสาหลักเมือง ญาแม่ศรีเมือง ยังเป็นพุทธานุสติมีลักษณะที่เตือนสติของผู้พบเห็นสร้างความร่มเย็นเป็นสุขให้เกิดแก่จิตใจให้มีพลังและความมั่นใจที่จะปฏิบัติภารกิจของตนต่อไปด้วยความไม่ประมาทตั้งตนอยู่ในโอวาทปาฏิโมกข์ตามหัวใจของพระพุทธศาสนาที่ว่าจะไม่ทำบาปทั้งปวงจะทำแต่ความดีและจะทำจิตใจให้ผ่องใสแต่เมื่อเกิดทุกข์ภัยก็หันหน้าเข้าหาพระธรรมเข้าหาญาแม่ศรีเมืองเพื่อเป็นหลักในการยึดเหนี่ยวจิตใจประชาชนชาวลาวมีความเชื่อว่าญาแม่ศรีเมืองมีพุทธานุภาพที่จะช่วยในการบันดาลให้ภัยพิบัติต่างๆลดลงหรือหมดไปได้

ด้านจิตใจ

คุณค่าทางด้านจิตใจเป็นคุณค่าที่ส่งผลต่อตนเองเป็นสำคัญในงานพิธีกรรมการบูชาเสาหลักเมือง และญาแม่ศรีเมือง นั้นเป็นการสร้างการตอบสนองความสุขด้านจิตใจทั้งในด้านของบุคคลครอบครัวไปจนถึงสังคมในระดับชาติ “เมื่อชาวพุทธมีศรัทธาความเชื่อเกี่ยวกับอานิสงส์ของการได้มานมัสการพระพุทธเจ้า และญาแม่ศรีเมืองเมื่อได้มีโอกาสมาทำบุญไว้เป็นทานก็ย่อมเกิดปิติสุขอิมเอมใจและมีความรู้สึกรักและผูกพันกับพระพุทธศาสนา รู้สึกว่าบาปและอกุศลทั้งมวลลดน้อยถอยลงและเป็นการสั่งสมบุญรู้สึกได้ว่าตัวเองมีบุญมากและเชื่อว่าตนเองจะไม่ตกนรกหรือไปอบายภูมิทำให้เกิดกำลังใจในการที่จะประกอบสัมมาอาชีวะและตั้งตนอยู่ในวิถีทางแห่งชาวพุทธที่ดีในหลักการของพระพุทธศาสนาที่สอดแทรกอยู่ในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนานั้นส่วนใหญ่จะเน้นในเรื่องของทาน เพราะเป็นเรื่องที่กระทำได้โดยง่ายไม่มีข้อบังคับและทำได้ทุกคนทั้งทานทรัพย์สินเงินทองทานอาหารการกินทานแรงกายแรงใจเมื่อให้ทานแล้วทำให้เกิดความสุขทางใจขึ้นทำให้มีความโน้มเอียงไปในทาง

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระอาจารย์บุญมี ศรีลาเพชร, เจ้าอธิการวัดโพธิราช นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

ที่ตีชกนำจิตใจให้รักษาศีลและปฏิบัติธรรมภาวนาต่อไปได้ในการพิธีกรรมงานพิธีกรรมการบูชาเสาหลักเมือง และญาแม่ศรีเมืองนั้นมีการประกอบทานบารมีดังนี้”^{๑๕}

จากการสัมภาษณ์ความสำคัญของเสาหลักเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ และญาแม่ศรีเมืองด้านจิตใจของประชาชนคนลาว ผู้วิจัยสรุปได้ว่า เสาหลักเมือง และญาแม่ศรีเมือง มีความสำคัญในการเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจทำให้เกิดกำลังใจในการที่จะประกอบสัมมาอาชีพและตั้งตนอยู่ในวิถีทางแห่งชาวพุทธที่ดีเกิดความสุขทางใจขึ้นทำให้มีความโน้มเอียงไปในทางที่ตีชกนำจิตใจให้รักษาศีลและปฏิบัติธรรมภาวนา หรือเป็นคนที่มีศีลธรรม

ด้านวัตถุ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องได้ให้ทัศนะไว้ดังต่อไปนี้

คุณค่าของการสร้างเสาหลักเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ โดยมีญาแม่ศรีเมืองยอมสละชีวิตตนเองเพื่อประชาชนคนลาวทั้งประเทศ คือ “เมื่อเราสร้างเสาเมืองและวัดถวายเป็นทานบารมีทำให้เรารู้สึกปีติอิ่มใจอิมในบุญเพราะเรารู้ว่าการถวายทานญาแม่ศรีเมืองเป็นทานที่ได้บุญมากมีอานิสงส์มากเมื่อเราสร้างวัดอย่างสวยงามถูกลักษณะเป็นพุทธสถานไว้ให้คนกราบไหว้สักการะยอมมีอานิสงส์มากอย่างไม่ต้องสงสัยเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจร่วมกันดังนั้นการสร้างวัดศรีเมืองจึงมีคุณค่าทางจิตใจของพุทธศาสนิกชนทุกคนเป็นการบ่มเพาะการเสียสละการรู้จักแบ่งปันและการรู้จักเรียนรู้การยกระดับจิตใจของตนเองให้เข้าสู่ความผาเอนภายใต้พระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาพื้นฐานความเชื่อทำให้เกิดศรัทธาเมื่อมีศรัทธาตั้งมั่นแล้วย่อมยังประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่นเพราะอาศัยศรัทธาจึงได้บริจาคทานเพราะอาศัยศรัทธาคนจึงรักษาศีลและเจริญภาวนาเพื่อข้ามนิรณรรจ์งับกิเลสตั้งคำบาลีว่า “สทุธาสารูปติภูฐิตา”

พระสงฆ์และคณะพุทธศาสนิกชนประชาชนชาวลาวร่วมกันมาอัญเชิญองค์พระบรมสารีริกธาตุที่จากประเทศศรีลังกามาประดิษฐานไว้ ณ บรมธาตุวัดศรีเมืองที่สร้างเสร็จแล้วเพื่อแสดงให้เห็นถึงความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธรูปบรมสารีริกธาตุ และพระพุทธศาสนาทำให้เกิดความปีติซาบซึ้งใจบ้างก็น้ำตาไหลเพราะต่างก็มาช่วยกันด้วยศรัทธาสรางความสามัคคีในหมู่คณะขึ้นร่วมเฉลิมฉลองในการบรรจุพระบรมสารีริกธาตุด้วยความปีติอิมเอมใจทุกคนเป็นการร่วมสร้างพระถาวรวัตถุทางพระพุทธศาสนาาร่วมกันตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงนำพระบรมสารีริกธาตุมาประดิษฐานยังก่อให้เกิดศรัทธารัก

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระอาจารย์จันทย์, เจ้าอธิการวัดพระไชยเชษฐา นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

และทุกคนบันทึกไว้ในใจว่า “นี่เป็นเสาหลักเมืองเราสร้างญาแม่ศรีเมืองของเรา” เป็นความผูกพันทางใจร่วมกันในประเทศลาว^{๑๖}

จากการสัมภาษณ์ความสำคัญด้านวัตถุของเสาหลักเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ ญาแม่ศรีเมือง พระบรมสารีริกธาตุ วัดศรีเมือง ผู้วิจัยสรุปได้ว่าเสาหลักเมือง ญาแม่ศรีเมือง เป็นคุณค่าทางด้านวัตถุที่เป็นตัวแทนของความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นพุทธสถานไว้ให้คนกราบไหว้สักการบูชา เปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า เป็นการบ่มเพาะการเสียดสการรู้จักแบ่งปันและการรู้จักเรียนรู้การยกระดับจิตใจของตนเองให้เข้าสู่ความชำนาญภายใต้พระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาพื้นฐานความเชื่อทำให้เกิดศรัทธาและยังคงสืบต่อไปในอนาคต เพราะมีการจัดงานพิธีกรรมการบูชาเสาหลักเมือง และญาแม่ศรีเมืองอย่างยิ่งใหญ่ในทุกๆ ปี รวมทั้งกิจกรรมของทางวัดประจำวันที่มีผู้คนมากมายเดินทางมาอย่างไม่ขาดสายเพื่อมารับการตบสรวงของแต่ละคนไม่ขาดสายในแต่ละวัน

คุณค่าทางสังคม

สังคมของประชาชนคนลาวเป็นสังคมที่มีอิทธิพลของพระพุทธศาสนาชัดเจนมากถึงแม้ว่าจะผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมก็ตามในกระบวนการพิธีกรรมงาน พิธีกรรมการบูชาเสาหลักเมือง และญาแม่ศรีเมือง เป็นการประสานร่วมมือกันของคนในสังคมทั้งใกล้และไกลเป็นกลุ่มเป็นก้อนเป็นการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาทำให้สังคมมีความรู้สึกถึงความเป็นพวกพ้องเป็นหมู่เหล่าและร่วมกันรักษาพื้นที่ธรรมทางพระพุทธศาสนาไว้เป็นมรดกของคนในสังคมประเทศลาวทั้งประเทศ ให้อาวุโษานที่สุดเป็นขบวนการของประชาสังคมเชิงพุทธที่มีส่วนดีมากกว่าส่วนเสียพระพุทธศาสนามีองค์ประกอบที่สำคัญคือความเชื่อคำสอนข้อบัญญัติพิธีกรรมและข้อปฏิบัติในฐานะสมาชิกทางสังคมต้องปฏิบัติตามกระบวนการทางศาสนาซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นข้อดีในการแก้ไขปัญหาทางสังคมที่มีความเชื่อที่หลากหลายได้อย่างลงตัว

การอยู่ร่วมกันเป็นสังฆะหรือหมู่คณะและการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมหรือกลุ่มคนในขั้นพื้นฐานต้องมีการแบ่งปันมาเชื่อมให้คนอยู่ร่วมกันสังคมที่ขาดการแบ่งปันแล้งน้ำใจไร้ความเอื้อเฟื้อคือสังคมที่พร่องเมตตาพึ่งพาอาศัยไม่ได้ซ้ำยังทำให้คนในสังคมนั้นเกิดความรู้สึกห่อเหี่ยวเปล่าเปลี่ยวและแตกแยกด้วยเหตุนี้พระพุทธองค์จึงให้ความสำคัญกับสังฆะหรือส่วนรวมมากกว่าบุคคลหรือส่วนบุคคลพระพุทธองค์ทรงฝากพระพุทธศาสนาไว้กับพุทธบริษัท ๔ ซึ่งต้องทำหน้าที่ร่วมกันมิได้ฝากไว้กับผู้ใดผู้หนึ่งตามนัยนี้สังคมจึงมีความสำคัญมากกว่าบุคคลตามหลักสังคมวิทยาถือว่าแต่ละคนล้วนเป็นสมาชิกของสังคมน่าสังคมนับโตขึ้นมาถ้าไม่รู้จักตอบแทนสังคมไม่ให้ประโยชน์คืนสังคมน่าสังคมน่าจะเป็นบุคคลไร้ประโยชน์เองในพิธีกรรมงานพิธีกรรมการบูชาเสาหลักเมือง และญาแม่ศรีเมือง เป็นการ

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระอาจารย์สอน นิลแก้วงาม, เจ้าอาวาสวัดเทียวัด นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

ประสานความร่วมมือร่วมใจแบ่งปันและมีเป้าหมายเดียวกันของพุทธบริษัทเพื่อเป้าหมายหลักคือ ศรัทธาในอนิสงส์ของการได้มาทำบุญในพิธีกรรมการบูชาเสาหลักเมือง และญาแม่ศรีเมือง ร่วมกัน ซึ่งทำให้สังคมทั้งประเทศเป็นศูนย์รวมหนึ่งเดียว

อีกประการหนึ่งหลักการของพระพุทธศาสนามองว่ามนุษย์ทุกคนเท่าเทียมกันในแง่ของการ ตกอยู่ในอำนาจของธรรมชาติเช่นเดียวกันพระพุทธองค์ทรงปฏิเสธระบอบวรรณะของฮินดูและทรงเน้น ย้ำว่ามนุษย์ทุกคนทุกชั้นวรรณะต่างอยู่ในอำนาจของกฎแห่งกรรมและกฎแห่งธรรมเดียวกันอย่างเท่า เทียมในพิธีกรรมการบูชาเสาหลักเมือง และญาแม่ศรีเมือง ก็เช่นเดียวกันไม่กีดขวางหนทางแห่งบุญ ทุกคนมีสิทธิที่จะร่วมกันทำบุญ “อันเกิดจากศรัทธาในพุทธศาสนาหรือในหลักการของสังคหวัตถุที่ว่า ด้วยสมานัตตตาคือการทำตัวเข้าสมานความเสมอต้นเสมอปลายการให้ความเสมอภาคการ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (ทาน) การพูดจาเพื่อความสมานสามัคคี (ปิยวาจา) หรือหลักของพรหมวิหาร ๔ ใน พระพุทธศาสนาที่สามารถเกิดขึ้นในกระบวนการพิธีกรรมการบูชาเสาหลักเมือง และญาแม่ศรีเมือง ได้อย่างลงตัว”^{๑๗}

จากการสัมภาษณ์ความสำคัญด้านคุณค่าทางสังคมของเสาหลักเมือง และญาแม่ศรีเมือง ผู้วิจัยสรุปได้ว่าในพิธีกรรมการบูชาเสาหลักเมือง และญาแม่ศรีเมือง นั้นทุกองค์ประกอบล้วนมี ความสำคัญล้วนแล้วแต่มีคุณค่าในด้านสังคมทั้งสิ้น เพราะเป็นการร่วมแรงร่วมใจกันในทุกขั้นตอน ตั้งแต่ผู้มีเจตนาทำความดีในพิธีกรรมและขั้นตอนต่างเป็นการระดมทุนการระดมแรงกายแรงใจการ ระดมพุทธบริษัทให้มาร่วมทำกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น ซึ่งประกอบด้วยบุญกิริยาทุก ประการเป็นประชาสังคมเชิงพุทธ หรือพุทธจริยธรรมทางสังคมที่จะขาดเสียมิได้ในสังคมพุทธศาสนา ของประเทศลาว หรือสังคมต่างๆที่เป็นสังคมของพระพุทธศาสนา

ด้านความสามัคคี

การจัดประเพณีและพิธีกรรมการบูชาเสาหลักเมือง และญาแม่ศรีเมือง นั้นเกิดจากความเชื่อ และความศรัทธาของประชาชนชาวลาวทั่วประเทศ ที่มีต่อญาแม่ศรีเมือง เช่น พิธีสงฆ์น้ำเสาหลักเมือง พิธีบวงสรวงญาแม่ศรีเมือง และพิธีเปลี่ยนผ้าห่มเสาหลักเมือง เป็นต้น ถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่ดีที่ เกิดผลต่อสังคมในชุมชนอย่างมาก นั่นก็คือการสร้างความสัมพันธ์สามัคคีต่อชุมชน นับตั้งแต่เมื่อ ฤดูกาลแห่งการทำบุญใกล้จะมาถึง ประชาชนชาวลาวทุกคนก็จะมีเตรียมตัวตั้งแต่เนิ่นๆ เพราะถือ ว่าเป็นการพักผ่อนจากการทำงาน ผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะได้ฟังเทศน์ฟังธรรม คนหนุ่มสาวที่อยู่ไกลบ้านก็จะ เตรียมตัวกลางานเพื่อกลับบ้านมาร่วมงาน และถือโอกาสอันดีนี้กลับมาเยี่ยมบ้านและขอพรจากเสา หลักเมือง และองค์ญาแม่ศรีเมืองให้กิจการงานเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้า

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระอาจารย์ตึก, รองเจ้าอาวาสวัดศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

เมื่อใกล้ถึงวันงานทุกฝ่ายในแขวงต่างของประเทศไทยลาว นับตั้งแต่บ้านเป็นต้นมา ผู้นำทุกระดับ ประชาชนทั่วไป รวมทั้งเจ้าอาวาสวัดต่างๆ และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จะมีการประชุมเพื่อมอบหมายหน้าที่ในการเตรียมงาน และเมื่อได้รับมอบหมายแล้วทุกฝ่ายก็จะกลับไปทำหน้าที่ของตนเอง เช่น “ผู้เฒ่าผู้แก่ที่เป็นผู้หญิงก็จะทำพานบายศรี ทำปราสาทผึ้ง ทำเทียนแท้ คนในวัยทำงานผู้ชายก็จะเตรียมทำเครื่องบวงสรวงที่เป็นไม้ไผ่ ผู้หญิงก็จะทำขนมมนมเนย เช่นข้าวต้มมัด วยรุ้นชายหญิงก็จะทำความสะอาดบริเวณวัดให้เกิดความสะอาด และทางโรงเรียนก็จะนำนักเรียนมารำบวงสรวง และทางองค์การปกครองต่างๆ ก็จะสนับสนุนในด้านงบประมาณ เป็นต้น และทุกคนที่มาทำงานก็จะมาทำงานด้วยความเต็มใจเพราะมีความเลื่อมใสศรัทธาในองค์ญาแม่ศรีเมือง และถือว่าเป็นการทำบุญไปในตัวด้วย เหมือนเป็นลูกหลานของญาแม่ศรีเมือง^{๑๔}

จากการสัมภาษณ์ด้านความสามัคคีของประชาชนชาวลาวที่มาร่วมพิธีกรรมการบูชาเสาหลักเมือง และญาแม่ศรีเมือง ผู้วิจัยสรุปได้ว่าพิธีกรรมการบูชาเสาหลักเมือง และญาแม่ศรีเมือง ได้สร้างความสมัครสมานสามัคคีของคนในหลายๆ ท้องถิ่นของประเทศไทยลาว อันเกิดจากองค์ญาแม่ศรีเมืองที่หลอมรวมคนในหลายๆ ท้องถิ่นในประเทศไทยลาว ให้เคารพนับถือสักการะ เพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ในเสาหลักเมือง ให้ความคุ้มครองตนเอง ครอบครัว รวมทั้งกิจกรรมให้ได้กำไรอกงาม

ด้านเศรษฐกิจ

เสาหลักเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ เป็นพุทธสถานที่สำคัญของประเทศไทยลาว ได้บอกถึงความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่ามีผู้คนอาศัยอยู่ในบริเวณนี้มาเป็นเวลาช้านาน ได้รับเอาวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นเวลานานับศตวรรษ ได้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อีกแห่งหนึ่งที่ควรค่าแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ในแต่ละปีก็จะมีผู้คนจากที่ต่างเดินทางมาเคารพสักการะญาแม่ศรีเมืองเป็นจำนวนมาก สร้างรายได้ให้กับประเทศไทยลาวได้เป็นอย่างดี เพื่อวัดศรีเมืองที่เป็นที่ของญาแม่ศรีเมือง เป็นอีกที่ของโปรแกรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวจากทุกมุมโลก ที่เข้ามาเที่ยวในตัวเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ ก่อนที่จะเดินทางไปยังแขวงต่างๆ ในประเทศไทยลาวได้เป็นอย่างดี เพราะคนที่มาไหว้ญาแม่ศรีเมือง จะซื้อหาของฝากจับจ่ายใช้สอยกันเป็นจำนวนมาก ซึ่งนับว่าสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้ไม่น้อยเลยทีเดียว

การสร้างวัดศรีเมืองเป็นอีกจุดในการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ทำให้ประชาชนในชุมชนนั้นเกิดรายได้คือการทำปราสาทผึ้ง เป็นรายได้ประจำวัน ไม่ต่ำกว่าวันละห้าแสนกีบ ติเป็นเงินไทยก็ประมาณวันละพันกว่าบาท ซึ่งเพียงพอต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในชุมชนวัดศรีเมืองนั้น และยังมีการซื้อขายจับจ่ายในด้านของสินค้าอื่นๆ อีก เช่น เทียนขี้ผึ้งแท้ที่มีอยู่ที่วัดศรีเมืองเท่านั้นเป็น

^{๑๔} สัมภาษณ์ แม่จันไตร คำมะวงษ์ษา, นักธุรกิจค้าส่ง นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศไทย, วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

จุดใหญ่ของประเทศ นอกจากอาชีพค้าขายแล้วยังมีอาชีพการถ่ายรูปให้กับนักท่องเที่ยวอีกด้วย ซึ่งทำให้ทราบได้ว่านอกจากรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวแล้วยังมีผลประโยชน์ร่วมของหลายอาชีพในการเป็นตัวขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจของชุมชนไปจนถึงประเทศได้อย่างชัดเจน^{๑๙}

จากการสัมภาษณ์ความสำคัญด้านคุณค่าด้านเศรษฐกิจของวัดศรีเมือง ที่มีเสาหลักเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ และญาแม่ศรีเมือง เป็นอีกจุดขายการท่องเที่ยวของประเทศลาว ผู้วิจัยสรุปได้ว่า วัดศรีเมือง เสาหลักเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ และตำนานญาแม่ศรีเมืองเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อีกแห่งหนึ่งที่ควรค่าแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง มีผู้คนจากต่างถิ่นเดินทางมาเคารพสักการะญาแม่ศรีเมืองเป็นจำนวนมาก สร้างรายได้และระบบเศรษฐกิจให้กับชุมชนวัดศรีเมือง และประเทศลาวได้เป็นอย่างดี

ด้านประเพณีและวัฒนธรรม

ผลจากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

การสืบสานพระพุทธศาสนาศิลปวัฒนธรรมศาสนา เป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของคน สังคมประเทศลาวในยุคใหม่ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้สังคม ชนบท เปลี่ยนเป็นสังคมเมืองไปด้วย ความสัมพันธ์แบบพึ่งพากันของคนในชุมชนเปลี่ยนไป ต่างคนก็ต่างอยู่ ศิลธรรม จริยธรรมของประชาชนเสื่อมถอย วิถีชีวิตของคนไทยเริ่มห่างไกลจากศาสนามากขึ้น ส่งผลให้เกิดปัญหาทางสังคมมากมาย เช่นปัญหาอาชญากรรม ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย สิ่งเหล่านี้เราสามารถนำหลักธรรมทางศาสนา มาแก้ไขและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนได้ ถ้ายึดมั่นศาสนา ประพฤติตนตามหลักคำสอนของศาสนาอย่างถูกต้องแล้ว คนจะมีคุณภาพเพียบพร้อมด้วยคุณธรรม มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ มีความขยันหมั่นเพียร มีความอดทน สามารถพัฒนาประเทศให้มีความมั่นคงได้

วัดศรีเมือง ที่มีเสาหลักเมือง และญาแม่ศรีเมือง เป็นเสมือนการอนุรักษ์ไว้ซึ่งวัฒนธรรมและประเพณีของคนลาวทั้งประเทศนั่นคือในเรื่องของ ฮีตสิบสอง คลองสิบสี่ หรืองานบุญประจำทุกๆ เดือนของประชาชนคนลาว ยกตัวอย่างเช่น ประเพณีการแข่งขันเรือยาว ในแต่ละชุมชนก็จะนำเรื่องของชุมชนนี้มาเพื่อบอกกล่าวกับญาแม่ศรีเมืองก่อนจึงจะมีการประกอบพิธีกรรมหรือกิจกรรมทางประเพณีประจำปี^{๒๐} ในทุกๆกิจกรรมของประชาชนทางด้านศาสนา และประเพณีของประชาชนคนลาวต่างต้องการความสบายใจการนำตนเองมาบอกกล่าวกับญาแม่ศรีเมืองจึงเป็นสิ่งที่ทำให้เป็นการ

^{๑๙} สัมภาษณ์ แม่แต้ม พูวงษ์, ประชาชนบ้านเกิดของญาแม่ศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๒๐} สัมภาษณ์ ท่านมหาอุดร เพชรจันทร์, เจ้าหน้าที่กรมศาสนาศูนย์กลางแนวลาสร้างชาติ นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

อนุรักษ์ไว้ซึ่งวัฒนธรรมของประเทศไว้ให้ไม่สูญหาย เพราะทางวัดต้องจัดและประกอบกิจกรรมให้ครบทั้งสิบสองเดือนเพื่อเป็นการบูชาญาแม่ศรีเมืองอีกรูปแบบหนึ่ง^{๒๑}

จากการสัมภาษณ์ด้านประเพณีและวัฒนธรรมของญาแม่ศรีเมือง ผู้วิจัยสรุปได้ว่า วัดศรีเมืองเสาหลักเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ และญาแม่ศรีเมือง เป็นพุทธสถานศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวพุทธในประเทศลาวได้ให้ความเคารพสักการบูชาอย่างสูง ยึดถือว่า ญาแม่ศรีเมืองเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตที่ผูกพันกันมายาวนาน ในช่วงเดือนมาฆะทุกปี ประชาชนชาวลาวทั้งประเทศจะมีการจัดงานพิธีกรรมการบูชาเสาหลักเมือง และญาแม่ศรีเมือง เพื่อให้ประชาชนได้สัก การบูชาและบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่ละปีถือว่าเป็นงานใหญ่ระดับภาคประเทศลาวและ ระดับประเทศที่ประชาชนเข้าร่วมงานทั่วทุกสารทิศ จึงขอเชิญชวนมางานในวันมาฆบูชาของทุกปี นอกจากพิธีกรรมการบูชาเสาหลักเมือง และญาแม่ศรีเมืองแล้ว ทุกๆกิจกรรมที่เป็นฮีตสิบสองคองสิบสี่ ในทุกๆเดือนในแต่ละชุมชนที่จัดขึ้นต่างต้องมาบอกกล่าวกับญาแม่ศรีเมือง ทุกๆงาน เพื่อความเป็นสิริมงคลสำหรับงานให้เกิดความสุขหลายๆด้านของประชาชนผู้ที่มาร่วมงาน

๔.๒ ความเชื่อการบูชากับแนวทางแก้ปัญหาและเพื่อการพัฒนาชีวิต

ปัจจุบันนี้แม้ว่าประเทศใดในโลก รวมถึงประเทศลาวด้วย กำลังประสบกับปัญหามากมาย เช่นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหาสังคม ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการเมือง การปกครองปัญหาการสงครามเย็น การสะสมอาวุธที่มีอำนาจที่ร้ายแรง ปัญหายาเสพติดที่เป็นปัญหาในทุกๆสังคม รวมไปถึงปัญหาครอบครัว เหล่านี้เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่สังคมมนุษย์ อย่างใหญ่หลวง ทั้งๆที่ผู้นำในแต่ละประเทศพยายามอย่างเต็มที่ในการแก้ปัญหา ทุ่มเทงบประมาณในการป้องกันและปราบปราม แต่ก็ยังไม่สามารถที่จะแก้ปัญหาให้หมดไปได้ กล่าวได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมโลกนั้น ส่วนหนึ่งเกิดจากคนในสังคมขาดระเบียบวินัย ขาดการเคารพในสิทธิเสรีภาพของกันและกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานของการบูชา สักการะ เคารพนับถือ ระหว่างบุคคล จนก่อให้เกิดปัญหา เมื่อความเจริญทางด้านวัตถุมีมากขึ้นทำให้คนหันไปนิยมนับถือยอมรับกันมาก จนทำให้ละเลยในเรื่องของการปฏิบัติต่อกันของคนในสังคมเมื่อเปรียบเทียบกับคนสมัยโบราณกับสมัยปัจจุบันจะเห็นความแตกต่างกันมาก คนสมัยก่อนไม่มีความเจริญทางด้านวัตถุ แต่มีความเจริญทางด้านจิตใจมาก ปัญหาต่างๆ ก็มีไม่ มากเพราะทุกคนอยู่อย่างมีเมตตา ปราบปรามดี เอื้ออาทรต่อกัน ไม่มีความเห็นแก่ตัว ไม่มักได้ฝ่ายเดียว เห็นใจผู้อื่น แต่ปัจจุบันนี้แม้ว่าความเจริญทางด้านวัตถุจะมีมาก ผู้คนนิยมยกย่องให้เกียรติคนมีเงิน มีสมบัติมากกว่าที่จะยกย่องคนดี ทำให้คนมุ่งแสวงหาวัตถุมาสนองความต้องการของตน และเพื่อให้สังคมเขายอมรับนับถือ ทำให้คนตกเป็นทาสของวัตถุเรื่องวัตถุนั้นยิ่งเราต้องการมากเท่าใด ก็

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระอาจารย์ทองคำ พรหมธัญชา, ประธานองค์การพระพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาวเมืองศรีสัตตนาน นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

เป็นทุกข์มากเท่านั้น แม้เราจะสนองมันเท่าใด ก็ไม่รู้จักอ้อม เช่นเดียวกับทะเลไม่รู้จักอ้อมด้วยน้ำ และไฟไม่รู้จักอ้อมด้วยเชื้อฉะนั้น

ดังนั้นคุณธรรมจึงเริ่มจางหายไปจากจิตใจของคนในปัจจุบันนี้มาก จึงควรหันมาให้ความสนใจในเรื่องของคุณธรรมให้มากขึ้นควรมีการจัดระเบียบสังคมขึ้นใหม่ โดยอาศัยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นตัวจัดระเบียบให้คนในสังคมได้ประพฤติปฏิบัติตามหลักของศีลธรรมต่างๆ หรือวินัยเป็นพื้นฐาน และพัฒนาปัญญาให้รู้แจ้ง เข้าใจรู้เท่า รู้ทันสถานการณ์ความเป็นไปของโลกสามารถอยู่ในโลกได้อย่างรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของโลกโดยไม่เกิดความทุกข์ร้อนดิ้นรนไปตามกระแสโลกมากเกินไป การจะรักษาศีลหรือสร้างวินัยให้เกิดขึ้น ต้องเริ่มต้นที่ตนเองก่อนทำให้ตนเองมีวินัย รู้จักเคารพ กฎกติกาของสังคมหรือมีความประพฤติที่เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่คนในสังคมได้ทำตนให้เป็นคนที่สังคมต้องการก่อนแล้วจึงปลุกฝัง หรือช่วยบุคคลอื่นต่อไป คนในสังคมเดียวกันจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขหากคนในสังคมประพฤติปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับ กฎหมายและหลักปฏิบัติต่างๆ ที่กำหนดให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันกล่าวได้ว่า ค่านิยมต่างๆ อุบนิสัยใจคอของคนไทยรวมไปถึงขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมส่วนหนึ่งมาจากพระพุทธศาสนาโดยวัดและพระสงฆ์เป็นผู้มีส่วนสำคัญในการอบรมสั่งสอน ปลุกฝังคุณธรรมจริยธรรมและให้การศึกษาแก่กุลบุตรกุลธิดาและประชาชนทั่วไป ให้ประพฤติปฏิบัติตามหลักศีลธรรมทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามต่างๆ เป็นต้น นอกจากนี้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนายังมีส่วนสำคัญในการทำให้คนในชาติเกิดความรักความสามัคคีกันสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในสังคม

ดังนั้น เพื่อความสงบสุขของคนในสังคมและในประเทศชาติ จึงสมควรมีการจัดระเบียบสังคมขึ้น โดยอาศัยระเบียบวินัยหรือกฎหมายเป็นตัวควบคุมคนในสังคม ในแนวทางทางพระพุทธศาสนา ก็คือการนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับสังคมเพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัยทันเหตุการณ์อยู่เสมอโดยประพฤติปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิปัญญา เพราะหลักการทั้ง ๓ ประการนี้จะช่วยให้คนในสังคมมีคุณธรรม หรือมีพุทธจริยธรรมทางสังคม สร้างความเป็นคนที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย และจิตใจ กลายเป็นคนมีคุณภาพ ทำให้คนในสังคมเป็นคนดีไม่กล้าประพฤติทุจริต ผิดกฎหมาย มีความเกลียดชังกลัวบาป รู้จักสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความเคารพในสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล มีความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อบุคคลในระดับต่างๆ บูชา ยกย่อง ให้เกียรติกันและกัน หลักคำสอนในเรื่องการบูชา จะช่วยส่งเสริมให้ประชาชนคนในชาติอยู่กันอย่างร่มเย็นสามารถพัฒนาชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น รู้จักช่วยเหลือตนเอง พึ่งตนเองก่อน ก่อนที่จะขอความช่วยเหลือจากคนอื่นและเป็นที่พึ่งของคนอื่นได้อีกด้วย อันเป็นเหตุให้สังคมอยู่กันอย่างสงบสุขอย่างยั่งยืน “สังคมใดก็ตามประกอบด้วยประชากรที่มีคุณสมบัติพร้อมด้วยความรู้ การมีสุขภาพอนามัยดี และการมีคุณธรรมรู้จัก

รักษาระเบียบวินัย และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์กติกาสังคมโดยเคร่งครัด สังคมนั้นถือว่ามีประชากรที่มีคุณภาพ”^{๒๒}

เมื่อกล่าวถึงการบูชากับแนวทางแก้ปัญหาและการพัฒนาชีวิตที่บุคคลในสังคมจะต้องปฏิบัติ นั้น มีอยู่หลายด้าน ในวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยได้สรุป ๔ ด้าน คือ

๑. ด้านครอบครัว

ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมทุกวันนี้ มีสาเหตุหลักมาจากปัญหาครอบครัวครอบครัวแตกแยก ขาดความอบอุ่น ทำให้ส่งผลกระทบต่อด้านอื่นๆ เพราะครอบครัวเป็นสถาบันหลักของสังคม สมาชิกในสังคมเกิดมาจากสถาบันครอบครัว ถ้าครอบครัวมีความมั่นคงสังคมมีระเบียบวินัย สังคมจะมีความเข้มแข็ง แต่ถ้าครอบครัวไม่มีความมั่นคง ก็จะส่งผลกระทบต่อสังคมทั้งให้สังคมมีปัญหาเกิดความอ่อนแอ โดยเฉพาะปัจจุบันสังคมมีปัญหามากมาย เช่น ปัญหาความรุนแรง ปัญหายาเสพติด ปัญหาโรคเอดส์ เหล่านี้เป็นต้น ปัญหาส่วนหนึ่งเกิดจากการที่ครอบครัวแตกแยก ขาดความอบอุ่น คนภายในครอบครัวไม่เข้าใจกัน สิ่งเหล่านี้จึงแต่จะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

ในปัจจุบันถ้าคนในครอบครัวขาดการให้เกียรติกัน ไม่มีความเคารพ ยำเกรง บูชา ยกย่องกัน ภายในครอบครัวแล้ว ก็ดูเหมือนว่าความสำคัญของคนภายในครอบครัวจะถูกมองข้ามไปไม่เห็นความสำคัญของคนและกันทำให้ไม่มีใครเกรงใจใครไม่มีใครฟังใครทำให้ขาดคุณธรรมคือ ความกตัญญู กตเวที ที่จะแสดงออกถึงความเคารพบูชายกย่องนับถือกันวิธีที่จะแก้ปัญหาเพื่อให้สถาบันครอบครัวมีความเข้มแข็ง มีความอบอุ่น และให้คนภายในครอบครัวเห็นคุณค่าและความสำคัญของคนและกัน จึงควรนำ หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเรื่อง การบูชา มาปรับใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อให้คนในครอบครัวมีความเคารพสักการะ บูชา นับถือกันและกัน ก็คือ พึงปฏิบัติตามหลักทศ ๖ ปัจจุบันถือว่าปัญหาครอบครัวเป็นปัญหาหลัก บุตรธิดาให้การยอมรับ นับถือ เคารพ ยกย่องบูชาบิดามารดาน้อยลง ไม่สนใจความรู้สึกของบิดามารดา แต่กลับไปให้ความเชื่อถือ ยอมรับ เคารพ ยกย่อง บูชาผู้อื่นมากกว่า ปัญหาเหล่านี้มีสาเหตุมาจากการเลี้ยงดู อบรมบุตรธิดา บิดามารดาไม่มีเวลา มาคอยอบรมเลี้ยงดูต้องมุ่งแต่จะทำมาหากินหาเงินทอง จึงขาดเสียความรักของตนเองด้วยการตามใจบุตรธิดา อยากได้ อยากมีอะไร ตามใจหาให้ เป็นเหมือนตัวแทนความรักที่บิดามารดามอบให้ ซึ่งทำให้บุตรธิดาแสวงหาความรัก ความอบอุ่นจากภายนอกมาทดแทน เช่นจากเพื่อน ยาเสพติด เทียวเตร่ หรือแสวงหาวัตถุมาใช้สอยตามยุคสมัย ทำให้ใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือย หลงกระแสวัตถุนิยมเมื่อเป็นเช่นนี้ทำให้บุตรธิดาให้ความสำคัญบิดามารดาน้อยลงไม่เห็นคุณค่าความสำคัญของบิดามารดาไม่รู้ไม่สนใจว่าบิดามารดาเป็นผู้มีบุญคุณควรจะต้องตอบแทนท่านอย่างไรเข้าใจว่าเมื่อบิดามารดาทำให้เกิดมาแล้วก็ควรจะได้รับผิดชอบ โดยการเลี้ยงดูไม่เห็นจะมีบุญคุณที่จะต้องตอบแทนกัน จึงทำให้บุตรธิดาขาดความเคารพ ยาเกรง ยก

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระอาจารย์จันทย์, เจ้าอธิการวัดพระไชยเชษฐา นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

ย่อง บุษบาเทิดทูนบิดามารดาซึ่งเป็นคนสำคัญในครอบครัวถ้าหากสถาบันครอบครัวหันมาสนใจเอาใจใส่ในเรื่องนี้แล้วนาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาคือการบูชา ยกย่องให้เกียรติ ยอมรับนับถือกัน และกันมาปรับใช้กับหลักทศ ๖ มาใช้ในครอบครัว มีการปลูกฝังคุณธรรมคือความกตัญญูกตเวทีก การอ่อนน้อมถ่อมตน การรู้จักเคารพ กราบไหว้ บูชา ต่อผู้มีพระคุณ เมื่อปฏิบัติได้อย่างนี้ปัญหาครอบครัวก็จะลดน้อยลง หรืออาจจะหมดไปในที่สุด เป็นครอบครัวที่สมบูรณ์แบบ เป็นครอบครัวที่มีความสุข มีความมั่นคง ซึ่งบุตรธิดาภายในครอบครัว จะต้องมีความเคารพ เชื่อฟัง บูชา กราบไหว้ บิดามารดา มีความรู้สึกสำนึกในบุญคุณ รู้จักแบ่งเบาภาระหน้าที่ในครอบครัว ทำคุณประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ครอบครัวบุตรธิดาที่มีความเคารพ สักการะ บูชา นับถือบิดามารดา เชื่อฟังคำสั่งสอนของท่านย่อมประสบแต่ความเจริญก้าวหน้าในชีวิต ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่ากุลบุตรในโลกนี้ สักการะ เคารพ นับถือ บูชามารดาบิดาด้วยโภคทรัพย์ที่ทำมาได้ด้วย ความขยันหมั่นเพียร เก็บรวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำ ประกอบด้วยธรรมได้มาโดยธรรม มารดาบิดา ผู้ได้รับสักการะ เคารพ นับถือ บูชาแล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรนั้นด้วยน้ำใจอันงามว่า ขอเจ้าจงมีชีวิตยืนยาว มีอายุยืนนาน กุลบุตรผู้อันมารดาบิดาอนุเคราะห์แล้วพึงหวังได้ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย^{๒๓}

ดังนั้น การบูชา สักการะ เคารพนับถือกันและกันในครอบครัวจึงเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่จะทำให้ครอบครัวมีมั่นคง มีความรักความเข้าใจที่ดีต่อกัน บิดามารดาเข้าใจ เห็นใจ รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของบุตรธิดา ไม่ยึดอารมณ์ของตนเห็นหลักยอมลดทฤษฎีมานะ รับฟังปัญหาของบุตรธิดาด้วยความรักความเข้าใจ พร้อมทั้งจะให้ภัยเมื่อทำผิด ให้คำแนะนำ ชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องดีงามให้ เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่บุตรธิดา ส่วนบุตรธิดาจะต้องมีความเคารพ บูชา สักการะ นับถือและเชื่อฟังบิดามารดา เพราะท่านเป็นผู้มีพระคุณมีความปรารถนาดีต่อเราอย่างแท้จริงและมีประสบการณ์รู้จักแยกแยะผิดถูกได้ดีกว่าเรา บุตรธิดาทั้งหลายควรเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสอนของท่าน บุตรธิดาที่มีความเคารพ บูชากราบไหว้ และเชื่อฟังบิดามารดาจึงเป็นบุตรธิดาที่ดีที่สุด ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า บรรดาบุตรบุตรผู้เชื่อฟังประเสริฐที่สุด^{๒๔} การบูชา สักการะ บิดามารดาโดยการเชื่อฟังคำสั่งสอนของท่านจึงเป็นโอกาสที่ดีงามในการพัฒนาชีวิตตามแบบอย่างที่ดีที่บิดามารดามอบให้ บุตรธิดาทั้งหลายจึงควรบูชา สักการะ เคารพเชื่อฟังบิดามารดา ปฏิบัติตามคำสั่งสอนในทางที่ดีของท่านจึงจะเป็นบุตรที่ดีได้

๒. ด้านการศึกษา

การศึกษาหาวิชาความรู้เป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องทำ เพราะวิชาความรู้ที่เกิดจากการศึกษาเป็นเหตุให้เรา มีความเจริญก้าวหน้าในอาชีพการงานต่างๆ การศึกษาจึงมีความสำคัญสำหรับทุกคน สถาบันที่ให้การศึกษแก่เด็ก คือ โรงเรียน สถาบันที่ให้ทั้งวิชาความรู้ทางวิชาการให้ทั้ง

^{๒๓} อัง. ปญจก.(บาลี) ๒๒/๕๘/๗๑, อัง.ปญจก.(ไทย) ๒๒/๕๘/๑๐๕-๑๐๖.

^{๒๔} ส . ส.(บาลี) ๑๕/๑๔/๘, ส . ส.(ไทย) ๑๕/๑๔/๑๔.

อบรมสั่งสอนปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่ตีงามให้แก่เด็กอีกด้วยทั้งนี้ก็เพื่อให้เด็กมีความรู้ คู่คุณธรรม และเป็นคนดีในสังคม มีความสุภาพอ่อนน้อม รู้จักกตัญญูทักท้วงที่มีสัมมาคารวะ รู้จักเคารพต่อสิทธิหน้าที่ของตนเองและบุคคลอื่น รวมไปถึงการรู้จักบูชาสักการะ กราบไหว้ นบถื้อ ผู้มีพระคุณ สิ่งเหล่านี้ ต้องได้รับการปลูกฝังและปฏิบัติมาจากสถาบันการศึกษา การศึกษาที่ดีนั้นต้องทำให้ผู้ศึกษาสามารถพึ่งของตนเองและเป็นที่พักพิงของผู้อื่นได้ ซึ่งตรงกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งสอนให้ทุกคนเป็นที่พักพิงของตนเองได้เสียก่อนและเป็นที่พักพิงของผู้อื่น พร้อมกันนั้นก็สอนให้ทุกคนรู้จักเสียสละช่วยเหลือผู้ที่ด้อยโอกาสกว่าพร้อมที่จะเป็นกัลยาณมิตร คือเป็นมิตรที่ดีให้แก่ผู้อื่น เพื่อให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์จากการศึกษาที่เราได้รับมา ซึ่งจะเอามาใช้ในการพัฒนาตนเอง ให้พึ่งตนเองได้ต่อไป

ส่วนในกรณีที่ไม่มีบุคคลที่จะเป็นกัลยาณมิตรให้ได้นั้น พระพุทธศาสนาก็สอนให้ใช้โยนิโสมนสิการ คือการรู้จักคิดรู้จักพิจารณาโดยแยกคาย ซึ่งจะทำได้สามารถเลือกเฟ้นหาคุณค่าส่วนดีหรือประโยชน์สำหรับตนได้เป็นอย่างดีและเป็นการพึ่งตนเอง เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าการพึ่งธรรม^{๒๕}

ผู้ที่ให้ความรู้วิชาการและการอบรมสั่งสอน ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ก็คือ ครูอาจารย์ซึ่งเป็นบุชฌิยบุคคลที่ทุกคนควรบูชา สักการะ ให้ความเคารพนับถื้ออย่างยิ่ง และครูอาจารย์ที่ควรได้รับการบูชา ยกย่องเคารพนับถื้อนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมืคุณสมบัติของความเป็นครู ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงจัดครูไว้ในทิศเบื้องขวา ๓๓ เพราะทรงเห็นว่าครู อาจารย์เป็นบุชฌิยบุคคลที่สมควรได้รับบูชา เคารพยกย่องนับถื้อและเทิดทูนไว้ในดวงใจโดยเฉพาะอย่างยิ่งครูอาจารย์ที่ประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ศิษย์ทั้งในสถาบันการศึกษาและนอกสถาบัน ครูอาจารย์จะต้องมีความประพฤติที่ตีงามและความรู้ดี มีความสามารถในการสั่งสอนอย่างแท้จริงเพราะการทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีนั้นคือการสอนที่ดี หากครูอาจารย์อบรมสั่งสอนสิ่งที่ดีแก่ลูกศิษย์แต่ไม่เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ศิษย์แล้ว นอกจากศิษย์จะไม่ได้รับความรู้และแบบอย่างที่ดีแล้วกลับจะเป็นผลร้ายแก่ศิษย์เองทั้งในด้านวิชาการความรู้และความเข้าใจในเรื่องจริยธรรมคุณธรรมที่จะนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันอีกด้วย ดังนั้น ครูที่จะเป็นครูที่ดีและเป็นที่รักเคารพของลูกศิษย์ทั้งหลายจะต้องเป็นกัลยาณมิตรที่ดีให้แก่ักเรียนด้วย โดยประพฤติตามหลักธรรมที่เรียกว่า กัลยาณมิตรธรรม ๗ ประการ “(๑) ปิโย เป็นที่รักเป็นที่พอใจ คือ ครูต้องเข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนม เป็นกันเองกับผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าปรึกษาไต่ถามได้ตลอดเวลา (๒) ครุ เป็นที่เคารพ คือ ครูต้องมีความหนักแน่นในจิตใจ อารมณ์ มีความมั่นคง ไม่อ่อนนไหวง่าย มีความสุขุมรอบคอบ มีความประพฤติสมควรแก่การเคารพ ทำให้เกิดความรู้สึกกอบอุ้มใจและปลอดภัยแก่ผู้เรียน (๓) ภาวนีโย เป็นที่ยกย่อง คือ ครูควรเป็นที่เคารพยกย่อง ควรสรรเสริญเทิดทูนและต้องประพฤติตนเป็นที่ยกย่องเพียรพยายามฝึกฝนตนเองให้มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาที่แท้จริง ควรเป็นแบบอย่างที่ดี ทำให้ศิษย์

^{๒๕} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), วัฒนธรรมกับการพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์ พริ้นตัง จำกัด, ๒๕๓๒), หน้า ๓๐.

พูดถึงความดีตลอดเวลาและรำลึกถึงด้วยความซาบซึ้งและภาคภูมิใจ (๔) วัตถุประสงค์ในการพูด ในการกล่าวตักเตือนสั่งสอน พูดเป็น รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าจะไรควรพูดไม่ควรพูด คอยให้คำแนะนำ และเป็นที่ปรึกษาที่ดีได้ (๕) วจนักษโม เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ คือครูต้องมีความอดทนต่อถ้อยคำของลูกศิษย์ พร้อมทั้งจะรับฟังคำปรึกษาซักถามปัญหา ตลอดจนคำกล่าวล่วงเกิน (๖) คัมภีร์ธูจะ กะถัง กัตตาเป็นผู้พูดถ้อยคำล้าลึกได้ คือ ครูต้องสามารถกล่าวชี้แจงเรื่องราวต่างๆ ที่ลึกซึ้งซับซ้อนให้เข้าใจได้ และสามารถปราสอนให้เข้าใจได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้นไป มีเหตุมีผลในการสอน (๗) โน จัญฐาเน นโยชะเย ไม่ชักนำในอฐานะหมายถึงปองกันไม่ทำให้ทำในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูลอันจะนำไปสู่ความทุกข์ได้ คือครูต้องไม่ชักจูงลูกศิษย์ในทางเสื่อมเสียหรือเรื่องเหลวไหล โดยเฉพาะในปัจจุบัน คือ การไม่ชักนำไปสู่ทางอบายมุข เช่น การขายยาบ้าให้แก่ลูกศิษย์ การนำลูกศิษย์ไปขายบริการทางเพศ” เป็นต้น

ส่วนลูกศิษย์เมื่อได้รับวิชาการ ความรู้จากครู อาจารย์ จากสถาบันการศึกษาแล้วก็ควรประพฤติธรรมสมควรแก่ศิษย์ คือ ให้ความเคารพ เทิดทูน บูชา ครู อาจารย์ในการศึกษา คือตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ประพฤติตนเป็นคนดี สร้างชื่อเสียงให้กับครูอาจารย์และสถาบัน รู้จักให้ความสำคัญโดยการเคารพ บูชา กราบไหว้ ครู อาจารย์ รู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เคารพ ให้เกียรติผู้อื่นไม่ฝ่าฝืนล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นอันจะทำให้เขาเดือดร้อน เสียหาย ต้องรู้จักยกย่องให้เกียรติ บูชาเคารพ นับถือกันและกันด้วยกาย วาจา และด้วยใจต้องรักเกียรติ ศักดิ์ศรี นับถือตนเอง และให้เกียรติ บูชา เคารพนับถือผู้อื่นด้วย และไม่ทำตัวเป็นที่เสื่อมเสียชื่อเสียงสถาบันปฏิบัติตามกฎกติกาของสถาบัน

จะเห็นได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นนักเรียนนิสิต นักศึกษา ทุกวันนี้เป็นเพราะไม่รักเกียรติศักดิ์ศรี ไม่บูชา ไม่เคารพครู อาจารย์ สถาบันการศึกษาไม่คำนึงถึงผลเสียหายที่จะเกิดจากการกระทำของตนที่จะมีผลถึง ครู อาจารย์ สถาบันการศึกษา จึงเป็นปัญหาใหญ่ที่ไม่ควรอย่างยิ่งที่จะให้เกิดขึ้นในสถาบันการศึกษาไทย เช่น การหนีเรียน เวลาเรียนไม่ตั้งใจเรียนไม่เคารพ ยำเกรง ครู อาจารย์ สร้างความเสียหายให้กับสถาบันการศึกษา เพราะความประพฤติที่เสียหายของนักเรียน นิสิตนักศึกษา ไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของสถาบัน สิ่งเหล่านี้กล่าวได้ว่าเป็นการขาดระเบียบวินัยที่ดีงาม ซึ่งเป็นพื้นฐานของคุณธรรมคือการบูชา ยกย่อง ให้เกียรติกันและกัน ดังนั้นคุณธรรมคือการบูชา ยกย่อง ให้เกียรติกันและกันจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูอาจารย์ และนักเรียนจำเป็นต้องมีเป็นหลักปฏิบัติ และพยายามปลูกฝังกันให้มาก ให้รู้จักสำนึกรับผิดชอบให้ปฏิบัติกันทุกคน

พระเมธีธรรมมารถ (ประยูร ธมมจิตโต) แสดงทัศนะไว้ว่า “การอยู่อย่างไม่เคารพกติกาและระเบียบ ทำให้เกิดความทุกข์และเกิดการทะเลาะเบาะแว้งกัน ถ้าลดเรื่องนี้ได้จะทำให้ชีวิตเกิดความสุข”^{๒๖} ปัญหาที่เกิดขึ้นมากมายในปัจจุบันนี้มีสาเหตุมาจากการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายหรือ

^{๒๖} พระเมธีธรรมมารถ (ประยูร ธมมจิตโต), “แนวทางในการพัฒนาวินัยและประชาธิปไตย”, ใน

กติกาและระเบียบข้อบังคับของสังคม เช่นนักศึกษามีค่านิยมการยกพวกตีกันโดยให้เหตุผลว่าเพื่อศักดิ์ศรีสถาบัน ไม่ยอมให้ใครมาดูหมิ่น หรือลบหลู่ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าไม่ปฏิบัติตามคำวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ มีความอดทนที่จะฟังได้ ไม่เสียอารมณ์และไม่เบียดเบียนต่อกฎระเบียบของสถาบันการศึกษาและกฎหมายบ้านเมือง และเป็นการบูชา ยกย่องสถาบันที่ผิดเป็นการเข้าใจผิด เพราะการทำอย่างนี้กลับเป็นการทำลายชื่อเสียงของสถาบันการศึกษา ครูอาจารย์ผิดหลักของการบูชา ยกย่องให้เกียรติ ครูอาจารย์ สถาบันการศึกษา เพราะหากมีการบูชา รักสถาบัน จริง ต้องรู้จักผูกมิตรไมตรีกับคนรอบข้างที่เรามีส่วนเกี่ยวข้อง เมื่อจะศึกษาก็ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนให้ประสบความสำเร็จ ไม่ทำความเดือดร้อนเสียหายมาสู่สถาบัน ฟังดูตัวอย่างจากสังคมสงฆ์ก่อนที่กุลบุตรจะขออุปสมบท จะมีการขอนิสังยพระพุทธรูปเจ้าทรงกำหนดเวลาให้กุลบุตรผู้บวชแล้วต้องอยู่ในความดูแลของพระอุปัชฌาย์หรืออาจารย์เพียง ๕ ปี เมื่อพ้น ๕ ปีแล้วเรียกว่า พ้นจากนิสังย ภาษาพระเรียกว่า นิสังยมุตตะกะ แต่ถ้าพระภิกษุรูปนั้นเป็นคนเขลา ไม่อาจควบคุมตนเองให้ปฏิบัติเหมาะสมสมควรแก่เพศบรรพชิตได้ พระพุทธรูปเจ้าทรงกำหนดให้อยู่กับพระอุปัชฌาย์หรืออาจารย์ตลอดชีวิต^{๒๗}

จะเห็นได้ว่าการศึกษาวชิราวุธความรู้เป็นสิ่งที่สำคัญที่ทุกคนจะต้องแสวงหา และเรื่องการศึกษา สักการะ เคารพ นับถือในการศึกษาเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง พระพุทธรูปเจ้าทรงกำหนดให้พระผู้บวชใหม่ต้องอยู่ในสำนักของพระอุปัชฌาย์หรืออาจารย์อย่างน้อยเป็นเวลา ๕ ปี เพราะทรงมีความประสงค์จะให้พระบวชใหม่ได้มีโอกาสศึกษาท่องบ่น สาธยาย และศึกษาเรียนรู้กฎระเบียบวินัยของพระสงฆ์ กิริยามารยาท และอื่นๆ เป็นต้น รวมไปถึงเรื่องอื่นๆ ที่พระสงฆ์ควรรู้ สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่สำคัญสมควรที่พระสงฆ์ควรเอาใจใส่ศึกษา จึงต้องอยู่รับใช้และศึกษาเรียนรู้ในสำนักพระอุปัชฌาย์ อาจารย์ จนสามารถเรียนรู้และรักษาตัวรอดได้ พร้อมทั้งสามารถช่วยเหลือคนอื่นได้ด้วย สิ่งเหล่านี้ถือเป็นระเบียบข้อบังคับที่พระพุทธรูปเจ้าทรงวางไว้ให้พระอุปัชฌาย์หรืออาจารย์และลูกศิษย์พึงปฏิบัติต่อกันและกัน เมื่อพระบวชใหม่อยู่ในสำนักอุปัชฌาย์อาจารย์ครบ ๕ ปีแล้วเรียกว่า พ้นนิสังย ได้แก่ พ้นจากอำนาจการดูแลและอบรมสั่งสอนของพระอุปัชฌาย์หรืออาจารย์เพราะถือว่ามีความรู้ความสามารถรักษาตัวรอดได้แล้ว จึงสามารถที่จะท่องเที่ยวไปในสถานที่ต่างๆ ได้ตามลำพัง ซึ่งหลักปฏิบัติเหล่านี้ พระสงฆ์ในสมัยพุทธกาลได้ยึดถือเป็นแนวทางการปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด แต่พระสงฆ์ในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า มักมีข่าวที่ไม่ดีเกี่ยวกับเรื่องของพระสงฆ์ประพฤติผิดพระธรรมวินัยอยู่เสมอสาเหตุมาจากการขาดการบูชาเคารพในการศึกษาพระธรรมวินัยที่ดีและถูกต้องนั่นเอง เมื่อมีโอกาสได้ศึกษาแล้วก็ไม่ศึกษาอย่างจริงจัง ขาดการบูชา ความเคารพในการศึกษา จึงทำให้ไม่สามารถเข้าใจหลักการของศาสนาได้อย่างถ่องแท้ นอกจากนี้แล้ว ระบบการจัดการศึกษา ถือว่าเป็นปัญหาสำคัญที่

ปาฐกถาธรรม, รวบรวมและจัดพิมพ์โดยกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๑), หน้า ๑๘.

^{๒๗} วิ. ม.(ไทย) ๔/๑๐๓-๑๐๔/๑๕๗-๑๖๔.

คณะสงฆ์ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ควรสนใจพิจารณาและให้ความสำคัญอย่างยิ่ง ควรมีการ

จัดระบบการศึกษาและวางแผนนโยบายการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนได้มีแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้อง สอดคล้องกับพุทธประสงค์รักษาทั้งรูปแบบการศึกษาเดิมไว้ในส่วนที่ดีและปรับบางส่วนของที่เห็นว่าไม่เหมาะสมและให้ปรับประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัย รวมทั้งมีการประเมินผลและติดตามผลของการศึกษาด้วย

๓. ด้านสังคม

สังคม คือ คนจำนวนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันตามระเบียบกฎเกณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน^{๒๘} มนุษย์มักนิยมการอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม เป็นคณะ มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ติดต่อสื่อสารกันตามหน้าที่ จนเกิดความรู้สึกที่รับผิดชอบร่วมกันในสังคมการอยู่รวมกันโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์มีความเห็นแก่ตัวเป็นพื้นเดิมอยู่แล้วเมื่ออยู่รวมกันมากเข้าปัญหาที่เกิดขึ้นจึงจำเป็นต้องมี กฎกติกา ข้อบังคับระเบียบปฏิบัติร่วมกันเพื่อให้คนในสังคมได้เป็นหลักยึดถือร่วมกัน รวมทั้งหลักคำสอนทางด้านพระพุทธศาสนาเรื่องทศ ๖ มาใช้เป็นหลักปฏิบัติเพื่อให้คนในสังคมได้ใช้เป็นหลักยึดถือปฏิบัติอย่างมีระบบและระเบียบแบบแผนที่ถูกต้อง ปัญหาสังคมมากมายที่เกิดขึ้น บางครั้งยากที่จะแก้ไขได้ เพราะคนในสังคมขาดหลักปฏิบัติในเรื่องการบูชายอมรับนับถือ กฎกติกา ระเบียบแบบแผนที่ตั้งไว้นั้นเอง ยิ่งในสังคมปัจจุบัน ปัญหาสังคมมีความซับซ้อนเพิ่มขึ้น จะต้องออกกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับเพิ่มมากขึ้นเพื่อคุมเข้มคนในสังคมให้อยู่ในกรอบของกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับของสังคม ถึงแม้ว่ารัฐจะมีการออกกฎหมายเพื่อคุมเข้มอย่างจริงจังเอาผิดกับคนที่ปฏิบัติผิดกฎหมายเพิ่มขึ้นก็ตาม ถ้าหากคนในสังคมไม่สนใจจะประพฤติปฏิบัติตามขาดคุณธรรมจริยธรรม โดยเฉพาะการปฏิบัติตามกฎหมาย กฎกติกาต่างๆ แล้ว แม้จะออกกฎหมายเพิ่มขึ้น ก็ไม่สามารถแก้ไขไม่ให้คนไม่ผิดทำกฎหมายได้ การแก้ปัญหาในเรื่องนี้ ก็คือ การสอนให้คนในสังคมได้รู้จักสำนึกในการบูชา ยอมรับนับถือ เคารพในสิทธิหน้าที่ของตนเองและคนอื่น รู้จักยกย่องให้เกียรติ เคารพ บูชากัน และกัน ให้มองเห็นความสำคัญของผู้อื่นพอๆ กับความสำคัญของตนเอง มองเห็นกฎหมายเป็นเรื่องที่ต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้ใดจะล่วงละเมิดไม่ได้ เพราะหากคนในสังคมไม่รู้สึกสำนึกในความสำคัญของคนอื่นและกฎหมายบ้านเมืองแล้วปัญหาต่างๆ ก็ยิ่งทวีคูณมากขึ้น เพราะคนมีความเห็นแก่ตัว เห็นแก่ได้อย่างเดียวทำตามใจตนเองเห็นแก่ความสะดวกสบาย ไม่คำนึงถึงคนอื่น ไม่คำนึงถึงว่าคนอื่นจะได้รับความเดือดร้อนหรือไม่ เมื่อคนไม่มีระเบียบไม่มีใครฟังใคร ประพฤติปฏิบัติตามความพอใจของตนจนเกิดความเคยชิน ถ้าปล่อยไว้นานเข้าก็จะกลับกลายเป็นปัญหาใหญ่ยากที่จะแก้ไข ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันความเอื้ออาทร มีน้ำใจไมตรีกันในสังคมก็หายไป

^{๒๘} สมศรี สุกมลันนท์, **มารยาทสังคม**, (กรุงเทพมหานคร:บริษัทปูนซิเมนต์ไทยจำกัด พ.ศ.๒๕๓๕), หน้า ๘.

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่จะช่วยแก้ไขปัญหา และส่งเสริมให้คนในสังคมได้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและมีการบูชา ยกย่องให้เกียรติ ความเคารพนับถือต่อกันได้ดีนั้น ต้องอาศัยหลักสาราณียธรรม ๖ ประการ และหลักทศ ๖ ซึ่งหลักธรรมดังกล่าวช่วยส่งเสริม สนับสนุน ให้คนได้อยู่ร่วมกันในสังคมมีความสุขและอยู่ร่วมกันอย่างมีการบูชา ยกย่อง ความเคารพ นับถือกันโดยเฉพาะในสังคมใหญ่ เช่น สถาบันโรงเรียนจะต้องใช้หลักสาราณียธรรมและทศ ๖ ไปช่วยในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีงามต่อกัน

๔. ด้านการพัฒนาชีวิต

การบูชา เป็นประโยชน์อย่างยิ่งและมีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิต เพราะเป็นการสร้างบุคลิกภาพให้แก่ตนเองทำให้เป็นคนเรียบร้อยที่ดีงามน่าคบหาสมาคมทำให้การส่งเสริมสนับสนุน การที่บุคคลจะพัฒนาตนเองให้ประสบความสำเร็จได้ดีนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบของการพัฒนา พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้เสนอหลักการสำคัญไว้ ๖ ประการ คือ

๑. ทำหน้าที่ถูกต้องต่อประสบการณ์ทั้งหลาย
๒. ความมั่นใจในศักยภาพของมนุษย์ที่มีอยู่ในตน
๓. จิตสำนึกในการพัฒนาปรับปรุงตนเอง
๔. แรงจูงใจที่เอื้อต่อการพัฒนาตน
๕. จิตสำนึกต่อกาลเวลาและการเปลี่ยนแปลง
๖. การรู้จักคิดและรู้จักพิจารณา^{๒๙}

องค์ประกอบที่สำคัญเหล่านี้ เป็นเครื่องช่วยให้บุคคลตระหนักในใจยิ่งขึ้น โดยเริ่มจากการมีท่าทีที่ถูกต้องก่อน เรียกว่า สร้างความเป็นผู้มีสัมมาทิฐิ ได้แก่ มีความเห็นที่ถูกต้องก่อน หลังจากนั้นแล้วค่อยพัฒนาในส่วนอื่นต่อไปและต้องมีความมั่นใจอย่างยิ่งว่ามนุษย์สามารถพัฒนาตนเองได้ เพราะมนุษย์มีเสรีภาพในการกระทำ ในการคิดไม่ได้ตกอยู่ภายใต้อำนาจของใครรู้จักคิดพิจารณา และมีแรงบันดาลใจในการที่จะพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้นไป จนในที่สุดเกิดเป็นจิตสำนึกที่ถูกต้องมองเห็นประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาตนเอง

การพัฒนาชีวิตด้วยการบูชาผู้ที่ควรบูชา โดยการประพฤติตามแบบอย่างคนดี การให้ความเคารพ ยกย่อง เชิดชู บูชาคุณความดี เช่นบูชาพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ บิดามารดาครู อาจารย์ เป็นต้นเรื่องนี้ สมภพ ชีวรัฐพัฒน์ ได้แสดงถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการบูชาผู้ที่ควรบูชา มีหลักปฏิบัติดังนี้

๑. การสวดมนต์ ไหว้พระ เจริญสมาธิภาวนา แผ่เมตตา ให้กับผู้มีพระคุณ

^{๒๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *พุทธศาสตร์กับการแนะแนว*, (กรุงเทพมหานคร : กองทุนวัฒนธรรม.

๒. หมั่นรักษาศีล เจริญภาวนาสมาสมาธิ
๓. ลด เลิก ละ อบายมุขทุกชนิด
๔. ไม่ยกย่องเชิดชูคนพาล ไม่สนับสนุนคนพาล
๕. ไม่บูชาสิ่งของวัตถุ ภาพ รูปปั้น ผลงาน เครื่องใช้ของคนพาล
๖. ปฏิบัติบูชาโดยการละชั่ว ทำความดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์
๗. รักษาสืบทอดวัฒนธรรมที่ดั่งงามในการบูชาผู้ที่ควรบูชา
๘. รักษาศีล ฟังธรรม ในวันพระ ๘ คำ และ ๑๕ คำ
๙. ร่วมกิจกรรมทำบุญ ในวันสำคัญทางพระศาสนา
๑๐. อื่นๆ^{๓๐}

มีหลักธรรมอีกหัวข้อ ที่ช่วยส่งเสริมให้คนในสังคมหันมาสนใจปฏิบัติในเรื่องการบูชาเพื่อนำไปเป็นหลักในการพัฒนาชีวิตของตนให้ดีขึ้น เพื่อให้มีชีวิตจะดั่งงามมีความสุข สงบร่มเย็นในจิตใจ สังคมก็จะร่มเย็น เป็นสุข มีปัจจัยอันสำคัญที่สุด คือ การพัฒนาชีวิตคน ซึ่งจะทำให้เป็นคนที่มีความสุข และเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ^{๓๑} ในทางพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่จะช่วยเสริมสร้าง เพื่อให้คนรู้สึกสำนึก ตระหนักและมองเห็นคุณค่าคุณงามความดีของบุคคลและสิ่งของต่างๆ แล้วปฏิบัติบูชาต่อบุคคลและสิ่งของอย่างถูกต้อง เรียกว่า ธรรมเป็นเหตุเจริญอย่างประเสริฐ^{๓๒} (อารยวิถี) ถือเป็นธรรมที่เป็นรากฐานแห่งการพัฒนาชีวิตที่ดั่งงาม มี ๕ ประการ คือ

๑. ศรัทธาความเชื่อ คือมีความเชื่อว่าการปฏิบัติตามหลักธรรมคือการบูชา จะทำให้ตนประสบความสุขความเจริญและสิ่งที่ดีงามในชีวิต
๒. ศีลการรักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย จะทำให้เป็นคนมีความประพฤติเรียบร้อยดีทั้งสองฝ่าย คือ ทั้งฝ่ายผู้กระทำการบูชาและผู้รับการบูชา เพราะศีลเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติ จะช่วยทำให้บุคคลนำมาเป็นเครื่องมือในการสำรวจจุดตนเองว่าเป็นผู้ควรแก่บูชา กราบไหว้ของคนอื่นหรือไม่
๓. สุตะการสดับรับฟังหาความรู้ คือเป็นผู้มีการศึกษาดี ผู้ที่มีการศึกษานั้น ก่อนจะทำอะไรลงไปก็จะคิดรอบคอบเสมอ
๔. จาคะการเสียสละ ได้แก่ การสละกิเลสฝ่ายที่ตรงกันข้ามกับการบูชา เช่น การยกตนข่มท่าน ลบหลู่ท่าน ไม่รู้บุญคุณท่าน ความถือตัว การดูถูกดูหมิ่นคนอื่น เป็นต้น
๕. ปัญญาความรอบรู้ คือเป็นผู้มีปัญญารอบรู้ดี รู้เหตุแห่งความดีความชั่ว

^{๓๐} สมภพ ชีวรัฐพัฒน์, มงคลธรรมกับคุณภาพชีวิต (มงคล๓๘), (กรุงเทพมหานคร: นานาสีพิมพ์ ๒๕๕๒), หน้า ๑๒๐.

^{๓๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธศาสนา : พัฒนาการและสังคม, (กรุงเทพมหานคร : กรมการปกครอง, ๒๕๔๐), หน้า ๑.

^{๓๒} อัง.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๖๓/๗๔, อัง. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๑๑๑.

การฝึกฝน อบรมปลูกฝังนิสัยการรู้จักบูชา ยกย่อง ให้เกียรติผู้อื่น สิ่งอื่นแก่เยาวชนเพื่อเป็นพื้นฐานในการนำไปพัฒนาตนเอง เป็นการกระทำที่สมควรอย่างยิ่ง และผู้ที่ทำการอบรมปมนิสัยก็จำเป็นต้องทำตนเองให้เป็นแบบอย่างที่ดีเสียก่อนแล้วจึงสอนผู้อื่น นอกจากนี้แล้วการฝึกฝนพัฒนาคุณธรรมคือ การบูชา ยกย่อง ให้เกียรติผู้อื่น เหล่านี้จำเป็นที่จะต้องปลูกฝังตั้งแต่ยังเป็นเด็กเป็นต้นไป ควรสร้างพื้นฐานชีวิตให้กับเด็กด้วยคุณสมบัติของการรู้จักบูชา กราบไหว้ นับถือผู้หลักผู้ใหญ่ เพราะจะทำให้เด็กมีการเริ่มต้นที่ดี มีเป้าหมายในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง และจะทำให้เด็กดำเนินชีวิตถูกต้อง ไม่หลงทาง เมื่อเจริญวัยเข้าสู่วัยรุ่นจนถึงวัยหนุ่มสาวก็ควรจะอบรมปลูกฝังให้เกิดคุณธรรมต่างๆ ในจิตใจ ได้แก่ การบูชา กราบไหว้ เคารพ นับถือกันให้รู้ว่าผู้นั้นอยู่ในฐานะไหน เด็กหรือผู้ใหญ่ ซึ่งคนเหล่านี้ล้วนเป็นคนในสังคมที่เราต้องอยู่ร่วมกันเพื่อเป็นการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างเป็นสุขควรสอนให้เด็กและเยาวชนของเราปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ ระเบียบวินัย ซึ่งเป็นหลักที่สำคัญของการอยู่ร่วมกันในสังคม สอนให้มีความกตัญญูกตเวทิตะ และสอนให้เกิดความรัก ความภาคภูมิใจ พร้อมทั้งจะเทิดไว้ เหนือชีวิต ต่อสถาบันที่สำคัญคือ สถาบันชาติ ซึ่งปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย รู้จักสิทธิหน้าที่ตนเองที่จะปฏิบัติต่อสถาบันชาติ สถาบันศาสนา ซึ่งมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่คนส่วนใหญ่ในประเทศนับถือ พร้อมทั้งจะพิทักษ์ รักษา ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติตามคำสั่งสอนทางศาสนาและสอนให้รู้จักการบูชา ยกย่องให้เกียรติกัน สถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งทรงเป็นประมุขของชาติ เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชาติทุกหมู่เหล่า เพื่อสร้างจิตสำนึกรับผิดชอบร่วมกัน ในการคุ้มครอง ปูองกัน รักษา สถาบันหลักทั้ง ๓ ไม่ให้ใคร มาดูหมิ่น เหยียบย่ำทำลายได้ สร้างจิตสำนึกให้เกิดความรัก เทิดทูน บูชา สถาบันหลักของชาติ

๔.๓ ผลของการบูชาและคุณค่าด้านจริยธรรมที่มีต่อพุทธศาสนิกชนประชาชนชนตลาว นครหลวงเวียงจันทน์

เสาหลักเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ และญาแม่ศรีเมืองมีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตของประชาชนชาวลาวทั้งประเทศเป็นอย่างมากทำให้ชาวชุมชนในทุกพื้นที่ ได้รับประโยชน์ส่งผลสะท้อนผ่านพิธีกรรมการบูชาญาแม่ศรีเมือง และมีผลต่อการเกิดความรักต่อเสาหลักเมือง คือ

๑. คุณค่าในทางพระพุทธศาสนา

วัดศรีเมือง เสาหลักเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ และญาแม่ศรีเมือง เป็นสถานที่ที่ค้นพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์โบราณคดี ที่แสดงว่าบริเวณแห่งนี้เคยเป็นศูนย์กลางความเจริญรุ่งเรืองของนครเมืองโบราณในอดีตอีกทั้งได้ขุดพบสถูปมาก ได้กำหนดจัดงานนมัสการพิธีกรรมการบูชาเสาหลักเมือง และญาแม่ศรีเมือง ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ เป็นประจำทุกปี เพื่อส่งเสริมกิจกรรม เนื่องในวันมาฆบูชา วันสำคัญทางพุทธศาสนาอันเป็นการสืบทอดวิถีปฏิบัติอันดีงามของชาวพุทธให้คงอยู่

สืบไป อีกทั้งยังเป็นคุณค่าทางด้านความเชื่อ หลักธรรม จิตใจ และวัตถุ เป็นพุทธจริยธรรมทางสัมคมที่ทำให้สังคมมีความน่าอยู่มากยิ่งขึ้น

๑) ด้านความเชื่อ

ประชาชนชาวลาวมีความเชื่อเกี่ยวกับอานุภาพของญาแม่ศรีเมือง เชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมถึงการเคารพกราบไหว้เพื่อต้องการให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในองค์ญาแม่ศรีเมืองได้คุ้มครองรักษาตนให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากอันตรายทั้งหลาย เพราะความกลัวที่มาตามข่าวสารมีมากทำให้ต้องหาที่พึ่งทางใจ

๒) ด้านหลักธรรม

ชาวพุทธประชาชนคนลาว นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพราะเชื่อว่าธรรมเหล่านี้ย่อมเป็นหลักในการดำเนินชีวิตที่ดีเป็นที่สมควรแก่การยึดถือเพื่อความผาสุกในชีวิตนอกจากนี้ญาแม่ศรีเมือง ยังเป็นพุทธานุสติมีลักษณะที่เตือนสติของผู้พบเห็น สร้างความร่มเย็นเป็นสุขให้เกิดแก่จิตใจให้มีพลังและความมั่นใจที่จะปฏิบัติภารกิจของตนต่อไปด้วยความไม่ประมาทตั้งตนอยู่ในโอวาทปาฏิโมกข์ตามหัวใจของพระพุทธศาสนาที่ว่าจะไม่ทำบาปทั้งปวง จะทำแต่ความดีและจะทำจิตใจให้ผ่องใสแต่เมื่อเกิดทุกข์ภัยก็หันหน้าเข้าหาพระธรรมเข้าหาญาแม่ศรีเมืองเพื่อเป็นหลักในการยึดเหนี่ยวจิตใจชาวประชาชนคนลาวมีความเชื่อว่าเสาหลักเมือง และญาแม่ศรีเมือง มีพุทธานุภาพที่จะช่วยในการบันดาลให้ภัยพิบัติต่างๆลดลงหรือหมดไปได้

๓) ด้านจิตใจ

พิธีกรรมการบูชาเสาหลักเมือง และญาแม่ศรีเมือง นั้นเป็นการสร้างการตอบสนองความสุขด้านจิตใจทั้งในด้านของบุคคลครอบครัวไปจนถึงสังคมในระดับชาติเมื่อชาวพุทธทั่วประเทศลาว มีศรัทธาความเชื่อเกี่ยวกับอานิสงส์ของการได้มานมัสการพระบรมสารีริกธาตุเมื่อได้มีโอกาสมาทำบุญไว้เป็นทานก็ย่อมเกิดปีติสุขอิมเอมใจและมีความรู้สึกรักและผูกพันกับพระพุทธศาสนา รู้สึกว่าบาปและอกุศลทั้งมวลลดน้อยถอยลง และมีความมั่นคงในการดำเนินชีวิต เพราะเชื่อว่าญาแม่ศรีเมืองเป็นเหมือนเทพเจ้าที่คอยคุ้มครองให้ได้รับแต่ความโชคดี

๔) ด้านวัตถุ

เสาหลักเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ และญาแม่ศรีเมือง เป็นคุณค่าทางด้านวัตถุที่เป็นตัวแทนของความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นพุทธสถานไว้ให้คนกราบไหว้สักการบูชา เปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า เป็นการบ่มเพาะการเสียสละการรู้จักแบ่งปันและการรู้จักเรียนรู้การยกระดับจิตใจของตนเองให้เข้าสู่ความฉ่ำเย็นภายใต้พระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาพื้นฐานความเชื่อทำให้เกิดศรัทธา และยังคงสืบต่อไปในอนาคตเพราะมีการจัดงานนมัสการเสาหลักเมือง และญาแม่ศรีเมืองอย่างยิ่งใหญ่ในทุกๆ ปี

๒. คุณค่าทางสังคม

ในกระบวนการพิธีกรรมงานนมัสการเสาหลักเมือง และญาแม่ศรีเมือง เป็นการประสานร่วมมือกันของคนในสังคมทั่วทั้งประเทศลาวที่ต่างมีความเชื่อความศรัทธาเป็นกลุ่มเป็นก้อนเป็นการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาทำให้สังคมมีความรู้สึกถึงความเป็นพวกพ้องเป็นหมู่เหล่าและร่วมกันรักษาพื้นที่ธรรมทางพระพุทธศาสนาไว้เป็นมรดกของคนในสังคมให้ยาวนานที่สุดเป็นขบวนการของประชาสังคมเชิงพุทธ หรือเป็นพุทธจริยธรรมทางสังคม ที่มีส่วนดีมากกว่าส่วนเสียซึ่งก่อให้เกิดผลดีทางด้านสังคม คือ

๑) ด้านความสามัคคี

พิธีกรรมการบูชา เสาหลักเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ และญาแม่ศรีเมือง เป็นการสร้างความสมัครสมานสามัคคีของคนลาวทั้งประเทศ อันเกิดจากความศรัทธาในองค์ญาแม่ศรีเมืองที่หลอมรวมคนในท้องถิ่นให้เคารพนับถือสักการะ เพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตและญาแม่ศรีเมือง อยู่ในเสาหลักเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ให้ความคุ้มครองตนเองและครอบครัว

๒) ด้านเศรษฐกิจ

วัดศรีเมือง เสาหลักเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อีกแห่งหนึ่งที่ควรค่าแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง มีผู้คนจากต่างถิ่นและทั่วโลกเดินทางมาเคารพสักการะเสาหลักเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ ที่วัดศรีเมืองเป็นจำนวนมาก สร้างรายได้ให้กับประชาชนหลายกลุ่มที่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจให้กับชุมชนและประเทศลาวได้เป็นอย่างดี ในด้านที่เห็นชัดเจนคือด้านการท่องเที่ยวเพราะวัดศรีเมืองเป็นอีกจุดในโปรแกรมของบริษัททัวร์ทั่วทุกที่

๓) ด้านประเพณีและวัฒนธรรม

ความเชื่อของเสาหลักเมือง และญาแม่ศรีเมือง มีอิทธิพลมากในกิจกรรมทั้งสิบสองเดือนตามประเพณีอีสาน คือในเรื่อง ฮีตสิบสองคองสิบสี่ เพราะทุกกิจกรรมของประชาชนในทุกชุมชนในทุกแขวงการปกครอง ต่างต้องมาบอกกล่าวให้ญาแม่ศรีเมืองทราบก่อนจึงจะมีการประกอบพิธีกรรมเพื่อให้เกิดความสบายใจสำหรับผู้ร่วมพิธี ทำให้ในแต่ละพื้นที่ต่างเป็นการเสริมการอนุรักษ์ด้านประเพณีและวัฒนธรรมของประชาชนชาวลาวไว้ไม่ให้สาบสูญไป จากการสัมภาษณ์ประชาชนส่วนมากที่เข้าร่วมพิธีกรรมการบูชา ญาแม่ศรีเมือง ทำให้ทราบในประเด็นว่า การประกอบพิธีกรรมด้านวัฒนธรรมประเพณีต่างก็ทำเพื่อญาแม่ศรีเมือง เพราะเป็นเสมือนการจงรักภักดีต่อญาแม่ศรีเมือง

๔.๔ คุณค่าทางจริยธรรม

คุณค่าทางจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาพุทธสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ดังนี้

๔.๔.๑ ในวงการศึกษของเราปัจจุบัน สิ่งหนึ่งที่เรามากต้องการให้มีในตัวผู้เรียนคือ ความคิดวิเคราะห์ จึงมีการเน้นเรื่องนี้กันอย่างจริงจัง บางครั้งปรากฏในปณิธานและวัตถุประสงค์ของหลักสูตร การศึกษาด้วย และดูจะได้ผลดีด้วย เพราะผู้เรียนต่างมีความคิดวิเคราะห์กันถ้วนหน้า ซึ่งจะสังเกตได้จากการแสดงความคิดเห็นในทุกระดับของสังคม ไม่ว่าจะเป็นการประชุมระดับหน่วยงานและระดับประเทศเช่นรัฐสภา ตามสื่อต่างๆ และการแสดงความคิดเห็นโดยทั่วไป กันนับว่าเป็นสิ่งที่ดี แต่หากเป็นการใช้ความคิดวิเคราะห์แนวพระพุทธศาสนาแล้ว ต้องประกอบด้วยกุศลธรรม กล่าวคือ หลักกุศลกรรมบถ ๑๐ โดยเฉพาะตั้งแต่ข้อ ๔ ถึงข้อ ๑๐ และหลักสัมมาวาจาควรตรัสหรือไม่ที่กล่าวมาข้างต้น ด้วย จึงจะถือว่าเป็นการใช้ความคิดวิเคราะห์อย่างสร้างสรรค์ ให้ประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น จากเหตุผลนี้แสดงว่า ถ้าพึงการรู้จักใช้ความคิดวิเคราะห์อย่างเดียวยังไม่พอ แต่ต้องคู่คุณธรรมด้วย การใช้ความคิดนั้นจึงจะเป็นไปอย่างสร้างสรรค์ และอย่างมีความรับผิดชอบพอ

๔.๔.๒ โดยปกติมนุษย์มักจะสร้างบทรินิยมจากความคิดและประสบการณ์ของตนอยู่เสมอ ทั้งในเรื่องทั่วไปและในเรื่องวิชาการ ความรู้ของมนุษย์ตั้งแต่เริ่มรู้เพียงสาเพิ่มพูนขึ้นโดยวิธีนี้ แต่จากการศึกษาการวิเคราะห์โดยใช้การตีความทางภาษาของพระพุทธเจ้า ทำให้เกิดความเข้าใจว่า บทินิยมที่ตั้งอยู่บนความเชื่อ(ศรัทธา) และความรู้สึกส่วนตัวอย่างเดียว อาจเป็นความรู้แบบผิดๆ และนำไปสู่การปฏิบัติอย่างผิดๆ ได้ เช่นการนิยามว่า “พราหมณ์คือสถานภาพหนึ่งในสังคมที่มาจากชาติกำเนิด” บทินิยมเช่นนี้ เป็นที่ยอมรับได้ในสังคมที่มีความเชื่อเช่นนั้นเท่านั้น แต่ไม่สามารถทำให้เกิดการยอมรับในเชิงสากล ได้ เพราะไม่ส่งเสริมความเท่าเทียมระหว่างมนุษย์ด้วยกัน การเข้าใจผิดๆ เช่นนี้ พระพุทธศาสนาเรียกว่า อวิชาหรือความไม่รู้

จากเหตุผลที่กล่าวมา ทำให้เข้าใจว่า การวิเคราะห์ที่ควรแก่การยึดถือว่ามีมิติทางพุทธจริยธรรม หรือเป็นบทินิยมที่แสดงถึงการรู้จักและเข้าใจมนุษย์จริงๆ นั้น จะเกิดขึ้นได้ ต้องเริ่มจากการเข้าใจจิตใจมนุษย์ก่อน ตั้งแต่การเข้าใจว่าธรรมชาติของมนุษย์คือชั้น ๕ รู้จักอุปาทานชั้น ๕ และข้อธรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับชั้น ๕ บทินิยมเช่น “พราหมณ์คือสถานภาพหนึ่งในสังคมที่มาจาก การกระทำ” จึงจะเกิดขึ้น และเป็นที่ยอมรับกันในเชิงสากลได้ ความเข้าใจอันถูกต้องเกี่ยวกับมนุษย์ เช่นนี้ พระพุทธศาสนาเรียกว่าวิชาหรือความรู้ เป็นการรู้ในเรื่อง อริยสัจ ๔ เพราะสามารถใช้เป็นหลักจริยธรรมที่ส่งเสริมความเท่าเทียมกันระหว่างมนุษย์ได้

๔.๔.๓ การกล่าววามนุษย์คือชั้น ๕ เป็นการกล่าวเพื่อทำความเข้าใจองค์ประกอบของมนุษย์ว่ามีอะไรบ้างเท่านั้น เหมือนการกล่าวว่า องค์ประกอบของคอนกรีตคือ ทราย หิน ปูน น้ำและเหล็กเส้น เมื่อของเหล่านี้มาผสมกันจึงได้คอนกรีตที่มีคุณสมบัติแข็งแรง ทนทาน และรองรับน้ำหนัก

ได้ ส่วนย่อยแต่ละอย่างที่รวมเป็นคอนกรีต ไม่มีคุณสมบัติดังกล่าวนี้ ฉะนั้น คอนกรีตจึงไม่ใช่ ทรา ย หิน ปูน น้ำ และเหล็กเส้น เช่นเดียวกันกับชั้น ๕ ที่รวมกันเป็นมนุษย์ มนุษย์ที่พัฒนาตนเองแล้วจึงไม่ สามารถเรียกว่าเป็นชั้น ๕ ได้อย่างเต็มปาก และยิ่งพัฒนาตนเองแล้วอย่างถึงที่สุด เช่น พระอรหันต์ และ พระพุทธเจ้าด้วยแล้วย่อมพ้นไปจากชั้น ๕

จากเหตุผลดังกล่าวมา ทำให้เข้าใจได้ว่า มีข้อแตกต่างทางคุณสมบัติระหว่างบุคคลอยู่จริง เพราะหน่วยรวมที่พัฒนาจากหน่วยย่อย ไม่จำเป็นเสมอไปที่จะมีสภาพเหมือนหน่วยย่อย และหน่วยย่อยก็ไม่จำเป็นที่ต้องเหมือนหน่วยรวม ตัวอย่างเช่น ถ้าให้คนๆ หนึ่งเป็นหน่วยรวมของหน่วยย่อย เช่น พ่อ แม่ โรงเรียน ญาติ เพื่อน และสิ่งแวดล้อมอื่นๆ แต่ไม่จำเป็นที่คนๆ นั้นจะเหมือนหน่วยย่อยใน ทุกๆ อย่าง เช่นเดียวกัน หน่วยย่อยก็ไม่จำเป็นต้องเหมือนหน่วยรวมไปเสียทั้งหมด ฉะนั้น สุภาชิตไทย ที่ว่า “ผลไม้หล่นไม่ไกลต้น” และ “ควัวให้ดูหาง คุณางให้ดูแม่” จึงเป็นเพียงข้อสังเกตเท่านั้นว่ามี โอกาสที่ลูกจะเหมือนพ่อแม่ในบางอย่าง แต่ไม่ใช่ทุกอย่าง เรื่องของมนุษย์จึงเป็นเรื่องละเอียดอ่อน เราไม่สามารถใช้มาตรการเด็ดขาดมาตรการเดียวในการมองและปฏิบัติต่อมนุษย์ทุกคนได้เหมือนๆ กัน เป็นเพราะเหตุผลนี้ พระพุทธศาสนาจึงมีระบบศีลหลายระดับ และเน้นการพัฒนาคนด้วยการให้ การให้การศึกษา ฝึกฝน และอบรมมากกว่าการบังคับด้วยมาตรการเดียวกัน คุณค่าทางจริยธรรม คือ คุณค่าที่เกิดจากการรู้จักสภาวะภายในของตนเป็นอันดับแรก จนทำให้รู้จักตนเองและแยกแยะได้ว่า อะไรเป็นกุศลธรรมและอกุศลธรรม ซึ่งจะส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของคนๆ นั้นในที่สุด

เมื่อมองจากธรรมที่ตรัสรู้ ธรรมะที่ทรงแสดง ระบบศีลที่มีหลายระดับ และผลได้จากการ ปฏิบัติธรรมที่แตกต่างกันดังกล่าวมา สามารถพูดได้เลยว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการ วิเคราะห์ ไม่ว่าจะเป็นการแยกองค์ประกอบ การสืบค้นหามูลราก การตีความหมายของภาษา รวมทั้ง เครื่องมือการวิเคราะห์ เช่น การทอนลง การนิยาม การแบ่งและการแยกประเภท มีอยู่พร้อมใน พระพุทธศาสนา ส่วนที่ยกมากล่าวในบทความนี้เป็นเพียงส่วนน้อยเท่านั้น

อย่างไรก็ดีพระพุทธศาสนาจะเน้นหนักไปที่จิตเป็นหลัก เพราะจิตเป็นตัวอื่นในการสร้างสรรค์ ความสุขและความทุกข์ให้กับชีวิต และพระพุทธพจน์ทั้งหมดที่ยกมาประกอบในบทความนี้ล้วน เกี่ยวข้องกับจิตและพฤติกรรมของจิตทั้งสิ้น เป็นที่ยอมรับกันว่า เพราะอาศัยการวิเคราะห์เป็น เครื่องมือได้ช่วยให้เกิดความก้าวหน้าในความรู้แขนงต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องจิตในทางพระพุทธศาสนา และเรื่องของวัตถุในทางวิทยาศาสตร์ แต่ไม่จำเป็นว่าการวิเคราะห์ทางใด ต้องอาศัยสติปัญญาทั้งของ ผู้ทำการวิเคราะห์และของผู้ที่จะเข้าใจตามเป็นอย่างยิ่ง อาศัยเหตุผลนี้พระเถระผู้รับผิดชอบพระ ศาสนาตั้งแต่อดีตเป็นต้นมาจึงคิดหาวิธีการต่างๆ เพื่อให้คนส่วนใหญ่เข้าใจคำสอนแบบวิเคราะห์ของ พระพุทธศาสนาได้ง่ายขึ้น เช่น การนำพิธีกรรมของท้องถิ่นและนำคำสอนแบบผสมผสานต่างๆ ของ ลัทธิศาสนาอื่นมาเป็นตัวชกแจงให้เกิดความเข้าใจในพระพุทธศาสนา จนบางครั้ง ทำให้ผู้ที่ยังเยาว์ด้าน สติปัญญาที่มีความเข้าใจว่า พิธีกรรมและคำสอนแบบผสมผสานเหล่านั้น เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา

และก่อผลเสียต่อพระพุทธศาสนาเสียเอง อย่างเช่นเคยเกิดแล้วกับพระพุทธศาสนาในอินเดียในอดีต และ ในบางประเทศในปัจจุบัน นี่คือนี่ที่อาจทำให้เกิดความเข้าใจได้ว่าเป็นจุดอ่อนของคำสอนแบบวิเคราะห์ของพระพุทธศาสนาเมื่อมาสัมพันธ์กับคนส่วนใหญ่ในสังคมที่ควรแก่การตระหนักและยึดเอาเป็นบทเรียน.

สรุปว่า การบูชาเป็นเหตุให้เกิดขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ มากมายในสังคมไทย เป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญมาก พระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นมงคลอย่างสูงสุด เพราะมีการแสดงออกถึงการบูชา ทางกาย วาจา และทางใจ ที่ยอมรับนับถือ อย่างจริงใจต่อบุคคลที่เราเข้าไปเกี่ยวข้อง การบูชานั้นต้องแสดงออกมาจากจิตใจที่เลื่อมใส บูชาอย่างแท้จริง ถ้าฟังถ้าจะดูเฉพาะเพียงกิริยาท่าทางต่างๆ ที่แสดงออกที่บ่งบอกถึงการบูชาด้วยใจจริงนั้นคงดูยาก เป็นเพียงลักษณะนิสัยภายนอกเท่านั้น อาจจะมีการเสแสร้งแกล้งทำก็ได้ การบูชา โดยการกราบ การไหว้ที่แสดงออกมาทางกาย ทางวาจา และด้วยน้ำใสใจจริงนั้นเป็นสิ่งที่ดี สังคมไทยถือว่าเป็นผู้มีจิตใจสูงส่ง มีกิริยามารยาทที่เรียบร้อยดีงาม ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าผู้ที่ทำการบูชา คนที่ควรบูชา สถานที่ควรบูชา เมื่อตายไปแล้วย่อมเกิดในตระกูลสูง ไม่ไปสู่ทุคติ ได้รับการยกย่องสรรเสริญทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ส่วนคนที่ไม่บูชาคนที่ควรบูชา สถานที่ควรบูชา ก็มีนัยตรงกันข้าม คือ เมื่อตายไปแล้ว ย่อมไปเกิดในตระกูลต่ำ ไปสู่ทุคติ ถูกนิทนาบว่าร้าย ในโลกนี้และโลกหน้าผู้ที่ปรารถนาความสุขความเจริญในชีวิตทั้งในโลกนี้และโลกหน้า โดยเฉพาะในปัจจุบันนี้ พึงปฏิบัติตามหลักการบูชา เพื่อทำให้ชีวิตของเราพัฒนาไปในทางที่ถูกที่ควร โดยการรู้จักบูชา สักการะ เคารพ บุคคลที่ควรบูชา มีพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ พระปัจเจกพุทธเจ้า ปิตามารดา ครูอาจารย์ ผู้ใหญ่ผู้เจริญโดยชาติ เจริญโดยวัย เจริญโดยคุณวุฒิการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมก็ต้องรู้จักปฏิบัติตามกฎกติการะเบียบวินัย และกฎหมายบ้านเมืองเป็นการบูชาสถานที่คือประเทศชาติ เราต้องกตัญญูตอบแทน หากเป็นนักเรียน นิสิต นักศึกษา ก็ควรบูชา สักการะเคารพสถาบันการศึกษาก็ควรปฏิบัติตามกฎระเบียบ วินัยของสถาบันอย่างเคร่งครัด ทำตัวเป็นผู้เรียนที่ดี นำชื่อเสียงมาสู่สถาบัน เวลาเรียน ก็ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน หวังวิชาความรู้เพื่อไปพัฒนาตนเองและสังคม การบูชาสักการะ เคารพต่อครูอาจารย์ ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้ ก็โดยการเชื่อฟัง ปฏิบัติตามคำสั่งสอนให้เกียรติ ยกย่องสรรเสริญทั้งต่อหน้าและลับหลัง การบูชาสักการะ คนในสังคมโดยการ ให้เกียรติ ต่อผู้อื่นไม่ล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น เพื่อความผาสุกของทุกฝ่าย พื้นฐานที่สำคัญในการสร้างความรู้สึกรัก จิตสำนึก ในการบูชาสักการะก็คือศีล และวินัย เมื่อทุกฝ่ายมีศีลและวินัยเป็นหลักปฏิบัติ เป็นเครื่องเตือนจิตใจ ย่อมทำให้รู้จักตระหนักถึงคุณค่าของตน ผู้อื่น และสิ่งอื่น อันเป็นการแสดงออกถึงการบูชา สักการะ เคารพนับถือ ให้เกียรติซึ่งกันและกันนั่นเอง

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาคุณค่าการบูชาที่ปรากฏในประเพณีการทำบุญญาแม่ศรีเมือง ของประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์ ผู้ศึกษาวิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ ๑. เพื่อศึกษาหลักการบูชาในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ๒. เพื่อศึกษาพิธีการบูชาการทำบุญญาแม่ศรีเมืองของประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์ ๓. วิเคราะห์คุณค่าการบูชาที่ปรากฏในประเพณีการทำบุญญาแม่ศรีเมืองของประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์ ดังกล่าวข้างต้นนี้ เป็นการวิจัยครั้งนี้เป็นศึกษาเชิงคุณภาพ เพื่อที่จะทำให้ทราบในหลายประเด็นที่จะเป็นประโยชน์ในด้านต่างๆที่ครอบคลุมมากที่สุด การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีในด้านต่างๆทั้ง เอกสารที่เป็นหนังสือทางวิชาการที่เกี่ยวกับสังคมศาสตร์เพื่อที่จะทำให้ทราบแนวคิดทางสังคมที่เป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตของประชาชนในแต่ละกลุ่มที่มีความเชื่อ รวมทั้งศาสนาที่มีความแตกต่างกัน และศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีความสัมพันธ์กับความเชื่อ ความศรัทธาในพระไตรปิฎก เมื่อผู้ศึกษาได้ทราบถึงแนวคิดทฤษฎีที่มีความสัมพันธ์กับชื่อเรื่องของการวิจัยรวมทั้งวัตถุประสงค์แล้วจึงใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถามให้เป็นเครื่องของการวิจัยในครั้งนี้เพื่อที่จะได้ข้อมูลและสารสนเทศที่มีเนื้อหาครอบคลุมเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องเครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ชนิดแบบโครงสร้าง เป็นการตั้งคำถามแบบปลายเปิดเพื่อที่จะให้ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็น ความเชื่อที่มีต่อญาแม่ศรีเมือง รวมทั้งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเองและครอบครัว รวมทั้งประเด็นอื่นๆ โดยการศึกษาครั้งนี้จะมีการบันทึกเสียงเพื่อที่จะได้นำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ให้ได้ประเด็นที่มีความชัดเจนและกระชับเป็นประเด็นมากขึ้น ดังนั้นผู้ศึกษาจึงทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายจำนวน ๒๕ รูป/คน แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีพรรณนาความเรียง สรุปผลการวิจัย เป็นประเด็นที่สำคัญกับการวิจัยดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องดังกล่าว จึงสามารถสรุปเป็นประเด็นต่างๆ ได้ ดังนี้

วัดศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว นี้มีตำนานเกี่ยวกับการสร้างศาลหลักเมืองและศาลเจ้าแม่ศรีเมือง ซึ่งในสมัยก่อนนครเวียงจันทน์ยังไม่มีศาลหลักเมือง พอมีเหตุร้ายต่างๆ เกิดขึ้นก็มักจะโทษผีสามเทวดา ดังนั้น จากการสัมภาษณ์ พระสงฆ์ และผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีความสัมพันธ์กับญาแม่ศรีเมือง ทำให้ทราบข้อมูลการสร้างเสาหลักเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ขึ้นเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ

ประชาชนคนลาวทั้งประเทศ สร้างสร้างเสาหลักเมืองในครั้งนี่ เป็นประเพณีพิธีกรรมแบบโบราณ ที่จะต้องมีผู้ที่เสียสละชีวิตของตนเองลงไปภายใต้เสาหลักเมืองแห่งนี้ ในกรณีที่ไม่มีใครยอมเสียสละก็จะ เป็นท่านเจ้าอาวาสของวัดที่จะต้องเสียสละชีวิต เป็นสร้างเป็นขวัญกำลังใจ หรือเพื่อสร้างความ ศรัทธาให้เกิดขึ้นกับประชาชนทั้งประเทศ แต่การสร้างเสาหลักเมืองในครั้งนี่ ก็มีผู้เสียสละชีวิตของ ตนเองลงไปอยู่ใต้เสาหลักเมืองโดยที่ไม่มีใครบังคับ ในครั้งนี่เป็นผู้หญิงที่อุ้มท้องแก่พอประมาณไม่ ทราบแน่ชัดว่ากี่เดือน ได้เดินลงไปในหลุมที่ขุดลงเพื่อตั้งเป็นเสาหลักเมือง หลังจากนั้นมีการประกอบ พิธีกรรมตามโบราณประเพณีในการสร้างเสาหลักเมือง จากนั้นเป็นต้นมาวัดแห่งนี้ได้กลายเป็นที่รู้จัก ของคนลาวทั้งประเทศ เพราะมีเรื่องราวถ้าจะให้หมองหลายประเด็นจะมีทั้งเรื่องที่น่ากลัว น่าเศร้า และน่าศรัทธา แผลออกไปยังแขวงต่างๆของประเทศ ต่อมาได้มีผู้ที่แสดงตัวเองว่าสื่อกับญาแม่ศรีเมือง ได้ ทำให้เกิดความเชื่อที่ทำให้ประชาชนคนลาวทั้งประเทศได้เดินทางมาเพื่อขอพรในด้านต่างๆ จากญาแม่ศรีเมือง จนทำให้กลายเป็นประเพณีการบูชาเสาหลักเมือง และญาแม่ศรีเมือง ตามความ เชื่อและพิธีกรรมที่ผู้สื่อหรือร่างทรงได้บอกเล่ามา ในปัจจุบันจากการสัมภาษณ์ประชาชนทั่วไปได้เชื่อ ว่า ญาแม่ศรีเมือง เป็นเทวดาหรือเทพเจ้า หรือพญานาค ที่กลับมาเพื่อคอยดูแลบ้านเมืองให้เกิด ความร่มเย็นเป็นสุขในทุกด้าน และประชาชนคนลาวและไทยที่มีความเดือดร้อนก็จะเข้าไปหาเพื่อขอ เพื่อบนบานในสิ่งที่ตนเองปรารถนา จากตำนานทางประวัติศาสตร์ของการสร้างเสาหลักเมืองที่สร้าง ความกลัวในด้านการทำสิ่งไม่ดีของประชาชนชาวลาว ทำให้วัดศรีเมืองกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิง ประวัติศาสตร์ที่สร้างผลประโยชน์ทั้งต่อบุคคลและประเทศลาวได้อย่างเป็นระบบ

การศึกษาในครั้งนี่หลักศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาเสาหลักเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ และญาแม่ศรีเมือง พบว่าพระพุทธศาสนาวางหลักศรัทธาไว้ ๔ ประการคือ

๑. กัมมสัทธา เชื่อกรรม
๒. วิปากสัทธา เชื่อผลของกรรม
๓. กัมมัสสกตาสัทธา คือ เชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตน
๔. ตถาคตโพธิสัทธา คือ เชื่อความตรัสรู้ของพระพระตถาคตเจ้า

จากความเชื่อข้างต้นของประชาชนชาวลาวจึงทำให้เกิดเป็นพิธีกรรมการบูชาเสาหลักเมือง และญาแม่ศรีเมืองได้แก่ พิธีกรรมที่เกี่ยวกับ การให้ทาน การรักษาศีล และการภาวนา

พิธีกรรมการให้ทานก็ได้แก่ การบริจาคสิ่งของ ปัจจัย หรือแม้แต่ข้าวเปลือกที่นำมาทำในพิธี บุญกุ่มข้าวใหญ่ ซึ่งการให้ทานของชาวประชาชนชาวลาวในพิธีกรรมการบูชาเสาหลักเมือง และญาแม่ ศรีเมือง นี้ ประชาชนชาวลาวมีความเชื่อว่าจะได้บุญกุศลมากกว่าการทำบุญในเวลาอื่นๆ เพราะงาน พิธีกรรมการบูชาเสาหลักเมือง และญาแม่ศรีเมืองเป็นงานที่ยิ่งใหญ่ จัดเพียงปีละหนึ่งครั้งเท่านั้น เพราะมีความเชื่อกัมมสัทธาวิปากสัทธาและกัมมัสสกตาสัทธา การให้ทานของประชาชนชาวลาวเป็น สิ่งให้เห็นได้ชัดจากการจัดกิจกรรมของทางวัดในงานบุญต่างๆที่มีทั้ง ๑๒ เดือน คือฮีตสิบสองคองสิบ

สี่ จะเห็นได้จากจำนวนเจ้าภาพที่มาทำโรงทางข้าวปลาอาหารต่างๆ และยอดเงินบริจาคของประชาชนชาวลาว จะมีตัวเลขที่แตกต่างกว่าวัดอื่นๆในประเทศลาว

พิธีกรรมการรักษาศีลก็ได้แก่ พิธีกรรมการปฏิบัติธรรมเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาให้กับองค์ญาแม่ศรีเมือง พิธีกรรมปฏิบัติธรรมเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาให้กับเสาหลักเมืองนครหลวงเวียงจันทน์พุทธศาสนิกประชาชนคนลาว ที่สนจะเข้าอบรมการปฏิบัติในงานนมัสการญาแม่ศรีเมือง ตลอด ๓ วัน ๓ คืน พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการภาวนา ก็สืบเนื่องจากการรักษาศีล เมื่อประชาชนมารักษาอุโบสถศีลแล้วย่อมกระทำการเจริญสมาธิ เจริญภาวนาเพื่อให้ถึงจิตอันสงบ เพราะมีความเชื่อในเรื่อง เชือกัมมัสถาวิปากัสถากัมมัสสกาตัสถา และตถาคตโพธิสถา เพื่อที่จะให้ได้ถึงซึ่งนิพพาน เพราะความเชื่อในเรื่องของการบำเพ็ญบารมีสังสมบุญให้เกิดมากขึ้น

พิธีกรรมการบูชาเสาหลักเมือง และญาแม่ศรีเมือง

พิธีบวงสรวงการบวงสรวงใหญ่กระทำปีละครั้ง คือในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๕ ประชาชนชาวลาวมีความเชื่อว่าการบวงสรวงเป็นพิธีการบูชาพระคุณความดีของท่านที่มีคุณงามความดีต่อสรรพสัตว์ทั้ง ๓ โลก ที่ได้ยอมเสียสละชีวิตซึ่งเป็นสิ่งที่มีค่าสูงสุดแก่ประชาชนชาวลาว

พิธีกรรมการบำเพ็ญประชาชนชาวลาวเชื่อว่าเสาหลักเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ และญาแม่ศรีเมืองมีความศักดิ์สิทธิ์ที่มีผู้วิเศษปกปักรักษาอยู่ ในวันพระจะมีการแต่งขัน ๕ ขัน ๘ คู่ และขันหมากเบ็ง หรือเป็นปราสาทผึ้งเทียนแท้มตามโบราณประเพณีของประชาชนคนลาว เพื่อที่จะบอกกล่าวแก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือเทวดาที่ดูแลรักษาเสาหลักเมือง และญาแม่ศรีเมืองนี้ ให้เกิดผลสำเร็จตามที่ตนปรารถนา โดยจะมี “เฒ่าจ๊า” ผู้เป็นสื่อกลางในการทำพิธี ตามขั้นตอนพิธีกรรมโบราณที่มีการปฏิบัติกันมา

พิธีกรรมงบ่า พิธีกรรมงหรือแก่นบนี้จะกระทำเมื่อได้สิ่งที่ตนปรารถนาแล้ว สถานที่ที่จะต้องเป็นบริเวณลานของเสาหลักเมืองและญาแม่ศรีเมืองเท่านั้น บุคคลที่เกี่ยวข้องในการประกอบพิธีกรรมคือ ๑. ผู้นำในการทำพิธีคือพ่อพรหมณ์ หรือชะจ๊า ๒. ตัวผู้บ่าหรือบนบาน ต้องเข้าร่วมพิธีโดยใช้คำบอกกล่าวของตนว่าได้มาทำพิธีงแล้ว ตามที่ตนเองได้พูดไว้ เหมือนกับการรักษาสัญญาที่ให้ไว้กับญาแม่ศรีเมือง

พิธีกรรมสร้งน้ำเสาหลักเมือง และญาแม่ศรีเมืองการสร้งน้ำจะทำขึ้นในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ โดยใช้น้ำจากบ่อน้ำศักดิ์ ๙ แห่ง ในประเทศลาวเท่านั้น

พิธีเวียนเทียนนี้จะทำในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ เพราะว่าวันนี้เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัยในวันสำคัญโดยใช้เทียนแท้มที่ทำจากขี้ผึ้งและธูป กับดอกไม้เป็นเครื่องสักการบูชา หรือจะเป็นปราสาทผึ้ง ถือน้ำในมือแล้วเดินเวียน ๓ รอบ ประชาชนคนลาวที่มาร่วมพิธีจะพร้อมใจกันนำดอกไม้ ธูป เทียน เพื่อมาเวียนเทียนในบริเวณลานรอบ

พระอุโบสถ ที่ภายในมีความศรัทธา เพราะเชื่อว่าเป็นการได้เข้าเฝ้าพระพุทธองค์อย่างใกล้ชิดและได้บุญกุศลมาก

พิธีกรรมปฏิบัติธรรมเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาให้กับองค์ญาแม่ศรีเมืองนี้ จะเริ่มตั้งแต่การประชาสัมพันธ์เชิญชวนพุทธศาสนิกที่สนใจจะเข้าอบรมการปฏิบัติในการบูชาเสาหลักเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ และญาแม่ศรีเมือง ตลอด ๓ วัน ๓ คืน

พิธีเปลี่ยนผ้าห่ม และเปลี่ยนชุดญาแม่ศรีเมือง มีความเชื่อว่าการได้เปลี่ยนผ้าห่มให้กับเสาหลักเมือง และเปลี่ยนชุดให้กับญาแม่ศรีเมือง ก็เหมือนได้ถวายผ้าไตรจีวรต่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วย จะประกอบพิธีเวลา ๑๔.๐๐ น. มีการจัดขบวนแห่ผ้าสีเหลืองผืนยาวเพื่อห่มเสาหลักเมือง และชุดใหม่เป็นการถวายให้กับญาแม่ศรีเมือง

ส่วนคุณค่าของศรัทธาชาวพุทธประชาชนคนลาว ที่มีต่อเสาหลักเมือง และญาแม่ศรีเมืองพบว่า

เสาหลักเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ และญาแม่ศรีเมือง มีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตของประชาชนคนลาวทั้งประเทศ เป็นอย่างมากทำให้ประชาชนในหลายแขวงในประเทศลาวและประเทศไทยบางส่วนได้รับประโยชน์ส่งผลสะท้อนผ่านพิธีกรรมและมีผลต่อการเกิดความเชื่อต่อเสาหลักเมือง และญาแม่ศรีเมืองคือ

คุณค่าในทางพระพุทธศาสนา

เสาหลักเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ และญาแม่ศรีเมือง เป็นสถานที่ที่ค้นพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์โบราณคดี ที่แสดงว่าบริเวณแห่งนี้เคยเป็นศูนย์กลางความเจริญรุ่งเรืองของประเทศลาวเมืองโบราณในอดีต เพราะมีความเชื่อหรือล่องลอยทางพระพุทธศาสนาที่มีความชัดเจนมาก

๑) ด้านความเชื่อ

ประชาชนลาวมีความเชื่อเกี่ยวกับอานุภาพของญาแม่ศรีเมือง เชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมถึงการเคารพกราบไหว้เพื่อต้องการให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในองค์เสาหลักเมืองได้คุ้มครองรักษาตนและครอบครัว ให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากอันตรายทั้งหลาย ได้รับเรื่อง โชคดีในหน้าที่การงานรวมทั้งกิจการต่างๆ

๒) ด้านหลักธรรม

ประชาชนคนลาวได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพราะเชื่อว่าธรรมเหล่านี้ย่อมเป็นหลักในการดำเนินชีวิตที่ดีเป็นที่สมควรแก่การยึดถือเพื่อความผาสุกในชีวิตนอกจากนี้วัดศรีเมือง และเสาหลักเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ยังเป็นพุทธานุสติมีลักษณะที่เตือนสติของผู้พบเห็นสร้างความร่มเย็นเป็นสุขให้เกิดแก่จิตใจ

๓) ด้านจิตใจ

งานนมัสการ หรือพิธีกรรมการบูชาเสาหลักเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ และญามแม่ศรีเมือง นั้นเป็นการสร้างการตอบสนองความสุขด้านจิตใจทั้งในด้านของบุคคลครอบครัวไปจนถึงสังคมในระดับประเทศลาวเมื่อชาวพุทธมีศรัทธาความเชื่อเกี่ยวกับอานิสงส์ของการได้มานมัสการ มาขอพร มาอบนอบกล่าวขอต่างๆ และเมื่อได้มีโอกาสมาทำบุญไว้เป็นทานก็ย่อมเกิดปีติสุขขี้อิ่มเอมใจ มีความรู้สึกรักและผูกพันกับพระพุทธศาสนา และญามแม่ศรีเมือง รู้สึกว่าบาปและอกุศลทั้งมวลลดน้อยถอยลง เพราะเกิดความสบายใจ

๔) ด้านวัตถุ

เสาหลักเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ และญามแม่ศรีเมือง เป็นคุณค่าทางด้านวัตถุที่เป็นตัวแทนของความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา และเป็นหน้าตาของประเทศลาว ตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นพุทธสถานไว้ให้ประชาชนจากทุกมุมโลกมาราบไหว้สักการบูชา เปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของการสื่อถึงพระพุทธเจ้า เป็นการบ่มเพาะการเสียสละของตนเองเพื่อส่วนรวม การรู้จักแบ่งปันและการรู้จักเรียนรู้การยกระดับจิตใจของตนเองให้เข้าสู่ความชำนาญภายใต้พระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาพื้นฐานความเชื่อทำให้เกิดศรัทธา และยังคงสืบต่อไปในอนาคตเพราะมีการจัดงานนมัสการ หรือพิธีกรรมการบูชาเสาหลักเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ และญามแม่ศรีเมืองอย่างยิ่งใหญ่ในทุกๆ ปี และในทุกๆวัน ประชาชนชาวลาวเอง รวมทั้งนักท่องเที่ยวที่มาจากทั้งประเทศไทยและประเทศอื่นๆที่มาเที่ยวต่างก็มีมากในทุกๆวัน

คุณค่าทางสังคม

ในกระบวนการพิธีกรรมการบูชาเสาหลักเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ และญามแม่ศรีเมือง เป็นการประสานร่วมมือกันของคนในสังคมประชาชนคนลาวทุกๆแขนงการปกครองในประเทศ ให้เป็นกลุ่มเป็นก้อนเป็นการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาทำให้สังคมมีความรู้สึกถึงความเป็นพวกพ้องเป็นหมู่เหล่าและร่วมกันรักษาพื้นที่ธรรมทางพระพุทธศาสนาไว้เป็นมรดกของคนในสังคมให้ยาวนานที่สุดเป็นขบวนการของประชาสังคมเชิงพุทธที่มีส่วนดีมากกว่าส่วนเสียซึ่งก่อให้เกิดผลดีทางด้านสังคม เป็นพุทธจริยธรรมทางสังคม คือ

๑) ด้านความสามัคคี

งานนมัสการ หรือพิธีกรรมการบูชาเสาหลักเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ และญามแม่ศรีเมือง เป็นการสร้างความสามัคคีสมานสามัคคีของคนลาวทั้งประเทศ อันเกิดจากความศรัทธาในองค์ญามแม่ศรีเมือง ที่หลอมรวมคนในท้องถิ่นให้เคารพนับถือสักการะ บริจาคเงินทองเป็นกองทุนสร้างสิ่งต่างๆ เป็นกุฏิ ฝั่ป่า ทุนการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ และโรงทานข้าวน้ำ ปลา และอาหารหวานคาว

ต่างๆ เพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ในองค์เสาหลักเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ของประเทศลาวได้รับความคุ้มครองจากองค์ญาแม่ศรีเมือง ให้ตนเองครอบครัวและกิจการหน้าที่การงานต่างๆ

๒) ด้านเศรษฐกิจ

วัดศรีเมือง เสาหลักเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ และญาแม่ศรีเมือง เป็นอีกจุดหนึ่งในโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธในนครหลวงเวียงจันทน์ ส่งผลให้ประชาชนหลายกลุ่มได้รับผลประโยชน์ เช่นกลุ่มพ่อค้าแม่ค้า ในหลายอาชีพได้กำไรจากการขายปราสาทผึ้งและเทียนแท้ให้กับนักท่องเที่ยวเข้าไปยังวัดศรีเมือง รวมทั้งอาชีพอื่นๆ ด้านเศรษฐกิจนั้นสิ่งที่ส่งผลเห็นได้ชัดคือการท่องเที่ยวในระดับประเทศอย่างเห็นได้ชัดเจน

๓) ด้านประเพณีและวัฒนธรรม

วัดศรีเมือง เสาหลักเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ และญาแม่ศรีเมือง เป็นพุทธสถานศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวพุทธทั้งในประเทศลาว และไทยได้ให้ความเคารพสักการบูชาอย่างสูง ญาแม่ศรีเมืองเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตที่ผูกพันกันมายาวนาน ในช่วงเดือนมาฆะทุกปี ประชาชนชาวลาวโดยเฉพาะในนครหลวงเวียงจันทน์จะมีการจัดงานนมัสการ หรือพิธีกรรมการบูชาเสาหลักเมือง และญาแม่ศรีเมือง เพื่อให้ประชาชนคนลาวทั้งประเทศได้สักการบูชาและบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งถือว่าเป็นงานใหญ่ระดับประเทศที่ประชาชนเข้าร่วมงานทั่วทุกสารทิศ กิจกรรมฮีตสิบสองคองสิบสี่ทั้ง ๑๒ เดือนของประชาชนคนลาวต่างก็มีความสัมพันธ์กับญาแม่ศรีเมืองทั้งสิ้น เพราะทุกๆกิจกรรมที่เกิดขึ้นจะต้องให้ผู้นำที่จะพาประกอบพิธีกรรมนั้นมาบอกกล่าวให้แม่ศรีเมืองนั้นไปร่วมงานพิธี เพื่อเป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้กับผู้ที่มาร่วมงานและเป็นการบูชาญาแม่ศรีเมือง หรือเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของประเทศลาวไว้ให้ครบทั้ง ๑๒ เดือน เพื่อที่จะเป็นกิจกรรมการสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชนหลายชุมชนในนครหลวงเวียงจันทน์ประเทศลาวให้เกิดความสัมพันธ์ในชุมชน และเป็นพุทธจริยธรรมในการสร้างสัมคมให้เกิดความน่าอยู่

ที่กล่าวสรุปมาในแต่ละด้านที่มีความสัมพันธ์กับญาแม่ศรีเมือง จะเห็นได้ว่าการบูชามีอิทธิพลต่อสังคมประชาชนคนลาวตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและกลายมาเป็นคติความเชื่อที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี เช่นฮีตสิบสองคองสิบสี่ซึ่งเป็นแบบแผนของการดำเนินชีวิตของประชาชนคนลาวมาตั้งแต่อดีตสำหรับการสร้างพุทธจริยธรรมทางสังคม สำหรับปฏิบัติของคนในสังคมที่ต้องทำร่วมกันแม้ว่าสมัยนี้โลกจะเจริญด้วยเทคโนโลยี และเป็นโลกแห่งวิทยาศาสตร์แต่ความเชื่อในอำนาจลึกลับ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ยังมีอยู่ในสังคมประชาชนคนลาว การเชื่อว่าต้นไม้ ภูเขา แม่น้ำ มีสิ่งที่มีอำนาจพิเศษสิ่งสถิตอยู่สามารถให้คุณและโทษแก่มนุษย์ได้ หากได้รับการบูชา ปฏิบัติอย่างถูกต้องเป็นที่พอใจของสิ่งที่มีอำนาจ ก็จะสามารถใช้อำนาจพิเศษปกป้อง คุ้มครอง หรือดลบันดาลสิ่งที่ยปรารถนาให้ได้ แต่หากปฏิบัติไม่ถูกต้อง ไม่เป็นที่พอใจแล้วก็จะเกิดโทษทำให้ได้รับอันตรายได้ ดังนั้นจึงมีการทำพิธีบูชา เช่นสรวง ต่อธรรมชาติ เช่นการบูชา กราบไหว้ต้นไม้ใหญ่ๆ โดยการนำ

ดอกไม้ พวงมาลัย ไปผูกไว้ เพื่อทำการบูชา อ้อนวอน ขอให้ลดบันดาลโชคลาภ ความปลอดภัย ให้ตน หรือหากจะมองอีกมุมหนึ่งก็เป็นการป้องกันไม่ให้เกิดการทำลายป่าไม้ ต้นไม้ หรือธรรมชาติ เพราะหากมีการตัดไม้ ทำลายธรรมชาติ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตย์อยู่ภายในที่นั้นก็ทำให้เกิดผลร้ายแก่ตนและครอบครัว

การบูชาที่ผสมผสานกับคติความเชื่อดั้งเดิมของคนในชุมชนกลายเป็นประเพณีนิยมที่ยึดถือปฏิบัติกันมาจนถึงปัจจุบันเช่นการบูชาพระแม่โพสพ การบูชาขวัญข้าว ในฤดูน้ำหลากเพราะเป็นฤดูกาลที่ข้าวกล้ากำลังผลิผล มีการนำเครื่องเซ่นไหว้ บูชา ไปประกอบพิธี ยังสถานที่ ซึ่งได้เตรียมการไว้ หรือประเพณีการเล่นบั้งไฟ ของประชาชนในเขตแต่ละภาคของประเทศไทย ก็เพื่อบูชาพญาแถน ที่เชื่อกันว่าสามารถบันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลได้ การบูชาเทพเจ้าที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ หรือดวงวิญญาณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ก็ยังได้รับการปฏิบัติในสังคมไทยเช่นการนำอัฐิของผู้ตายมาทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้เป็นคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่ปฏิบัติกันมาช้านาน การบูชาพระพรหม การทรงเจ้า เพราะเชื่อว่ามีดวงวิญญาณหรือเทพผู้ศักดิ์สิทธิ์สถิตย์อยู่ในสถานที่ต่าง ๆ หรือในร่างมนุษย์ ทำให้มีอำนาจลดบันดาล นำความโชคดี มาให้แก่ผู้บูชา การบูชาบุคคลที่ควรบูชาตามแนวพระพุทธศาสนายังได้รับการปฏิบัติกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ เช่น การประกอบพิธีกรรมทางด้านศาสนาของชาวพุทธจะมีการกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยก่อนเสมอ การบูชาพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เครื่องรางของขลัง เพื่อขอพร ขอความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต หรือแม้แต่การบูชาสิ่งที่เป็นเหมือนตัวแทนพระรัตนตรัย เช่น การบูชาพระบรมสารีริกธาตุ พระอัฐิธาตุของพระอรหันตสาวก การบูชา กราบไหว้สถูป เจดีย์ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ตามวัดต่างๆ ในเมืองไทยเพื่อเป็นการระลึกถึงพระพุทธคุณ และขอให้คุ้มครองให้ประสบแต่สิ่งที่ดีงาม

การบูชาระหว่างบุคคลบุตรีธิดา บูชาบิดามารดา โดยการเคารพ เชื้อฟังคำสั่งสอนประพฤติตนเป็นคนดี ศิษย์บูชาครู อาจารย์ โดยการตั้งใจศึกษาเล่าเรียนศิลปวิทยา สร้างชื่อเสียงให้แก่สถาบันการศึกษา ประชาชนบูชาพระมหากษัตริย์โดยการทำตนเป็นพลเมืองที่ดี ปฏิบัติตามกฎหมาย ศีลธรรม จารีตประเพณีที่ดีงามของสังคมการบูชาไม่ว่าจะเป็นการบูชาธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม หรือบูชาบุคคลที่ควรบูชา สถานที่ควรบูชา การบูชาด้วยเครื่องสักการะ สิ่งของเครื่องใช้ เป็นต้น เป็นสิ่งที่ยังยืนยันว่าจะส่งผลให้ผู้บูชาหรือไม่ก็ได้ แต่การบูชาที่ดีได้ผลแน่นอนนั้นคือการปฏิบัติบูชา ปฏิบัติตามคำสั่งสอนยึดถือเป็นหลักปฏิบัติอย่างจริงจัง ผู้บูชาย่อมได้รับผลแน่นอน เพราะทำให้ผู้บูชาเกิดกลัวผลที่ตามมา ต่อสิ่งที่ตนกราบไหว้บูชา เมื่อมีการกลัวก็ไม่กล้าทำความผิด คิดชั่ว กลัวอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็นจะส่งผลร้ายให้ได้รับความทุกข์ ความเดือดร้อน เป็นผลให้มนุษย์กับธรรมชาติอยู่กันอย่างเอื้ออาทรกัน เมื่อมนุษย์ไม่ทำลายธรรมชาติๆ ก็อำนวยความอุดมสมบูรณ์ให้ การบูชาต่อกันและกันของคนในสังคมตั้งแต่ระดับครอบครัว สถาบันการศึกษา ประเทศชาติ ถ้าคนในสังคมมีการบูชากัน

เคารพ นับถือกัน รู้ในสิทธิ หน้าที่ของตน รู้ระเบียบปฏิบัติต่อกันในสังคมรู้จักกราบไหว้ บูชากันตามระดับวุฒิภาวะ ก็จะทำให้สังคมอยู่กันอย่างร่มเย็นเป็นสุขปฏิบัติอย่างนี้จัดเป็นการบูชาที่มีผลยั่งยืน

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

หลักธรรมคือการบูชา มีความสำคัญกับบุคคลทุกคนในสังคม ผู้ปฏิบัติตามชื่อว่าปฏิบัติเพื่อความเป็นมงคลในชีวิตส่งผลให้ตนเองและคนอื่นได้รับประโยชน์จากการบูชาไปด้วยการบูชาเป็นหลักธรรมที่ต้องแสดงออกมาจากส่วนลึกของจิตใจ บางครั้งดูยาก ทำเหมือนแสร้งทำไม่เกิดจากจิตใจที่แท้จริง ดังนั้นในการพัฒนาจิตสำนึกในการบูชาจึงถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญมากอันจะทำให้คนในสังคมเกิดความรู้สึกสำนึกเห็นความสำคัญเห็นคุณค่าของหลักธรรมข้อนี้ แล้วนำไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลดีต่อตนเองและสังคมต่อไป ซึ่งผู้วิจัยเห็นสมควรเสนอแนะหลักปฏิบัติดังนี้

ควรมีการกำหนดนโยบายและปลูกฝังวัฒนธรรมการกราบ การไหว้ ให้คนรุ่นหลังได้เห็นคุณค่ามากกว่านี้ เพราะนับตั้งแต่วัฒนธรรมต่างชาติหลังไหลเข้ามาสู่สังคมลาว ทำให้คนลาวเริ่มจะลืมวัฒนธรรมการกราบ การไหว้ที่ดั้งเดิมของตนไปเสียแล้วควรมีนโยบายในการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนลาวและประชาชนทั่วไปได้รับการเรียนรู้ถึงเรื่องการบูชาและแสดงออกถึงการบูชาบุคคลหรือสิ่งที่มีคุณพระสงฆ์ผู้มีหน้าที่ในการเผยแผ่หลักธรรม ควรมีบทบาทในการให้การศึกษาและอบรมสั่งสอนหลักการบูชา ให้คนทั่วไปนำไปศึกษาและปฏิบัติ รวมทั้งตนเองก็ปฏิบัติเป็นแบบอย่างด้วย และผู้ใหญ่ในสังคมควรสร้างนิสัยการบูชาให้เด็กได้เห็นเป็นแบบอย่างควรมีการประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้คนได้นำหลักทศ ๖ และสาราณียธรรมมากระตุ้นเตือนให้มองเห็นความสำคัญ มองเห็นโทษและประโยชน์ของการนำหลักธรรมคือการบูชามาปฏิบัติร่วมกับทศ ๖ และสาราณียธรรม ควรส่งเสริมการยกย่องสรรเสริญ และให้เกียรติกันแก่ผู้ปฏิบัติตามหลักการบูชา เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และสังคม ควรมีการออกกฎหมายและบทลงโทษที่รุนแรงแก่ผู้ที่เหยียบย่ำ ลบหลู่ ดูหมิ่น ศาสนาหรือสิ่งที่เป็นที่สักการะ เคารพ บูชา ของคนในสังคม ให้เด่นชัดและจริงจังกว่านี้

อีกประเด็นเป็นเรื่องของหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่มีความเปลี่ยนแปลงไปจากจุดเดิมที่ทรงยึดหลักการเดินทางสายกลาง การเข้าใจอริยสัจ ๔ ที่เป็นการอธิบายความทุกข์ที่แท้จริงที่ไม่ใช่เวทนา พระสงฆ์ควรมีการศึกษาพระไตรปิฎก ถึงคำสอนที่แท้จริงให้มากซึ่งจะเป็นการสอนประชาชนและแยกแยะระหว่างพุทธศาสนากับพราหมณ์ ได้อย่างชัดเจน เพราะการปฏิบัติที่มีความผสมปะปนกันจะทำให้เข้าถึงพระพุทธศาสนาที่แท้จริงได้ยาก จึงทำให้ออกจากทุกข์ไม่ได้จริงๆ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____ .พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) คัมภีร์ :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____ .ปฏิภาณภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๓๕

(๒) หนังสือ :

กรมศิลปากร. วัฒนธรรมการพุทธสถานไทย. กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด,
๒๕๓๓.

กรมศิลปากร. วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ เล่ม ๑ คัมภีร์มหาวงศ์.

กิ่งแก้ว อรรถาการ. คติชนวิทยา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๒๐.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระ

เกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. หนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระ

เจ้าอยู่หัว เรื่อง วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา

จังหวัดมหาสารคาม. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๔๔.

คณะกรรมการบริหารกองทุนพัฒนา และอนุรักษ์พระบรมธาตุนาตูน. พระบรมธาตุนาตูน. พิมพ์ครั้งที่

๔. มหาสารคาม: นาตูนการพิมพ์, ๒๕๕๕.

จารุวรรณ ธรรมวัตร. คติชาวบ้าน. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม,

๒๕๓๐.

- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. **พรรณนะเชิงพุทธเกี่ยวกับประชากรศาสตร์**. สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์. รวบรวมและจัดพิมพ์โดย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการจัดพิมพ์, ม.ป.ป., ๒๕๕๔.
- _____. “พระพุทธรูปเจ้ากับการปฏิวัติสังคม” สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต รุ่นที่ ๔๕. ดนัย ไชโยธธา. **ลัทธิศาสนาและระบบความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร : โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๘.
- ปิ่น มุกทุกันต์ พ.อ. **มงคลชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๓๗.
- _____. **แนวสอนธรรมตามหลักสูตรมัธยมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- ป. หลงสมบุญ, (นามแฝง). **พจนานุกรม มคอไทย**. กรุงเทพมหานคร : อาหารการพิมพ์, สำนักเรียนวัด ปากน้ำจัดพิมพ์, ๒๕๔๐.
- ฝ่ายประชาสัมพันธ์. **ประวัติพระธาตุนาดูน มหาสารคาม**. เอกสารเผยแพร่การท่องเที่ยว องค์การบริหารส่วนตำบลพระธาตุ อาเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม, ๒๕๕๒.
- ทรงพล มะลิกุล. และคนอื่นๆ. **สิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่มือเมืองมหาสารคาม**. มหาสารคาม : โรงพิมพ์นางนวล ออฟเซ็ท, ๒๕๓๐.
- บุญมาจิตจรัส. **มงคล ๓๘ ประการ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๓.
- น.ณ. ปากน้ำ (นามแฝง). **สถาปัตยกรรมในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ๒๕๑๖.
- น.ณ. ปากน้ำ. **ชมศิลปะในอินเดีย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ต้นอ้อ แกรมมี่ การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๐.
- ปรีชา นุ่นสุข. **ศิลปะศรีลังกา**. กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๑.
- พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดกญาณสิทธิ์). **มงคล ๓๘ ประการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **จัดระเบียบสังคม ตามคตินิยมแห่งสังฆะ**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- _____. **พจนานุกรม ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- _____. **วินัย เรื่องที่ใหญ่กว่าที่คิด**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๙.
- _____. **จาริกบุญ-จาริกธรรม**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๓๙.

- _____ .วัฒนธรรมไทยสู่ยุคเป็นผู้นำและเป็นผู้ให้. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
การศาสนา, ๒๕๓๘.
- _____ .พระกับป่ามีปัญหาอะไร. กรุงเทพมหานคร : ชุมนุมพุทธธรรมศิริราช ฝ่ายนักศึกษา
เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๒๔.
- _____ .พุทธศาสตร์กับการแนะแนว. กรุงเทพมหานคร : กองทุนวุฒิธรรม. ๒๕๓๔.
- _____ .พุทธศาสนา : พัฒนาคนและสังคม. กรุงเทพมหานคร : กรมการปกครอง, ๒๕๔๐.
- _____ .ธรรมบุญชีวิต. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙.
- พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต). **วัฒนธรรมกับการพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร
: บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้ง จำกัด, ๒๕๓๒.
- พระราชวรมณี (ประยูรธมมจิตโต), **รุ่งอรุณแห่งการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘).
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต). **ธรรมะและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพมหานคร :
สหธรรมิก, ๒๕๓๘.
- _____ .**แนวทางในการพัฒนาวิสัยและประชาธิปไตย**. ปาฐกถาธรรม. รวบรวมและจัดพิมพ์โดย
กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว,
๒๕๔๑.
- พระอริยานุวัตร (เขมจารี). **ตำนานนครจัมปาศรี กุสันตรัตน์ อำเภอนาดูน**. ในที่ระลึกเนื่องในงาน
ทอดผ้าพระกฐินพระราชทานของมหาวิทยาลัยศรีนรินทรวิโรฒ มหาสารคาม,
มหาสารคาม : โรงพิมพ์สห-บัณฑิต, ๒๕๒๗.
- พระอริยานุวัตร เขมาจารีเถระ. **คติความเชื่อของชาวอีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.
- พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา. **พระพุทธศาสนาในอินเดีย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- พระยาอนุমানราชธน, **เรื่องเจดีย์**, (ม.ป.ป.).
- พระพุทธวรญาณ (กิตติทินนเถระ). **การบวชพระในพระพุทธศาสนา**. รวมข้อเขียนพระธรรมเทศนา
และคำบรรยาย. รวบรวมและจัดพิมพ์แจกเนื่องในงานทาบุญวันเกิดพระพุทธวรญาณ
เจ้าอาวาสวัดกวีศรารามราชวรวิหาร เจ้าคณะจังหวัดลพบุรี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.
- พระอุตรคณาธิการ (ชวินทร์ สระคา). **ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในอินเดีย**. กรุงเทพมหานคร : โรง
พิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.
- พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา. **เจดีย์ในพระพุทธศาสนา**. [Online], accessed 26 august

2012. Available from <http://gds.mcu.ac.th>

พลตรีหลวงวิจิตร วาทการ. **ของดีในอินเดีย**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สารมวลชน จำกัด, ๒๕๓๓.

ไพฑูรย์ มีกุล. **ประวัติศาสตร์ไทยสมัยต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ๒๕๒๘.

มณี พะยอมยงค์. **วัฒนธรรมพื้นบ้าน** : คติความเชื่อ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

_____ .**ความเชื่อของคนไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๓๖.

มูลนิธิภูมิพลโลกิขุ. **สัทนิตีปกรณ์ สุตตมาลา** (ฉบับภูมิพล). กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิภูมิพล, ๒๕๒๕.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **หลักสูตรและประมวลการสอนวิชาธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๑.

ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๑), หน้า ๕๕๔.

วีรพงษ์ สิงห์บัญชา. **พระธาตุนาดูนและการบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ**, ในพระธาตุนาดูนพุทธมณฑลอีสาน นครจำปาศรี อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (มหาสารคาม : โรงพิมพ์อภิชาตการพิมพ์, ๒๕๓๙.

ศรีศักร วัลลิโภดม. **อีสานสมัยต่างๆ**. ในอีสาน เนื่องโอกาสครบรอบ ๕๕ ปีของสมาคมชาวอีสาน. มหาสารคาม: ธรวิซซ์การพิมพ์, ๒๕๓๕.

สมชาย ลำดวน. **พระบรมสารีริกธาตุนครจำปาศรี**. เอกสารวิชาการในงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ ๑๐. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๙.

สมเด็จพระยาบรมวงศ์ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. **ตำนานพระพุทธรเจดีย์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๔๔.

สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (ธมมธรร). **หน้าที่ของครูและนักปกครอง**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (พิมพ์ ธมมธโร). **บทสร้างนิสัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๒๗.

สมชาย ลำดวน. **จารึกอีสาน : พัฒนาการและที่ตั้งภูมิศาสตร์**. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๕.

สมภพ ชีวรัฐพัฒน์. **มงคลธรรมกับคุณภาพชีวิต** (มงคล๓๘). กรุงเทพมหานคร : นานาสิ่งพิมพ์, ๒๕๔๒.

สันติ เล็กสุขุม. **เจดีย์ความเป็นมาและศัพท์เรียกองค์ประกอบเจดีย์ในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์แอนด์พริ้นติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด, ๒๕๓๕.

สุภัทรดิศ ดิสกุล. **ม.จ..เที่ยวเมืองล้งกา**. กรุงเทพมหานคร : ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์, ๒๕๑๗.

สันติ เล็กสุขุม. **เจดีย์ความเป็นมาและคำศัพท์เรียกองค์ประกอบเจดีย์ในประเทศไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๐.

สุวัฒน์ จันท์จ๋านง. **ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับปรัชญาศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๐.

เสฐียร พันธรังษี. **ศาสนาโบราณ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๑๗-๓๓.

ไสว มาลาทอง. **คู่มือการศึกษาปฐมบัญญัติประกอบการเรียนการสอนวินัยบัญญัตินักเรียนชั้นตรี**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๕.

อ.บริภัทร (นามแฝง). **พระบรมธาตุ**. กรุงเทพมหานคร : ชมรมปฏิบัติธรรมแก้วแสงทอง, ๒๕๓๙. เอเดรียน สนอดกราส. **สัญลักษณ์แห่งพระสฤป**. แปลโดยภัทรพรสิริกาญจนและคณะ, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๗).

(๓) วิทยานิพนธ์ :

จินดา จันท์แก้ว. **พุทธญาณวิทยา กำเนิด ศรัทธา และตรรก**. ใน **สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต** รุ่นที่ ๑๕. รวบรวมและจัดพิมพ์โดย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

ทรงรัตน์ ธมมาลาพงศ์. “พิธีกรรมที่เกี่ยวกับพระธาตุนาดูน อาเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม”.

รายงานศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒.

พระมหาอุทัย มูลแก้ว. “การจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพระวินัยปิฎก”. **การค้นคว้าแบบอิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑.

พระมหาสุพัฒน์ กลยาณธมโม. “พระพุทธเจ้า : บทบาทและหน้าที่ในฐานะพระบรมครู”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระมหาสมชาย ธีรภาโส (บุญเกลี้ยง). “ความเชื่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุในสังคมไทย”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระมลิ กิตติปาโล. “ความสำคัญของศรัทธาในศาสนของพระพุทธศาสนา”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระมหาหวมวด สุกกมโม. “ศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องความเคารพในพุทธศาสนา”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระมหาประสพฤกษ์ จารุวาโท (รัตนยงค์). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องการบูชาใน

พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระมหาสมชาย ธีรภาโส (บุญเกลี้ยง). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุใน

สังคมไทย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระมหาหวมวด สุกกมโม, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องความเคารพใน

พระพุทธศาสนา” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต,** (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า.๔.

สถาพร อรุณวิลาส. “คติความเชื่อพุทธศาสนาแบบลังกากับวิถีชีวิตชุมชนเมืองสุโขทัย-ศรีสัชชนาลัย”.

วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

สุพจน์ ทองเนื้อขาว. “ความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุขามแก่น ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัด

ขอนแก่น”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๑.

สุวิทย์ ทองศรีเกตุ. “การศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ที่มีต่อพฤติกรรมทางศาสนาของ

พุทธศาสนิกชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๓.

(๔) สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ พระอาจารย์ทองคำ พรหมอัชชา, ประธานองค์การพระพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาวเมือง

ศรีสัชชนาต นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระอาจารย์ลำเงิน, เจ้าอาวาสวัดศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระอาจารย์คำปาน, รองเจ้าอาวาสวัดศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระอาจารย์ตึก, รองเจ้าอาวาสวัดศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระอาจารย์สอน นิลแก้วงาม, เจ้าอาวาสวัดเทียวัด นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระอาจารย์จันดัย, เจ้าอธิการวัดพระไชยเชษฐา นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระอาจารย์บุญมี ศรีลาเพชร, เจ้าอธิการวัดโพธิราช นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระอาจารย์ทองสอน ธรรมจาโร, เจ้าอธิการวัดธาตุมหา นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระอาจารย์วันไท โปรงมณี, เจ้าอธิการวัดเก้ายอด นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระอาจารย์บุญเสริญ, เจ้าอธิการวัดแม่ศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ แม่จันไตร คำมะวงษ์ษา, นักธุรกิจค้าส่ง นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ แม่แต้ม พูรวงษ์, ประชาชนบ้านเกิดของญาแม่ศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ ท่านมหาอุดร เพชรจันทพร, เจ้าหน้าที่กรมศาสนาศูนย์กลางแนวลาวสร้างชาติ นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ ท่านมหาแก้ว ศิริวงษ์ษา, ผู้นำชุมชนวัดศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พ่อออกกรกัน นามท้าว, ผู้นำชุมชนวัดศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นางคอนสวรรค์ ดวงสมบุรณ์, ปราชญ์ประจำนครหลวงเวียงจันทน์ นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ ลุงคำตัน จันทะลวงษ์, เฒ่าจำประจำวัดศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว,
วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ ลุงजारไม วิสัยพร, เฒ่าจำประจำวัดศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว,
วันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ แม่ออกทอง ศรีวงษ์ชัย, ผู้ดูแลทั่วไปของแม่ศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว,
วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ แม่ออกจันทน์ ธรรมวงษ์, ผู้ดูแลทั่วไปของแม่ศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว,
วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ แม่ออกนาง คำธีระวัน, ผู้ดูแลทั่วไปของแม่ศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว,
วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ แม่ออกคำขาว นามท้าว, โยมประจำวัดศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว,
วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ แม่สายพิน ไชยวงษ์, ประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์ นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว,
วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ แม่ออกพิมสอน จิตวงษ์, ประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์ นครหลวงเวียงจันทน์
ประเทศลาว, วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นางมาลัยทอง วงษ์รัชหมี่, ประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์ นครหลวงเวียงจันทน์
ประเทศลาว, วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ แม่ออกสุขสุวรรณค์ นันทะวงษ์ดวงศรี, ประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์ นครหลวง
เวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ แม่ออกพิก ศิริธร, ประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์ นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว,
วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

๒. ภาษาอังกฤษ :

Herbert Keuneman, **Insight Guides Sri Lanka**, (Singapore : Hofer Press. Ltd,1991),
p.184.

J.P.h. Vogel, **Buddhist Art in India, Ceylon and Java**, New Delhi : Oriental Book
Reprint Coporation, 1977), p.79.

Km. Sushila Pant, **The Origin And Development of Stupa Architecture in India**,
p.95.

N.S.Ramaswami, **Indian Monument**, (New Deli : Abhinav Pablications, 1979), p.137.

Sushila Pant, *The Origin And Development of Stupa Architecture in India*,
pp.124 - 125.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ภาคผนวก ข.
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์

การศึกษาเรื่อง “ศึกษาคุณค่าการบูชาที่ปรากฏในประเพณีการทำบุญญาแม่ศรีเมือง ของประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์” ผู้วิจัยจะตั้งคำถามที่มีความสัมพันธ์กับพิธีกรรมการบวงสรวงการบูชาปู่ฟ้า ที่มีผลกระทบต่อด้านต่างๆกับสังคม และชุมชนทั้งด้านประเพณี วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต ความสัมพันธ์กับศาลปู่ฟ้ากับชุมชน บริเวณที่มีการประกอบพิธีกรรมการบูชาปู่ฟ้า และบริเวณที่ชุมชนบ้านเวียงคุก อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย โดยการบันทึกเสียงแล้วนำมาถอดเทป เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังต่อไปนี้

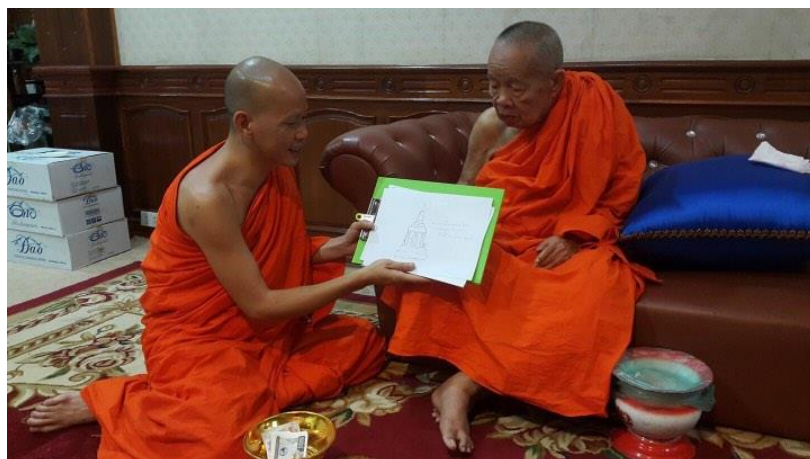
๑. ทำบุญญาแม่ศรีเมืองมีบทบาทมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของท่านอย่างไร
๒. การบวงสรวงพิธีกรรมการบูชาญาแม่ศรีเมืองท่านได้เข้าร่วมแล้วท่านได้อะไรบ้าง
๓. ท่านมีประสบการณ์อะไรบ้างเกี่ยวกับญาแม่ศรีเมือง
๔. ในข้อห้ามที่มีต่อญาแม่ศรีเมืองมีอะไรบ้างและเพื่อวัตถุประสงค์อะไร
๕. การมีส่วนร่วมของท่านในพิธีกรรมการบูชาญาแม่ศรีเมืองอะไรบ้าง
๖. ท่านคิดว่าญาแม่ศรีเมืองมีอิทธิพลอะไรบ้างต่อประชาชนชุมชนนครหลวงเวียงจันทน์ประเทศลาว
๗. ท่านทราบประวัติญาแม่ศรีเมืองหรือไม่ ถ้าทราบให้ท่านอธิบายเพิ่มเติม
๘. ญาแม่ศรีเมืองมีอิทธิพลต่อตัวท่านตั้งแต่อายุเท่าไร

ภาคผนวก ค.
ภาพการสัมภาษณ์การวิจัย

การศึกษาเรื่อง “ศึกษาคุณค่าการบูชาที่ปรากฏในประเพณีการทำบุญญาแม่ศรีเมืองของประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์” ผู้ศึกษาได้ทำการสัมภาษณ์ พระสงฆ์ ประชาชน ที่เกี่ยวข้องโดยการถ่ายภาพเพื่อเป็นการประกอบของการวิจัยในครั้งนี้ และภาพกิจกรรมการทำบุญบูชาญาแม่ศรีเมือง ดังนี้



สัมภาษณ์ พระอาจารย์ทองคำ พรหมอัक्षा, ประธานองค์การพระพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว เมืองศรีสัตนาค นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.



สัมภาษณ์ พระอาจารย์ลำเงิน, เจ้าอาวาสวัดศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.



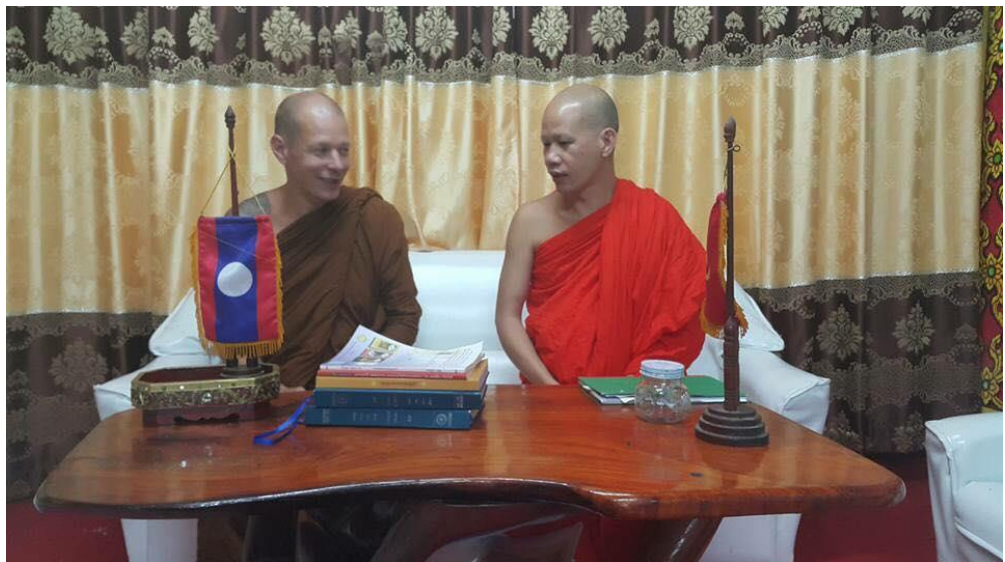
สัมภาษณ์ พระอาจารย์ตึก, รองเจ้าอาวาสวัดศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว,
วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.



สัมภาษณ์ พระอาจารย์คำปาน, รองเจ้าอาวาสวัดศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์
ประเทศลาว, วันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.



สัมภาษณ์ พระอาจารย์สอน นิลแก้วงาม, เจ้าอาวาสวัดเทียวัด นครหลวงเวียงจันทน์
ประเทศลาว, วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.



สัมภาษณ์ พระอาจารย์จันทย์, เจ้าอธิการวัดพระไชยเชษฐา นครหลวงเวียงจันทน์
ประเทศลาว, วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.



สัมภาษณ์ พระอาจารย์บุญมี ศรีลาเพชร, เจ้าอธิการวัดโพธิราช นครหลวงเวียงจันทน์
ประเทศลาว, วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.



สัมภาษณ์ พระอาจารย์ทองสอน ธรรมจําโร, เจ้าอธิการวัดธาตุมหาชัย นครหลวงเวียงจันทน์
ประเทศลาว, วันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.



สัมภาษณ์ พระอาจารย์วันไท โปรงมณี, เจ้าอธิการวัดแก้วยอด นครหลวงเวียงจันทน์
ประเทศลาว, วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.



สัมภาษณ์ พระอาจารย์บุญเสริญ, เจ้าอธิการวัดแม่ศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์
ประเทศลาว, วันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.



สัมภาษณ์ แม่จันไตร คำมะวงษ์ษา, นักรูรูกิจค้าส่ง นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว,
วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.



สัมภาษณ์ ท่านมหาอุดร เพชรจันพร, เจ้าหน้าที่กรมศาสนาศูนย์กลางแนวลาวสร้างชาติ
นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.



สัมภาษณ์ ท่านมหาแก้ว ศิริวงษ์ษา, ผู้นำชุมชนวัดศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์
ประเทศลาว, วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.



สัมภาษณ์ ท่านคอนสวรรค์ ดวงสมบุญ, ปราชญ์ประจำนครหลวงเวียงจันทน์ นครหลวง
เวียงจันทน์ ประเทศลาว, วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.



สัมภาษณ์ ลุงคำตัน จันทะละวงษ์, เฒ่าจ่าประจำวัดศรีเมือง นครหลวงเวียงจันทน์
ประเทศลาว, วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

ภาพญาแม่ศรีเมืองและกิจกรรมการทำบุญหลักเมืองนครหลวงเวียงจันทน์



ภาพญาแม่ศรีเมือง



ภาพญาแม่ศรีเมือง



ภาพเสาหลังเมืองนครหลวงเวียงจันทน์

ภาพกิจกรรมการทำบุญญาแม่ศรีเมืองประจำปี



ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ: Phra Dao Houang Khampaseuth
- เกิด : วันที่ ๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๒
- สถานที่เกิด : บ้านปากปึง เมืองปากซัน แขวงบริคำไซ
- วุฒิการศึกษา : พ.ศ. ๒๕๓๙ อุดมศึกษาสงฆ์ (ม.๗), วัดพระธาตุหลวงเหนือ
เมืองไซเซษฐา นครหลวงเวียงจันทน์
พ.ศ. ๒๕๔๓ พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) มหาวิทยาลัยนานาชาติ
ITBMU, ประเทศสหภาพเมียนมา
พ.ศ. ๒๕๕๓ รัฐศาสตรบัณฑิต สาขากฎหมายการปกครอง
(คนล.), มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว
- ประสบการณ์การทำงาน : พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นครูสอนวิทยาลัยสงฆ์ วัดองค์ตื้อ สปป.ลาว
- หน้าที่ปัจจุบัน : คณะประจำศูนย์กลางองค์การพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว
รองหัวหน้ากรรมมาธิการสาธารณูปการ
- อุปสมบทเมื่อ : ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒ ที่วัดโพธิ์ชัย เมืองปากซัน แขวงบริคำไซ
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดดงสวาท เทพนารี เมืองศรีสัตนาคนครหลวงเวียงจันทน์
- เข้าศึกษาปริญญาโท : พ.ศ. ๒๕๕๕ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย